20 พ.ย. 2544

"ดูทูหล่า" ในพิธีเรียกวีหล่าของชาวกะเหรี่ยงโป : กรณีศึกษากะเหรี่ยงโป บ้านเกาะสะเดิ่ง ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

สำนักหอสมุด

โกวิท แก้วสุวรรณ

ขาก
ห้องสมุดสถาบันวิจัยภาษาและ
วัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล
พ.ศ. 2542

ISBN 974-663-442-9

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหิดล

วพ
ก195ด
2542
ฉ.3

Copyright by Mahidol University

วิทยานิพนธ์
เรื่อง
"ดุทูหล่า" ในพิธีเรียกวีหล่าของชาวกะเหรี่ยงโป : กรณีศึกษากะเหรี่ยงโป
บ้านเกาะสะเดิ่ง ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

นายโกวิท แก้วสุวรรณ
ผู้วิจัย

นายอนันต์ สบฤกษ์ กศ.บ., กศ.ม.
ประธานคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

รองศาสตราจารย์เสาวภา พรสิริพงษ์ ศศ.บ., สม.ม.
กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ศาสตราจารย์เลียงชัย ลิ้มล้อมวงศ์ Ph.D.
คณบดี
บัณฑิตวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์เสาวภา พรสิริพงษ์ ศศ.บ., สม.ม.
ประธานคณะกรรมการ ประจำหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา
สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท

Copyright by Mahidol University

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

"ดุทูหล่า" ในพิธีเรียกวีหล่าของชาวกะเหรี่ยงโป : กรณีศึกษากะเหรี่ยงโป บ้านเกาะสะเดิ่ง ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา

วันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ. 2542

.....

นายโกวิท แก้วสุวรรณ

ผู้วิจัย

.....

นายอนันต์ สบฤกษ์ กศ.บ., กศ.ม.

ประธานคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....

รองศาสตราจารย์เสาวภา พรสิริพงษ์ ศศ.บ., สม.ม.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....

รองศาสตราจารย์ณรงค์ชัย ปีฎกรัชต์ กศ.บ., กศ.ม., ศศ.ม.

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....

ศาสตราจารย์เลียงชัย ลิ้มล้อมวงศ์ Ph.D.

คณบดี

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

.....

คุณหญิงสุริยา รัตนกุล Ph.D.

ผู้อำนวยการ

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท

มหาวิทยาลัยมหิดล

Copyright by Mahidol University

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาจากบุคคลหลายฝ่าย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณอาจารย์อนันต์ สบฤกษ์ ประธานคณะกรรมการควบคุมและประธานสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ให้คำแนะนำ และ ตรวจสอบข้อมูล รองศาสตราจารย์เสาวภา พรสิริพงษ์ กรรมการควบคุม และกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้คำชี้แนะแก้ไขและตรวจสอบข้อมูลเป็นอย่างมาก ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอกราบขอบพระคุณรองศาตราจารย์ณรงค์ชัย ปิฎกรัชต์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาสละเวลาตรวจสอบและให้แนวคิดในการแก้ไขวิทยานิพนธ์

ขอกราบขอบพระคุณ ดร. ภัททิยา ยิมเรวัต ดร. ลักขณา ดาวรัตนหงษ์ ที่ได้ให้คำปรึกษาในการเรียบเรียงหัวข้อวิทยานิพนธ์

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์วชิราภรณ์ วรรณดี อาจารย์เอี่ยม ทองดี ผู้ให้คำปรึกษา แนะนำและกระตุ้นให้ผู้วิจัยมีกำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์

ขอกราบขอบพระคุณคุณปิยกนิฏฐ์ หงษ์ทอง ผู้ให้คำปรึกษา แนะนำ ดำเนินการ และช่วยเหลือด้านต่างๆ แก่ผู้วิจัยเป็นอย่างมาก

ขอกราบขอบพระคุณกำนันไมตรี เสตะพันธุ์ ผู้ให้ความสะดวกและอนุเคราะห์ในทุกๆ ด้านระหว่างการศึกษาภาคสนาม

ขอขอบพระคุณ นายผ้าบุง นางมึงลงเส่ง ไทรสังขะธำรงกุล ผู้เป็นเพื่อนอย่างดี ขอขอบพระคุณกี่ ผู้ มู ผ้า เว ขว้า พือ กุกงุ่าดิ เพื่อนพี่น้องชาวบ้านเกาะสะเดิ่ง และหมู่บ้านอื่นๆ ในตำบลไล่โว่ ทุกท่านที่ให้ความเป็นมิตรและเป็นที่พึ่งพาอาศัยแก่ผู้วิจัยในระหว่างการศึกษาภาคสนาม

ขอขอบคุณ คุณธานี คุณดารุณี ศุขกลิ่น เพื่อนผู้ช่วยเหลือในทุกๆ ด้าน ตลอดช่วงการเรียบเรียงวิทยานิพนธ์ คุณสุรัสวดี ดิษฐกุล ผู้ช่วยจัดหาข้อมูลจากแหล่งต่างๆ แปล และขัดเกลา และช่วยสืบค้น จัดลำดับข้อมูลให้แก่ผู้วิจัย

ขอขอบคุณ อาจารย์มาณพ ถาวรวัฒน์สกุล อาจารย์ตวงทิพย์ กลิ่นบุปผา จากคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่ให้แนวคิดที่หลากหลายและกว้างไกลแก่ผู้วิจัย

โกวิท แก้วสุวรรณ

Copyright by Mahidol University

3636352 LCCS/M : สาขาวิชา : วัฒนธรรมศึกษา : ศศ.ม. (วัฒนธรรมศึกษา)
คำสำคัญ :ดุทูหล่า/วีหล่า/กะเหรี่ยงโป/

โกวิท แก้วสุวรรณ : "ดุทูหล่า" ในพิธีเรียกวีหล่าของชาวกะเหรี่ยงโป : กรณีศึกษากะเหรี่ยงโปบ้านเกาะสะเดิ่ง ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ("DUTHULA" IN SOUL CALLING CEREMONY : A CASE STUDY OF PWO KAREN IN KOSADEANG VILLAGE, LAIWO SUB-DISTRIC, SANGABURI DISTRIC, KANCANABURI PROVINCE) คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ : อนันต์ สบฤกษ์ กศ.บ., กศ.ม., เสาวภา พรสิริพงษ์ ศศ.บ., สม.ม., 195 หน้า ISBN 974-663-442-9

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาทางมานุษยวิทยาใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บข้อมูลภาคสนามที่หมู่บ้านเกาะสะเดิ่ง ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2537 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2539 ซึ่งการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องวีหล่าและบทบาทของพิธีกรรมเรียกวีหล่าที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงโป ตลอดจนศึกษาบทบาทของดุทูหล่าในพิธีกรรมเรียกวีหล่าด้วยมุมมองทางมานุษยวิทยาการดนตรี

ผลการศึกษาพบว่าชาวกะเหรี่ยงโปบ้านเกาะสะเดิ่ง ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี มีโลกทัศน์ทางจักรวาลวิทยาว่าจิตวิญญาณเป็นสิ่งที่มีอยู่ควบคู่กับสรรพสิ่งต่างๆ ธรรมชาติ มนุษย์ ข้าว สัตว์เลี้ยง ตลอดจนสิ่งของใช้สอยล้วนมีจิตวิญญาณเป็นของตนเอง ชาวกะเหรี่ยงโปเชื่อว่าวีหล่าเป็นจิตวิญญาณที่มีอยู่ควบคู่กับมนุษย์ มีทั้งวีหล่าที่ดีและวีหล่าที่ไม่ดีซึ่งสามารถส่งผลให้มนุษย์มีชีวิตที่ดี เป็นปกติสุข หรือส่งผลให้ชีวิตมนุษย์ไม่ดี ผิดปกติ ตลอดจนเจ็บป่วยได้ ชีวิตชาวกะเหรี่ยงโปมีความผูกพันอยู่กับวีหล่าอย่างแนบแน่นทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับสังคม ดังนั้นในทุกขั้นตอนของชีวิตตั้งแต่ เกิด แต่งงาน เจ็บป่วย ตาย และการทำมาหากิน ชาวกะเหรี่ยงโปจึงต้องประกอบพิธีกรรมเรียกวีหล่าเพื่อให้วีหล่ากลับมาอยู่กับมนุษย์

ในพิธีกรรมเรียกวีหล่ามีขั้นตอนที่สำคัญ คือ ขั้นตอนดุทูหล่า ซึ่งเป็นการใช้ไม้พายเคาะบันได ข่าไฟ และภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมืออย่างมีจังหวะ พร้อมกับการสวดปรู๊หล่าเรียกวีหล่าอย่างมีท่วงทำนองและระดับเสียงสูงต่ำ การเคาะและการสวดเรียกวีหล่านี้มีลักษณะเป็นดนตรี ทั้งในด้านกระบวนการสื่อสาร การปฏิบัติ และการเลือกใช้วัสดุให้มีคุณสมบัติในการเป็นแหล่งกำเนิดเสียง ตลอดจนในด้านความงาม ความไพเราะที่มุ่งให้เกิดแก่เจ้าของวีหล่า ดังนั้นการดุทูหล่าจึงมีสถานะเป็นดนตรีในการประกอบพิธีกรรม (Ceremonial Music) โดยมีบทบาทเป็นสื่อนำให้พิธีกรรมนั้นบรรลุจุดมุ่งหมาย

Copyright by Mahidol University

3636352 LCCS/M : MAJOR : CULTURAL STUDIES ; M.A. (CULTURAL STUDIES)
KEY WORD : DUTHULA/SOUL/PWO KAREN/

KOWIT KEAWSUWAN : "DUTHULA" IN SOUL CALLING CEREMONY : A CASE STUDY OF PWO KAREN IN KOSADEANG VILLAGE, LAIWO SUB-DISTRIC, SANGABURI DISTRIC, KANCANABURI PROVINCE. THESIS ADVISORS : ANAN SOBRERK M.ED., SAOWAPA PORNSIRIPONGSE M.A., 195 p. ISBN 974-663-442-9

This research is an anthropological study which applies a qualitative research methodology to fieldwork data recorded form Kosadeang village, Laiwo sub-district, Sangkhlaburi district, Kanchaburi province from November 1995 to February 1997. The research aims at studying Pwo Karen's belief in a soul (Wee-la) and the influence of soul calling ceremony on Pwo Karen ways of life, as well as at studying the significance of Duthula, a ritual rhythm chant, in the soul calling ceremony from an ethnomusicological perspective.

The research reveals that according to Pwo Karen's cosmological view, a soul coexists with all kinds of things in nature; Man, rice, domestic animals as well as utensils and wares, possess a soul. It is believed that a soul, whether virtuous or evil, is an intrinsic part of Man which, depending on its nature, can lead him to a peaceful or chaotic state. Pwo Karen are individually and socially connected to this concept; therefore, in each step of life – birth, marriage, work, illness or death, a soul calling must be performed in order to ensure Pwo Karen presence.

Duthula, the important procedure in the soul calling ceremony, is preformed by tapping a kitchen spatula (Nu-whah) rhythmically on a ladder (Khong), a cooking stove pillar (Pae-khla), and a ware which contains holy wrist string (Ka-ba), while lyrically praying for a soul with high and low tone. The tapping and praying correspond to characteristics of music in terms of communication process, practice, tools carefully selected to originate sounds, as well as euphony which aims at soothing the person who hold the soul. Hence, Duthula acquires characteresties of ceremonial music thus serving as a means for reaching the goal of the ceremony.

Copyright by Mahidol University

สารบัญ

หน้า

กิตติกรรมประกาศ ..... ค
บทคัดย่อภาษาไทย ..... ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ..... จ
สารบัญ ..... ฉ
สารบัญตาราง ..... ญ
สารบัญแผนผัง ..... ฎ
สารบัญภาพ ..... ฏ
บทที่
1. บทนำ 1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา 1
1.2 วัตถุประสงค์ในการวิจัย 4
1.3 ประโยชน์ที่ได้รับ 4
2. ทบทวนวรรณกรรม 5
2.1 แนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย 5
2.1.1 การศึกษาชาติพันธุ์วรรณนา 5
2.1.2 การศึกษาเชิงนิเวศวิทยาวัฒนธรรม 6
2.1.3 การศึกษาเชิงบทบาทหน้าที่ 6
2.1.4 การศึกษาเชิงมานุษยวิทยาการดนตรี 7
2.2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง 8
2.2.1 การศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องขวัญ 8
2.2.2 จำนวนขวัญ 9
2.2.3 พิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องขวัญ 10
2.2.4 การใช้เสียงในพิธีทำขวัญ 12
2.3 ความคิดเกี่ยวกับดนตรีของโลก 14
2.3.1 ลักษณะของดนตรีของโลกในทางตะวันออก 15
2.3.2 ลักษณะของดนตรีของโลกในทางตะวันตก 16
2.4 กรอบความคิดในการวิจัย 18
3. ระเบียบวิธีวิจัย 19
3.1 วิธีการดำเนินการวิจัย 19

Copyright by Mahidol University

3.1.1 การเลือกพื้นที่วิจัย..... 19
3.1.2 ประชากรที่วิจัย..... 19
3.1.3 การรวบรวมข้อมูล..... 20
3.1.4 การบันทึกข้อมูล..... 22
3.1.5 การวิเคราะห์ข้อมูล..... 22
3.2 ขอบเขตในการวิจัย..... 22
3.3 ระยะเวลาในการวิจัย..... 22
3.4 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย..... 23
3.4.1 วีหล่า..... 23
3.4.2 ดุฑูหล่า..... 23
3.4.3 ปรู๊หล่า..... 23
3.5 ข้อจำกัดในการวิจัย..... 23
4. กะเหรี่ยงในประเทศไทย..... 24
4.1 ความเป็นมาของกะเหรี่ยงในประเทศไทย..... 24
4.1.1 ประวัติความเป็นมาของกะเหรี่ยง..... 25
4.1.2 กะเหรี่ยงเผ่าต่างๆ ในประเทศไทย..... 26
4.2 กะเหรี่ยงบ้านเกาะสะเดิ่ง ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี..... 28
4.2.1 สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และที่ตั้งหมู่บ้านเกาะสะเดิ่ง..... 33
4.2.2 การคมนาคม..... 35
4.2.3 ประชากร..... 36
4.2.4 ภาษา..... 39
4.2.5 โครงสร้างทางสังคมและระบบเครือญาติ..... 40
4.2.6 การศึกษา..... 47
4.2.7 การทำมาหากิน..... 50
5. ความเชื่อของกะเหรี่ยงโปบ้านเกาะสะเดิ่ง ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี..... 61
5.1 ความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา..... 61
5.2 ความเชื่อเกี่ยวกับผี..... 64
5.2.1 ผีธรรมชาติหรือผีป่า..... 64
5.2.2 เจ้าแห่งดิน..... 65
5.2.3 ยายข้าว..... 65
5.2.4 ศาลยายตาหรือศาลต้นไม้ใหญ่..... 66

Copyright by Mahidol University

5.3 ความเชื่อเรื่องวีหล่า..... 67
5.3.1 วีหล่าคน..... 67
5.3.2 วีหล่าข้าว..... 69
6. พิธีกรรมการเรียกวีหล่าและดูทูหล่า..... 71
6.1 ความเป็นมาของพิธีเรียกวีหล่า..... 73
6.2 โอกาสในการเรียกวีหล่า..... 73
6.2.1 พิธีเรียกวีหล่าในช่วงสำคัญของชีวิต..... 74
6.2.2 พิธีเรียกวีหล่าในช่วงสำคัญของปี..... 85
6.2.3 พิธีเรียกวีหล่าในโอกาสอื่น..... 102
6.3 องค์ประกอบของพิธีกรรมเรียกวีหล่า..... 115
6.3.1 คำเรียกวีหล่า..... 116
6.3.2 ดูทูหล่า..... 118
6.3.3 อุปกรณ์ในการเรียกวีหล่า..... 119
6.3.4 ผู้เรียกวีหล่า..... 124
6.3.5 เจ้าของวีหล่า..... 126
6.3.6 ผู้เข้าร่วมพิธี..... 128
6.3.7 สัญลักษณ์ที่แสดงว่าวีหล่ากลับมาแล้ว..... 130
6.4 ขั้นตอนในพิธีกรรมเรียกวีหล่า..... 130
6.4.1 การเตรียมการ..... 131
6.4.2 ดูทูหล่า..... 134
6.4.3 ไข่ดู..... 143
6.5 ข้อปฏิบัติและข้อห้ามที่เกี่ยวกับพิธีเรียกวีหล่า..... 147
7. ดูทูหล่าในมุมมองทางมานุษยวิทยาการดนตรี..... 150
7.1 บทบาทของดูทูหล่าในมุมมองทางมานุษยวิทยาการดนตรี..... 150
7.1.1 ทำให้พิธีกรรมมีความศักดิ์สิทธิ์ขึ้น..... 151
7.1.2 ทำให้ความหมายของพิธีกรรมชัดเจนขึ้น..... 153
7.1.3 แสดงพื้นที่ทางวัฒนธรรมความเป็นอยู่..... 154
7.1.4 เกิดการรวมกลุ่มทั้งระดับครอบครัวและชุมชน..... 155
7.2 องค์ประกอบของดูทูหล่าในมุมมองทางมานุษยวิทยาการดนตรี..... 156
7.2.1 ผู้ประกอบพิธีกรรม..... 156
7.2.2 เจ้าของวีหล่า..... 157
7.2.3 ผู้มีส่วนร่วม..... 159
7.2.4 เครื่องมือและวัสดุที่ใช้..... 160
7.2.5 ทำนองดูทูหล่า..... 165

Copyright by Mahidol University

7.2.6 ทำนองสวด 172
7.2.7 พื้นผิว 174
7.2.8 ความงามสุนทรียะ 174
7.3 การคลี่คลายของดุฑูหล่าในพิธีกรรมเรียกวีหล่า 177
7.3.1 การคลี่คลายวัสดุที่ใช้ในการดุฑูหล่า 178
7.3.2 การคลี่คลายรูปแบบของพิธีกรรม 179
8. สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 181
8.1 สรุปผลการวิจัย 181
8.1.1 ความเชื่อเรื่องวีหล่าและบทบาทของพิธีกรรมเรียกวีหล่าที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงโป 181
8.1.2 บทบาทของดุฑูหล่าในพิธีกรรมเรียกวีหล่าในมุมมองทางมานุษยวิทยาการดนตรี 182
8.2 อภิปรายผล 183
8.3 ข้อเสนอแนะ 186
8.3.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้ 186
8.3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป 186
บรรณานุกรม 188
ภาคผนวก 193
ประวัติผู้วิจัย 195

Copyright by Mahidol University

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 คำเรียกเครือญาติตามลำดับชั้น..... 45
ตารางที่ 2 คำเรียกเครือญาติตามลำดับที่..... 45
ตารางที่ 3 การเรียกวันของกะเหรี่ยง..... 72
ตารางที่ 4 แสดงขั้นตอนการพิธีกรรมเรียกวีหล่าในโอกาสตั้งชื่อ (ไข่จูพลุเอ่อเหม่ย)..... 76
ตารางที่ 5 แสดงขั้นตอนการพิธีกรรมเรียกวีหล่าคู่บ่าวสาว (ไข่จูเฉ่อไม๊ย)..... 83
ตารางที่ 6 แสดงขั้นตอนการพิธีกรรมเรียกวีหล่ายายข้าว (ไข่จูภี่บือโหย่หล่า)..... 91
ตารางที่ 7 แสดงขั้นตอนการพิธีกรรมเรียกวีหล่าประจำปี (ไข่จูหล่าเขาะวู) อย่างไม่เป็นทางการ 95
ตารางที่ 8 แสดงขั้นตอนการพิธีกรรมเรียกวีหล่าประจำปี (ไข่จูหล่าเขาะวู) อย่างเป็นทางการ... 99
ตารางที่ 9 แสดงขั้นตอนการพิธีกรรมเรียกวีหล่าเมื่อเจ็บป่วย (ไข่จูหล่ากงุะ)..... 105
ตารางที่ 10 แสดงขั้นตอนการพิธีกรรมเรียกวีหล่าเมื่อสมาชิกในครอบครัวเสียชีวิต..... 112

Copyright by Mahidol University

สารบัญแผนผัง

หน้า

แผนผังที่ 1. แสดงความสัมพันธ์ของสาขาภาษากะเหรี่ยงกับภาษาอื่น ๆ ในกลุ่มสาขาภาษาตระกูลจีน-ทิเบต..... 24

แผนผังที่ 2. แสดงระบบเครือญาติชาวบ้านเกาะสะเดิ่ง..... 43

แผนผังที่ 3. แสดงระบบเครือญาติในสายตระกูลของม่าเหม่เซย..... 46

Copyright by Mahidol University

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงเส้นทางการอพยพเข้าสู่ประเทศไทยในภูมิภาคตะวันตก..... 29
ภาพที่ 2 แผนที่อำเภอสังขละบุรี..... 32
ภาพที่ 3 แผนที่ตำบลไล่โว่..... 33
ภาพที่ 4 แผนที่หมู่บ้านเกาะสะเดิ่ง..... 34
ภาพที่ 5 แผนที่แสดงความเชื่อในครอบครัวหมู่บ้านเกาะสะเดิ่ง..... 37
ภาพที่ 6 บันได(ม่อง)..... 121
ภาพที่ 7 ข่าไฟ(เผ่ขล่า)..... 122
ภาพที่ 8 ภาชนะ (กะบะ)..... 123
ภาพที่ 9 อุปกรณ์ผูกมือในพิธีผูกมือยายข้าว(ไข่ชูภี่บือโหย่หล่า) ในพิธีผูกมือยายข้าวในงานบุญข้าวใหม่(โบวบือส้องคู)..... 124
ภาพที่ 10 ผู้ประกอบพิธีกรรมเรียกวีหล่า(ผู้ไต่ยผู้ไคล่ย) ในพิธีผูกมือยายข้าวในงานบุญข้าวใหม่..... 125
ภาพที่ 11 เจ้าของวีหล่าในพิธีเรียกวีหล่าคู่บ่าวสาว(ตละเหมาะวุ)..... 126
ภาพที่ 12 เจ้าของวีหล่าที่เป็นผู้ป่วยซึ่งมีสาเหตุมาจากวีหล่าหนี(หล่ากงุะ)..... 127
ภาพที่ 13 ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมพิธีเรียกวีหล่ายายข้าวในงานบุญข้าวใหม่..... 129
ภาพที่ 14 ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมพิธีผูกมือหล่าเขาะวุ(เป็นทางการ)..... 129
ภาพที่ 15 หญ้าใบไผ่..... 132
ภาพที่ 16 การเตรียมหญ้าใบไผ่สำหรับห่อข้าวห่อ(หมี่โล่ง)..... 133
ภาพที่ 17 การห่อข้าวห่อ..... 133
ภาพที่ 18 การดุทูหล่าในพิธีผูกมือหล่าเขาะวุ(เป็นทางการ)..... 135
ภาพที่ 19 ขณะดุทูหล่าเจ้าของวีหล่าต้องจับภาชนะอุปกรณ์ผูกมือ พิธีผูกมือหล่าเขาะวุ(เป็นทางการ)..... 136
ภาพที่ 20 การผูกมือในโอกาสเจ้าของวีหล่าป่วย..... 143
ภาพที่ 21 ผู้ประกอบพิธีกรรมนำอาหารและสิ่งของที่หยิบมากวาดที่ข้อมือที่หงายไว้..... 144
ภาพที่ 22 ผู้ประกอบพิธีกรรมนำอาหาร น้ำ ขนม และผลไม้วางบนศรีษะของเจ้าของวีหล่าเพื่อให้วีหล่าได้กิน..... 144
ภาพที่ 23 ผู้ประกอบพิธีกรรมผูกมือให้เจ้าของวีหล่า ซึ่งเป็นพระภิกษุ ในพิธีผูกมือหล่าเขาะวุ(เป็นทางการ)..... 145

Copyright by Mahidol University

ภาพที่ 24 ผู้นำพิธีกรรม (โบวดู) ผูกมือให้ผู้ประกอบพิธีกรรม ในพิธีผูกมือหล่าเขาะวุ (เป็นทางการ)..... 145
ภาพที่ 25 การนำอาหาร น้ำ ขนม และผลไม้วางบนศรียะเพื่อให้วีหล่าได้กิน ในพิธีผูกมือ หล่าเขาะวุ (เป็นทางการ)..... 146
ภาพที่ 26 การนำอาหาร น้ำ ขนม และผลไม้วางบนศรียะเพื่อให้วีหล่าได้กิน ในพิธีผูกมือ ยายข้าวในงานบุญข้าวใหม่..... 146
ภาพที่ 27 ลักษณะของต้นบันไดที่ยาวไม่เท่ากัน..... 163
ภาพที่ 28 ต้นบันไดที่ปล้องบนตัดให้เป็นรู..... 163
ภาพที่ 29 ภาชนะ (กะบะ) ที่ใส่อุปกรณ์ผูกมือ..... 165

Copyright by Mahidol University

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

เสฐียรโกเศศ (2506: 6) กล่าวไว้ว่า ขวัญ คือสิ่งที่สิงสถิตอยู่ในร่างกายของมนุษย์ เป็นพลังที่ทำให้ร่างกายของมนุษย์มีชีวิตและเคลื่อนไหวได้ เมื่อมนุษย์ตายไปสิ่งซึ่งสิงสถิตย์อยู่ในร่างกายมนุษย์จะไม่ตายตามร่างกายไปด้วยแต่จะกลายสภาพไปเป็นผี สันนิษฐานว่าในอดีตคนไทยเรียกสิ่งที่สิงสถิตย์อยู่ในร่างกายของมนุษย์ว่า"ขวัญ" จนเมื่อได้รับความเชื่อตามแบบพุทธศาสนาคำว่าวิญญาณซึ่งในทางความหมายเดิมหมายถึงธาตุรู้ ความรู้แจ้งอยู่ หรือความรู้สึก จึงกลายความหมายไปเป็นจิตวิญญาณที่มีอยู่ในร่างกายของมนุษย์ คำว่า "วิญญาณ" จึงเข้ามามีบทบาทแทนที่คำว่าขวัญและผี

ปัจจุบันความเข้าใจของคนทั่วไปจะมีความเชื่อว่าขวัญเป็นสิ่งที่สิงสถิตย์อยู่ในร่างกายมนุษย์ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ เมื่อมนุษย์ตายไปสิ่งที่คงอยู่หลังความตายเป็นวิญญาณในความหมายเดียวกับคำว่า "ผี" คำว่าผีที่ปรากฏอยู่ในความคิดของมนุษย์มักหมายถึง การเปลี่ยนสภาพของสิ่งที่อยู่ในร่างกายของมนุษย์ซึ่งได้แก่วิญญาณของมนุษย์นั่นเอง คำว่าวิญญาณเป็นคำที่มาจากภาษาบาลีโดยเข้ามาในสังคมไทยควบคู่กับการรับศาสนาพุทธมาแทนที่ความเชื่อเรื่องผี ผีในความเชื่อเดิมนั้นมีอยู่สองประเภทคือผีดีและผีร้าย โดยผีดีมักให้คุณแก่มนุษย์ ตราบใดที่มนุษย์ประพฤติตนอยู่ในจารีตส่วนผีร้ายจะให้โทษและคอยกลั่นแกล้งมนุษย์ต่าง ๆ นานา เมื่อความเชื่อทางพุทธศาสนามีบทบาทมากขึ้น คำว่า "เทวดา" จึงได้ถูกนำมาใช้เรียกผีดีส่วนผีร้ายยังคงเรียกอยู่เช่นเดิม ดังนั้นคำว่าผีที่ใช้อยู่ในปัจจุบันจึงมีความหมายที่หมายถึงผีร้ายเท่านั้น ในขณะที่คำว่าวิญญาณก็เข้ามาแทนที่คำว่าผีในความหมายเดิมที่ไม่ได้แยกผีดีและผีร้ายออกจากกัน ตามความหมายของคำว่าผีในแง่ที่เป็นการเปลี่ยนสภาพของสิ่งซึ่งสิงสถิตย์อยู่ในร่างกายของมนุษย์ ส่วนสิ่งที่อยู่ในร่างกายของมนุษย์ในขณะที่มีชีวิตอยู่นั้นก็คือขวัญ และกลายไปเป็นวิญญาณหรือผีเมื่อมนุษย์ตายไป (เสฐียรโกเศศ, 2506: 42 - 43) อาจกล่าวได้ว่าขวัญเป็นจิตวิญญาณของมนุษย์ขณะที่มนุษย์ยังมีชีวิตอยู่ และผีเป็นจิตวิญญาณของมนุษย์เมื่อตายแล้ว

ขวัญเป็นความเชื่อที่แพร่หลายอยู่ในกลุ่มชนหลายๆ กลุ่ม โดยเฉพาะในพื้นที่แถบอุษาคเนย์ชนดั้งเดิมเกือบทุกกลุ่มจะมีความเชื่อเรื่องขวัญแทบทั้งสิ้น ทั้งนี้เนื่องมาจากผู้คนในภูมิภาคนี้มีความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ ซึ่งเห็นได้จากการที่กลุ่มชนเหล่านี้ให้ความสำคัญกับธรรมชาติแวดล้อม ด้วยการแสดงออกทางความเชื่อดั้งเดิม ซึ่งมีลักษณะเด่น คือ (สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์, 2533: 27)

Copyright by Mahidol University

1. การให้คุณค่ากับธรรมชาติที่แวดล้อมตัวเขาอยู่ แสดงออกโดยการเชื่อว่ามีจิตวิญญาณ

ในสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เช่น ภูเขา ต้นไม้ ข้าว เป็นต้น การให้คุณค่าเช่นนี้สะท้อนให้เห็นปรัชญาในการปรับตัวเข้ากับธรรมชาติ การอยู่ร่วมกัน การให้เกียรติ และการเคารพเกรงใจธรรมชาติ

2. การให้ความเคารพแก่บรรพบุรุษและสิ่งที่บรรพบุรุษได้สั่งสมถ่ายทอดมา แสดงออกโดยการบูชาและยำเกรงบรรพบุรุษ แม้ว่าบรรพบุรุษของเขาจะตายไปแล้วก็ตาม โดยชาวบ้านเชื่อว่าในตัวมนุษย์ทุกคนมีวิญญาณอยู่ แม้ร่างกายจะตายไปแล้วแต่วิญญาณก็ยังคงอยู่และสามารถให้คุณให้โทษกับผู้ที่ยังอยู่ได้

จากความคิดเกี่ยวกับจิตวิญญาณของสิ่งของ ผู้คน และสิ่งแวดล้อมนี้เองเป็นพื้นฐานให้กลุ่มชนเหล่านี้มีความเชื่อเกี่ยวกับการมีอยู่ของสิ่งที่นอกเหนือธรรมชาติ โดยเริ่มด้วยการมองสรรพสิ่งเหล่านั้นว่ามีความเป็นไปต่าง ๆ เช่นเดียวกับมนุษย์เรา นั่นคือรากฐานเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผี (Animism) โดยอาจกล่าวได้ว่า ความเชื่อเรื่องผีเป็นความเชื่อดั้งเดิมของมนุษย์ก่อนที่มีความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาอื่น ๆ เช่น ศาสนาพุทธ หรือศาสนาคริสต์ ฯลฯ เข้ามามีบทบาทในชีวิตมนุษย์ (ปรานี วงษ์เทศ, 2534: 15)

กลุ่มชนที่มีความเชื่อเรื่องขวัญในพื้นที่แถบอุษาคเนย์นี้มีอยู่มากมายหลายเผ่าพันธุ์ด้วยกัน เช่น กลุ่มคนไท มาลายู มอญ พม่า ฯลฯ นอกจากนี้ ความเชื่อเรื่องขวัญยังปรากฏอยู่ในชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ ในแถบภูมิภาคนี้ เช่น ขมุ กะเหรี่ยง เป็นต้น ความเชื่อเรื่องขวัญในกลุ่มชนเหล่านี้มีอิทธิพลต่อชีวิตทั้งในแง่ของสังคมและปัจเจกบุคคล กล่าวคือทั้งในการดำเนินชีวิตในรอบปีและการดำเนินชีวิตในช่วงต่าง ๆ ตั้งแต่เกิดจนตายจะมีพิธีกรรมที่เกี่ยวกับขวัญอยู่แทบทุกชนเผ่า โดยเฉพาะชาวกะเหรี่ยงซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีจำนวนมากที่สุดในบรรดาชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่สูงของประเทศไทย เคร่งครัดในความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณมาก ชาวกะเหรี่ยงเรียกจิตวิญญาณที่อยู่ในมนุษย์ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับขวัญว่า "วีหล่า" ซึ่งเห็นได้จากการที่ชาวกะเหรี่ยงผูกมือด้วยด้ายสีต่าง ๆ เช่น ขาว เหลือง หรือแดง ตามความเชื่อของแต่ละตระกูล ด้ายที่ผูกมืออยู่นี้ต้องมีอยู่ตลอดชีวิต เพราะเป็นด้ายที่มัดวีหล่าของตนเองไว้กับตัวไม่ให้วีหล่าหายไป ถ้าหากด้ายผูกมือนี้ขาดทำให้วีหล่าหนี ซึ่งอาจทำให้เกิดอาการผิดปกติทั้งทางร่างกายและจิตใจ ตลอดจนเกิดอาการเจ็บไข้ได้ป่วยต่าง ๆ ผู้ที่ด้ายผูกมือขาดต้องทำพิธีเรียกวีหล่าให้กลับมาอยู่กับตัว ชีวิตจึงจะเป็นปกติ

ในชาวกะเหรี่ยงทั้ง 4 กลุ่ม คือ กะเหรี่ยงสะกอ (S'Kaw Karen) กะเหรี่ยงโป (Pwo Karen) กะเหรี่ยงบเว แบร์หรือคะยา (Bwe B'ghwe หรือ Kayah Karen) กะเหรี่ยงตองตูหรือปาโอ (Taungthu หรือ Pao Karen) สำหรับกะเหรี่ยงโป (Pwo Karen) ซึ่งเป็นชาวกะเหรี่ยงกลุ่มที่มีประชากรมากเป็นอันดับสองรองจากกะเหรี่ยงสะกอ (S'Kaw Karen) เป็นชาวกะเหรี่ยงกลุ่มที่ระบบความเชื่อได้คลี่คลายจากเดิมที่นับถือผีหันมานับถือศาสนาพุทธเถรวาทตามแบบชนชาติมอญโดยรับมาจากพม่าอีกต่อหนึ่ง ทั้งนี้เพราะประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชาวกะเหรี่ยงโปมีชุมชนปะปนอยู่กับชนชาติมอญ ใช้ภาษาพูดทั้งภาษามอญและภาษากะเหรี่ยงโป อีกทั้งเขียนและสะกดไวยากรณ์ตามแบบ ของภาษามอญเช่นกัน (พจนารถ เสมอมิตร, 2528: 14) ในขณะที่ชาวกะเหรี่ยงกลุ่มอื่น ๆ ใช้การสะกดไวยากรณ์ตามแบบ

Copyright by Mahidol University

ของพม่า การที่ระบบความเชื่อของชาวกะเหรี่ยงโปได้คลี่คลายจากเดิมที่นับถือผี หันมานับถือศาสนาพุทธเถรวาทได้อย่างไม่มีปัญหา ส่วนหนึ่งเป็นเพราะความเชื่อเรื่องวีหล่าสามารถผสมกลมกลืนกับความเชื่อของศาสนาพุทธได้เป็นอย่างดี

จากการผสมผสานความเชื่อผีและพุทธทำให้ความเชื่อเกี่ยวกับการเรียกวีหล่าของชาวกะเหรี่ยงโปมีลักษณะหลากหลาย คือ มีทั้งความเชื่อเรื่องวีหล่าที่เป็นความเชื่อดั้งเดิม และความเชื่อเรื่องวีหล่าที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธ ในขณะที่กะเหรี่ยงกลุ่มอื่น ๆ ที่หันไปนับถือศาสนาอื่นที่ไม่ใช่ศาสนาพุทธเริ่มเสื่อมความเชื่อเรื่องวีหล่าไปทีละน้อย

พิธีกรรมเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องวีหล่าของชาวกะเหรี่ยงนี้ เป็นพิธีกรรมที่ควบคู่กับชีวิตชาวกะเหรี่ยงโปตั้งแต่เกิดจนตาย ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ พิธีกรรมเกี่ยวกับวีหล่าที่เป็นวัฏจักรของชีวิต ได้แก่ การเกิด การแต่งงาน การเจ็บป่วย การตายของคนในครอบครัว และพิธีกรรมเกี่ยวกับวีหล่าในช่วงต่าง ๆ ของปี ได้แก่ ผูกมือเดือนหล่าเขาะวุ (ไข่จูหล่าเขาะวุ) ผูกมือยายข้าว (ไข่จูกี่บือโหย่หล่า) ในการประกอบพิธีกรรมจะใช้เสียงเคาะประกอบพิธีกรรมเรียกวีหล่า โดยเชื่อว่าเสียงเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้เพราะคำที่ใช้เรียกมิใช่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ จำเป็นต้องใช้เสียงเป็นสื่อในการเรียกเพื่อให้วีหล่าที่หนีไป ได้ยินและ เข้าใจในเนื้อหาที่เรียก (วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์, 2529: 19 - 20)

จากพิธีกรรมเกี่ยวกับวีหล่าในช่วงต่าง ๆ เหล่านี้ เห็นได้ว่าการดำเนินชีวิตของชาวกะเหรี่ยงโปผูกพันอยู่กับความเชื่อเรื่องวีหล่ามาก ไม่ว่าเป็นการเกิด การเปลี่ยนสถานภาพ การผ่านฤดูกาลบางช่วง การเจ็บไข้ได้ป่วย ตลอดจนการตายของสมาชิกในครอบครัว ซึ่งในแต่ละช่วงของการดำเนินชีวิตเหล่านี้มีพิธีกรรมเกี่ยวกับวีหล่าทั้งสิ้น

ประเด็นที่น่าสนใจควรแก่การศึกษาอีกประการหนึ่งก็คือ ในสังคมกะเหรี่ยงโปมีความเชื่อที่กำหนดการนำวัสดุจากธรรมชาติมาใช้ในพิธีกรรมเกี่ยวกับวีหล่าด้วย เช่น การกำหนดให้บันไดบ้านต้องทำด้วยไม้ไผ่ หรือการใช้ไม้พายที่ทำด้วยไม้เตสวาลาหรือไม้ไผ่เท่านั้น จึงสามารถนำมาเคาะเรียกวีหล่าได้ ถ้าหากนำไม้พายที่ทำด้วยไม้เนื้อแข็งชนิดอื่นมาเคาะเรียก ทำให้วีหล่าไม่กลับมาเป็นต้น ซึ่งความเชื่อในการใช้ไม้ไผ่มาทำบันไดบ้านและการเลือกชนิดของไม้ที่นำมาเคาะเรียกวีหล่านี้เป็นการกำหนดคุณภาพของเสียงที่เกิดจากการเคาะ เพราะไม้ไผ่มีคุณสมบัติทางธรรมชาติที่เป็นปล้องและด้านในกลวง ซึ่งทำให้เสียงที่เกิดมีความก้องกังวาน ในด้านขั้นตอนของพิธีกรรมนั้นมีหลายขั้นตอน ขั้นตอนที่สำคัญขั้นตอนหนึ่งคือ การ “ดุทูหล่า (ตีวีหล่า)” ในขั้นตอนนี้ใช้เสียงเคาะที่เป็นจังหวะ เพื่อสื่อนำไปสู่ความศักดิ์สิทธิ์อันนำไปสู่ความสำเร็จในกระบวนการของพิธีกรรมอีกต่อหนึ่ง ซึ่งในกระบวนการของพิธีกรรมมีลักษณะเช่นเดียวกับ กระบวนการนำเสนอทางดนตรี เมื่อพิจารณาเสียงเคาะที่ใช้ในพิธีกรรมนั้น เห็นได้ว่ามีคุณสมบัติของเสียงที่ก้องกังวาน และมีจังหวะสม่ำเสมออันเป็นลักษณะของดนตรี กล่าวได้ว่าเสียงเคาะในการดุทูหล่านั้นเป็นดนตรีที่ใช้ประกอบพิธีกรรม ซึ่งเป็นประเด็นที่น่าสนใจในการศึกษาโดยเฉพาะในแนวทางของมานุษยวิทยาการดนตรี (Ethnomusicology)

ดั้งนั้นผู้ศึกษาเห็นว่าในการศึกษาพิธีกรรมการเรียกวีหล่า “ดุทูหล่า” ในพิธีเรียกวีหล่าของชาวกะเหรี่ยงโปในพื้นที่ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรีนี้ ควรแก่การศึกษา

Copyright by Mahidol University

เป็นอย่างยิ่ง

1.2. วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1.2.1 ศึกษาความเชื่อเรื่องวีหล่าและบทบาทของพิธีกรรมเรียกวีหล่าที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงโป

1.2.2 ศึกษาบทบาทของดุฑูหล่าในพิธีกรรมเรียกวีหล่าในมุมมองทางมานุษยวิทยาการดนตรี

1.3 ประโยชน์ที่ได้รับ

1.3.1 ทำให้มีความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องวีหล่าและบทบาทของพิธีกรรมเรียกวีหล่า ที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงโปบ้านเกาะสะเดิ่งได้มากขึ้น

1.3.2 ได้ผลงานวิจัยทางมานุษยวิทยาการดนตรีของชาวกะเหรี่ยงโปที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทของดนตรีที่มีต่อวิถีชีวิตของมนุษย์

1.3.3 สร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของพิธีกรรมที่มีต่อชุมชน และการดำเนินชีวิตในสังคมเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม

1.3.4 ได้เข้าใจรูปแบบการดำเนินชีวิตของกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ การให้คุณค่าระบบนิเวศวิทยา ตลอดจนรูปแบบของปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

Copyright by Mahidol University

บทที่ 2
ทบทวนวรรณกรรม

ขวัญเป็นความเชื่อที่ปรากฏอยู่ในกลุ่มชนหลายเผ่าพันธุ์ในแถบอุษาคเณย์ ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชนที่นับถือผี (Animism) มาก่อนความเชื่อทางพุทธศาสนาแพร่กระจายเข้ามาผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมและมีบทบาทในชุมชน อย่างไรก็ตามความเชื่อเรื่องผีก็ยังมีปรากฏอยู่ในวิถีชีวิตของมนุษย์ โดยมีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปตามมโนทัศน์ทางจักรวาลวิทยา (Cosmological concept) ของแต่ละกลุ่มชน สิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นว่าความเชื่อเรื่องผียังมีบทบาทอยู่ในกลุ่มชนหลาย ๆ กลุ่มที่นับถือพุทธศาสนาก็คือ การอธิบายความเป็นไปเกี่ยวกับการกลายสภาพของชีวิตหลังความตายด้วยองค์ความรู้ที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา ซึ่งความเชื่อเรื่องขวัญก็เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่งที่อธิบายมโนทัศน์ทางจักรวาลวิทยาที่เกี่ยวกับสิ่งที่มีสิ่งที่เป็นอยู่เบื้องหลังของชีวิตมนุษย์

2.1 แนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง "ดุทูหล่า" ในพิธีเรียกวีหล่าของชาวกะเหรี่ยงโปบ้านเกาะสะเดิ่ง ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ได้ใช้แนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ มาอธิบายดังนี้

2.1.1 ศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณนา (Ethnography)

ศึกษาสภาพของปรากฏการณ์ทางสังคม ทั้งในด้านสภาพกายภาพแวดล้อมหรือสภาพนิเวศของชุมชน และปรากฏการณ์ในด้านพฤติกรรม ประเภท กระบวนการและขั้นตอนของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อให้เห็นชีวิต พฤติกรรม และการดำเนินชีวิต ทั้งในชีวิตประจำวันตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ในรอบปีของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงโปในพื้นที่ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี โดยศึกษาวิถีชีวิต การทำมาหากิน สภาพทางภูมิศาสตร์ ประวัติความเป็นมาการตั้งถิ่นฐาน โครงสร้างทางสังคมและระบบเครือญาติ ระบบความเชื่อ ความคิด และค่านิยมของบุคคลกลุ่ม หรือชุมชนชาวกะเหรี่ยง ศึกษาความสัมพันธ์หรือปฏิสัมพันธ์ของคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมเพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ เครือข่ายทางสังคมระหว่างคนในชุมชนกับปัจจัยภายนอก ตลอดจนการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตในด้านต่าง ๆ ที่เกิดจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ในฐานะเป็นการเคลื่อนไหวและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

Copyright by Mahidol University

2.1.2 ศึกษาเชิงนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural ecology)

ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมในฐานะที่มนุษย์เป็นเจ้าของวัฒนธรรม ศึกษาระบบความเชื่อของชนเผ่าที่เกี่ยวข้องกับการให้คุณค่า นิยาม และความเข้าใจในระบบนิเวศด้วยความคิดของมนุษย์ การดำเนินชีวิตในพื้นที่ที่เป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมในเงื่อนไขของสิ่งแวดล้อมในฐานะที่วัฒนธรรมเป็นกลไกสำคัญในการปรับตัวของมนุษย์ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม

2.1.3 ศึกษาเชิงบทบาทหน้าที่ (Functional approach)

ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของพิธีกรรมและส่วนต่าง ๆ ของพิธีกรรมเช่น การดุทูหล่าในพิธีกรรม ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของชาวกะเหรี่ยงโปในพื้นที่ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ในฐานะที่เป็นกลไกที่มีบทบาทต่อความต้องการพื้นฐานของปัจเจกบุคคล

มาลินอฟสกี้ (Malinovski) กล่าวถึงความคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคมและวัฒนธรรมว่า ปัจเจกบุคคลกับสังคมไม่ไช่สิ่งที่แยกจากกันได้เด็ดขาด และมิไช่สิ่งที่ดำรงอยู่เป็นอิสระนอกเหนือจากระบบสังคมและวัฒนธรรม เพราะความคิดลักษณะเฉพาะบุคคลที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิดก็เป็นความคิดที่มากับวัฒนธรรม ดังนั้นแนวคิดของปัจเจกบุคคลเป็นผลของการโต้ตอบระหว่างลักษณะทางกายภาพ ชีวภาพ จิตวิทยากับปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมมีหน้าที่เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์

นอกจากนี้ มาลินอฟสกี้ยังได้กล่าวถึงรากฐานที่ยังผลให้เกิดการเติบโตของวัฒนธรรมว่าเกิดจากการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ 3 ประการ คือ (ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกุล, 2532: 1-20)

2.1.3.1 ความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ (Biological needs)

มนุษย์มีความต้องการที่เป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตอยู่ เช่น ความต้องการอาหารเพื่อยังชีพ หรือความต้องการมีครอบครัวเพื่อตอบสนองความต้องการทางเพศ และความต้องการมีลูกหลานสืบทอดกลุ่มเผ่าพันธุ์ เป็นต้น ซึ่งความต้องการพื้นฐานเหล่านี้ ไม่ได้เป็นอิสระจากวัฒนธรรม มนุษย์ต้องอาศัยความสัมพันธ์กับผู้อื่นเสมอและมีการปรุงแต่งทางวัฒนธรรม เช่น การเลือกชนิดของอาหารเพื่อบริโภค หรือ การทำมาหากินที่มีขั้นตอนและวิธีการ

2.1.3.2 ความต้องการที่ถูกสร้างด้วยวัฒนธรรมและการตอบสนอง (Instrumental needs)

Copyright by Mahidol University

เป็นความต้องการทางสังคมของมนุษย์ เป็นสิ่งต้องการบรรลุผลของความต้องการ

พื้นฐานของมนุษย์ เป็นความต้องการในขั้นที่สองของมนุษย์ที่สืบเนื่องจากความต้องการพื้นฐานที่มนุษย์ต้องอาศัยความสัมพันธ์กับผู้อื่นเสมอ ดังนั้นความต้องการบรรลุผลในความต้องการพื้นฐานจึงต้องมีการตอบสนองด้วยกระบวนการทางวัฒนธรรม เช่น การรวมกลุ่มกันทำมาหากิน การแบ่งหน้าที่ในกิจกรรมต่างๆ เป็นต้น ซึ่งความต้องการตอบสนองในระดับสังคมนี้ปรากฏในรูปของสถาบันทางสังคมต่าง ๆ

2.1.3.3 ความต้องการด้านสัญลักษณ์ (Symbolic needs)

ความต้องการทางสัญลักษณ์ เป็นความต้องการที่เกี่ยวข้องกับความต้องการทางสังคมของมนุษย์ที่มีการถ่ายทอดความรู้ ความคิด การสร้างกฎเกณฑ์ และเครื่องมือต่าง ๆ เพิ่มเติมอยู่ตลอดเวลา ในการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งจำเป็น ต้องมีสัญลักษณ์เป็นสื่อ เช่น ภาษาหรือความเชื่อ เป็นต้น

2.1.4 ศึกษาเชิงมานุษยวิทยาการดนตรี (Ethnomusicology)

แนวคิดทางมานุษยวิทยาการดนตรีเกิดขึ้นจากแนวความคิดของ Jaap Kunst โดยมุ่งศึกษาดนตรีในฐานะที่เป็นภาพรวมทางสังคม คือ มีความสัมพันธ์กับสิ่งอื่น ๆ ในที่เป็นบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์ในฐานะที่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคม ด้วยการนำทฤษฎีทางมานุษยวิทยามาใช้ในการศึกษา อันเป็นดนตรีที่เกี่ยวพันกับชีวิตมนุษย์และเป็นดนตรีที่ยังมีชีวิต มานุษยวิทยาการดนตรีเป็นสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องใกล้ชิดกับชาติพันธุ์วิทยามากที่สุด และพยายามแสดงให้เห็นข้อเท็จจริงทางดนตรีในบริบททางสังคมวัฒนธรรม โดยแสดงให้เห็นการคิด การกระทำ และโครงสร้างทางสังคมของมนุษย์ ตลอดจนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลใดบุคคลหนึ่งกับผู้อื่น โดยเปรียบเทียบข้อเท็จจริงด้านต่าง ๆ ของปัจเจกบุคคลในหลาย ๆ กลุ่มที่มีความเหมือนและแตกต่างกันในระดับของสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมทางสังคม

สุกรี เจริญสุข (2538: 31) ได้กล่าวถึงการศึกษาทางมานุษยวิทยาการดนตรีว่าเป็นการศึกษาดนตรีที่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย และศึกษาดนตรีในบทบาทที่รับใช้สังคม โดยศึกษาดนตรีใดๆ ก็ตามที่ไม่ใช่ดนตรีตะวันตก และศึกษษดนตรีทุกรูปแบบในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง อาจเป็นดนตรีพื้นเมือง ดนตรีชนกลุ่มน้อย ดนตรีสมัยนิยม ดนตรีเพื่อการค้า ฯลฯ

ศักดิ์ชัย หิรัญรักษ์ (2535: 14) ได้กล่าวถึงการศึกษาตามแนวคิดของมานุษยวิทยาการดนตรีว่า ดนตรีมีความแตกต่างกันออกไปตามโลกทัศน์หรือกรอบความคิดของแต่ละวัฒนธรรม นักมานุษยวิทยาการดนตรีมีจุดประสงค์ในการเรียนรู้พฤติกรรมทางด้านดนตรีของมวลมนุษยชาติ นักมานุษยวิทยาการดนตรีจึงไม่พยายามวางกรอบหรือทฤษฎีใดๆ ให้กับดนตรี แต่จะให้ความสำคัญกับเหตุและผลในการสร้างดนตรีนั้นว่านำมาใช้ในสังคมอย่างไร มีจุดประสงค์และบทบาทอย่างไร

Copyright by Mahidol University

2.2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 การศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องขวัญ

การศึกษาความเชื่อเรื่องขวัญในประเทศไทย ที่ปรากฏเป็นข้อมูลเชิงเอกสารช่วงแรกนั้นจะเป็นผลงานของเสฐียรโกเศศที่ได้เรียบเรียงไว้ตั้งแต่พ.ศ. 2506 ซึ่งอธิบายความหมายของขวัญว่าเป็นสิ่งที่สิงสถิตอยู่ในร่างกายของมนุษย์ มีสภาพเป็นสิ่งอมตะที่คงอยู่ ไม่ตายตามร่างกาย ซึ่งสภาวะอมตะในร่างกายมนุษย์นี้ความเชื่อของศาสนาพราหมณ์เรียกว่า "อาตมัน (Soul)" แต่จะกลายสภาพเมื่อมนุษย์ตาย ในกรณีเดียวกันกับความเชื่อเรื่องขวัญของมนุษย์ เมื่อมนุษย์ตายขวัญจะไม่ตายตามแต่จะกลายสภาพไปเป็นผี ซึ่งอาจเป็นผีดีหรือผีร้ายตามแต่กรรมของแต่ละคน

ในด้านรูปลักษณ์ของขวัญจะมีลักษณะที่ขึ้นอยู่กับ มโนทัศน์ทางจักรวาลวิทยาของแต่ละกลุ่มชน หลาย ๆ กลุ่มชนอธิบายรูปลักษณ์ของขวัญมีรูปร่างเหมือนกับเจ้าของ ในขณะที่ชาวพม่าเรียกขวัญว่าเล็บบยา (Leip-bya) แปลว่าผีเสื้อ เพราะเชื่อว่าขวัญของมนุษย์มีลักษณะเช่นเดียวกับผีเสื้อ นอกจากนี้ยังมีคำที่ใช้เรียกขวัญต่าง ๆ อีก เช่น เซมังกัด ของมาลายูซึ่งมีลักษณะเป็นนกตัวเล็ก ๆ (เสฐียรโกเศศ, 2506 : 17)

นอกจากนี้ การศึกษาความเชื่อเรื่องขวัญของเสฐียรโกเศศยังใช้วิธีการเปรียบเทียบสำเนียงและความหมายของภาษาต่าง ๆ ที่มนุษย์ใช้กันอยู่ในภูมิภาค เมื่อศึกษาเชิงนิรุกติศาสตร์ (Etymology) โดยการเปรียบเทียบกับภาษาจีนซึ่งมีคำว่า"หลิง" ในสำเนียงจีนกลาง "ฮุ้น" ในสำเนียงแต้จิ๋ว และ "หวั่น" ในสำเนียงกวางตุ้ง คำ ๆ นี้เป็นคำผสมจากคำว่าผีและไอน้ำ (เมฆ) มาเขียนรวมกัน เกิดความหมายที่หลากหลาย 3 ประการ คือ ประการแรกเป็นสิ่งที่เกิดมาจากความรู้สึก ประการที่สองเป็นสิ่งที่มาจากลมหายใจ (ชี่) และประการสุดท้ายคือ ผีหรือวิญญาน ในพจนานุกรมจีน - อังกฤษ ได้กล่าวว่าสำเนียงเดิมของอักษรจีนตัวนี้อ่านว่า kwun หรือ gwun ซึ่งดูเหมือนมีสำเนียงตรงกับคำว่าขวัญในภาษาไทย คนจีนเชื่อว่าหลิงเป็นอนุภาคเล็ก ๆ เป็นจิตวิญญาณก่อนกำเนิดและหลังเสียชีวิตของมนุษย์แต่ละคน หลิงวนเวียนอยู่ในบรรยากาศ ในจักรวาลเต็มไปด้วยหลิงชนิดต่าง ๆ มากมาย หลังจากหลิงเข้าสู่ครรภ์ของมารดาแล้ว จึงกลายเป็นร่างกาย จิตวิญญาณ และชี่ของมนุษย์ ในยามมนุษย์แก่เฒ่าชี่จะละจากร่างกายไปมนุษย์คนนั้นก็จะตายแล้วชี่ก็กลับกลายเป็นหลิงอีกครั้งหนึ่ง (อำนวยชัย ปฏิพัทธ์เผ่าพงศ์, ผู้แปล, 2536: 12-13)

สุเอ็ด คชเสนี (2527 : 51) ได้กล่าวถึงความเชื่อเรื่องขวัญในกลุ่มชนชาติมอญ แต่ไม่ได้กล่าวถึงขวัญในแง่ที่เป็นจิตวิญญานที่เสฐียรโกเศศได้ศึกษาไว้ โดยอธิบายว่าการให้ขวัญก็คือการให้พรด้วยการเน้นหนักในเรื่องของสำนวนโวหารที่ไพเราะและมีวาจาสิทธิ์ ซึ่งมีอยู่ 9 ประการ การให้พรของชนชาติมอญจะให้ในโอกาสต่างๆ คือ การโกนจุก การบวช และการแต่งงาน ผู้ชายจะมีการทำขวัญครบทั้งสามครั้ง แต่ผู้หญิงจะมีเพียงสองครั้ง คือ ในโอกาสโกนจุกและโอกาสแต่งงาน ทั้งนี้เนื่องมาจากการนับถือพุทธศาสนาที่ไม่มีการบวชให้กับเพศหญิงในปัจจุบัน เมื่อพิจารณาถึงโอกาสในการทำขวัญของชนชาติมอญจะเห็นได้ ว่าพิธีกรรมที่มีการทำขวัญในแต่ละครั้งเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการ

Copyright by Mahidol University

ปรับเปลี่ยนสถานภาพ ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับชีวิตของคนมากกว่าเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน หรือภาวะวิกฤติของมนุษย์

2.2.2 จำนวนขวัญ

จากความหมายของขวัญที่เป็นจิตวิญญาณ เป็นสิ่งอมตะสิงสถิตอยู่ในร่างกายของมนุษย์ มีสภาพที่คงอยู่ไม่ตายตามร่างกายแต่จะกลายสภาพเป็นผีเมื่อมนุษย์ตายไป ซึ่งเป็นความเชื่อก่อนที่อิทธิพลของพุทธศาสนาเข้ามามีบทบาทในสังคม อาจกล่าวได้ว่าขวัญของคนมีเพียงหนึ่งเดียว โดยไม่กล่าวถึงรูปร่างของขวัญว่ามีลักษณะเช่นไร ตามมโนทัศน์พื้นฐานของมนุษย์ในทางตะวันออกที่เชื่อว่าสรรพสิ่งมีสภาวะที่เป็นกายและสภาวะเป็นจิต สภาวะที่เป็นกายนั้นเป็นวัตถุที่สามารถรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสทั้งหลาย ส่วนสภาวะที่เป็นจิตนั้นเป็นอวัตถุที่ไม่สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทางกาย อาจรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทางจิตที่ได้รับการฝึกฝนมาเป็นพิเศษ จึงสามารถเข้าใจได้ว่ารูปร่างและสภาวะที่เป็นอยู่ของขวัญนั้นเป็นเช่นไร ด้วยความคิดในระดับพื้นฐานมักเข้าใจว่าเมื่อสภาวะที่มีอยู่ทางกายเช่นไรสภาวะที่มีอยู่ทางใจหรือจิตก็ย่อมเป็นเช่นนั้น ดังนั้นในเมื่อตัวตนทางกายมีจำนวนเพียงหนึ่งเดียวสภาวะทางจิตใจก็น่าจะมีอยู่เพียงหนึ่งเดียวเช่นกัน

ภายหลังเมื่อมนุษย์มีมโนทัศน์ที่ซับซ้อนขึ้น ความคิดในด้านต่าง ๆ ก็หลายหลากขึ้น เช่นเดียวกันความเข้าใจที่เกี่ยวกับจำนวนสภาวะที่มีอยู่ทางใจหรือจิตก็อาจเปลี่ยนแปลงให้มีมากขึ้นตามความซับซ้อนของมโนทัศน์ของมนุษย์ เสฐียรโกเศศ (2506: 22 - 21) กล่าวถึงขวัญของคนไทมีอยู่ 32 ขวัญมากเท่ากับจำนวนอาการ 32 ของมนุษย์ ซึ่งเป็นความเชื่อที่ได้อิทธิพลทางพุทธศาสนาในการอธิบายร่างกายของมนุษย์ที่มีอาการ 32 ประการ และสอดคล้องกับมโนทัศน์ที่คนไทเชื่อว่า ขวัญมีรูปลักษณ์เช่นเดียวกับเจ้าของ หากแต่รูปลักษณ์ของขวัญดูเหมือนปรับเปลี่ยนไป การมองขวัญในสภาวะที่เป็นองค์รวมของอาการทั้ง 32 ประการที่รวมอาการทั้งหลายนั้นประกอบเป็นรูปกายตัวตนของมนุษย์เพียงหนึ่งเดียว ก็เพราะจุดมุ่งหมายทางพุทธศาสนาในการลดละความเป็นตัวตนของมนุษย์ที่แสดงให้เห็นความไม่คงสภาพของสรรพสิ่ง แม้แต่ร่างกายของมนุษย์ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เมื่อแยกแยะอาการทั้งหลายออกจากกันก็ไม่เห็นสภาพการมีอยู่ของตัวตนของมนุษย์ รูปลักษณ์ของขวัญที่ได้รับอิทธิพลของพุทธศาสนาจึงแยกแยะขวัญของมนุษย์ออกเป็นอาการที่มีอยู่ทั้ง 32 ประการ (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา, 2537: 243)

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา ได้กล่าวถึงความเชื่อเรื่องขวัญของชนชาติไทว่ามีความเกี่ยวข้องกับการนับถือผี และมีความเชื่อดั้งเดิมว่ามนุษย์มีขวัญอยู่ในตัวประมาณ 100 ขวัญ เมื่อมนุษย์ตายลงขวัญแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มแรกอยู่ที่บ้านเรือน เพื่อคอยดูแลลูกหลาน กลุ่มที่สองอยู่ที่หลุมฝังศพ กลุ่มที่สามอยู่ที่แดนฟ้าต่อตั้ง (รอยต่อระหว่างดินกับฟ้า) กลุ่มที่สี่อยู่ที่ฟ้าเมืองแถน ซึ่งความเชื่อเรื่องขวัญเช่นนี้เป็น ความเชื่อที่มีความสัมพันธ์กับอำนาจลึกลับของอีกโลกหนึ่ง ทำให้โลกของมนุษย์กับโลกของผีมีความเชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิด

Copyright by Mahidol University

2.2.3 พิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อเรื่องขวัญ

วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์ (2529: 17-18) ได้ศึกษาเกี่ยวกับขวัญของคนไทกลุ่มต่างๆ ซึ่งเป็นการศึกษาเชิงวิวัฒนาการทางภาษาและความหมาย ตลอดจนรูปแบบของพิธีกรรมที่มีบทบาทต่อมนุษย์ และได้จำแนกพิธีขวัญออกเป็น 2 ลักษณะ คือ พิธีขวัญที่ไม่เป็นทางการ และพิธีขวัญที่เป็นทางการ การจำแนกพิธีขวัญที่ไม่เป็นทางการและเป็นทางการนั้น จำแนกโดยยึดถือความสัมพันธ์ระหว่างคนผู้เป็นเจ้าของขวัญกับสังคมเป็นเกณฑ์ ซึ่งขึ้นอยู่กับความเกี่ยวเนื่องระหว่างบุคคลในครอบครัวกับบุคคลอื่นที่เป็นบุคคลภายนอกครอบครัว ถ้าหากพิธีขวัญนั้นเป็นกิจกรรมเฉพาะสมาชิกในครอบครัวหรือสายตระกูล ไม่มีบุคคลภายนอกครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมในพิธีกรรมก็จัดเป็นพิธีขวัญที่ไม่เป็นทางการ แต่ถ้าหากพิธีขวัญนั้นมีความเกี่ยวเนื่องกับบุคคลภายนอกครอบครัวหรือสายตระกูล ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับเจ้าของขวัญในทางสังคมเข้ามามีส่วนร่วมจัดการในพิธีขวัญนั้น เป็นต้นว่าการเข้ามาเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมหรือเข้ามาดูแลการจัดการพิธีการต่าง ๆ หรืออาจเป็นเพียง ผู้มีส่วนร่วมรับรู้ที่เกี่ยวข้องในพิธีกรรมส่วนใดส่วนหนึ่ง พิธีขวัญนั้นก็จัดเป็นพิธีขวัญที่เป็นทางการ นอกจากการจำแนกพิธีขวัญออกเป็น 2 ลักษณะแล้ว พิธีขวัญทั้งสองลักษณะอาจแบ่งออกตามโอกาสที่ประกอบพิธีเป็น 2 ประเภท คือ

2.2.3.1 พิธีขวัญในช่วงสำคัญของชีวิต

พิธีขวัญในช่วงสำคัญของชีวิต เป็นพิธีขวัญที่เกี่ยวเนื่องกับชีวิตของคนเป็นหลัก ชีวิตของแต่ละคนจะมีขั้นตอนการเจริญเติบโต และแต่ละขั้นตอนของชีวิตแสดงสถานภาพทางสังคมที่แตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับความพร้อมทั้งทางด้านของเวลา โอกาส สถานที่ และปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น เพศ เป็นต้น ซึ่งเห็นได้จากสังคมของคนเชื้อสายมอญในหลายชุมชนที่เพศชายมีพิธีขวัญเนื่องในโอกาสที่เจ้าของขวัญผ่านช่วงสำคัญของชีวิตได้ถึง 3 ครั้ง คือ การโกนจุก การบวช และการแต่งงาน ส่วนเพศหญิงจะมีพิธีขวัญเนื่องในโอกาสที่ผ่าน ช่วงสำคัญของชีวิตได้เพียง 2 ครั้ง คือ การโกนจุกและการแต่งงานเท่านั้น เพราะความเชื่อทางศาสนาพุทธที่ให้โอกาสแก่เพศชายเท่านั้นที่ได้บวช ซึ่งในการทำขวัญตามประเพณีมอญเน้นในแง่โวหารเป็นภาษาที่ไพเราะและมีวาจาสิทธิ์ ซึ่งขวัญที่ให้ก็คือพรต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่ นิยมให้ถึง 9 ประการ (สุเอ็ด คชเสนี, 2527: 51)

ในการผ่านช่วงสำคัญของชีวิตแต่ละครั้ง หมายถึงการเปลี่ยนสถานภาพทางสังคมด้วยเช่นกัน เช่น การโกนจุกเป็นการเปลี่ยนสถานภาพจากเด็กที่เข้าสู่วัยที่เริ่มเข้าสู่วัยหนุ่ม การบวชเป็นการเปลี่ยนสถานภาพจากวัยหนุ่มเข้าสู่เพศของผู้ที่มีหน้าที่ศึกษาหาความรู้ในขณะที่คงเพศภิกษุ เมื่อลาสิกขาแล้วมีความรู้ได้ชื่อว่าบัณฑิตเป็นผู้ใหญ่อย่างเต็มตัว และพร้อมที่ปรับเปลี่ยนสถานภาพอีกครั้งด้วยการแต่งงาน ซึ่งในการเปลี่ยนสถานภาพตามช่วงชีวิตแต่ละครั้งนั้น คนทุกคนจะได้รับการปฏิบัติจากสังคมแตกต่างออกไปตามสถานภาพที่เป็นอยู่ สังคมมักปฏิบัติต่อเด็กอย่างหนึ่ง ปฏิบัติต่อเพศภิกษุอย่างหนึ่ง และปฏิบัติต่อบุคคลที่เป็นผู้นำของครอบครัวอีกอย่างหนึ่ง ดังนั้น พิธีขวัญในช่วงสำคัญของชีวิตจึงเป็นพิธีกรรมที่แสดงการเปลี่ยนและบอกกล่าวถึงสถานภาพทาง

Copyright by Mahidol University

สังคมของคนในสังคมนั้น ๆ

2.2.3.2 พิธีขวัญเมื่อเจ็บป่วย

พิธีขวัญเมื่อเจ็บป่วยมีจุดประสงค์เพื่อให้กำลังใจ เป็นการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ป่วยกับบุคคลอื่น ทั้งที่เป็นบุคคลในครอบครัวเดียวกันหรือบุคคลอื่นภายนอกครอบครัวที่เข้ามามีส่วนร่วมในพิธีขวัญนั้น หากพิจารณาพิธีขวัญในแง่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของขวัญกับบุคคลอื่นนั้นทำให้สรุปได้ว่า พิธีขวัญไม่เป็นการรักษาพยาบาล (วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์, 2529: 18) เพราะเป็นเพียงบทบาทในการสร้างกำลังใจให้เกิดแก่ผู้ป่วยเท่านั้นไม่ได้ทำหน้าที่บำบัดการเจ็บป่วยนั้น ส่วนที่เป็นการบำบัดเป็นหน้าที่ของยาที่ใช้ควบคู่กับพิธีขวัญอีกทางหนึ่ง ซึ่งประเด็นที่มองว่าพิธีขวัญไม่ใช้การรักษาพยาบาลนั้นเป็นความเชื่อแบบสมัยใหม่ที่มีสมมติฐานของการเจ็บป่วยต่างจากเดิม โดยเชื่อว่าสาเหตุของโรคเกิดจากเชื้อโรคทำไม่ใช่ผีทำ (สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์, 2533: 60-61)

อย่างไรก็ตาม การกล่าวว่าพิธีขวัญไม่ใช่การรักษาพยาบาลก็ยังไม่ใช่ข้อสรุปที่เป็นภาพรวมของพิธีขวัญไปเสียทั้งหมด ยังมีข้อที่แสดงว่าเป็นการรักษาพยาบาลอีกทางหนึ่งเช่นกัน เพราะการเจ็บป่วยบางอย่างในหลายชุมชนก็อาจประกอบพิธีขวัญ โดยที่ไม่มีการใช้ยาบำบัดการเจ็บป่วยนั้นเลย หรือบางกรณีมีการใช้ยาแล้วยังไม่หายจากการเจ็บป่วยนั้น แต่เมื่อได้ประกอบพิธีขวัญอาการเจ็บป่วยก็หายได้เช่นกัน ในกรณีที่มีการใช้ยาควบคู่ไปกับพิธีขวัญอาจมองการใช้ยาว่าเป็นการรักษาความเจ็บป่วยที่เกิดแต่เพียงทางกายเท่านั้น (วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์, 2529: 17-18) ส่วนพิธีขวัญจะเป็นการรักษาทางใจ ซึ่งในการวินิจฉัยโรคที่เกิดขึ้นมีหลายประเด็นที่เป็นสาเหตุของการเจ็บป่วย ซึ่งการรักษาก็ย่อมแตกต่างกันออกไป

ทฤษฎีการแพทย์โบราณได้กล่าวถึงสาเหตุของการเกิดโรคว่ามี 3 ประการ ประการแรกเกิดจากการแพ้อากาศ แพ้อุณหภูมิร้อนและเย็น ประการที่สองเกิดจากเชื้อโรคเข้าสู่ร่างกายทางปากและทางลมหายใจ ประการสุดท้ายเกิดจากการแปรปรวนของระบบธาตุ ที่มีอยู่ในร่างกาย การเจ็บป่วยที่มีสาเหตุจากการแพ้อากาศ แพ้อุณหภูมิร้อนเย็น และสาเหตุจากเชื้อโรคเข้าสู่ร่างกายทางปากและทางลมหายใจนั้นสามารถรักษาได้ โดยการใช้ยาสมุนไพร การนวดตัว และการพักผ่อนก็ทำให้โรคทุเลาได้ แต่การเจ็บป่วยที่มีสาเหตุจากผลกระทบทางอารมณ์ จนเกิดความเครียดทำให้ระบบธาตุในร่างกายแปรปรวนยังไม่มียาโดยตรง ต้องอาศัยการเยียวยาด้วยการบริหารจิตใจให้ผ่องใสควบคู่กันไปกับการใช้ยาซึ่งเป็นเรื่องที่ยากมาก เนื่องจากบุคคลที่มีโรคเครียดนั้น มักเกิดจากการสะสมผลกระทบทางอารมณ์ทีละเล็กทีละน้อยโดยไม่รู้ตัว จนความเครียดเพิ่มมากขึ้นถึงระดับที่แสดงอาการกินไม่ได้นอนไม่หลับ จึงต้องหาหมอให้ช่วยเหลือ (เกรียงศักดิ์ จรัณยานนท์, 2537: 25 - 48) การให้ความช่วยเหลือในการรักษาการเจ็บป่วยเช่นนี้มักเป็นการประกอบพิธีขวัญ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการเยียวยาบำบัดการเจ็บป่วยนั้นเป็นการบำบัดทางกาย ส่วนพิธีขวัญเป็นเรื่องของการให้กำลังใจหรือการบำบัดทางใจ

ดังนั้น พิธีกรรมที่ควบคู่กับมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย ไม่ว่าเป็นพิธีในด้านที่มนุษย์

Copyright by Mahidol University

ผ่านช่วงสำคัญของชีวิตหรือการเจ็บป่วยจากสาเหตุบางประการก็มีพิธีกรรมเกี่ยวกับขวัญทั้งสิ้น (เสฐียรโกเศศ, 2506: 44) แม้แต่พิธีกรรมเกี่ยวกับการตายก็มีพิธีขวัญเช่นกัน เช่นในพิธีศพของ ชาวโซ่ง ก่อนนำศพไปทำพิธีเผาหรือฝังมีขั้นตอน "การซ้อนขวัญ" คือการนำสวิงไปตักบริเวณรอบ ๆ คนตาย เช่นเดียวกับพิธีกรรมของชาวกะเหรี่ยงโปในพื้นที่ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี มีพิธีกรรมนี้เช่นกัน ด้วยเชื่อว่า "วีหล่า (ขวัญ)" ของญาติผู้ตายจะตามผู้ตายไปด้วยอาจทำให้เกิดอาการเจ็บป่วยแก่บรรดาญาติได้ จึงต้องซ้อนวีหล่าใส่สวิงเก็บไว้ ไม่ให้ติดตามผู้ตายไป เมื่อเสร็จพิธีศพแล้วจะเรียกวีหล่าให้กับญาติและผู้ที่เข้าไปมีส่วน ในพิธีศพนั้น

จากลักษณะเด่นของความเชื่อดั้งเดิมนี้ เห็นได้ว่าในสังคมดั้งเดิมให้ความสำคัญกับคุณค่าของทุกสิ่ง ไม่ว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติหรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ในชุมชนกะเหรี่ยงตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร มีประเด็นในการเชื่อในการมีจิตวิญญาณของสรรพสิ่งและการสืบทอด จารีตต่าง ๆ อยู่มาก เพราะที่ตั้งของหมู่บ้านเหล่านี้เป็นพื้นที่ป่า ในการทำมาหากินจะให้ความสำคัญกับระบบนิเวศทางธรรมชาติเป็นอย่างมาก โดยเห็นได้จากวัฒนธรรมในการทำมาหากิน ชาวกะเหรี่ยงโปมีมโนทัศน์ในการแบ่งพื้นที่ป่าออกเป็นส่วนต่าง ๆ เช่น ส่วนที่เป็นหมู่บ้าน (เต่อว่อง) ส่วนที่เป็นป่า (เหม่ยละ) ส่วนที่เป็นไร่ (เฆ่อะ) เป็นต้น ซึ่งพื้นที่ต่าง ๆ เหล่านี้สะท้อนมโนทัศน์ในการแยกพื้นที่เป็นส่วนของคน และส่วนที่เป็นของธรรมชาติ (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2529: 121-130) ส่วนที่เป็นของคนชาวกะเหรี่ยงสามารถเข้าไปใช้พื้นที่เป็นประโยชน์ในการทำมาหากินได้ อาจใช้เป็นไร่ ไร่ซาก หรือหมู่บ้าน ฯลฯ ซึ่งในการใช้ประโยชน์จากพื้นที่เหล่านี้ ชาวกะเหรี่ยงโปต้องทำพิธีในการขออนุญาตจากเจ้าของพื้นที่เสียก่อน นอกจากนี้การใช้สอยวัสดุเพื่อกิจกรรมบางอย่างก็ต้องเลือกใช้วัสดุด้วย

การให้ความสำคัญกับระบบนิเวศทางธรรมชาติดังกล่าวโดยกำหนดข้อห้ามต่าง ๆ เช่น ห้ามสร้างบ้านด้วยไม้เนื้อแข็งบางชนิด หรือการทำบันไดบ้านก็ใช้ไม้ไผ่เท่านั้น ห้ามใช้ไม้เนื้อแข็งทั่วไปมาทำไม้พายคนข้าว เพราะทำให้การเรียกวีหล่าไม่บรรลุจุดหมาย คือ วีหล่าจะไม่กลับมา จำเป็นต้องใช้ไม้เตฺสวาลาหรือไม้ไผ่เท่านั้น เป็นต้น

2.2.4 การใช้เสียงในพิธีทำขวัญ

งานวิจัยของวิไลวรรณ ขนิษฐานันท์ (2529: 19-20) กล่าวถึงความสำคัญของพิธีขวัญว่าอยู่ที่ความเข้าใจ ในการประกอบพิธีกรรมเรียกขวัญ เรื่องของเสียงเป็นสิ่งจำเป็นขาดไม่ได้ เพราะคำเรียกขวัญเป็นคำพูดที่ใช้ในโอกาสปกติทั่วไปมิใช่คำศักดิ์สิทธิ์ อีกทั้งผู้ประกอบพิธีกรรมก็ไม่ใช่บุคคลที่มีความรู้ความสามารถพิเศษเฉพาะด้านแต่อย่างใด หากแต่เป็นเพียงบุคคลธรรมดาทั่วไป ทั้งคำเรียกขวัญและผู้ทำพิธีตลอดจนบรรยากาศของพิธีกรรมทั่วไปมีลักษณะเป็นปกติธรรมดาในชีวิตประจำวัน จึงไม่มีความพิเศษ ไม่มีความศักดิ์สิทธิ์ในองค์ประกอบต่าง ๆ ของพิธีกรรม แต่เนื่องจากพิธีกรรมจำเป็นต้องมีความศักดิ์สิทธิ์ เพื่อการสร้างศรัทธาในการโน้มน้าวให้ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมได้บรรลุจุดมุ่งหมาย ตามเรื่องราวและเนื้อหาของพิธีกรรม จึงต้องสร้างความศักดิ์สิทธิ์ขึ้น

Copyright by Mahidol University

ในพิธีกรรมไม่ด้านใดก็ด้านหนึ่ง การสร้างความศักดิ์สิทธิ์ในด้านองค์ประกอบอื่น ๆ ของพิธีกรรมไม่สามารถทำให้ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมบรรลุจุดมุ่งหมายได้เพราะความสำคัญของพิธีขวัญอยู่ที่ความเข้าใจ การสร้างความศักดิ์สิทธิ์ในด้านอื่น ๆ ที่เป็นองค์ประกอบนั้นอาจทำให้ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมไม่มีความเข้าใจในเรื่องราวเนื้อหาของพิธีกรรม ดังนั้นการเพิ่มความชัดเจนในองค์ประกอบของพิธีกรรมในเรื่องที่เกี่ยวกับเสียง ด้วยการสร้างเสียงเป็นสื่อในการเรียก และต้องเป็นเสียงที่ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมสามารถเข้าใจได้ด้วย เพราะการให้ขวัญเข้าใจต้องให้เจ้าของขวัญเข้าใจด้วย เพื่อที่ขวัญที่หนีไปได้ยินและเข้าใจในเนื้อหาที่เรียก

เสฐียรโกเศศ (2506: 69) ได้กล่าวถึงการใช้เสียงในพิธีขวัญของพิธีกรรมหลวงว่า ในขณะที่จุดเทียนเวียนพราหมณ์ผู้มีหน้าที่ในพิธีกรรมเป่าสังข์และไกวบัณเฑาะว์เพื่อสร้างความศักดิ์สิทธิ์ ในขณะเดียวกันพิธีเรียกขวัญของชาวกะเหรี่ยงพื้นที่อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรีมีการใช้เสียงในพิธีกรรมด้วยเช่นกัน โดยที่ผู้ประกอบพิธีกรรมใช้ไม้พายหรือทัพพีเคาะที่หัวบันไดเป็นจังหวะ พร้อมทั้งกล่าวสวดคำเรียกขวัญให้กลับมาและต่อด้วยการผูกมือ (สุรินทร์ เหลือลมัย, 2536: 54)

การสร้างศรัทธาและโน้มน้าวให้ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมได้บรรลุจุดมุ่งหมายของพิธีกรรมด้วยการสร้างความชัดเจนในการใช้เสียงเป็นสื่อ ในการเข้าใจเรื่องราวและเนื้อหาของพิธีกรรมแล้วการใช้ เสียงในการสร้างกระบวนการของความศักดิ์สิทธิ์ในบรรยากาศของพิธีกรรมด้วยการสร้างภวังค์ให้เกิดแก่ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม ให้ได้รับรู้ถึงสภาวะของการหลุดพ้นจากความเป็นปกติที่เป็นอยู่ในขณะนั้น เข้าสู่สภาวะที่เหนือปกติไปชั่วระยะเวลาหนึ่ง แล้วจึงใช้เสียงเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมได้ตื่นจากภวังค์ เข้าสู่ความเป็นปกติในความรู้สึกและสถานะที่ใหม่กว่าเดิม ในด้านของการใช้เสียงเพื่อสร้างความศักดิ์สิทธิ์ นี้

ความสำคัญของพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เป็นความเชื่อดั้งเดิมไม่ว่าเป็นความเชื่อเรื่องผีหรือความเชื่อเกี่ยวกับพระเวทของอินเดียก็ใช้เสียงด้วยเช่นกัน อุดม อรุณรัตน์ (ม.ป.ป.: 16-23) กล่าวถึงความสำคัญของเสียงไว้ดังนี้

. . . การเปล่งเสียงเป็นกำเนิดของวัชชะ เพราะการเปล่งเสียงจะขึ้นอยู่กับอารมณ์ เช่น อารมณ์โกรธจะฉุนเฉียวระดับเสียงจะอยู่ในระดับเสียงสูง อารมณ์เป็นสุขระดับเสียง ปานกลาง ถ้าหากอยู่ในภาวะหวาดกลัวระดับเสียงจะเปล่งในระดับเสียงต่ำ นอกจากนี้ยังกล่าวถึงการใช้เสียงในการบูชาอีกเช่นกัน ในศาสนาพราหมณ์บทสวดจะอยู่ในคัมภีร์ต่าง ๆ เช่น สังคีรัตนากรของศารฺนฺคเทวะ1.3.1-2. กล่าวว่า “ข้าพเจ้าขอบูชาภาวะที่สูงสุดแห่งรูปแบบแห่งเสียงนั้น (นาทพรหม) ซึ่งเป็นความสุขชนิดหนึ่งที่ไม่มีสอง และเป็นแสงสว่างแห่งวิญญาณในภาวะทั้งปวงที่ได้แสดงตนให้ปรากฏในรูปแบบของจักรวาล” โดยบูชาเสียง (นาท) นี้ก็เชื่อได้ว่าบูชาพระพรหม (ผู้สร้าง) พระวิษณุ (ผู้รักษา) และพระมเหศวร (ผู้ทำลาย) ทั้งนี้เพราะมหาเทพเหล่านั้นแหละที่เป็นตัวเสียง ซึ่งการเปล่งเสียงในการสวดให้มีลีลา (จังหวะ) เป็นการแสดงออกทางจิตใจแห่งความเป็นมนุษย์แสดงให้เห็นความปีติหลงใหล ในความน่าอภิรมย์. . .การสร้างสรรค์การเปล่งเสียงในการสวดของพระเวทนั้นจะให้มีลีลาที่ไพเราะมีความละเมียดละไมแห่งน้ำเสียงอันลึกซึ้ง แสดงให้เห็นถึงความลึ้ลับของธรรมชาติ ก่อให้

Copyright by Mahidol University

เกิดความหมายและเป็นสิริมงคลแห่งชีวิต เพราะฉะนั้นการที่จะให้เข้าใจในความหมายต่าง ๆ เหล่านี้ จำเป็นต้องสวดมนต์วิงวอนต่อพระผู้เป็นเจ้าเพื่อป้องกันแก้ไขภยันตรายแก่ตนเองและมหาชน ...

การสวดในพิธีกรรมส่วนใหญ่มีลักษณะทำนองพื้นผิว (textual) และระดับเสียง (pitch) น้อย เพราะ ทั้งพื้นผิวและระดับเสียงต่างมีส่วนในการสร้างความแปรปรวนทางอารมณ์แก่ผู้ได้ยินได้ฟัง อันนำไปสู่การเกิดกิเลสได้ พื้นผิวและระดับเสียงยิ่งมากขึ้นเท่าใดความแปรปรวนทางอารมณ์ก็ยิ่งมากตามไปด้วย (สุกรี เจริญสุข,2532:10) ดังนั้นจุดมุ่งหมายของการใช้เสียงในพิธีกรรมจึงมักใช้พื้นผิวและระดับเสียงน้อย เพื่อโน้มน้าวอารมณ์ให้นิ่งสงบและเป็นสมาธิ อันเป็นจุดมุ่งหมายของพิธีกรรม

2.3 ความคิดเกี่ยวกับดนตรีของโลก

ในด้านของลักษณะของเสียงนั้นบรูช แกสตัน (2531: 16-29) ได้เสนอแนวคิดที่เกี่ยวกับดนตรีของโลก ในมุมมองที่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับสังคม ดนตรีกับวัฒนธรรม โดยไม่แยกดนตรีออกจากสังคมและมีมนุษย์เป็นศูนย์กลางในความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง ได้กล่าวถึงคำว่า "เสียง" ในบริบทของดนตรีไทยที่มีความแตกต่างกับ "เสียง" ในบริบทของดนตรีตะวันตก โดยคำว่าเสียงในภาษาไทยเป็นคำที่มีความหมายที่ลึกซึ้ง เพราะเป็นคำที่รวมถึงเสียงในความหมายทางดนตรีทั้งที่มีระดับเสียงและไม่มีระดับเสียง ในขณะทางตะวันตกมีคำว่าเสียงที่แคบกว่าไทย ด้วยการแยกเสียงที่ไม่มีระดับเสียงเป็น "Noise" และเสียงที่มีระดับเสียงเป็น "Sound" ซึ่ง Noise เป็นเสียงที่ไม่เป็นระดับเสียง (Pitch) ซึ่งไม่มีความหมายและเป็นเสียงรบกวนโสตประสาทของมนุษย์ เป็นเสียงที่มนุษย์ปฏิเสธ แต่ยอมรับ Sound เพราะ Sound มีระดับเสียงที่มนุษย์สามารถวัดค่าระดับเสียงได้โดยไม่รบกวนโสตประสาทของมนุษย์ ในการจำแนกความเป็น Noise กับ Sound นี้มีเงื่อนไขอยู่ที่ความมีระดับเสียงและความไม่มีระดับเสียง ในขณะที่คำว่าเสียงของภาษาไทยมีความหมายที่ไม่แยกแยะในความมีและไม่มีของระดับเสียง เพราะเครื่องดนตรีที่ใช้อยู่ ในดนตรีไทยหลายชนิด โดยเฉพาะเครื่องดนตรีที่ประเภทประกอบจังหวะเช่น กรับ ฉิ่ง และฉาบ เมื่อเปรียบเทียบกับระนาดและเครื่องดนตรีอื่น ๆ ทำให้ไม่สามารถวัดระดับของเสียงกรับ เสียงฉิ่ง และเสียงฉาบได้เลย ซึ่งแสดงว่าในดนตรีไทยไม่มีการจำแนกความเป็นเครื่องดนตรี และความเป็นเสียงดนตรีด้วยเงื่อนไขของระดับเสียงเพียงด้านเดียว หากแต่ยอมรับความเป็นดนตรีด้วยเงื่อนไขที่ขึ้นอยู่ความรู้สึกในการยอมรับของมนุษย์ ซึ่งเป็นไปตามความพึงพอใจในการเลือกที่จะรับหรือไม่รับของมนุษย์แต่ละคนในระดับของปัจเจกบุคคลเป็นกฎเกณฑ์ของความรู้สึกของแต่ละคนที่ชื่นชมอย่างไร (Doctrine of Affection) ซึ่งในด้านความเป็นจริงและธรรมชาติของเสียงนั้น เสียงทุกเสียงล้วนแต่มีระดับเสียงในตัวเองที่สามารถวัดเป็นค่าความถี่ได้ในทางวิทยาศาสตร์

ในด้านวิวัฒนาการของดนตรี ส่วนของดนตรีในยุคแรก ๆ ซึ่งเห็นได้ในดนตรีประกอบพิธีกรรมจะให้ความสำคัญกับ Noise เช่นกัน ในการใช้สอย Noise ในพิธีกรรมทางความเชื่อ เช่น ดนตรี

Copyright by Mahidol University

ประเภทที่ใช้เสียงไล่ผีซึ่งมีอยู่ทั่วโลกเป็นเสียงที่เป็น Noise แล้วต่อมาได้พัฒนาขึ้นเป็น Sound เป็นเสียงสวดที่มีระดับเสียงสูงต่ำ (บรูซ แกสตัน, 2531: 21) นอกจากนี้ในความเข้าใจดนตรีโดยเฉพาะดนตรีที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมต้องพิจารณาถึงความสำคัญของ "Silence (ความเงียบ)" เพราะจุดมุ่งหมายสูงสุดของดนตรีที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมนั้น คือความเงียบอันเป็นคุณสมบัติของความสงบ ดนตรีในพิธีกรรมจึงเป็นพาหนะที่นำจิตใจไปสู่ความสงบปราศจากกิเลสและความวุ่นวายเข้าสู่สภาวะของสมาธิ

2.3.1. ลักษณะของดนตรีของโลกในทางตะวันออก

ในสมัยราชวงศ์โจวของประเทศจีนราว 534 ปีก่อนคริสตศักราช ได้มีผลงานเกี่ยวกับดนตรีที่รวบรวมโดยเจ้าชายจี้จ๋า ราชโอรสของกษัตริย์รัฐอู่ผู้ปฏิเสธการสืบราชสมบัติ แล้วหันมาใช้ชีวิตด้วยการเดินทางท่องเที่ยวไปยังแคว้นต่าง ๆ เพื่อรวบรวมบทเพลงของรัฐต่างๆ ในสมัยนั้น เขียนขึ้นเป็นตำราชื่อว่า "ซือจิง" และเก็บไว้ที่รัฐหลู่ซิงซึ่งเป็นรัฐที่ยอมรับกันว่ารักษาวัฒนธรรมของประเทศจีนไว้ได้ดีที่สุด ภายหลังขงจื้อได้ชำระหนังสือซือจิงให้เป็นตำราคีตคาถา (Odes) ซึ่งบทเพลงที่เจ้าชายจี้จ๋าได้รวบรวมไว้นั้นมีมากกว่า 3,000 บท แต่ขงจื้อได้คัดเฉพาะที่เป็นคีตคาถาไว้เพียง 305 บทเท่านั้น (สิน วิภาวสุ, ผู้แปล, 2531: 38-175)

ในการเดินทางหาประสบการณ์ของเจ้าชายจี้จ๋านั้น ได้ศึกษาศิลปศาสตร์แขนงต่าง ๆ ไว้มากมาย โดยเฉพาะดนตรีของรัฐทั้งหลายนั้น เจ้าชายจี้จ๋าทรงวิจารณ์ลักษณะสังคมของแต่ละรัฐที่แฝงอยู่ในลักษณะของดนตรีเมื่อได้ฟังดนตรีโจวหนานและเจ้าหนาน ไว้ดังนี้

. . . ยอดเยี่ยมมาก นี่คือจุดสะท้อนที่แสดงว่ารากฐานในการพัฒนาประเทศของสมัยราชวงศ์โจวได้อุบัติขึ้นแล้วเพียงแต่ยังไม่สมบูรณ์เท่านั้น ในเนื้อเพลงแสดงออกถึงความขยันหมั่นเพียรโดยปราศจากคำตัดพ้อใด ๆ ทั้งสิ้น . . .

ส่วนบทเพลงพื้นเมืองในรัฐเจิ้งได้ทรงวิจารณ์ว่า "เหตุไฉนดนตรีประเภทนี้อ่อนแอนักดูช่างเต็มไปด้วยบรรยากาศแห่งความสุขเสียเหลือเกิน เจ้ารัฐน้อย ๆ นี้ออกจะอันตรายเสียแล้วละ" เมื่อได้ฟังบทเพลงของรัฐปิ่นทรงวิจารณ์ว่า "เป็นท่วงทำนองที่เบาสบาย ไม่มีสิ่งเร้าของกามารมณ์เจือปน" บทเพลงพื้นเมืองของรัฐจิ้นทรงชื่นชมว่า "ยังคงรักษาท่วงทำนองดั้งเดิมของราชวงศ์โจวไว้ได้" บทเพลงพื้นเมืองของรัฐอุ๋ยและรัฐถางทรงกล่าวถึงประชาชนในรัฐนั้นว่า "ทั้งสองรัฐนี้แสดงออกถึงนิสัยแห่งการประหยัดมีความเป็นห่วงถึงอนาคต"

จากการศึกษาและรวบรวมบทเพลงต่างๆ ของเจ้าชายจี้จ๋านี้เอง ได้เป็นแนวความคิดพื้นฐานให้แก่ขงจื้อเป็นอย่างมาก ในช่วงบรรยากาศการวิจารณ์ของเจ้าชายจี้จ๋านั้น ขงจื้อเพิ่งมีอายุได้แปดขวบ และยึดเอาคำวิจารณ์ดนตรีของเจ้าชายจี้จ๋าที่กล่าวถึงดนตรีของรัฐปิ่นว่า "เบาสบายโดยปราศจากสิ่งเร้ากามารมณ์" เป็นแนวทางการตัดสินงานดนตรีที่ดี ขงจื้อได้ยึดถือเอาแนวคิดทางดนตรีเช่นนี้

Copyright by Mahidol University

เป็นแนวความคิดหลักสำคัญในการนำจิตใจไปสู่ความสงบได้ และจำแนกดนตรีออกเป็น 2 ชนิด คือ ดนตรีของความสามัคคีและดนตรีของสมาธิ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ (บรูซ แกสตัน, 2531: 25 - 27)

2.3.1.1 ดนตรีเพื่อความสามัคคี

ดนตรีเพื่อความสามัคคีของขงจื้อแสดงการแบ่งบทบาทหน้าที่ของบุคคลที่ควรปฏิบัติแก่รัฐของตน เป็นดนตรีที่แสดงบทบาทหน้าที่ที่บุคคลควรปฏิบัติต่อส่วนรวม และส่วนของรัฐให้มีความสามัคคีเป็นหนึ่งเดียว โดยมีดนตรีเป็นสื่อกลางเป็นแนวความคิดในระดับสังคมที่ช่วยให้สังคมสงบสุขได้ ซึ่งมีความสำคัญกว่าพิธีกรรมเพราะประเพณีหรือพิธีกรรมมีผลบังคับเฉพาะพฤติกรรมภายนอกของมนุษย์ แต่ดนตรีสร้างความรู้สึกภายในให้แสดงออกมาภายนอกได้

2.3.1.2 ดนตรีเพื่อสมาธิ

ดนตรีของสมาธิ เป็นดนตรีที่ก่อให้เกิดสมาธิและโน้มนำความรู้สึกของมนุษย์ไม่ให้โน้มเอียงไปในทางเสื่อมเสีย เป็นบทบาทหน้าที่ที่ควรปฏิบัติต่อตนเองในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคล การใช้เสียงดนตรีเป็นสื่อนำความสงบสมาธิในการพิจารณาใคร่ครวญเรื่องราวต่าง ๆ อีกทั้งยึดเหนี่ยวให้จิตใจที่ถูกรุมเร้าด้วยความเสื่อมเสียต่าง ๆ กลับสู่ความสงบสุขของชีวิต ลักษณะของดนตรีเพื่อสมาธิมีเสียงน้อย เพราะมีจุดมุ่งหมายอยู่ที่ความเงียบ คือ ความสงบ

อย่างไรก็ตาม ขงจื้อได้แสดงเจตนารมย์อย่างชัดเจนเกี่ยวกับคุณประโยชน์ของดนตรี โดยอ้างอิงบทขับหมู่ซู่เจวิงในหนังสือซือจิงว่า "ในคีตคาถาที่รวบรวมไว้สามร้อยกว่าบท อาจกล่าวรวมให้เหลือเพียงประโยคเดียวได้ว่า ความคิดทั้งปวงจะไม่ไหลไปสู่ทางต่ำ" อีกทั้งยังย้ำให้บรรดาลูกศิษย์ทั้งหลายให้หันมาศึกษาซือจิงเพื่อให้เกิด "ความฮึกเหิม และมองเห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ดีขึ้น เกิดความสามัคคีในหมู่คณะได้ เห็นวิธีการเหน็บแนมระบบการเมืองที่เลวร้าย ในส่วนครอบครัวให้รู้จักการปฏิบัติต่อบิดามารดา ในส่วนราชสำนักให้เราได้รู้จักการปฏิบัติต่อประมุขของเรา นอกจากนี้ยังพาให้เพลิดเพลินต่อป่าเขาลำเนาไพรให้รู้จักหมู่ไม้นานาพรรณ ตลอดจนเหล่าสัตว์จัตุบาททวิบาทอีกมากมาย"

ถึงแม้ว่าขงจื้อให้ความสำคัญกับดนตรีมาก แต่บรรดาลูกศิษย์ก็มิได้สานต่อแนวความคิดทางดนตรีกลับมองว่าดนตรีเป็นสิ่งที่ทำให้จิตใจอ่อนไหวไม่เข้มแข็ง ทำให้ตำราเกี่ยวกับดนตรีที่ขงจื้อรวบรวมไว้สูญหายไป

2.3.2 ลักษณะของดนตรีของโลกในทางตะวันตก

แนวความคิดเกี่ยวกับประโยชน์ของดนตรีในประวัติศาสตร์ของตะวันตก ได้ปรากฏในช่วงสมัยรุ่งเรืองของปรัชญากรีก เพลโต (Plato) ได้นำเสนอความคิดเกี่ยวกับ Universal man หรือ Universal king คือมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ โดยเสนอแนวทางการศึกษาที่ทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ คือ ศึกษาการกีฬา และศึกษาการดนตรี เพลโตให้เหตุผลว่า การกีฬาทำให้มนุษย์

Copyright by Mahidol University

ได้เรียนรู้กฎเกณฑ์กติกาต่าง ๆ และทำให้ร่างกายของมนุษย์สมบูรณ์ ส่วนดนตรีทำให้มนุษย์ได้รู้ความยุติธรรม การผ่อนหนักผ่อนเบาและการปกครอง อีกทั้งช่วยให้จิตใจของมนุษย์ได้สมบูรณ์ เมื่อมนุษย์มีความสมบูรณ์ทั้งทางกายภาพและจิตใจแล้ว มนุษย์ก็มีความสมบูรณ์ในระดับของ Universal man

ความเข้าใจของมนุษย์ที่มีต่อดนตรีนั้น อาจปรากฏออกโดยการให้มนุษย์เข้าใจความเป็นไปได้ของธรรมชาติทั้งมวลที่ครอบคลุมชีวิตมนุษย์ ซึ่งเป็นส่วนที่ย่อยที่สุดจนถึงระบบของจักรวาลอันเป็นส่วนที่ใหญ่ที่สุด ความเข้าใจเหล่านี้ได้ปรากฏออกมาให้เห็นใน ความคิดของ Boethris (ค.ศ. 480 - ค.ศ. 524) ซึ่งได้กล่าวถึงดนตรีไว้ 3 ระดับ คือ (บรูซ แกสตัน, 2531: 28)

2.3.2.1 ดนตรีของจักรวาล (Musica mundana)

ดนตรีของจักรวาล คือ การเคลื่อนไหวที่เป็นระบบของจักรวาล การโคจรของดวงดาวและสรรพสิ่งที่มีความคงที่สม่ำเสมออยู่ตลอดเวลา เช่น การผลัดเปลี่ยนเป็นกลางวัน 12 ชั่วโมงแล้วเปลี่ยนเป็นกลางคืน 12 ชั่วโมง การโคจรรอบดวงอาทิตย์ของโลกที่กลับมาสู่ตำแหน่งเดิมทุก 365 วัน การโคจรรอบโลกของพระจันทร์ ทุก 29 วัน การแบ่งเวลาเป็นช่วง ต่าง ๆ เช่น เป็นฤดูกาล เป็นปี เป็นเดือน เป็นวัน จนกระทั่งการเคลื่อนไหวของสิ่งที่มีอยู่ในจักรวาลระดับที่เล็กลงมาเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติต่างๆ เช่น การเกิดน้ำขึ้นน้ำลงเป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะมีความเป็นจังหวะ คือ ความพอดี ความสัมพันธ์ระหว่างการเคลื่อนไหว กับช่วงเวลา ดนตรีของจักรวาลไม่มีเสียงดัง เป็นดนตรีของความเงียบ รับรู้ได้ด้วยการอาศัยความเข้าใจอาศัยสมาธิในระดับสูง

2.3.2.2 ดนตรีของมนุษย์ (Musica humana)

ดนตรีของมนุษย์ เป็นดนตรีที่เกิดในร่างกายของมนุษย์ การเคลื่อนไหวที่เป็นระบบของร่างกาย อวัยวะ ความรู้สึก ความเคยชินต่างๆ เช่น การเต้นของหัวใจ การสูบฉีด โลหิต การหายใจ ตลอดจนพฤติกรรมของมนุษย์ที่มีจังหวะ เช่น ลักษณะการพูดของแต่ละคน การรู้สึกหิว รู้สึกง่วงเป็นเวลา ฯลฯ จนไปถึงอารมณ์ต่าง ๆ เป็นดนตรีที่รับรู้ได้ด้วยการสังเกต การพิจารณาด้วยความเข้าใจและสมาธิในระดับปานกลาง

2.3.2.3 ดนตรีของเครื่องมือต่าง ๆ (Musica instrumentalis)

ดนตรีของเครื่องมือ เป็นดนตรีที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ที่ใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ ทำให้เกิดเป็นเสียง เช่น การร้อง การสีไวโอลิน การปฏิบัติเครื่องดนตรีต่างๆ ตลอดจนการนำเครื่องมืออื่นใดมาทำให้เกิดเป็นเสียงอย่างมีจังหวะ ดนตรีของเครื่องมือต่าง ๆ เป็นดนตรีที่หยาบที่สุด และมีคุณค่าแก่มนุษย์น้อยที่สุด

ดนตรีทั้ง 3 ประเภทนี้ มนุษย์จะสามารถรับรู้ได้เพียงประเภทเดียวเท่านั้น คือ ดนตรีของเครื่องมือต่างๆ อันเป็นดนตรีที่รับรู้ด้วยอายตนะทั้ง 6 เท่านั้น ส่วนดนตรีอีก 2 ประเภท คือ ดนตรีของจักรวาล และดนตรีของมนุษย์นั้น นอกจากใช้อายตนะทั้ง 6 ในการรับรู้แล้ว ยังต้องอาศัยสมาธิในการ

Copyright by Mahidol University

รับรู้อีกทางหนึ่ง

2.4 กรอบความคิดในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดแนวความคิดไว้ดังนี้

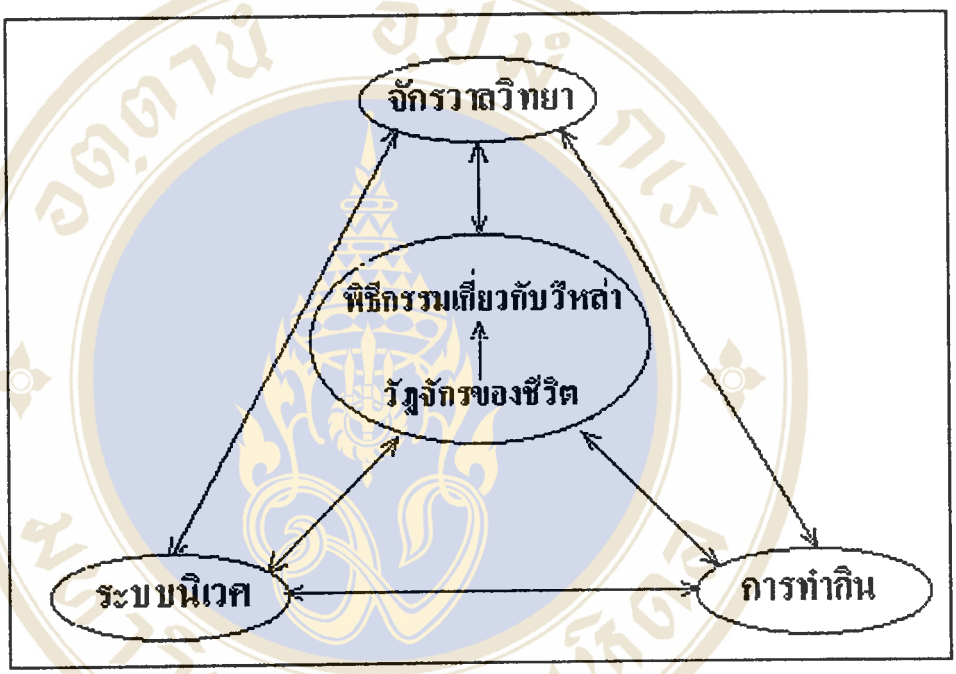

จากกรอบแนวคิดข้างต้น ผู้วิจัยได้กำหนดเป้าหมายของการศึกษาอยู่ที่พิธีกรรมเกี่ยวกับวีหล่าซึ่งเป็นพิธีกรรมมีความเกี่ยวกับชีวิตของคนกะเหรี่ยง โดยพิธีกรรมดังกล่าวปรากฏอยู่ในวัฏจักรของชีวิต ตั้งแต่ เกิด แก่ เจ็บ และตาย ในขณะเดียวกันก็มีบริบทที่แวดล้อมชีวิตของชาวกะเหรี่ยง คือ แนวความคิดทางจักรวาลวิทยา ระบบนิเวศ และการทำมาหากิน โดยบริบททั้งสามประการนี้ต่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และเป็นปัจจัยในการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต และรูปแบบของพิธีกรรมเกี่ยวกับวีหล่าของคนกะเหรี่ยงดังได้นำเสนอต่อไป

Copyright by Mahidol University

บทที่ 3
ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เป็นเครื่องมือในการศึกษา โดยเลือกชุมชนชาวกะเหรี่ยงโปบ้านเกาะสะเดิ่ง หมู่ที่ 3 ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี เป็นกลุ่มประชากรและพื้นที่ในการศึกษาและเก็บข้อมูลภาคสนามเป็นระยะเวลา 1 ปี 3 เดือน ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2537 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2539 โดยศึกษาตามขั้นตอนต่อไปนี้

3.1 วิธีการดำเนินการวิจัย

3.1.1 การเลือกพื้นที่วิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกพื้นที่วิจัยด้วยวิธีการเฉพาะเจาะจง (Purposive selective sampling) โดยเลือกชุมชนกะเหรี่ยงโป บ้านเกาะสะเดิ่ง หมู่ที่ 3 ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ด้วยเหตุผล ดังนี้

3.1.1.1 งานวิจัยที่เกี่ยวกับชาวกะเหรี่ยงที่ผ่านมาส่วนใหญ่เป็นงานวิจัยเกี่ยวกับชาวกะเหรี่ยงในพื้นที่ทางภาคเหนือ ซึ่งเป็นกะเหรี่ยงสะกอแทบทั้งสิ้น มีเพียงส่วนน้อยที่ปรากฏเป็นงานวิจัยเกี่ยวกับกะเหรี่ยงโป ซึ่งเป็นกะเหรี่ยงส่วนน้อยในพื้นที่ทางภาคเหนือ

3.1.1.2 ชุมชนกะเหรี่ยงในพื้นที่ภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทยตั้งแต่จังหวัดตาก กาญจนบุรี สุพรรณบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ ส่วนใหญ่เป็นชุมชนชาวกะเหรี่ยงโปแทบทั้งสิ้น มีเพียงส่วนน้อยที่เป็นกะเหรี่ยงสะกอ

3.1.1.3 ชุมชนกะเหรี่ยงโปในพื้นที่ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรเป็นชุมชนที่ยังคงมีการดำเนินชีวิตด้วยการพึ่งพาความอุดมสมบูรณ์จากธรรมชาติ และมีความกลมกลืนกับระบบนิเวศเป็นอย่างมาก ซึ่งสภาพทางกายภาพของชุมชนมีลักษณะที่ใกล้เคียงกับชุมชนดั้งเดิม ในขณะที่การพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นกระแสที่เข้ามีผลกระทบทางสังคมในทุกชุมชน การวิจัยในชุมชนกะเหรี่ยงโปในพื้นที่นี้ ทำให้เห็นการปรับเปลี่ยนรูปแบบของพิธีกรรม และวิถีการทำมาหากินของชาวกะเหรี่ยงโปได้พอสมควร

3.1.2 ประชากรที่ศึกษา

ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มประชากรที่ศึกษาออกเป็น 2 กลุ่มด้วยกัน คือ

Copyright by Mahidol University

3.1.2.1 ผู้ให้ข้อมูลในชุมชน (Key informant)

ประชากรกลุ่มนี้เป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับ ประวัติความเป็นมา ข้อมูลพื้นฐานวัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี และวิถีชีวิตในชุมชนเป็นอย่างดี ซึ่งประกอบด้วยผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการได้แก่ ผู้อาวุโสในชุมชน ผู้นำทางจิตวิญญาณต่าง ๆ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ทางราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

3.1.2.2 กลุ่มประชากรทั่วไป

กลุ่มประชากรทั่วไป คือ ผู้มีส่วนร่วมในส่วนต่าง ๆ ของพิธีกรรมเรียกวีหล่า เช่น ผู้นำพิธีกรรม (โบวคู) ผู้ประกอบพิธีกรรม (ผู้ไต่ยผู้ไคล่ย) เจ้าของวีหล่า และผู้มีส่วนร่วมอื่น ๆ

3.1.3 การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลมาใช้ประกอบการศึกษา และเรียบเรียงวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จากแหล่งข้อมูลเชิงเอกสาร และแหล่งข้อมูลภาคสนาม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1.3.1 แหล่งข้อมูลเชิงเอกสาร (Documentary research)

ผู้วิจัยได้ค้นคว้าและรวมรวมข้อมูลพื้นฐานในการวิจัยจากข้อมูลเชิงเอกสารประเภท เอกสาร บทความ สารคดี ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจุดมุ่งหมายของงานวิจัย ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศที่มีผู้ศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกะเหรี่ยงโปในด้านต่าง ๆ เช่น ประวัติความเป็นมา วิถีชีวิต สังคมและวัฒนธรรม เป็นต้น โดยเฉพาะเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับวีหล่าของชาวกะเหรี่ยงในโปในทุกพื้นที่ นำมาตรวจสอบเพื่อใช้แนวทาง อันเป็นประโยชน์ในการศึกษาและเป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการเก็บข้อมูลภาคสนาม

ก. เอกสารทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ เอกสารที่ได้จดบันทึกไว้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น พงศาสดาร มอญ พม่า ของสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ จดหมายเหตุเรื่องเสด็จประพาสต้นในรัชชกาลที่ 5 ของหอสมุดแห่งชาติ เรื่องเที่ยวไทรโยคคราวสมเด็จพระราชปิตุลา บรมพงศาภิมุข กลอนไดเอรีซึมทราบกับตามเสด็จไทรโยค เป็นต้น

ข. เอกสารข้อมูลของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เอกสารข่าวสารวิจัยชาวเขา ของศูนย์วิจัยชาวเขา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หนังสือรวมเรื่องเมืองกาญจน์ ของจังหวัดกาญจนบุรี เป็นต้น

ค. เอกสารกึ่งวิชาการต่าง ๆ ได้แก่ บทความในวารสาร และจุลสารต่าง ๆ เช่น วารสาร เมืองโบราณ วารสารศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น

Copyright by Mahidol University

ง. เอกสารทางวิชาการ ได้แก่ งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับชาวกะเหรี่ยงโปทั้งในพื้นที่อื่นและพื้นที่ที่ศึกษา ตลอดจนหนังสือที่เกี่ยวแนวคิดทฤษฎีทางมานุษยวิทยาและสังคมวิทยา ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

3.1.3.2 แหล่งข้อมูลภาคสนาม (Field research)

ผู้วิจัยได้ศึกษา และเก็บข้อมูลภาคสนามจากกลุ่มประชากรที่ศึกษา ด้วยการสอบถาม สัมภาษณ์ และสังเกตการณ์ในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อรวบรวมรายละเอียดเกี่ยวกับข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย โดยมีขั้นตอนรายละเอียดในการดำเนินการดังนี้

ก. เข้าสำรวจพื้นที่ที่สนใจทำการวิจัย โดยติดต่อทาบทามกับผู้นำชุมชนเพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษาแสดงตัวผู้วิจัยต่อชุมชน และติดต่อขอเข้าพักอาศัยในบ้านของนายผ้าบุง

ข. เข้าพบนายไมตรี เสตะพันธุ์ กำนันตำบลไล่โว่เพื่อขออนุญาตเข้าเก็บข้อมูลและขอความร่วมมือในการทำวิจัย

ค. สำรวจ และทำแผนที่หมู่บ้าน เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ การคมนาคม การตั้งถิ่นฐาน ที่ทำกิน และโครงสร้างของชุมชน

ฆ. สร้างความคุ้นเคยกับชุมชน ศึกษาภาษาพูด ภาษาเขียน เพื่อเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลตามระเบียบวิธีการวิจัย

ง. สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลในชุมชน เกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ทั้งประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน การคมนาคม ต่อต่อสื่อสารกับชุมชนเครือข่าย ลักษณะทางสังคมวัฒนธรรม การปกครอง เศรษฐกิจ การศึกษา ความเชื่อ

จ. สังเกตการณ์และสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งทางความเชื่อและการทำมาหากิน เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการวิจัย ดังนี้

1) การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participant observation) ผู้วิจัยได้ติดต่อขออาศัยอยู่กับครอบครัวชาวกะเหรี่ยงโปในพื้นที่ที่ศึกษา โดยมีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอในฐานะสมาชิกคนหนึ่งในชุมชน ด้วยการเฝ้าดูสิ่งที่ปรากฏขึ้นในชุมชน ตั้งแต่การทำมาหากิน การมี ส่วนร่วมในพิธีกรรมต่าง ๆ ทำให้ผู้วิจัยได้มีประสบการณ์ตรงจากการเรียนรู้ภาษาพูดภาษาเขียนในชุมชน ได้พูดคุยกับผู้คนในชุมชนช่วงอายุต่าง ๆ ตั้งแต่กลุ่มผู้อาวุโส กลุ่มหนุ่มสาวจนถึงกลุ่มเยาวชนเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ เช่น ความเป็นมาของคนกะเหรี่ยง ประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น ความเชื่อ พิธีกรรม ตลอดจน การทำมาหากิน ฯลฯ

2) การสัมภาษณ์ (Interviews) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์ทั้งสองรูปแบบ คือ การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ซึ่งทั้งสองรูปแบบนี้ผู้วิจัยเลือกใช้ตามลักษณะของผู้ให้ข้อมูลดังนี้

2.1) การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (Formal interview) ผู้วิจัยได้เลือกวิธีการสัมภาษณ์แบบนี้กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีความรู้ความเข้าใจในคำถามที่มีสาระเฉพาะเจาะจงตรงตามประเด็นที่ผู้วิจัยได้วางแนวคำถามไว้ เช่น การสัมภาษณ์นักวิชาการ กำนัน ผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นต้น

Copyright by Mahidol University

2) การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal interview) เป็นวิธีการที่ผู้วิจัยใช้มากที่สุดในการวิจัยครั้งนี้ โดยการเลือกใช้กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวบ้านทั่วไปอย่างเป็นกันเอง ด้วยการพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องราวอื่น ๆ ควบคู่ไปกับการสังเกตการณ์ เพื่อเป็นการสร้างความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูล แล้วจึงค่อย ๆ โน้มน้าวเข้าสู่ประเด็นที่ผู้วิจัยสนใจ ซึ่งผู้วิจัยได้เตรียมแนวคำถามอย่างกว้าง ๆ ไว้

3.1.4 การบันทึกข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการบันทึกข้อมูลด้วยการใช้เครื่องมือ และอุปกรณ์ช่วยในการเก็บข้อมูลภาคสนามชนิดต่าง ๆ ได้แก่ กล้องถ่ายรูปพร้อมฟิลม์ชนิดต่าง ๆ เพื่อเก็บข้อมูลรายละเอียดจากการสังเกตการณ์พฤติกรรม และพิธีกรรมต่าง ๆ เครื่องบันทึกเสียง และเครื่องเขียนในการบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และข้อมูลที่ต้องใช้การบันทึกเป็นลายลักษณ์ ตลอดจนอุปกรณ์อื่น ๆ ที่ใช้อำนวยความสะดวกในการออกภาคสนาม

เมื่อผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลต่าง ๆ แล้วก็จะนำข้อมูลมาเรียบเรียง จัดเป็นหมวดหมู่ต่าง ๆ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับการทำมาหากิน ข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อด้านต่าง ๆ ของคนกะเหรี่ยง ข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมเรียกวีหล่า เป็นต้น เพื่อเตรียมการสำหรับขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

3.1.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการรวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลเชิงเอกสาร และข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการต่าง ๆ ดังได้กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลเหล่านั้นมาจัดหมวดหมู่ และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล แล้ววิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับด้านต่าง ๆ ที่ศึกษา เช่น ความเชื่อเรื่องวีหล่า พิธีกรรมเรียกวีหล่า เป็นต้น ด้วยแนวคิดทฤษฎีทางมานุษยวิทยา แล้วนำเสนอรายงานผลการวิจัยด้วยการเขียนแบบพรรณนา

3.2 ขอบเขตในการวิจัย

เป็นศึกษาวิถีชีวิต ระบบความเชื่อ และวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงโปกลุ่มด้ายขาว ที่บ้านเกาะสะเดิ่ง ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2537 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2539

3.3 ระยะเวลาในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาตั้งแต่ เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2537 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2539 รวมระยะเวลาในการศึกษา 1 ปี 3 เดือน

Copyright by Mahidol University

3.4 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

3.4.1 วีหล่า คือ สิ่งที่สิงสถิตย์อยู่ในร่างกายของมนุษย์ในขณะที่มนุษย์ยังมีชีวิตอยู่ เช่นเดียวกับความเชื่อเรื่องขวัญของกลุ่มคนไท ชาวกะเหรี่ยงเชื่อว่าวีหล่ามีจำนวนเจ็ดคน แบ่งออกเป็นวีหล่า 2 ประเภท ประเภทแรกเรียกว่า "หล่าคลี" มีอยู่หนึ่งคนเป็นวีหล่าที่ดี เมื่อมนุษย์ตายไป หล่าคลีกลายสภาพเป็นผีดี อาจไปสู่สถานที่ที่ดีตามการกระทำของมนุษย์ หรืออาจอยู่คอยดูแลปกป้องลูกหลานให้อยู่ปกติสุข ประเภทที่สองเรียกว่า "หล่านา" มีอยู่หกคนเป็นวีหล่าที่ไม่ดี เมื่อมนุษย์ตายไปหล่านากลายสภาพเป็นผีร้ายอาศัยอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น ป่า ภูเขา ห้วย หนอง หรือทางสามแพร่ง ฯลฯ เพื่อคอยกลั่นแกล้งผู้คนที่ผ่านไปมา

3.4.2 ดุทูหล่า คือ การตีหรือเคาะเรียกวีหล่า (ดุ, ดุทู = ตี, เคาะ / หล่า = วีหล่า) การดุทูหล่าเป็นขั้นตอนหนึ่งในการประกอบพิธีเรียกวีหล่า โดยการนำไม้พายมาตีหรือเคาะอุปกรณ์เรียกวีหล่า ได้แก่ บันได เสาข่าไฟ และภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมืออย่างมีจังหวะสม่ำเสมอ เพื่อเป็นการเรียกวีหล่าพร้อมกับการสวดเรียกวีหล่า

3.4.3 ปรู้หล่า คือ การสวดเรียกวีหล่าที่พลัดหลงอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ ให้กลับมา ซึ่งเนื้อหาในคำเรียกวีหล่านั้นเป็นเรื่องราวการเรียกวีหล่าที่พลัดหลงอยู่ตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่ทุกคนอาศัยพึ่งพาใช้ชีวิตอยู่ โดยมีองค์ประกอบของเนื้อหา คือ (1) เรียกวีหล่าให้กลับมาอยู่กับแม่ พ่อ ยาย ตา ฯลฯ (2) ไม่ให้วีหล่าหลงเชื่อสิ่งชั่วร้ายที่อาศัยอยู่ตามสถานที่นั้น (3) ให้วีหล่ากลับมากินอาหาร ผลไม้ ขนมที่จัดเตรียมไว้ และ (4) ให้วีหล่ากลับมาอยู่กับเจ้าของวีหล่า

3.5 ข้อจำกัดในการวิจัย

บ้านเกาะสะเดิ่ง หมู่ที่ 3 ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งตั้งอยู่ในผืนป่าทุ่งใหญ่นเรศวรเป็นพื้นที่จัดว่าเป็นอุปสรรค์ในการวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ปัญหาในด้านภัยอันตรายจากสัตว์ป่า โรคภัยต่างๆ โดยเฉพาะโรคมาลาเรีย ตลอดจนปัญหาในการใช้ภาษาในการสื่อสาร ล้วนเป็นอุปสรรค์ในการวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยต้องเดินทางออกจากชุมชนอยู่บ่อย ๆ เพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยจากโรคมาลาเรีย ทำให้การเก็บข้อมูลภาคสนามไม่มีความต่อเนื่อง ต้องอาศัยการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเป็นช่วง ๆ เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลที่มีความสัมพันธ์กัน ข้อจำกัดอีกประการหนึ่งก็คือ ปัญหาที่ใช้ในการสื่อสารและเก็บข้อมูล เนื่องจากภาษาที่ชาวกะเหรี่ยงโปในพื้นที่นี้ไม่ได้ใช้ภาษาไทยในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน ทำให้เป็นอุปสรรค์ในการเก็บข้อมูล การสื่อสาร และการแปลความหมายต่าง ๆ ผู้วิจัยต้องใช้ระยะเวลาช่วงหนึ่ง ซึ่งนานพอสมควรในการเรียนรู้ภาษาพูด ภาษาที่ใช้เขียนของชาวกะเหรี่ยงโปในพื้นที่

Copyright by Mahidol University

บทที่ 4
กะเหรี่ยงในประเทศไทย

4.1 ความเป็นมาของกะเหรี่ยงในประเทศไทย

กะเหรี่ยง เป็นชาวเขาที่มีจำนวนประชากรมากที่สุดในบรรดาชาวเขาในประเทศไทย และเป็นกลุ่มประชากรพูดภาษาอื่นที่มิใช่ภาษาไทยมากเป็นอันดับสอง รองจากกลุ่มประชากรที่พูดภาษาเขมรเหนือ ภาษาที่ชาวกะเหรี่ยงใช้พูดจัดอยู่ในกลุ่มตระกูลทิเบต-กะเหรี่ยง (Tibeto-Karen) ซึ่งเป็นกลุ่มสาขาย่อยของกลุ่มจีน-ทิเบต (Sino-Tibetan) พอล เค เบเนดิก (Paul K. Benedict) ได้แสดงแผนผังแสดงความความสัมพันธ์ของสาขาภาษากะเหรี่ยงกับภาษาอื่น ๆ ในกลุ่มสาขาภาษาตระกูลจีน-ทิเบตไว้ดังนี้ (สุริยา รัตนกุล, 2531 : 195)

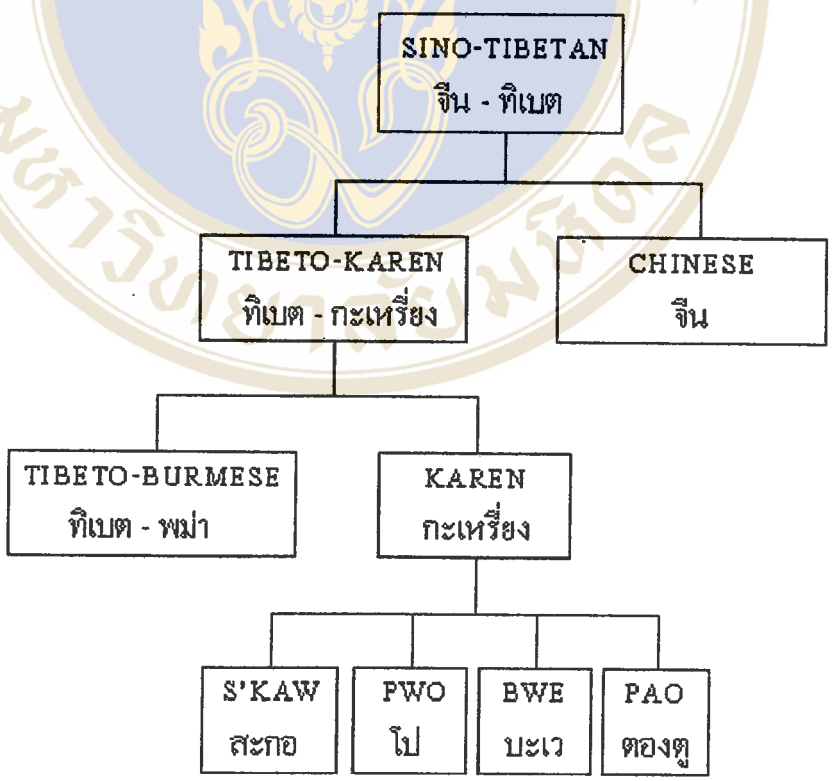

แผนผังที่ 1 ความสัมพันธ์ของสาขาภาษากะเหรี่ยงกับภาษาอื่น ๆ
ในกลุ่มสาขาภาษาตระกูลจีนทิเบต

Copyright by Mahidol University

ภาษาที่ชาวกะเหรี่ยงใช้มีแต่เพียงภาษาพูดไม่มีภาษาเขียนที่เป็นของตนเอง ตัวอักษรที่ใช้เขียนในปัจจุบันได้รับอิทธิพลมาจากตัวอักษรที่ใช้ในประเทศพม่า คือ อักษรมอญ ในการเขียนชาวกะเหรี่ยงมีรูปแบบการเขียน 3 แบบ คือ

แบบแรก เป็นการเขียนตามแบบของชนชาติมอญ ชาวกะเหรียงที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาใช้วิธีการเขียนตามแบบของมอญ เพราะเป็นผลมาจากการศึกษาพุทธศาสนาในพระไตรปิฎกซึ่งบันทึกด้วยอักษรมอญที่ชาวกะเหรี่ยงรับมาจากชนชาวพม่าอีกทอดหนึ่ง (พระครูกาญจนาสุทธิคุณ, สัมภาษณ์) ชาวกะเหรี่ยงที่นิยมใช้วิธีการเขียนแบบนี้ส่วนใหญ่เป็นกะเหรี่ยงโปที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย

แบบที่สอง เป็นการเขียนตามแบบไวยากรณ์ของพม่า ชาวกะเหรี่ยงที่นิยมใช้วิธีการเขียนแบบนี้ ส่วนใหญ่เป็นกะเหรี่ยงทุกกลุ่มที่อาศัยอยู่ในประเทศพม่า

แบบที่สาม เป็นการเขียนตามแบบที่มิชชันนารีดัดแปลง ชาวกะเหรี่ยงที่ใช้วิธีการเขียนแบบนี้ ส่วนใหญ่เป็นกะเหรี่ยงที่นับถือศาสนาคริสต์ เพราะเป็นวิธีการเขียนที่มิชชันนารีชาวตะวันตกดัดแปลงขึ้นเพื่อใช้ในการเผยแพร่ศาสนา ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 2 วิธีการ คือ วิธีการแรกเป็นวิธีเขียนแบบของโจนาธาน เวด (Jonathan Wade) ซึ่งเป็นมิชชันนารีฝ่ายโปรเตสแตนท์ ได้ดัดแปลงตัวอักษรพม่ามาดัดแปลงให้เป็นวิธีการเขียนแบบที่เหมาะสำหรับ ภาษากะเหรี่ยงสะกอ เพื่อใช้ในการเผยแพร่คริสตศาสนาแล้วใช้บันทึก The New Testament ฉบับที่แปลเป็นภาษากะเหรี่ยงสะกอในปีคริสตศักราช 1843 และบันทึก The Old Testament ฉบับที่แปลเป็นภาษากะเหรี่ยงในปีคริสตศักราช 1853 วิธีการที่สองเป็นวิธีการเขียนแบบของโจเซฟ เซกีน็อตต์ (Joseph Sequinnotte) ซึ่งเป็นมิชชันนารีฝ่ายคาทอลิค ได้คิดวิธีเขียนภาษากะเหรี่ยงสะกอด้วย ตัวอักษรโรมันในปีคริสตศักราช 1853

4.1.1 ประวัติความเป็นมาของกะเหรี่ยง

ตามตำนานที่บอกเล่าในกลุ่มของชาวกะเหรี่ยง กล่าวถึงถิ่นฐานดั้งเดิมของกะเหรี่ยงว่าบรรพบุรุษเคยอาศัยอยู่ในดินแดนทางตอนเหนือของทิเบต ซึ่งมีคำเรียกสถานที่นี้ว่า "ที่ฉิมีหยั่ว (Htee Hset Met Ywa)" (เนเส่ง, สัมภาษณ์) หมายถึงดินแดนที่ทรายไหล (Land of Flowing Sand) ชาวกะเหรี่ยงบอกกล่าวสืบต่อกันมาว่าถ้ามองจากถิ่นฐานที่ชาวกะเหรี่ยงอาศัยอยู่ในปัจจุบันดินแดนที่ฉิมีหยั่วจะอยู่ที่ "ซากะช่องพ่องลา" หมายถึงดินแดนใต้กลุ่ม "ดาวช้าง" คนไทยเรียกกลุ่มดาวนี้ว่า "ดาวจระเข้" และชาวตะวันตกหมายถึงกลุ่มดาว "หมีใหญ่" หรือกลุ่มดาว "กะบวยตักน้ำ" ซึ่งเป็นกลุ่มดาวที่โคจรรอบดาวเหนือ นักประวัติศาสตร์สันนิษฐานว่าดินแดนที่เรียกว่าที่ฉิมีหยั่วนี้อาจจะเป็นตอนใต้ของทะเลทรายโกบี ส่วนที่เป็นพื้นที่ราบหุบเขาทางตอนเหนือของธิเบตบริเวณเหนือเทือกเขาคุนหลุนซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำ 3 สายคือ แม่น้ำแยงซี แม่น้ำโขง และแม่น้ำคง (สาละวิน) เริ่มอพยพลงมาทางตอนใต้ตามแม่น้ำทั้งสามสายแยกย้ายไปตามพื้นที่ต่าง ๆ ราว 1972 ปีก่อนพุทธกาล และตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ที่เป็นประเทศจีนในปัจจุบันแถวยูนานราว 842 ปีก่อนพุทธกาล แล้วเริ่มอพยพจากยูนานเข้าตั้งถิ่นฐานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 585 ปีก่อนพุทธกาล

Copyright by Mahidol University

ชาวจีนเรียกชนกลุ่มกะเหรี่ยงว่าชนชาติโจว ภายหลังถูกกษัตริย์แห่งราชวงศ์จิ้นของจีนรุกรานเมื่อพ.ศ. 207 จึงพากันแตกพ่ายหนีลงมาอยู่บริเวณลุ่มน้ำแยงซี ต่อมาเกิดปะทะกับชนชาติไทยจึงถอยร่นลงมาตามลำแม่น้ำโขงและแม่น้ำสาละวินในเขตพม่า ชาวกะเหรี่ยงอาศัยอยู่ทางทิศตะวันออกในเขตประเทศพม่ามากกว่าอยู่ในประเทศไทย และมีรัฐเป็นของตนเองต่างหากถึงสองรัฐ คือ รัฐกะยา ซึ่งเป็นดินแดนของกะเหรี่ยงแดงกับรัฐก่อตูเลอันเป็นถิ่นที่อยู่ของกะเหรี่ยงขาว กะเหรี่ยงเคลื่อนย้ายลงมาอยู่ตอนใต้แล้วงเข้าสู่ประเทศไทยภายหลังชนชาติตระกูลมอญ-เขมร คือชนชาติละว้า (วีระวัชร์ ปิ่นเขียน, 2524: 21)

หนังสือ Prases of Pre-Pagan Burma กล่าวถึงจารึกที่มีอายุราวคริสตศักราช 1240 พบที่พระเจดีย์ชเวกวินชา (Shwegwincha) มีข้อความเกี่ยวกับชาวเขาเผ่า Karyan ซึ่งเป็นภาษาพม่าเก่าใช้เรียกคำว่ากะเหรี่ยง และจารึกที่เมืองหงสาวดีในปีคริสตศักราช 1242 กล่าวถึง "ข้าพระ" ที่เป็นกะเหรี่ยงสะกอ อีกทั้งกล่าวถึงเมือง Sagu ว่าเป็นเมืองที่มีพวกสะกออยู่ (สุริยา รัตนกุล, 2531: 266)

สำหรับคำว่า "กะเหรี่ยง" เป็นคำที่คนไทยในภาคกลางใช้เรียกชาวเขาเหล่านี้ ซึ่ง Hamilton (1976 : 2) สันนิษฐานว่าคนไทยเรียกชาวเขากลุ่มนี้ว่า กะเหรี่ยง โดยเรียกตามหมอสอนศาสนาที่ได้คำนี้มาจากประเทศพม่าที่เรียกชนกลุ่มนี้ว่า "Karen" เช่นเดียวกับ Madrshall (ผะอบ นะมาตร์และคนอื่นๆ, 2536: 5) สันนิษฐานว่าคำว่า Karen น่าจะกลายมาจากภาษาพม่าสมัยใหม่ที่ใช้เรียกชนกลุ่มนี้ว่า "Kayin" นอกจากนี้ยังมีชื่อเรียกชาวกะเหรี่ยงอีกหลายอย่าง ชาวพม่าเรียกชาวกะเหรี่ยงหลายกลุ่มโดยรวมว่า "กะเรน" หรือ "กะยิน" ไทยตอนเหนือเรียกว่า "ยาง" ไทยทางตอนใต้ลงมาเรียกว่า "กะเหรี่ยง" ส่วนชาวกะเหรี่ยงเรียกตนเองว่า "ยาง" หรือ "ปะกะห์ (Pakah)" (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2529: 88) จากข้อสันนิษฐานเหล่านี้อาจสรุปได้ว่า คำว่ากะเหรี่ยงเป็นคำที่ไทยเรียกตามชาวตะวันตกที่นำคำว่า Karen มาจากภาษาพม่าอีกต่อหนึ่ง ทั้งนี้เพราะหน่วยเสียง /-y-/ ในภาษาพม่าจะใช้ตัวอักษร /-ရ-/ เมื่อถอดเป็นตัวอักษรภาษาอังกฤษก็จะตรงกับตัว/-r-/ แต่คนกะเหรี่ยงในพื้นที่ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี เชื่อว่าคำว่า กะเหรี่ยงเป็นคำที่คนไทยเรียกตามชนชาติมอญที่เรียก กะเหรี่ยงโปว่า "หะเรี่ยง"

4.1.2. กะเหรี่ยงเผ่าต่าง ๆในประเทศไทย

ชาวกะเหรี่ยงที่ตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม (สุรพงษ์ กองจันทึก, 2530 : 14 - 16) ดังนี้

4.1.2.1 กะเหรี่ยงสะกอ (S'Kaw Karen)

ชนกลุ่มนี้เรียกตนเองว่า "ปกาเกอะญอ" ซึ่งหมายถึง "คน" แต่ก็ยังมีชื่อเรียก อื่นอีก เช่น ยางกะเลอ ยางขาว ยางป่า ฯลฯ คนไทยเรียกว่ากะเหรี่ยงขาวหรือยางขาว กะเหรี่ยงกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ใกล้ชิดกับชนชาติพม่ามากเพราะชาวพม่าเรียกกะเหรี่ยงสะกอว่า Bama Kayin ซึ่งหมายถึง "กะเหรี่ยงพม่า (Burmese Karen)" กะเหรี่ยงสะกอเป็นกลุ่มชาวเขาที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ราบในประเทศพม่า มีหลักฐานว่ากะเหรี่ยงสะกออาศัยอยู่หนาแน่นอยู่ที่เมืองสกู (Sagu) ปัจจุบันคือ

Copyright by Mahidol University

บริเวณเมืองมินบู (Minbu) อยู่บนฝั่งตะวันตกของลุ่มแม่น้ำอิรวดี (สุริยา รัตนกุล, 2531: 266) กะเหรี่ยงสะกอเป็นกลุ่มชาวเขาที่ได้รับการศึกษาค่อนข้างสูงกว่าชาวกะเหรี่ยงกลุ่มอื่น และยอมรับการพัฒนาได้เร็วกว่าชาวเขากลุ่มอื่น ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะอิทธิพลของการยอมรับนับถือคริสตศาสนาและพุทธศาสนา ปัจจุบันในประเทศไทยจำนวนกะเหรี่ยงสะกอมีมากกว่ากะเหรี่ยงกลุ่มอื่นอาจมากถึงจำนวนสามในสี่ของกะเหรี่ยงทั้งหมดในประเทศไทย ส่วนใหญ่มักอาศัยอยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทยตามแนวเขตแดนไทย-พม่ามีอาศัยอยู่ในแถบภาคกลางบ้าง

4.1.2.2. กะเหรี่ยงโป (Pwo Karen)

คนไทยเรียกว่า "ยางโป" พม่าเรียกว่า "ตาเลงกะยิน (Taliang Kayin)" ซึ่งหมายถึงกะเหรี่ยงมอญ (Mon Karen) ทั้งนี้เพราะกะเหรี่ยงโปจะมีชุมชนปะปนกับชนชาติมอญ และยังได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากชนชาติมอญ เช่น พุทธศาสนาลัทธิเถรวาท ภาษา พูด ตลอดจนภาษาเขียนที่ใช้อักษรมอญและยังคงการสะกดไวยากรณ์ตามแบบของภาษามอญเช่นกัน ในขณะที่กะเหรี่ยงกลุ่มอื่นใช้การเขียนตามแบบของพม่าและแบบที่มิชชันารีค้นคิดขึ้น เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่คริสตศาสนา กะเหรี่ยงโปเรียกตนเองว่า "โผล่ว (Phlow)" "โผล่ง (Phlong)" หรือ "เผล่อว" ตามสำเนียงของแต่ละท้องถิ่นซึ่งหมายถึง "คน" กะเหรี่ยงโปมีจำนวนประชากรในประเทศไทยมากเป็นที่สอง รองจากกะเหรี่ยงสะกอ ส่วนใหญ่กะเหรี่ยงโปอาศัยอยู่ตามแนวชายแดนไทย-พม่าแถบจังหวัดตาก กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรีและประจวบคีรีขันธ์ มีอาศัยอยู่ทางภาคเหนือบ้างแต่มีจำนวนน้อยกว่าภาคกลาง

4.1.2.3. กะเหรี่ยงบเวหรือคะยา (Bwe หรือ Kayah Karen)

กะเหรี่ยงบเวหรือคะยา ชาวเหนือและไทยใหญ่เรียกว่า "ยางแดง" คงเป็นเพราะกะเหรี่ยงกลุ่มนี้ชอบสวมชุดสีแดงมากกว่าสีอื่น ๆ กะเหรี่ยงบเวนี้จะเรียกตนเอง ว่า "แบร" ทำให้เรียกกันว่า "บเว" ในหนังสือของ O. Gordon Young เรียกว่า B'ghwe (สุริยา รัตนกุล, 2531: 250) กะเหรี่ยงบเวตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นกลุ่มก้อนทางทิศตะวันตกของจังหวัด แม่ฮ่องสอน Gordon H. Luce ได้แบ่งกะเหรี่ยงกลุ่มนี้ ออกเป็นสองสาขาคือ Western Bwe กับ Eastern Bwe ตามความเห็นของ Luce นั้นกลุ่ม Eastern Bwe ก็คือชาว "คะยา" หรือ "กะยา" (Kayah) ในประเทศไทยนั่นเอง กะเหรี่ยงบเวไม่มีบทบาทมากนัก เพราะมีจำนวนน้อยและเพิ่ง อพยพเข้ามาหลังกะเหรี่ยงกลุ่มอื่น

4.1.2.4 กะเหรี่ยงตองตูหรือปาโอ (Taungthu หรือ Pao Karen)

พม่าเรียกกะเหรี่ยงตองตูหรือปาโอว่า "Taungthu" แปลว่า "ชาวภูเขา" เพราะกะเหรี่ยงกลุ่มนี้จะอาศัยอยู่บนพื้นที่เป็นภูเขาสูงขึ้นไปกว่ากะเหรี่ยงกลุ่มอื่น คือแถบภูเขาในรัฐ ไทยใหญ่ ชาวไทยใหญ่รับภาษาพม่ามาและดัดแปลงเพี้ยนไปว่าตองสู กะเหรี่ยงกลุ่มอื่น ๆ จะเรียกตองตูว่า "เตาะซู" ตองตูเป็นกะเหรี่ยงที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ คือ บริเวณใกล้เมืองตองยี ลักษณะทางกายภาพแตกต่างกับชาวกะเหรี่ยงกลุ่มอื่น ที่เห็นได้ชัดคือชาวตองตูผิวค่อนข้างคล้ำกว่ากะเหรี่ยงกลุ่มอื่นผมและขนดกมาก

© Copyright by Mahidol University

กะเหรี่ยงตองตูในประเทศไทยมีจำนวนน้อยที่สุดและอยู่ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนเท่านั้น

4.2 กะเหรี่ยง บ้านเกาะสะเดิ่ง ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

มีคำบอกเล่าสืบต่อกันมาว่าชาวกะเหรี่ยงโปในพื้นที่อำเภอสังขละบุรี เดิมอาศัยอยู่ที่บ้านเมกะวะ เขตมะละเหม่ง ประเทศพม่า ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ชาวกะเหรี่ยงกลุ่มนี้ได้ส่งตัวแทนเข้าไปติดต่อกับเจ้าเมืองกาญจนบุรีเพื่อขอเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณชายแดนไทยพม่าซึ่งอยู่บริเวณใกล้กับด่านเจดีย์สามองค์ เมื่อได้รับคำยินยอมจากเจ้าเมืองกาญจนบุรีผู้นำชาวกะเหรี่ยงจึงได้เข้ามาแสดงความจงรักภักดี ต่อองค์พระมหากษัตริย์ไทย ณ เมืองกาญจนบุรี (ก่องมะรี่) ในปี พ.ศ. 2331 เสร็จแล้วจึงเริ่มอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ตามลำห้วยลำธารต่างๆ ในบริเวณที่เรียกว่า"บี่เหล่อว โหว่" หรือ "ที่เหล่อวโหว่" (ห้วยหินแดง คำว่า บี่ หรือที่แปลว่าน้ำ, แม่น้ำหรือลำห้วย, เหล่อว แปลว่า หิน, โหว่ แปลว่าสีแดง) อันเป็นจุดที่ลำน้ำ 3 สายไหลมาบรรจบกัน คือ บีคี่ ซองกาเลีย และรันตี โดยเรียกพื้นที่นี้อีกชื่อหนึ่งว่า "สามสบ" อันเป็นจุดเริ่มต้นของลำแควน้อย อยู่มาไม่นานนักเนื่องจากไม่คุ้นเคยกับการใช้ชีวิตปะปนกับคนในที่ราบ ชาวกะเหรี่ยงจึงได้ส่งตัวแทนไปกราบบังคมทูลต่อพระเจ้าแผ่นดินไทยเพื่อขออนุญาตย้ายออกไปอยู่ตามป่าเขานอกเมืองเหมือนดังแต่ก่อน พระเจ้าแผ่นดินไทยก็ทรงเข้าพระทัยจึงได้พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ชาวกะเหรี่ยงย้ายออกไปอยู่ตามป่าเขาทางด้านตะวันตกของสยามประเทศนับแต่นั้นเป็นต้นมา

ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม (2521: 37 - 51) ได้กล่าวถึงเส้นทางการเดินทางจากพม่าเข้าสู่ไทย โดยใช้เส้นทางด่านเจดีย์สามองค์ที่จะต้องผ่านสันปันน้ำของเทือกเขาตะนาวศรี สภาพทางภูมิศาสตร์ในเขตประเทศพม่าทางด่านเจดีย์สามองค์นั้นเป็นที่ราบลุ่มระหว่างหุบเขา แม่น้ำทุกสายในบริเวณนี้ไหลลงอ่าวเบงกอลในประเทศพม่า การไหลของลำน้ำต่างๆ ลงตามหุบเขาเป็นแนวทางตะวันตกเฉียงเหนือไปลงแม่น้ำอัตรัน ก่อนไหลไปรวมกับแม่น้ำสาละวินซึ่งไหลมาจากทางเหนือของเมืองเมาะตะมะ ในบรรดาแม่น้ำหลายสายที่ไหลไปลงแม่น้ำอัตรันนั้น มีแม่น้ำสายหนึ่งที่มีต้นกำเนิดอยู่ในบริเวณกลางผืนป่าทุ่งใหญ่นเรศวร คือ "แม่น้ำแม่กษัตริย์ (ไม้ยกะสะ)" แม่น้ำแม่กษัตริย์มีแหล่งต้นน้ำจากห้วย "ดงวี่ (โด่ววี)" "หม่องดง (หม่องโด่ว)" ซึ่งอยู่กลางป่าทุ่งใหญ่นเรศวรในเขตไทย ไหลรวมกันเป็นแม่น้ำแม่กษัตริย์ ไหลลัดเลาะผ่านช่องเขาสันปันน้ำของเทือกเขาตะนาวศรีที่หมู่บ้านที่ไล่ป้าเข้าสู่เขตประเทศพม่าคดเคี้ยวผ่านมาใกล้สันปันน้ำตรงด่านเจดีย์สามองค์ แล้วจึงไหลไปลงแม่น้ำสมิที่เมืองสมิ แล้วไหลไปทางตะวันตกเฉียงเหนือลงที่ราบหุบเขาที่เมืองอัตรันหรือเดิงกรายน์ (เชียงกราน) ก่อนไหลต่อไปลงแม่น้ำสาละวินที่เมืองเมาะตะมะ

Copyright by Mahidol University

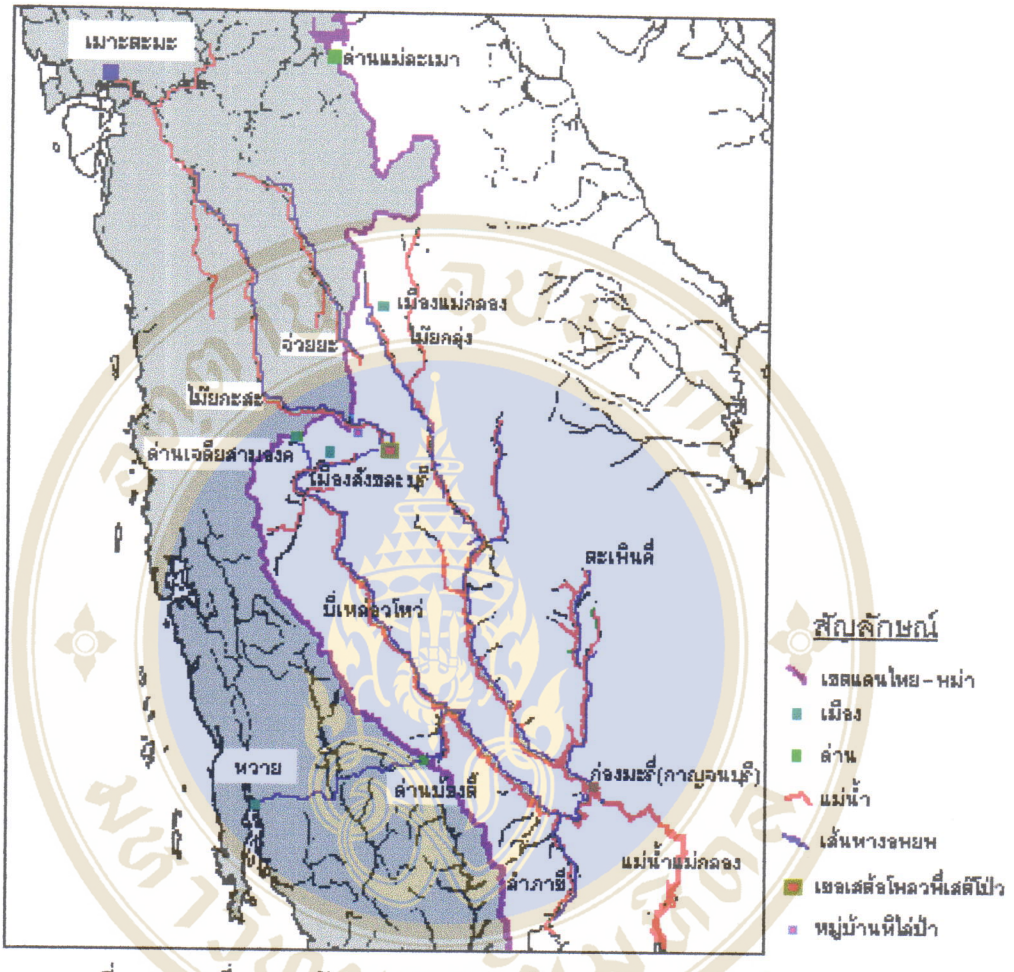

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงเส้นทางการอพยพเข้าสู่ประเทศไทยในภูมิภาคตะวันตก

การเดินทางจากประเทศพม่า ตามแนวเส้นทางสายด่านเจดียสามองค์เข้าสู่ ประเทศไทยนั้น ใช้เส้นทางจากเมืองเมาะตะมะย้อนลำน้ำต่าง ๆ คือ แม่น้ำอัตรัน แม่น้ำสมิ ข้ามแม่น้ำสะกลิน และแม่น้ำแม่กษัตริย์ ตัดขึ้นช่องเขาสันปันน้ำมาถึงด่านเจดีย์สามองค์ (ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม, 2521: 45) เดินทางบกต่อไปทางตะวันออกเข้าสู่ลำน้ำซองกาเลีย (ซุ่งเข่อะเลีย) ล่องไปตามน้ำจนถึงสามสบ แล้วล่องตามลำน้ำแควน้อยเข้าสู่แม่น้ำแม่กลอง (ไม้ยกลุ่ง) ที่ปากแพรก

สำหรับเส้นทางการอพยพ ของชาวกะเหรี่ยงตามตำนานการตั้งถิ่นฐานในบริเวณที่เรียกว่า “เชอเสต้อโพลว (ครกสามลูก) พี่เสต๊อโป่ว (แกลบสามกอง)” นั้น การเดินทางได้อาศัยเส้นทางเดียวกันกับเส้นทางจากเมืองเมาะตะมะย้อนลำน้ำต่าง ๆ จนถึง บริเวณแม่น้ำแม่กษัตริย์ ชาวกะเหรี่ยงที่อยู่ในป่าทุ่งใหญ่มักไม่ตัดขึ้นสันปันน้ำไปด่านเจดีย์สามองค์ แต่จะย้อนแม่น้ำแม่กษัตริย์เข้าไปสู่ที่ราบป่าทุ่งใหญ่นเรศวรย้อนตามลำห้วยดงวี่และ ห้วยหม่องดง แล้วหาพื้นที่ทำกินอยู่บริเวณ ใกล้ “ที่เก่อม่า (บึง)” แล้วโยกย้ายไปตามที่ต่าง ๆ จนปัจจุบันยังมีหมู่บ้านเก่าแก่ที่แสดงเส้นทางการ

Copyright by Mahidol University

อพยพย้อนตามลำน้ำแม่น้ำแม่กษัตริย์ขึ้นมา คือ หมู่บ้านทิไล่ป้า ซึ่งตั้งอยู่ริมลำน้ำแม่น้ำแม่กษัตริย์ตรงแนวชายแดนไทย-พม่า ซึ่งในปัจจุบัน ชาวกะเหรี่ยงใช้เส้นทางนี้เดินทางไปมาระหว่างไทยกับพม่า และเชื่อกันว่าเป็นเส้นทางที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชใช้เป็นเส้นทางเดินทัพจากเมืองแครงในประเทศพม่าเข้ามาใน ประเทศไทยอันเป็นพื้นที่ทุ่งขนาดใหญ่อยู่กลางป่า ชาวกะเหรี่ยงเรียกว่า "เวียผะดู (ทุ่งใหญ่)" ก็คือพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร (ไมตรี เสตะพันธ์, สัมภาษณ์) ปัจจุบันบริเวณที่เรียกว่าเชอเสตุ้อโพลวพี่เสตุ๊อโป่วนั้น เป็นพื้นที่ที่ชาวกะเหรี่ยงให้ความเคารพนับถือ เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์สำหรับประกอบพิธีสำคัญทางความเชื่อของกะเหรี่ยงทุกปี

นอกจากนี้ ยังมีการเดินทางของชาวกะเหรี่ยงเข้าสู่ประเทศไทยอีกทางหนึ่งที่ตัดลำน้ำแม่กษัตริย์ขึ้นช่องเขาสันปันน้ำเข้าด่านเจดีย์สามองค์ เดินทางบกต่อไปทางตะวันออกเข้าสู่ลำน้ำซองกาเลีย แล้วย้อนลำน้ำขึ้นไปตั้งถิ่นฐานอยู่ตามลำห้วยโรคี่ (ขะเหราะคี่) และที่มูคี่ในพื้นที่ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร ตั้งเป็นชุมชนใหญ่ของชาวกะเหรี่ยงโปขึ้น จนได้รับการแต่งตั้งเป็นเมืองสังขละบุรีอันเป็นเมืองหน้าด่านขึ้นในเวลาต่อมา โดยในช่วงแรกให้เป็นกองอาทมาต ขึ้นอยู่กับเมืองศรีสวัสดิ์โดยมีขุนสุวรรณหัวหน้าชาวกะเหรี่ยงเป็นผู้นำ ในปีพุทธศักราช 2365 มีชาวกะเหรี่ยง 36 คน นำโดยขุนสุวรรณ พร้อมด้วยชาวมอญได้ขับไล่และจับกุมพวกหน่วยลาดตระเวณทหารพม่ามีผลงานปรากฏในจดหมายเหตุที่เขียนโดยเจ้าเมืองกาญจนบุรี (สมภพ ลาชโรจน์, 2526: 43)

เมื่อพม่าทำสงครามและพ่ายแพ้กับอังกฤษครั้งที่หนึ่งในระหว่างพ.ศ. 2367 - 2369 พม่าต้องยกดินแดนในแคว้นอารกัน มะริด ทวาย และตะนาวศรีให้เป็นเขตอาณานิคมของอังกฤษ อังกฤษได้เข้าครอบครองแคว้นดังกล่าวและกำหนดเขตแดนที่ติดต่อกับประเทศไทยอย่างไม่ถูกต้องนัก ด้วยการใช้ต้นไม้ กองหิน และสิ่งอื่น ๆ ที่สังเกตง่ายเป็นหลักเขต ทำให้เกิดความสับสนขึ้นเกี่ยวกับดินแดนของไทยกับอังกฤษ จนกระทั่งรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นว่าดินแดนที่ได้กำหนดขึ้น อาจก่อให้เกิดปัญหาขึ้นกระทบกระเทือนความสัมพันธ์ระหว่างไทยและอังกฤษ พระองค์จึงทรงสร้างความสัมพันธ์กับชาวกะเหรี่ยงโปที่ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณปากลำน้ำโรคี่ช่วงบรรจบกับลำน้ำซองกาเลีย โดยแต่งตั้งขุนสุวรรณ (กู่เวียโพ่) พระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระยาศรีสุวรรณคีรี เพื่อทำหน้าที่เป็นเจ้าเมืองปกครองเมืองสังขละบุรี ซึ่งตั้งชื่อตามลำน้ำซองกาเลียที่คนกะเหรี่ยงเรียกว่า "ซุ่งเข่อะเลีย" อีกทั้งพระราชทานบรรดาศักดิ์พระศรีสุวรรณคีรีแก่เจ้าเมืองแม่กลอง ซึ่งเป็นผู้นำชุมชนกะเหรี่ยงบริเวณต้นลำน้ำแม่กลอง (ไม้ยกลุ่งทา : ห้วยเจดีย์) เช่นกัน (สมภพ ลาชโรจน์, 2536: 43) ทั้งเมืองสังขละบุรีและเมืองแม่กลองจึงเป็นเมืองหน้าด่านไทย-พม่าที่คอยช่วยเหลือกันและกัน ทั้งพระยาศรีสุวรรณคีรีและพระศรีสุวรรณคีรีต่างได้ทำหน้าที่อย่างเต็มความสามารถมีผลงานที่เป็นที่เล่าต่อกันมาในกลุ่มชาวกะเหรี่ยงทุ่งใหญ่นเรศวรเกี่ยวกับการร่วมมือกันของเจ้าเมืองหน้าด่านทั้งสองในการรักษาเขตแดน ซึ่งในอดีตการกำหนดเขตแดนของพม่าก่อนที่จะถูกอังกฤษปกครองนั้น ได้ยึดเอาสันปันน้ำเป็นแนวเขตแดน ถ้าลำน้ำใดไหลลงปากน้ำในประเทศใดดินแดนที่ย้อนขึ้นไปสู่ต้นน้ำของลำน้ำนั้นจะเป็นของประเทศที่ลำน้ำนั้นไหลลงไป ในครั้งนั้นพม่าได้กล่าวถึงแม่น้ำสองสาย คือ แม่น้ำแม่กษัตริย์และแม่น้ำสุริยะ ซึ่งไหลลงแม่น้ำสาละวินแล้วออกทะเลที่อ่าวเบงกอล พม่าอ้างว่าดินแดนย้อนขึ้นไปจนถึงต้นน้ำของแม่น้ำทั้งสองนั้นเป็นของประเทศพม่า และยกกองทัพมาตั้งเป็นแนวชายแดน

Copyright by Mahidol University

ตรงกลางทุ่งใหญ่ ในครั้งนั้นผู้นำกะเหรี่ยงเมืองหน้าด่านทั้งสองซึ่งคบหาเป็นสหายกัน ชาวกะเหรี่ยงเรียกกันว่า "ผ้าโหว่ผ้าอว่า (ตาแดงตาขาว หรือ ปู่แดงปู่ขาว)" ผ้าโหว่เป็นผู้นำกะเหรี่ยงทางเมืองแม่กลอง ส่วนผ้าอว่าเป็นผู้นำกะเหรี่ยงทางเมืองสังขละบุรี ได้ช่วยกันรวบรวมชาวกะเหรี่ยงเข้าขับไล่ทหารพม่าจนถอยร่นกลับไป จนสุดที่สันเขาปางสนุก (เปริ่งสะเนาะว) และกำหนดแนวสันเขาปางสนุกนั้นเป็นเขตแดนไทย-พม่าตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมาจนกระทั่งทำแผนที่แนวชายแดนกับอังกฤษ เหตุการณ์ครั้งนั้นผ้าโหว่เป็นผู้นำชัยชนะกลับมายังเมืองแม่กลอง ภายหลังได้ตั้ง ศาลเคารพผ้าโหว่อยู่ในพื้นที่จังหวัดตาก คือ "ศาลพระวอ" เป็นที่กล่าวขานจนปัจจุบัน ส่วน "ผ้าอว่า" ได้เสียชีวิตในระหว่างการต่อสู้ในพม่าในสงครามครั้งนั้น จึงไม่มีใครกล่าวถึงคงมีแต่เพียงตำนานที่เล่าสืบต่อกันมา (หม่องแป่, สัมภาษณ์) ปัจจุบันร่องรอยที่ทหารพม่าถอยร่นไปอยู่ที่สันเขาปงสนุก ยังมีกองดินปรากฏเป็นแนวกำหนดเขตแดนในแผนที่อยู่ เรียกว่า "กองปียอง" ชาวกะเหรี่ยง เรียกว่า "กลุ่งปีหย่องมี่" หมายถึงเจดีย์พม่านอน

เมืองสังขละบุรีได้มีทายาทผู้นำชาวกะเหรี่ยงโปเมืองสังขละบุรีสืบทอดตำแหน่งพระศรีสุวรรณคีรี ต่อมาอีก 4 รุ่น คือ (อองเหม่งโจ้, สัมภาษณ์) พระศรีสุวรรณคีรี (กรมเมจะ) บุตรของพระยาศรีสุวรรณคีรี (ภู่เวียโพ่) พระศรีสุวรรณคีรี (หย่องตะหมู่) บุตรของพระศรี สุวรรณคีรี (กัมเมจะ) พระศรีสุวรรณคีรี (ปวยดงภู) บุตรของพระศรีสุวรรณคีรี (กัมเมจะ) และ พระศรีสุวรรณคีรี (ทะจัมโปรย เสตะพันธ์) บุตรของพระศรีสุวรรณคีรี (ปวยดงภู)

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ยกเลิกระบบกินเมืองโดยการปฏิรูปการปกครองปรับเปลี่ยนตำแหน่งเจ้าเมืองเป็นนายอำเภอแทน แต่ยังคงบรรดาศักดิ์พระศรีสุวรรณคีรีให้คงอยู่กับตำแหน่งนายอำเภอสังขละบุรี ทำให้ตำแหน่งเจ้าเมืองสิ้นสุดลง

เมืองสังขละบุรีเมื่อครั้งที่พระศรีสุวรรณคีรีรักษาอยู่นั้น ปัจจุบันยังคงมีชุมชนชาวกะเหรี่ยงอาศัยอยู่สืบต่อกันมาคือพื้นที่ของตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี ส่วนที่ทำการของเมืองสังขละบุรีดั้งเดิมนั้นมีศูนย์กลางอยู่ที่บ้านสเน่พ่องตรงกับบริเวณปลายลำน้ำโรดี่ก่อนไหลลงสู่ลำน้ำซองกาเลีย เมืองสังขละบุรียังคงเป็นเมืองหน้าด่านอยู่จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ปฏิรูปการปกครองตามระเบียบใหม่ ร.ศ. 114 ปรับเปลี่ยนเมืองสังขละบุรีเป็นกิ่งอำเภอสังขละบุรีขึ้นอยู่กับอำเภอวังกะซึ่งตั้งขึ้นใหม่ที่เมืองท่าขนุน ในปีพุทธศักราช 2438 จนถึง ร.ศ. 120 หรือพุทธศักราช 2444 ตั้งเป็นอำเภอเมืองสังขละบุรีแล้วย้ายไปอยู่บริเวณสามสบ (เมืองท่าขนุน) และยังคงให้พระศรีสุวรรณคีรี (ทะจัมโปรย เสตะพันธ์) ดำรงตำแหน่งนายอำเภอวังกะอยู่ จนถึงปีพุทธศักราช 2467 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงให้ยุบอำเภอเมืองสังขละบุรีให้เป็นกิ่งอำเภออีกครั้งหนึ่ง แล้วตั้งกิ่งอำเภอวังกะขึ้นเป็นอำเภอ (กรมศิลปากร, 2511: 65) พร้อมกับส่งเจ้านายคนไทยจากส่วนกลางไปเป็นนายอำเภอปกครองอำเภอวังกะ (Kulvadee Boonpinon, 1997: 60, อ้างถึง Renard, D.R. 1980: 220 - 221) ภายหลังเปลี่ยนชื่อกลับเป็นอำเภอสังขละบุรีอีกครั้งหนึ่ง พื้นที่เมืองสังขละบุรีเก่าจึงมีฐานะเป็นหมู่บ้านหมู่ที่ 1 ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรีจนปัจจุบัน

Copyright by Mahidol University

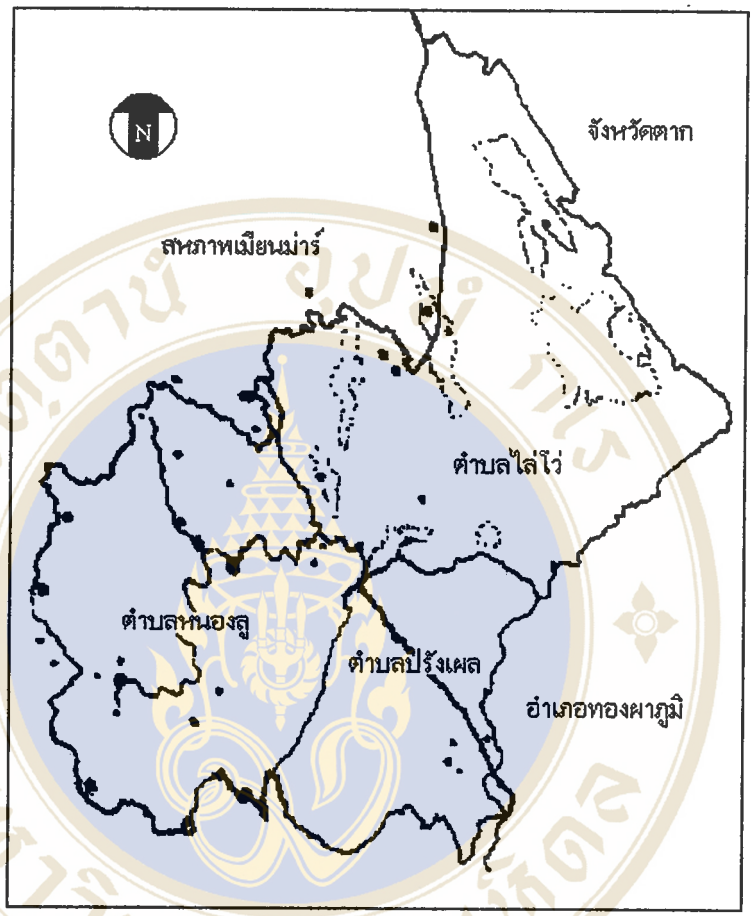

ภาพที่ 2 : แผนที่อำเภอสังขละบุรี

ตำบลไล่โว่เป็นพื้นที่ป่าที่เต็มไปด้วยตำนานของชาวกะเหรี่ยงโปซึ่งมีความเชื่อว่าเป็นผืนป่าศักดิ์สิทธิ์มีสภาพทางภูมิศาสตร์เป็นหุบเขาสูงล้อมรอบพื้นที่ป่าทั้งหมด มีหุบเขาซับซ้อนถึง 99 หุบเขา ชาวกะเหรี่ยงเรียกพื้นที่เหล่านี้ว่า “คุยฉี่คุยหว่อง” ซึ่งมีจิตวิญญาณแห่งป่าเขาดูแลอยู่ กะเหรี่ยงโปที่อาศัยในแถบนี้ต้องยึดถือจารีตประเพณีที่บรรพบุรุษได้กำหนดไว้ หากผู้ใดละเมิดผิดจารีตทำให้จิตวิญญาณแห่งป่าเขาลงโทษให้มีอันเป็นไป ด้วยเหตุนี้ชาวกะเหรี่ยงที่อาศัยในตำบลไล่โว่จึงยึดมั่นอยู่ในจารีตประเพณีที่บรรพบุรุษ ได้กำหนดไว้ในการดำเนินชีวิตที่ผูกพันอยู่กับระบบนิเวศของป่า ทำให้สภาพเมืองสังขละบุรีเก่าคงสภาพเป็นป่าดิบอยู่ จนกระทั่งปีพุทธศักราช 2517 กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้กำหนดพื้นที่ตำบลไล่โว่ ทั้งหมดเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร และได้รับการประกาศเป็นมรดกทางธรรมชาติของโลกเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ.2534

ชาวกะเหรี่ยงตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี มีจำนวนประชากร 1,830 คน มีบ้านที่อยู่อาศัยจำนวน 328 หลังคาเรือน (สำนักงานเลขานุการ คณะกรรมการอำนวยการแก้ไขปัญหาความมั่นคงแห่งชาติ, 2536: 313) ชาวกะเหรี่ยงส่วนใหญ่เป็นกะเหรี่ยงโป ที่ตั้งถิ่นฐานสืบต่อ

Copyright© by Mahidol University

กันมาตั้งแต่ตำบลไล่โว่มีฐานะเป็นเมืองสังขละบุรี มีกะเหรี่ยงสะกอปะปนอยู่บ้างซึ่งเป็นในลักษณะการแต่งงานข้ามเผ่าและมักเป็นกลุ่มที่โยกย้ายมาจากประเทศพม่า ประชากรร้อยละ 80 เป็นกะเหรี่ยงโปที่มีสัญชาติไทย ประชากรร้อยละ 20 เป็นกะเหรี่ยงที่โยกย้ายมาจากประเทศพม่า ซึ่งกะเหรี่ยงกลุ่มนี้ไม่มีสัญชาติไทยมีสถานภาพเป็นชาวเขา รัฐบาลกำหนดให้อาศัยอยู่ได้เฉพาะในเขตพื้นที่อำเภอสังขละบุรี

ภาพที่ 3 : แผนที่ตำบลไล่โว่

ตำบลไล่โว่ มีชาวกะเหรี่ยงอาศัยอยู่ใน 6 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านเสน่พ่อง หมู่ที่ 2 บ้านกองม่องทะ หมู่ที่ 3 บ้านเกาะสะเดิ่ง หมู่ที่ 4 บ้านไล่โว่ ซ่าละวะ หมู่ที่ 5 บ้านทิไลป่า หมู่ที่ 6 บ้านจะแก

4.2.1 สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์และที่ตั้งหมู่บ้านเกาะสะเดิ่ง

บ้านเกาะสะเดิ่งเป็นหมู่บ้านเก่าแก่หมู่บ้านหนึ่งของตำบลไล่โว่ ชาวกะเหรี่ยงเรียกหมู่บ้านเกาะสะเดิ่งว่า “โก่เถอะเดิ่ง” หรือ “โก่เสอะเดิ่ง” อันเป็นชื่อของพรรณไม้ชนิดหนึ่งที่ชอบอยู่ริมน้ำ เมื่อดอกบานมีลักษณะเป็นทรงกลม กลีบดอกฝอยสีขาวเป็นช่อห้อยลง ทำให้มีลักษณะเหมือนกับร่มหรือฉัตร จึงทำให้ชาวกะเหรี่ยงโปเรียกพรรณไม้ชนิดนี้ว่าโก่เถอะเดิ่งหรือโก่เสอะเดิ่ง ซึ่งมีความหมายว่า“ดอกฉัตร” ภาษาไทยเรียกพรรณไม้นี้ว่าพญาไม้น้ำ

Copyright by Mahidol University

I 13220640

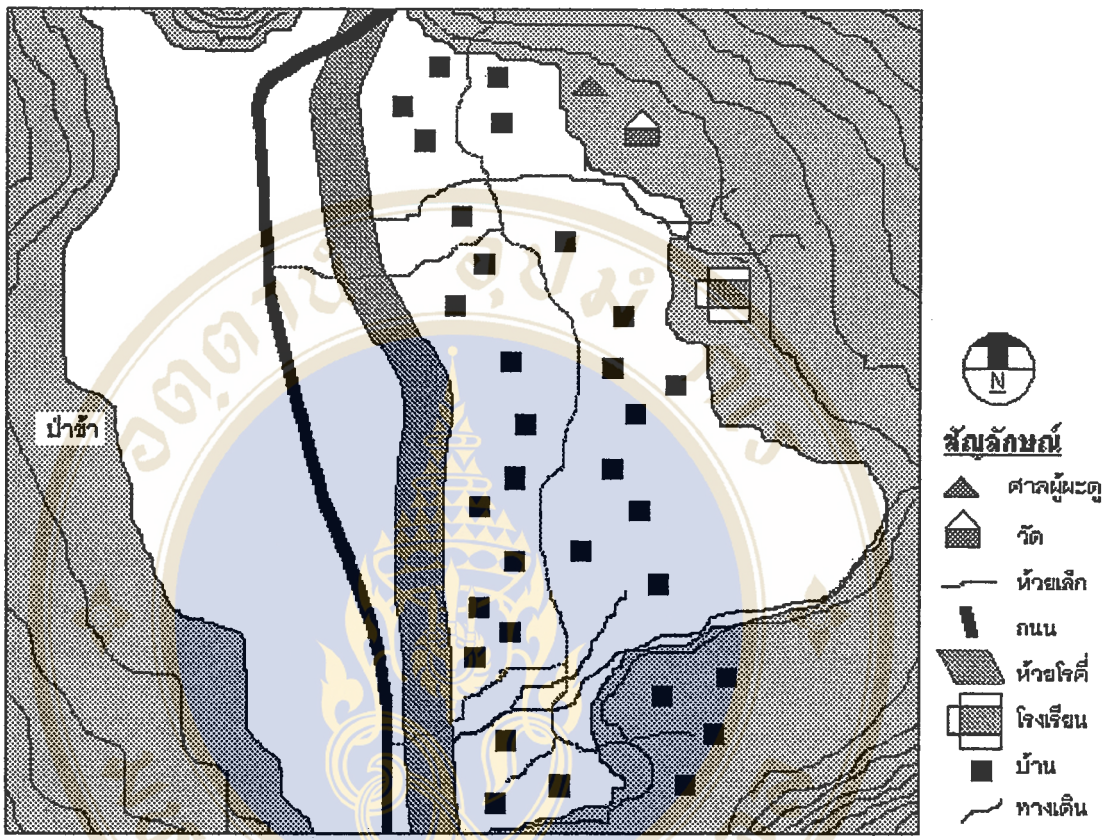

ภาพที่ 4 : แผนที่หมู่บ้านเกาะสะเดิ่ง

สภาพทางภูมิศาสตร์ของบ้านเกาะสะเดิ่ง มีลักษณะเป็นแนวเขายาวลดเลี้ยวไปมาขนานกับห้วยโรคี่สลับกับพื้นที่ราบหุบเขา ซึ่งมีลักษณะเป็นที่ราบที่มีภูเขาหินใหม่ล้อมรอบ ชาวกะเหรี่ยงเรียกลักษณะทางภูมิศาสตร์เช่นนี้ว่า "เฉ่อะหว่อง" ซึ่งพื้นที่ตำบลไล่โว่มีที่ราบหุบเขาเป็นจำนวนมาก ที่ราบหุบเขาที่สำคัญ ๆ ทั้งหมดเก้าสิบเก้าหุบเขาของตำบล ไล่โว่นี้ ชาวกะเหรี่ยงนับถือเป็น "ซ่งปะโต๊ยะ" หมายถึงพื้นที่ที่มีความหมายเป็นที่รวมทางจิตวิญญานของสรรพสิ่ง ผู้ที่เข้ามาในพื้นที่นี้ต้องให้ความเคารพกับสถานที่ ประพฤติตนอยู่ตั้งมั่นอยู่ในความดีงาม เป็นผู้มีธรรมะในจิตใจ รักษาศีล ยึดถือจารีตประเพณีตามแบบของกะเหรี่ยงที่บรรพบุรุษได้กำหนดไว้ หากผู้ใดละเมิดผิดจารีตทำให้จิตวญญาณแห่งป่าเขาลงโทษให้มีอันเป็นไป

ทำเลของหมู่บ้านตั้งอยู่ริมห้วยโรคี่ เป็นที่ราบหุบเขาในบริเวณที่ราบหุบเขาโก่เถอะเดิ่ง ซึ่งมีต้นโก่เถอะเดิ่งอยู่มากมาย ชาวกะเหรียงมักตั้งชื่อสถานที่ต่าง ๆ ตามชื่อพรรณไม้ที่มีมากในบริเวณนั้น ๆ เช่น ที่ราบหุบเขาที่มีต้นระกำ (คุ่ง) อยู่มากเรียกว่า "คุ่งหว่อง (หุบเขาระกำ)" ที่ราบหุบเขาที่มีต้นไผ่ตัน (วาผะดู) อยู่มากเรียกว่า "วาผะดูหว่อง (หุบเขาไผ่ตัน)" เป็นต้น ลักษณะการตั้งบ้านเรือนจะตั้งเป็นแนวยาวตามห้วยโรคี่ ซึ่งไหลจากทิศเหนือลงสู่ทิศใต้ มีทางเดินกลางหมู่บ้านเป็นแนวยาวตลอด

Copyright by Mahidol University

ด้านที่ขึ้นไปทางต้นน้ำเป็นหัวบ้าน (เต่อว่องคูทอง) ด้านที่ลงไปทางปลายน้ำเป็นท้ายบ้าน (เต่อว่องไข้หล่อง) ด้านหัวบ้านและด้านท้ายบ้านมีทางเดินไปไร่หรือไปหมู่บ้านอื่น ด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือมีศาลประจำหมู่บ้านเรียกว่า "ผู้ผะดู" อยู่บนเนินเดียวกันกับวัด ด้านทิศตะวันออกเป็นอาคารห้องเรียนสาขาของโรงเรียนบ้านกองม่องทะ เมื่อข้ามห้วยโรคี่ไปทางทิศตะวันตกมีถนนดินเชื่อมต่อไปหมู่บ้านอื่น ซึ่งตัดเลาะเลียบไปกับลำน้ำ ถัดจากถนนเป็นพื้นที่ราบเชิงเขาเป็นที่สำหรับทำนา ใกล้ ๆ กับที่นาเป็นเนินเขาป่าช้าของหมู่บ้าน

ห้วยโรคี่เป็นแหล่งน้ำสำคัญของหมู่บ้าน เมื่อก่อนชาวบ้านเกาะสะเดิ่งอาศัยน้ำจากห้วยโรคี่เพื่อใช้อุปโภคและบริโภค ต่อมาปี พ.ศ. 2536 หมู่บ้านได้งบประมาณแผ่นดินมาสร้างระบบประปาภูเขา โดยเดินท่อขึ้นไปรับน้ำจากภูเขาไล่เก้อผุ่ง ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงเปลี่ยนมาใช้น้ำประปาภูเขาสำหรับดื่มและใช้บนครัวเรือน สำหรับน้ำที่ใช้ในการเกษตรอาศัยน้ำฝน เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ทำไร่บนเนินไหล่เขามีอยู่เพียง 3 ครอบครัวที่ทำนา ซึ่งใช้น้ำซับที่ไหลเฉพาะฤดูฝนจากภูเขาทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของหมู่บ้าน ส่วนการอาบน้ำและซักล้างยังคงใช้น้ำจากห้วยโรคี่

4.2.2 การคมนาคม

หมู่บ้านในตำบลไล่โว่เป็นหมู่บ้านที่อยู่กระจัดกระจายห่างไกลในผืนป่าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรซีกตะวันตก ซึ่งมีสภาพเป็นป่าดิบแล้งถึงป่าดิบชื้น และเป็นหุบเขาชันเป็นส่วนใหญ่ ทำให้การสัญจรไปมาระหว่างหมู่บ้านมีความยากลำบาก ถึงแม้ว่ามีถนนเชื่อมระหว่างหมู่บ้านอื่น ๆ ก็เป็นเพียงถนนดินที่รถขับเคลื่อนสี่ล้อสามารถใช้ได้เฉพาะฤดูแล้งเท่านั้น ส่วนฤดูกาลอื่นถนนมีสภาพเป็นเพียงทางเดินเท้า ซึ่งแต่ละหมู่บ้านต้องใช้เวลาเดินนับหลายชั่วโมง บางหมู่บ้านก็ไม่สามารถเดินไปถึงหรือไปมาได้ในเวลาเพียงวันเดียว ต้องอาศัยการเดินทางค้างแรมในป่าหรือในหมู่บ้านรายทาง นอกจากนี้ยังมีอันตรายที่อาจเกิดจากสัตว์ป่า เช่น เสือ ช้างป่า หมี เป็นต้น เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่อยู่ในผืนป่าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

หมู่บ้านเกาะสะเดิ่งเป็นหมู่บ้านที่ไม่สามารถติดต่อกับภายนอกได้โดยตรง ต้องเดินทางผ่านหมู่บ้านอื่นอีกต่อหนึ่ง การติดต่อกับภายนอกสามารถเดินทางได้ 2 ทางคือ

4.2.2.1 เส้นทางหมู่บ้านสเน่พ่อง

เส้นทางหมู่บ้านสเน่พ่อง เป็นเส้นทางที่ต้องผ่านหมู่บ้านสเน่พ่อง ซึ่งเป็นทางถนนดินเลียบเลาะไปตามห้วยโรคี่ ชาวบ้านใช้เส้นทางนี้ด้วยการเดินเท้า นอกจากการเดินเท้าแล้วยังสามารถเดินทางได้ด้วยวิธีการอื่น ๆ คือ อาศัยรถขับเคลื่อนสี่ล้อซึ่งผ่านสัญจรไปมาได้เฉพาะฤดูแล้งเท่านั้น ในฤดูฝนน้ำหลากท่วมเส้นทางไม่สามารถเดินทางได้ เนื่องจากเส้นทางหลายช่วงต้องตัดข้ามลำห้วย และการสัญจรอีกวิธีการหนึ่งคือการล่องแพ จากหมู่บ้านเกาะสะเดิ่งไปถึงสเน่พ่อง ซึ่งสามารถล่องได้เฉพาะฤดูร้อนและฤดูหนาวเท่านั้น เส้นทางการล่องแพเป็นเส้นทางที่นิยมใช้

Copyright by Mahidol University

มากในอดีตตั้งแต่ยังเป็นเมืองสังขละบุรี เพราะการเดินทางจากหมู่บ้านอื่น ๆ เช่น หมู่บ้านทิไล่ป้า หมู่บ้านจะแก ตลอดจนหมู่บ้านอื่นจากฝั่งประเทศพม่า สามารถเดินเท้ามาถึงหมู่บ้านเกาะสะเดิ่งแล้วตัดแพล่องไปจนถึงหมู่บ้านสเน่พ่องซึ่งเป็นเมืองสังขละบุรี หมู่บ้านสเน่พ่องอยู่ห่างจากบ้านเกาะสะเดิ่งประมาณ 10 กิโลเมตร การเดินทางใช้เวลาเดินเท้าประมาณ 3 ชั่วโมง

4.2.2.2 เส้นทางหมู่บ้านกองม่องทะ

เส้นทางหมู่บ้านกองม่องทะ เป็นเส้นทางที่ต้องผ่านหมู่บ้านกองม่องทะ ซึ่งเป็นเส้นทางเดินเท้าเพียงอย่างเดียว สภาพเส้นทางเป็นทางเดินเส้นเดียวกับเส้นถนนดินไปสเน่พ่องแล้วเป็นทางเดินเท้าแยกขึ้นช่องเขากะหรี่ไกย (ช่องเขาตะปบ) ต่อจากนั้นเป็นทางเดินบนที่ราบสันเขาตัดผ่านภูเขาดุหลุ่งวาหมี่ (ไผ่นวล) ซึ่งเส้นทางนี้มีสภาพทางเดินขึ้นภูเขาที่ค่อนข้างชันแต่ระยะทางใกล้ห่างจากหมู่บ้านเกาะสะเดิ่งประมาณ 6 กิโลเมตรใช้เวลาเดินเท้าประมาณ 3 ชั่วโมง เป็นเส้นทางที่ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งนิยมใช้มากที่สุด เพราะเมื่อถึงหมู่บ้านกองม่องทะแล้วสามารถเดินทางเข้าตัวอำเภอได้สะดวกที่สุด

4.2.3 ประชากร

ประชากรของบ้านเกาะสะเดิ่งทั้งหมดเป็นชาวกะเหรี่ยง มีครัวเรือนจำนวน 32 หลังคาเรือน ประชากรจำนวน 171 คน ผู้ชาย 60 คน ผู้หญิง 53 คน เด็ก 58 คน ประชากรมีทั้งชาวกะเหรี่ยงที่ถือสัญชาติไทยและชาวกะเหรี่ยงที่เป็นชาวเขา สำหรับประชากรที่ถือสัญชาติไทยมีจำนวน 151 คน คิดเป็นร้อยละ 85.5 และที่เป็นชาวเขามีจำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 14.5 ชาวกะเหรี่ยงที่เป็นชาวเขาส่วนใหญ่โยกย้ายจากประเทศพม่าเข้ามาอาศัยและช่วยทำงานไร่กับญาติหรือคนรู้จัก

ประชากรบ้านเกาะสะเดิ่งแบ่งกลุ่มความเชื่อออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่ม “ลู้งอว่า (ด้ายขาว)” และกลุ่ม “ลู้งบ่อง (ด้ายเหลือง)” กลุ่มลู้งอว่าแบ่งย่อยออกเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่ม “อองเหม่” กับกลุ่ม “บ่าไจ่ย” หรือ “บ่าเกียะ” ส่วนกลุ่มลู้งบ่องมีเพียงกลุ่มเดียว เป็นกลุ่มลู้งบ่องที่เรียกว่า “ลู้งบ่องไจ่ย” ซึ่งทั้งกลุ่มลู้งอว่าและกลุ่มลู้งบ่องมีความสัมพันธ์ทางเครือญาติและตั้งบ้านเรือนปะปนอยู่เป็นชุมชนเดียวกัน สามารถเห็นได้จากแผนที่ต่อไปนี้

Copyright by Mahidol University

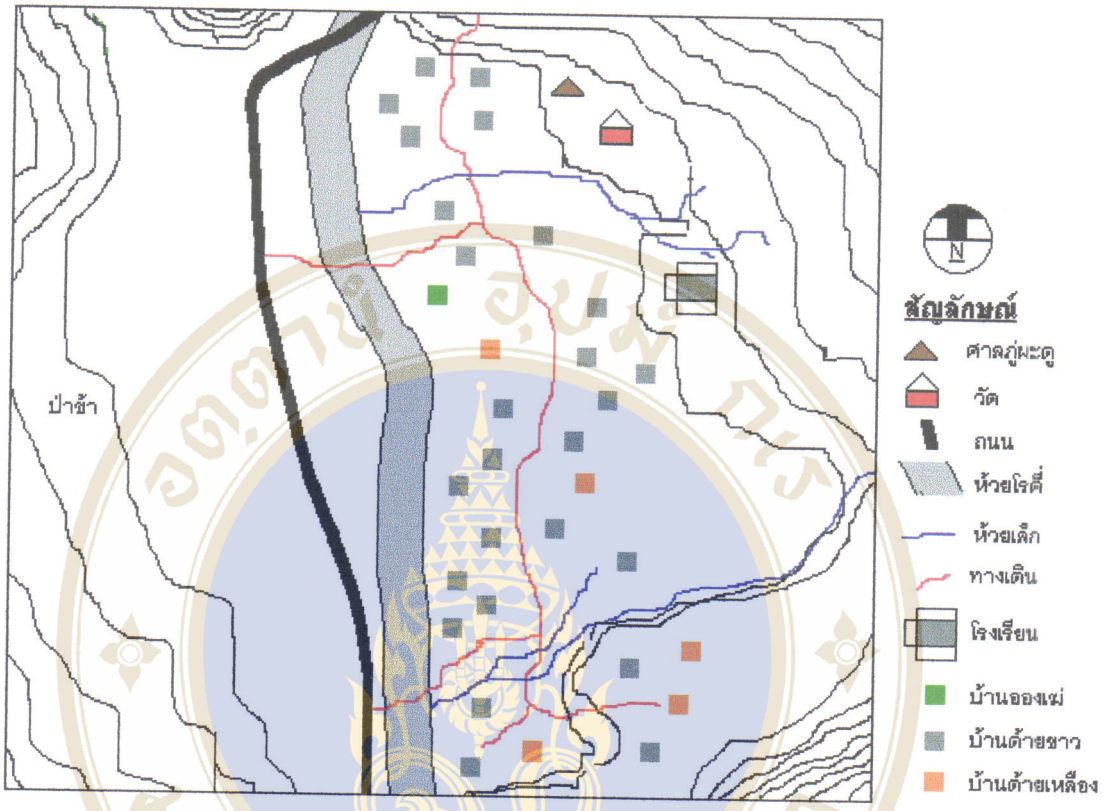

ภาพที่ 5 : แผนที่แสดงระบบความเชื่อในบ้านเกาะสะเดิ่ง

4.2.3.1 ลู้งอว่า (ด้ายขาว)

กะเหรี่ยงกลุ่มด้ายขาวบ้านเกาะสะเดิ่งจะมีอยู่ 2 ลักษณะคือ

ก. อองเหม่ อองเหม่ คือ กะเหรี่ยงกลุ่มดั้งเดิมที่ยังไม่นับถือพุทธศาสนา หรือคริสตศาสนาแต่นับถือผีบรรพบุรุษ โดยยึดเอาต้นไม้ต้นใดต้นหนึ่งที่บรรพบุรุษเลือกไว้เป็นต้นไม้ประจำตระกูลเพื่อให้ผีบรรพบุรุษอาศัยอยู่ และห้ามไม่ให้วัศาลผู้ผะดูของหมู่บ้าน เพราะในอดีตผู้ผะดูเตุสผะดูหรือภี่ผะดูเป็นจิตวิญญานของต้นไม้ที่เป็นเพศหญิง ซึ่งกะเหรี่ยงอองเหม่ถือว่าผู้ผะดูเป็นผีของสายตระกูลอื่น ในบ้านที่กะเหรี่ยงอองเหม่อาศัยอยู่ไม่มีหิ้งบูชา (ไจ่ย) ด้วยถือว่าบ้านที่อาศัยอยู่ถ้ามีหิ้งผีอาจมีอันตรายแก่ผู้อยู่อาศัยและผู้ที่ขึ้นมาบนบ้าน เพราะผีของอองเหม่ดุร้ายกว่าผีของบ่าไจ่ยหรือบ่าโพ่ซึ่งเป็นกะเหรี่ยงกลุ่มที่ปรับเปลี่ยนมานับถือพุทธศาสนาผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิม ถ้าผู้ใดทำผิดเพียงเล็กน้อยก็ให้โทษรุนแรง เมื่อถึงเวลาทำพิธีไหว้ผีประจำปีจะสร้างบ้านสำหรับประกอบพิธีขึ้นในป่าพร้อมทั้งทำหิ้งบูชาไว้บนบ้านหลังนั้น

การประกอบพิธีการไหว้ผีบรรพบุรุษตามแบบอองเหม่นี้ ใช้สัตว์เป็นเครื่องบูชา เช่น อาจใช้อ้น (ว่าฆา) กระรอก (ลีบ่อง) หรือปลาเล็กๆ ชนิดหนึ่ง (ยาพอง) อย่างใดอย่างหนึ่งตามข้อกำหนด

Copyright by Mahidol University

ของแต่ละตระกูลมาปรุงเป็นอาหารสำหรับประกอบพิธี เมื่อสร้างบ้านในป่าเสร็จแล้วต้องก่อไฟไว้ที่เตาไฟ ในขณะที่ผู้ชายในครอบครัวออกไปหาสัตว์ที่ใช้เป็นเครื่องประกอบพิธี โดยที่ฝ่ายผู้หญิงต้องคอยดูแลไฟที่เตาไว้ไม่ให้ดับและไม่ให้เถ้าถ่านตกลงใต้ถุนบ้านจนกว่าฝ่ายชายได้สัตว์มา ทำพิธีในระหว่างขั้นตอนนี้คนกะเหรี่ยงที่อยู่นอกสายตระกูลขึ้นบนบ้านไม่ได้ แม้แต่ผู้ที่ผ่านไปมานำข่าวที่ไม่เป็นมงคลมาพูดให้ได้ยินก็ถือเป็นเสีย พิธีต้องเริ่มต้นพิธีใหม่ตั้งแต่แรก เมื่อประกอบพิธีกรรมเรียกวีหล่าผูกมือด้วยด้ายขาว

ข. บ่าไจ่ยหรือบ่าเกียะ (ไหว้พระ) กลุ่มบ่าไจ่ยหรือบ่าเกียะเดิมเป็นกลุ่มกะเหรี่ยงที่นับถือออองเหฆ่ ต่อมาปรับเปลี่ยนมานับถือพุทธศาสนาแต่ยังคงการนับถือผีอยู่ ครอบครัวที่บ่าไจ่ยจัดทำหิ้งบูชาไว้บนบ้านเรียกว่า “ไจ่ย” หรือ “เกียะ” ซึ่งหมายถึงพระ แต่พระในความหมายของชาวกะเหรี่ยงหมายถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่อาจดลบันดาลให้เกิดสิ่งที่ดีขึ้นซึ่งครอบคลุมถึงผีบรรพบุรุษด้วย ในการไหว้ผีประจำปีบูชาด้วยอาหารคาวและขนมหวาน ที่นิยมมากคือ ขนมบัวลอย และสามารถทำพิธีไหว้ศาลผู้ผะดูของหมู่บ้านได้ แต่มีข้อห้ามบุคคลนอกสายตระกูลขึ้นบนบ้านในขณะประกอบพิธีกรรมไหว้ผีบรรพบุรุษ เมื่อประกอบพิธีกรรมเรียกวีหล่าผูกมือด้วยด้ายขาว

3.2.3.2 กลุ่มลู้งบ่อง (ด้ายเหลือง)

กลุ่มลู้งบ่อง (ด้ายเหลือง) เป็นกะเหรี่ยงอีกกลุ่มหนึ่งที่มีความเชื่อแตกต่างกับกะเหรี่ยงกลุ่มลู้งอว่า (ด้ายขาว) กะเหรี่ยงกลุ่มลู้งบ่องมีอยู่ด้วยกันสามกลุ่มย่อย คือ “ลู้งบ่องกลุ่ง (ด้ายเหลืองเจดีย์)” “ลู้งบ่องถะเดิ่ง (ด้ายเหลืองฉัตร)” และ “ลู้งบ่องไจ่ย (ด้ายเหลืองพระ)” กลุ่มลู้งบ่องกลุ่งและลู้งบ่องถะเดิ่งเป็นกะเหรี่ยงที่ยังไม่นำความเชื่อทางพุทธศาสนามาผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิม กลุ่มลู้งบ่องกลุ่งนับถือเจดีย์ดินในขณะที่กลุ่มลู้งบ่องถะเดิ่งนับถือฉัตรประจำตระกูล ส่วนลู้งบ่องไจ่ยเป็นกลุ่มลู้งบ่องที่ปรับเปลี่ยนความเชื่อทางพุทธศาสนาประสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมของตน เช่นเดียวกับกลุ่มบ่าไจ่ย หรือบ่าเกียะของกลุ่มลู้งอว่า เมื่อประกอบพิธีกรรมเรียกวีหล่าผูกมือด้วยด้ายเหลือง

การไหว้ผีบรรพบุรุษของกะเหรี่ยงกลุ่มลู้งบ่องไจ่ยบ้านเกาะสะเดิ่ง มีพิธีกรรมเรียบง่ายกว่ากะเหรี่ยงกลุ่มอื่นๆ คือ บนบ้านของลู้งบ่องไจ่ยไม่มีหิ้งปรากฏเป็นชั้นอยู่ แต่มีลักษณะเป็นราวไม้ไผ่ผูกติดอยู่กับคร่าวฝาบ้าน หรืออาจอาศัยคร่าวฝาบ้านเป็นพื้นที่สำหรับปักเทียนไขและวางกรวยดอกไม้ในเวลาไหว้ ซึ่งนิยมเลือกวันขึ้นสิบห้าค่ำเป็นวันประกอบพิธี พิธีกรรมการไหว้ผีบรรพบุรุษของลู้งบ่องไจ่ยไม่เคร่งครัดเหมือนกลุ่มลู้งอว่า อนุญาตให้บุคคลนอกสายตระกูลอยู่บนบ้านได้ แต่ห้ามมิให้เดินไปมาพลุกพล่านหรือขึ้นลงบันไดเด็ดขาด อุปกรณ์ที่ใช้ในการไหว้มีเพียงกรวยดอกไม้และเทียนไขเท่านั้น ไม่มีอาหารหวานคาวเหมือนกลุ่มลู้งอว่า ด้วยเหตุนี้จึงมักเรียกกลุ่มลู้งบ่องไจ่ยว่ากลุ่ม “บ่าโพ่” ซึ่งหมายถึงกลุ่มกะเหรี่ยงที่ไหว้ด้วยดอกไม้ แต่กะเหรี่ยงกลุ่มลู้งบ่องไจ่ยเรียกพิธีการไหว้ผีบรรพบุรุษว่าบ่าไจ่ยเช่นเดียวกัน

กลุ่มลู้งบ่องในบ้านเกาะสะเดิ่งเป็นกลุ่มลู้งบ่องไจ่ยมีอยู่ 2 สายตระกูล ซึ่งเป็นเครือญาติในสายตระกูลเดียวกันของครอบครัวที่โยกย้ายมาจากชุมชนกะเหรี่ยงในพื้นที่ อำเภอศรีสวัสดิ์

Copyright by Mahidol University

ต่อมาเมื่อผู้นำของสายตระกูลเสียชีวิต ลูกสาวคนโตก็เป็นผู้สืบทอดหน้าที่ผู้นำสายตระกูล ต่อมาภายหลังลูกสาวคนสุดท้องซึ่งมีครอบครัวและมีสมาชิกในตระกูลมากขึ้น จึงได้แบ่งสายตระกูลออกเป็นสองสายตระกูล มีสมาชิกของสายตระกูลทั้งหมด 20 คน

นอกจากนี้ยังมีประชากรชาวกะเหรี่ยงจากประเทศพม่า ที่หนีภัยสงครามหรือโยกย้ายเข้ามาหาที่ทำกินในประเทศไทยบ้างเช่นกัน ส่วนใหญ่ใช้อาศัยเป็นที่พักชั่วคราว สำหรับการผ่านไปหมู่บ้านอื่น ๆ หรือมาอาศัยอยู่เพียงระยะสั้นแล้วก็กลับไปยังประเทศพม่า ส่วนกะเหรี่ยงบ้านเกาะสะเดิ่งเองก็โยกย้ายเข้าทำงานในตัวอำเภอสังขละบุรีเช่นกัน บางรายก็เข้าไปรับจ้างทำงานในตัวจังหวัดกาญจนบุรีและมีบ้างที่เข้าทำงานในกรุงเทพ ซึ่งส่วนใหญ่เข้ามาทำงานเพียงช่วงระยะสั้น ๆ คือช่วงที่เสร็จสิ้นฤดูกาลทำไร่แล้ว สาเหตุที่เข้ามาทำงานเพียงช่วงเวลาสองสามเดือนนั้นมักให้เหตุผลว่าอยู่ในเมืองไม่ได้เพราะอากาศร้อนและแห้งแล้ง แต่ก็มีหลายรายที่ทนสภาพการถูกเอาปรียบจากเจ้าของกิจการและผู้ร่วมงานไม่ได้ ซึ่งแสดงถึงความไม่พร้อมในการเข้ามาอาศัยในเมือง มีเพียงจำนวนน้อยที่สามารถทนทำงานอยู่ในเมืองได้ถึงหกเดือนหรือหนึ่งปี แต่เมื่อกลับมาหมู่บ้านก็ไม่กลับไปทำงานในเมืองอีก

4.2.4 ภาษา

ภาษาพูด ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งใช้ภาษากะเหรี่ยงโปในการสื่อสารระหว่างกะเหรี่ยงด้วยกันและใช้ภาษาไทยกลางในการสื่อสารกับบุคคลภายนอก กลุ่มที่สามารถพูดภาษาไทยได้ปานกลางมีประมาณร้อยละ 40 ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มอายุระหว่าง 10 - 40 ปี กลุ่มที่สามารถเข้าใจภาษาไทยแต่พูดภาษาไทยไม่ได้ หรือได้เพียงเล็กน้อยมีประมาณร้อยละ 40 ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีอายุระหว่าง 40 - 60 ปี ส่วนกลุ่มที่เหลืออีกร้อยละ 20 ไม่สามารถเข้าใจภาษาไทยได้เลย ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปและกลุ่มอายุต่ำกว่า 10 ขวบ

ภาษาเขียน ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งใช้อักษรและไวยากรณ์ของชนชาติมอญเป็นภาษาเขียนสำหรับการสื่อสารกับกะเหรี่ยงโปด้วยกัน และใช้ภาษาไทยในการสื่อสารกับทางราชการและบุคคลภายนอก ซึ่งสามารถอ่านหรือเขียนภาษาไทยได้ประมาณร้อยละ 30 เท่านั้น

อย่างไรก็ตามประชากรบ้านเกาะสะเดิ่งมีความสามารถทางภาษาหลายภาษา นอกเหนือจากภาษากะเหรี่ยงโปที่เป็นภาษาแม่และภาษาไทยแล้ว ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งหลายคนมีความสามารถสื่อสารด้วยภาษาอื่น ๆ ได้อีกเช่นภาษากะเหรี่ยงสะกอ ภาษามอญ ภาษาพม่า บางรายสามารถเข้าใจภาษาอังกฤษได้เช่นกัน เนื่องจากบ้านเกาะสะเดิ่งเป็นหมู่บ้านที่เป็นทางผ่านไปมาของคนหลายกลุ่มที่เดินทางข้ามไปยังประเทศพม่า จึงมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน ส่วนภาษามอญชาวกะเหรี่ยงหลายคนมีความรู้จากการศึกษาคัมภีร์ทางพุทธศาสนา ส่วนภาษาพม่าได้จากการบวช เนื่องจากพระชาวกะเหรี่ยงโปนิยมเดินทางธุดงค์ไปที่เมืองมะละแหม่งประเทศพม่า และมักใช้เวลาธุดงค์เป็นเวลาหลายเดือน พระบางรูปอาจอยู่จำพรรษาที่วัดในประเทศพม่าก็มี ในขณะเดียวกันก็มี

Copyright by Mahidol University

พระชาวกะเหรี่ยงโปจากประเทศพม่าเดินทางมาธุดงค์ในวัดทางประเทศไทยเช่นกัน นอกจากนี้ยังมีฆราวาสทั้งเด็ก และผู้ใหญ่ที่ได้มีโอกาสเรียนรู้ภาษาพม่าจากการเป็นศิษย์ติดตามพระสงฆ์ที่เดินทางธุดงค์ไปในประเทศพม่าด้วย ซึ่งชาวกะเหรี่ยงบ้านเกาะสะเดิ่งเกือบทุกคนมีประสบการณ์จากการเดินทางไปประเทศพม่าไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง

4.2.5 โครงสร้างทางสังคมและระบบเครือญาติ

4.2.5.1 โครงสร้างทางสังคม

ด้วยมโนทัศน์ทางจักรวาลวิทยาที่เชื่อว่า สรรพสิ่งในระบบนิเวศมีจิตวิญญาณเป็นเจ้าของนั้น ทำให้วิถีชีวิตของคนกะเหรี่ยงให้ความเคารพในความเป็นเจ้าของสรรพสิ่งแห่งจิตวิญญาณนั้น และยึดมั่นในสถานภาพของผู้อาศัยใช้สอยประโยชน์เพียงเพื่อการยังชีพชั่วครั้งคราวเท่านั้น มโนทัศน์ดังกล่าวแสดงให้เห็นในพฤติกรรมการทำมาหากินด้วยการทำไร่หมุนเวียนที่ไม่ยึดครองเอาพื้นที่ทำกินเป็นของส่วนตน การใช้ประโยชน์แต่ละครั้งต้องขออนุญาต เมื่อใช้สอยเสร็จแล้วก็ต้องคืนพื้นที่นั้นแก่ธรรมชาติ ถ้าต้องการใช้สอยอีกต้องขออนุญาตใช้พื้นที่นั้นใหม่ สิ่งหนึ่งที่น่าสนใจในการขออนุญาตใช้พื้นที่ คือ การได้รับอนุญาตนั้นเป็นการได้รับเฉพาะบุคคลเท่านั้น เช่น การเลือกพื้นที่ทำไร่ หรือเลือกพื้นที่สร้างบ้าน ผู้เป็นเจ้าของไร่หรือเจ้าของบ้านที่มีความประสงค์ใช้สอยพื้นที่นั้นต้องทำพิธีขออนุญาตจากจิตวิญญาณที่เป็นเจ้าของเสียก่อน ซึ่งในพื้นที่เดียวกันนั้นบางรายอาจไม่ได้รับอนุญาตในขณะที่บางคนได้รับอนุญาตอันแสดงถึงความเหมาะสมเฉพาะบุคคล ในแต่ละพื้นที่ ซึ่งในวิถีชีวิตเช่นนี้ทำให้คนกะหรี่ยงให้ความสำคัญกับความเป็นปัจเจกบุคคลควบคู่กับความเป็นส่วนรวม

โครงสร้างทางสังคมกะเหรี่ยงบ้านเกาะสะเดิ่งเป็นสังคมที่แบ่งบทบาทและหน้าที่ของคนในชุมชนออกเป็นด้านต่างๆ ตามองค์ความรู้ของปัจเจกบุคคล หลักการของกะเหรี่ยงให้ความสำคัญกับบทบาทหน้าที่ของปัจเจกบุคคลกับพื้นที่ที่เป็นขอบเขตทางวัฒนธรรมในความดูแลของแต่ละคน โดยที่องค์ความรู้นั้นจะอิงอยู่กับระบบความเชื่อทางจักรวาลวิทยาของคนกะเหรี่ยงเป็นพื้นฐาน ปัจเจกบุคคลใดพากเพียรเสาะหาองค์ความรู้จนได้รับการยกย่องเป็นผู้ที่มีภูมิปัญญา (ตละปุ่งญ่า) ในองค์ความรู้เกี่ยวกับความเชื่อด้านใดก็ได้รับการยอมรับเป็นผู้นำในองค์ความรู้ด้านนั้น ยกเว้นการเป็นผู้นำในสถาบันครอบครัวซึ่งเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมเฉพาะของผู้หญิงเท่านั้น

องค์ความรู้ในแต่ละด้าน ซึ่งปรากฏให้เห็นในการแบ่งบทบาทหน้าที่ทางสังคมที่สืบทอดต่อกันมารุ่นแล้วรุ่นเล่าเกี่ยวกับหลักการที่ควรปฏิบัติของกะเหรี่ยง คือ "มึงถะคิ ขว้าอองปุ่งญ่า" หมายถึงบทบาทและหน้าที่ของผู้หญิงและผู้ชายในการประพฤติตนในฐานะที่เป็นชาวกะเหรี่ยง โดยกำหนดให้ผู้หญิงต้องมีการวางตนที่เหมาะที่ควร (เฉ่อถะคิ) และผู้ชายต้องเสาะหาปัญญา (อองคื่อปุ่งญ่า) ใส่ตน ซึ่งหลักการนี้เป็นการแบ่งบทบาทหน้าที่ของคนในชุมชนด้วยการจัดระเบียบสังคม (Social Organization) ให้เป็นสถาบันทางสังคมดังต่อไปนี้

Copyright by Mahidol University

ก. ครอบครัว เป็นสถาบันทางสังคมในระดับที่เล็กที่สุด และอิงอยู่กับความเชื่อในสายตระกูล ในแต่ละครอบครัวมีลักษณะเฉพาะที่แสดงออกในรูปแบบของการนับถือผีบรรพบุรุษประจำตระกูลที่แตกต่างกัน เช่น การนับถือผีบรรพบุรุษของกะเหรี่ยงอองเหฆ่ ซึ่งแต่ละครอบครัวใช้สัตว์ชนิดที่แตกต่างกันเป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมไหว้ผี ในขณะเดียวกันก็ยึดถือต้นไม้ต้นใดต้นหนึ่งเป็นหลักของสายตระกูล เป็นต้น

ครอบครัวเป็นพื้นที่ในความรับผิดชอบตามหลักการวางตนของผู้หญิง คือ การดูแลกิจการต่าง ๆ ในบ้าน เช่น การหุงหาอาหาร การดูแลบ้านเรือน ดูแลข่าไฟ (เพ่ขล่า) ให้สะอาดอยู่เสมอ ฯลฯ และที่สำคัญที่สุดคือ การเป็นผู้นำดูแลเอาใจใส่จัดการให้การไหว้ผีบรรพบุรุษ การสืบสายตระกูลมีความเรียบร้อยเป็นพิเศษ รวมไปถึงการดูแลทุกคนในครอบครัวในฐานะที่เป็นสมาชิกของตระกูล โดยเฉพาะลูกผู้หญิงซึ่งเป็นผู้ที่สืบทอดสายตระกูลต่อไปในอนาคต ผู้หญิงเป็นผู้นำในกิจกรรมต่าง ๆ ในบ้านและเป็นแกนนำของสายตระกูลในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ทำให้ครอบครัวของชาวบ้านเกาะสะเดิ่งเป็นลักษณะของครอบครัวขยาย คือ เมื่อผู้หญิงในสายตระกูลแต่งงาน ผู้ชายที่แต่งงานด้วยเป็นฝ่ายเข้ามาอาศัยอยู่ในครอบครัวของภรรยา ทำให้มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวรวมกันเป็นจำนวนมาก จนถึงเวลาอันควรจึงสามารถแยกออกไปตั้งเป็นครอบครัวต่างหากตามวิธีการในการสืบเชื้อสาย ดังนั้นครอบครัวจึงเป็นการจัดการบทบาทและหน้าที่ทางสังคมในหน่วยสังคมที่เล็กที่สุด ซึ่งถือเป็นหน้าที่ของผู้หญิงที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด

ข. เหม่ยละ (ป่า) เหม่ยละเป็นสถาบันทางเศรษฐกิจของชุมชน ด้วยภูมิปัญญาที่เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการทำมาหากิน ตั้งแต่การดูพื้นที่ทำไร่ หรือการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับป่า เช่น พิธี “ฉิถะเหมาะวฺ” อันเป็นพิธีกรรมการไหว้เทวดา เจ้าป่า เจ้าเขา เพื่อดลบันดาลให้ผลผลิตอุดมสมบูรณ์ ตลอดจนการจัดการพิธีกรรมอื่น ๆ ที่จัดขึ้นในป่า

การทำมาหากินของชาวกะเหรี่ยง ขึ้นอยู่กับระบบนิเวศที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามฤดูกาล การดำรงชีพอยู่ในสภาพทางธรรมชาติจึงต้องอาศัยองค์ความรู้ ความเข้าใจในระบบนิเวศเพื่อความอยู่รอดในการดำเนินชีวิตและต้องมีความสมดุลย์กับการใช้สอยทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนอย่างยั่งยืน เพราะฉะนั้นบทบาทในการควบคุมพฤติกรรมในการใช้ทรัพยากรของชาวบ้านเกาะสะเดิ่งจึงขึ้นอยู่กับ “เหม่ยละฉา” ซึ่งเป็นจิตวิญญาณของระบบนิเวศ

ตามหลักการของกะเหรี่ยง ปัจเจกบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับป่าชนิดต่าง ๆ ได้รับการยอมรับเป็น “เสตุคู้ (ผู้นำต้นไม้)” หรือ “เหม่ยละคู (ผู้นำป่า)” ซึ่งมีหน้าที่ในการเชื่อมโยงระหว่างคนกะเหรี่ยงกับระบบนิเวศ เป็นที่ปรึกษาในการใช้ทรัพยากรในชุมชนอันเป็นบทบาทของการจัดการทรัพยากรในชุมชน

ค. ผู้ผะดู ผู้ผะดูเป็นสถาบันทางความเชื่อในระดับสังคมที่อยู่รวมกันเป็นชุมชนของกะเหรี่ยงกลุ่มที่ปรับเปลี่ยนความเชื่อมานับถือพุทธศาสนา แต่ยังคงมโนทัศน์ทางจักรวาลวิทยาเกี่ยวกับจิตวิญญาณที่เป็นเจ้าของสถานที่ที่มนุษย์อาศัยอยู่ ซึ่งในหมู่บ้านมีศาลของผู้ผะดูอยู่ เพื่อแสดง

Copyright by Mahidol University

การขออนุญาตใช้พื้นที่ป่าบางส่วนของผืนป่ามาเป็นหมู่บ้าน (เต่อว่อง) ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งให้ความเคารพผู้ผะดูในต้นไม้ที่เป็นจิตวิญญาณที่เป็นเจ้าของหมู่บ้าน เป็นผู้คอยควบคุมและดูแลความเป็นระเบียบเรียบร้อยของคนกะเหรี่ยงในฐานะสมาชิกของสังคม โดยมีตำแหน่ง “เกฺยคู้ (ผู้นำบ้าน)” เป็นผู้ดูแลจัดการในกิจกรรมหรือพิธีกรรมต่างๆ ในระดับสังคม เช่น การจัดการในพิธีแต่งงานเป็นต้น

ตำแหน่งผู้นำบ้าน ได้มาจากปัจเจกบุคคลที่เป็นผู้มีภูมิปัญญาตามหลักการของกะเหรี่ยงในการเรียนรู้และการปฏิบัติ หรือการเป็นผู้บุกเบิกหรือผู้มาก่อนในการตั้งชุมชน หรืออาจได้มาจากสืบทอดตามสายตระกูลของผู้มาก่อนก็ได้แต่ต้องได้รับการยอมรับในความเป็นผู้ทรงความรู้ของสมาชิกในสังคมนั้นๆ ด้วย นอกจากนี้ตำแหน่งผู้นำบ้านอาจเกิดจากหลักการวางตนของผู้หญิงได้เช่นกัน ซึ่งเห็นได้จากชุมชนกะเหรี่ยงหลายๆ ชุมชนมีผู้นำบ้านเป็นผู้หญิง

ผู้นำบ้านเกาะสะเดิ่งเป็นผู้นำบ้านที่สืบทอดมาจากการเป็นผู้บุกเบิกในการตั้งถิ่นฐานของชุมชนกะเหรี่ยงในพื้นที่ตำบลไล่โว่มีลักษณะเป็นกลุ่มบ้านกลุ่มเล็ก ๆ กระจัดกระจายไปตามการหมุนเวียนทำไร่ของพื้นที่ต่างๆ บรรพบุรุษของผู้นำบ้านได้เข้ามาบุกเบิกที่ทำกิน และตั้งบ้านเรือนอยู่ที่เกาะสะเดิ่งเป็นกลุ่มแรก ต่อมาค่อย ๆ มีผู้ตามมาตั้งครอบครัวและบุกเบิกที่ทำกินเพิ่มมากขึ้นจนกลายเป็นหมู่บ้าน เมื่อบ้านเกาะสะเดิ่งมีผู้คนเข้ามาตั้งครอบครัวมากขึ้น จึงเป็นปัจจัยกระตุ้นให้ผู้นำบ้านต้องเสาะหาองค์ความรู้ตามหลักการของกะเหรี่ยงเพิ่มมากขึ้น เพื่อพัฒนาบทบาทและหน้าที่ของผู้นำบ้านให้เหมาะสมกับความซับซ้อนของชุมชน

ง. วัด (เภีย) เป็นสถาบันทางความเชื่ออีกสถาบันหนึ่งที่เข้ามามีบทบาทในชุมชนควบคู่กับผู้ผะดู คือ มีบทบาทในการรวมความหลากหลายทางความเชื่อของแต่ละครอบครัวให้เป็นหนึ่งเดียวกันเหมือนผู้ผะดู เพียงแต่ผู้ผะดูเป็นสถาบันความเชื่อทางสังคมตามแบบดั้งเดิมของกะเหรี่ยง ส่วนวัดเป็นศูนย์กลางความเชื่อทางสังคมตามแบบของพุทธศาสนาที่เข้ามาผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิม

ในด้านของบทบาททางสังคม วัดเป็นแหล่งรวมองค์ความรู้อีกด้านหนึ่ง คือ องค์ความรู้ทางธรรมะ (โธ) ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่อยู่บนฐานทางพุทธศาสนา ผู้ที่มีความรู้ทางธรรมะจะได้รับการยอมรับเป็น “ตะก่าเภีย (มรรคทายก)” เป็นผู้นำที่มีการพัฒนาบทบาทจากปัจเจกชนที่มีความรู้เฉพาะด้าน จนเป็นที่ยอมรับจากชุมชนให้มีหน้าที่นำพิธีกรรมที่ เกี่ยวกับพุทธศาสนา

4.2.5.2 ระบบเครือญาติ

ระบบเครือญาติในชุมชนเกาะสะเดิ่งเป็นระบบในความดูแลของผู้หญิง ตามหลักการแบ่งบทบาทหน้าที่ของผู้หญิงและผู้ชายที่ขึ้นอยู่กับพื้นที่ทางวัฒนธรรม ผู้หญิงเป็นใหญ่ในบ้าน เป็นผู้นำในการไหว้ผีบรรพบุรุษและสืบสายตระกูล ซึ่งเป็นไปตามกลุ่มสีด้ายของแต่ละตระกูล เนื่องจากนับถือเครือญาติทางสายแม่เป็นสายหลัก และผู้หญิงเป็นผู้สืบสายตระกูล เมื่อมีการแต่งงานผู้ชายต้องเป็นฝ่ายเข้าไปอยู่ในครอบครัวของผู้หญิง และต้องไหว้ผีบรรพบุรุษของฝ่ายผู้หญิง โดยไม่กลับไปไหว้ผีบรรพบุรุษในสายตระกูลของตนเองอีก อย่างไรก็ตามถึงแม้ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งนับถือผีทางฝ่ายแม่เป็นหลักแต่ ยังคงนับถือเครือญาติทางฝ่ายพ่ออยู่เช่นเดียวกับฝ่ายแม่ เพียงแต่

Copyright by Mahidol University

การไหว้ผีบรรพบุรุษเท่านั้นที่ต้องไหว้ผีตามฝ่ายผู้หญิง เพราะถือว่าผู้ชายที่แต่งงานกับผู้หญิงก็ต้องเป็นคนในตระกูล ของผู้หญิงนั้น

ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งสามารถแต่งงานข้ามกลุ่มตระกูลได้ ซึ่งมีผลให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมด้วยการนับว่าเป็นเครือญาติเดียวกัน โดยไม่คำนึงว่าเป็นคนที่อยู่ในกลุ่มด้ายสีอะไร การถือด้ายสีต่าง ๆ เป็นเพียงการสืบทอดความเชื่อตามสายตระกูลเดิมเท่านั้น นับว่าเป็นวิธีการที่ก่อให้เกิดบูรณาการทางสังคมที่ดีในชุมชนบ้านเกาะสะเดิ่ง

ก. การสืบเชื้อสาย การสืบสายตระกูลถือตามอาวุโสเป็นหลัก คือ ให้ผู้หญิงลำดับต้นของครอบครัวก่อน ถ้าพี่เสียชีวิตไปหน้าที่ตกอยู่กับน้องผู้หญิงคนรอง ในกรณีที่ครอบครัวมีพี่น้องเป็นผู้หญิงหลายคน เมื่อถึงเวลาที่เหมาะสมพี่ผู้หญิงคนที่เป็นต้นสายตระกูลสามารถแยกสายตระกูลให้แก่น้องๆ ผู้หญิงคนอื่นไปเป็นสายตระกูลต่างหากอีกสายหนึ่ง ส่วนสายตระกูลของตนเองยกให้เป็นหน้าที่ของลูกผู้หญิงที่อาวุโสสูงสุดเป็นผู้สืบสายตระกูลรุ่นต่อไป ดังแผนผังต่อไปนี้

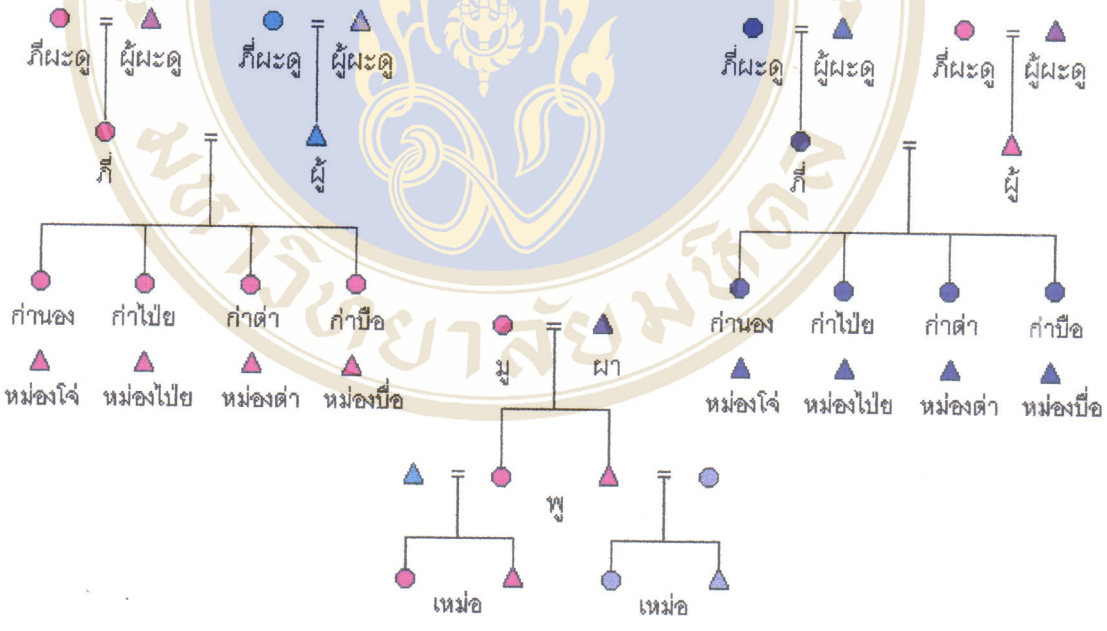

แผนผังที่ 2 : แสดงระบบเครือญาติชาวบ้านเกาะสะเดิ่ง

ในการสืบสายตระกูลของชาวกะเหรี่ยงบ้านเกาะสะเดิ่ง แสดงให้เห็นลำดับชั้นของเครือญาติได้ 5 ลำดับชั้น ได้แก่

เครือญาติลำดับชั้นที่หนึ่ง คือ เครือญาติชั้นภี่ผะดู (ยายทวดหรือย่าทวด) และผู้ผะดู (ตาทวดหรือปู่ทวด) ซึ่งเป็นเครือญาติชั้นที่อาวุโสที่สุดปัจจุบันยังเหลือที่มีชีวิตอยู่ไม่มากนัก

Copyright by Mahidol University

เครือญาติลำดับชั้นที่สอง คือ เครือญาติชั้นกี่ (ยายหรือย่า) และผู้ (ตาหรือปู่) เครือญาติในชั้นนี้ยังมีชีวิตอยู่ค่อนข้างมาก มักเป็นผู้อาวุโสทั้งในครอบครัวและชุมชน เป็นเครือญาติระดับลูกของกี่ผะดูและผู้ผะดู

เครือญาติลำดับชั้นที่สาม ซึ่งเป็นเครือญาติในระดับกลางของสายตระกูล คือ เครือญาติชั้นมู (แม่) ผา (พ่อ) ซึ่งเป็นเครือญาติชั้นลูกของกี่ผู้ เครือญาติในชั้นนี้ยังมีชีวิตอยู่มาก ทำให้มีคำเรียกเครือญาติที่กระจายในระดับชั้นเครือญาติเดียวกัน ลูกที่เกิดจากเครือญาติชั้นมูผามีคำเรียกเครือญาติในระดับเดียวกับมูผาแตกต่างกันออกไปตามลำดับการเกิดก่อนหลังและเพศของเครือญาติ

เครือญาติลำดับชั้นที่สี่ เป็นเครือญาติในลำดับชั้นพู (ลูก) ซึ่งเป็นชั้นลูกของลำดับชั้นมูผา

เครือญาติลำดับชั้นที่ห้า อันเป็นเครือญาติลำดับชั้นสุดท้ายของเครือญาติ คือ เครือญาติชั้นเหม่อ (หลาน) ซึ่งเป็นลูกของเครือญาติชั้นพู

ในการสืบสายตระกูลของแต่ละระดับชั้นของเครือญาติจึงเห็นได้ว่า ในลำดับชั้นของกี่ผะดูและผู้ผะดูจะมีสายตระกูล ต่างกัน 8 สายตระกูล คือ (1) สายตระกูลของกี่ผะดู สีแดง (2) สายตระกูลของผู้ผะดูสีน้ำตาล (3) สายตระกูลของกี่ผะดูสีเขียว (4) สายตระกูลของ ผู้ผะดูสีเขียวขี้ม้า (5) สายตระกูลของกี่ผะดูสีม่วง (6) สายตระกูลของ ผู้ผะดูสีน้ำเงิน (7) สาย ตระกูลของกี่ผะดูสีชมพูและ (8) สายตระกูลของผู้ผะดูสีส้ม

เมื่อแต่งงานแล้วฝ่ายของผู้ผะดูซึ่งเป็นฝ่ายชายต้องปรับเปลี่ยนมาเป็นสายตระกูลตามฝ่ายกี่ผะดู ทำให้เหลือกลุ่มเครือญาติอยู่ 4 สายตระกูล คือ (1) สายตระกูลของ กี่ผะดูสีแดง (2) สายตระกูลของกี่ผะดูสีเขียว (3) สายตระกูลของกี่ผะดูสีน้ำเงินและ (4) สายตระกูลของกี่ผะดูสีชมพู

เมื่อสายตระกูลสืบทอดมาถึงลำดับชั้นลูกของกี่ผะดูและผู้ผะดู คือระดับชั้นของกี่ผู้ จึงมีสายตระกูลอยู่ 4 สายตระกูล คือ (1) สายตะกูลของกี่สีแดง (2) สายตะกูลของ ผู้สีเขียว (3) สายตะกูลของกี่สีม่วง และ (4) สายตะกูลของผู้สีชมพู เมื่อกี่สีแดงแต่งงานกับผู้สีเขียว ผู้สีเขียวก็เข้าเป็นสมาชิกของสายตระกูลของกี่สีแดง ขณะเดียวกันเมื่อกี่สีม่วงแต่งงานกับผู้สีชมพู ผู้สีชมพูก็เข้าเป็นสมาชิกของสายตระกูลของกี่สีม่วงเช่นกัน ทำให้สายเครือญาติลำดับชั้นกี่ผู้ จึงเหลืออยู่เพียง 2 สายตระกูล คือ สายตระกูลของกี่สีแดง และสายตระกูลของกี่สีม่วง จนในที่สุดลำดับชั้นของมูผามีสายตระกูลอยู่ 2 สายตระกูล คือ สายตะกูลของมูซึ่งเป็นสายตระกูลสีแดง และสายตระกูลของผาซึ่งเป็นสายตระกูลสีม่วง เมื่อมูกับผาแต่งงานกันทำให้สายตระกูลที่เหลืออยู่คือสายตระกูลสีแดง เพราะผาซึ่งเดิมเป็นสายตระกูลสีม่วงต้องเปลี่ยนมาเป็นสมาชิกสีแดงตามประเพณี เมื่อมีลูกก็ได้สืบทอดสายตระกูลทางผู้หญิงไปยังเครือญาติรุ่นพูเป็นสีแดงต่อไปจนถึงเครือญาติรุ่นเหม่อ

ข. คำเรียกเครือญาติ คำเรียกเครือญาติของชาวกะเหรี่ยงไม่แบ่งตามสายญาติข้างใดข้างหนึ่ง แต่แยกเรียกตามเพศ ดังนี้

Copyright by Mahidol University

ลำดับชั้น	เพศหญิง	เพศชาย
ทวด	ภี่ผะดู	ผู้ผะดู
ยาย ตา ย่า ปู่	ภี่	ผู้
ป้า ลุง น้า อา	ก่า	หม่อง
ลูก	พู	พู
หลาน	เหม่อ	เหม่อ

ตารางที่ 1 : คำเรียกเครือญาติตามลำดับชั้น

การเรียกเครือญาติตามลำดับชั้นแต่ละชั้นมีคำเรียกเป็นคำรวม ปู่หรือตามีคำเรียกรวมว่า"ผู้", ย่าหรือยายมีคำเรียกรวมว่า"ภี่", ลุงหรืออามีคำเรียกรวมว่า"หม่อง", และป้าหรือน้ามีเรียกรวมว่า "ก่า" ในการเรียกเครือญาตินี้ชาวกะเหรี่ยงให้ความสำคัญกับเครือญาติที่อยู่ในลำดับชั้นเดียวกับแม่และพ่อ โดยมีคำเรียกเครือญาติในลำดับชั้นเดียวกับแม่และพ่อเป็นฐานะต่าง ๆ 4 ฐานะ โดยมีคำเรียกแยกตามลำดับที่และตามเพศ ดังนี้

ลำดับที่	คำใช้เรียก	
	เพศหญิง	เพศชาย
1	ก่านอง	หม่องโจ่
2	ก่าไป่ย	หม่องไป่ย
3	ก่าต่า	หม่องต่า
4	ก่าบื่อ	หม่องบื่อ

ตารางที่ 2 : คำเรียกเครือญาติตามลำดับที่

ก่านอง หมายถึง ญาติผู้หญิงอันดับแรกในลำดับชั้นเดียวกับแม่และพ่อ
หม่องโจ่ หมายถึง ญาติผู้ชายอันดับแรกในลำดับชั้นเดียวกับแม่และพ่อ
ก่าไป่ย หมายถึง ญาติผู้หญิงอันดับที่สองในลำดับชั้นเดียวกับแม่และพ่อ

Copyright by Mahidol University

หม่องไป่ย	หมายถึง	ญาติผู้ชายอันดับที่สองในลำดับชั้นเดียวกับแม่และพ่อ
ก่าด่า	หมายถึง	ญาติผู้หญิงอันดับที่สามในลำดับชั้นเดียวกับแม่และพ่อ
หม่องด่า	หมายถึง	ญาติผู้ชายอันดับที่สามในลำดับชั้นเดียวกับแม่และพ่อ
ก่าบือ	หมายถึง	ญาติผู้หญิงอันดับสุดท้ายในลำดับชั้นเดียวกับแม่และพ่อ
หม่องบื่อ	หมายถึง	ญาติผู้ชายอันดับสุดท้ายในลำดับชั้นเดียวกับแม่และพ่อ

คำเรียกเครือญาติในลำดับชั้นเดียวกับแม่และพ่อนี้ ขึ้นอยู่กับเพศและลำดับความเป็นพี่หรือน้องกับแม่และพ่อ เช่น ถ้าหากแม่หรือพ่อเป็นลูกในลำดับที่สอง ในบรรดาพี่น้องทั้งหมดแม่หรือพ่ออยู่ในฐานะของหม่องไป่ยหรือก่าไป่ย พี่ของแม่หรือพ่อถูกเรียกว่าหม่องโจ่ถ้าเป็นผู้ชายและเรียกว่าก่านองถ้าเป็นผู้หญิง ส่วนน้องของแม่หรือพ่อที่เหลือจะเรียกเรียงลงไปว่าหม่องด่าถ้าเป็นผู้ชายและก่าด่าถ้าเป็นผู้หญิง ส่วนน้องของแม่หรือพ่อที่เป็นลำดับสุดท้องต้องเรียกว่าหม่องบื่อและก่าบื่อตามเพศ ในกรณีพี่น้องของแม่และพ่อถ้ามีน้อยกว่าสี่คนก็ไม่มีญาติที่อยู่ในฐานะหม่องด่าหรือก่าด่า คงมีแต่หม่องโจ่ก่านอง หม่องไป่ยก่าไป่ยและหม่องบื่อ ก่าบื่อเท่านั้น หรือในกรณีที่พี่น้องของแม่หรือพ่อมากกว่าสี่คน ก็จะกำหนดเฉพาะพี่น้องของแม่หรือพ่อในลำดับที่หนึ่งเป็นหม่องโจ่หรือก่านอง และลำดับสุดท้ายเป็นหม่องบื่อหรือก่าบือ ส่วนลำดับที่สองและอื่น ๆ เรียกว่าหม่องไป่ยหรือก่าไป่ยหรือหม่องด่าหรือก่าด่าทั้งหมดก็ได้ แต่ส่วนใหญ่นิยมเรียกหม่องไป่ยหรือก่าไป่ยมากกว่าเรียกหม่องด่าหรือก่าด่าซึ่งเห็นได้จากแผนผังต่อไปนี้

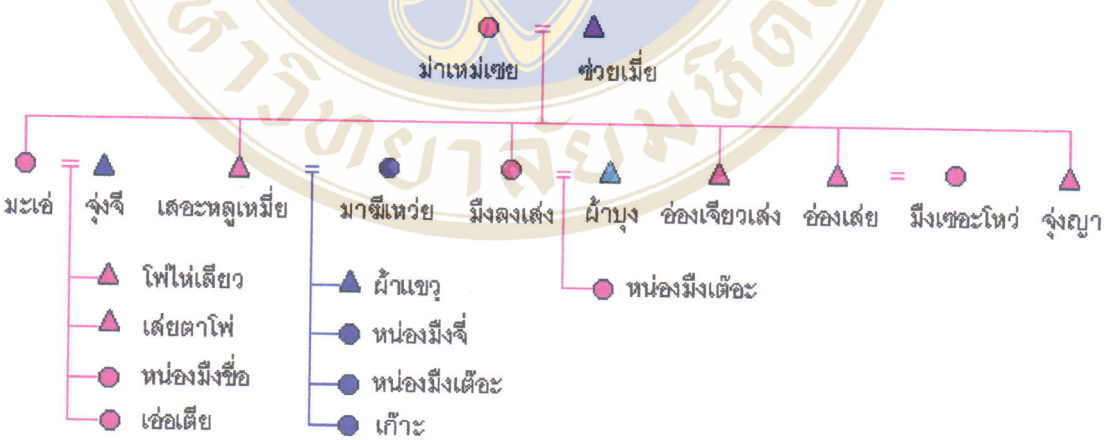

แผนผังที่ 3 แสดงระบบเครือญาติในสายตระกูลของม่าเหม่เซย

จากแผนผังเป็นสายตระกูลของม่าเหม่เซย เห็นได้ว่าม่าเหม่เซยเป็นผู้หญิงต้นสายตระกูลแต่งงานกับซ่วยเมี่ย มีลูกทั้งหมด 6 คน ได้แก่ คนที่หนึ่งชื่อมะเอ่เป็นผู้หญิง มะเอ่แต่งงานกับจุ่งจีมีลูก 4 คน คือ โพ่ไห่เลียว เส่ยตาโพ่ หน่องมึงขื่อ และเอ่อเตีย ทั้งจุ่งจีและลูกทั้ง 4 คนได้เป็นสายตระกูลตามมะเอ่ที่นับถือสายตระกูลของม่าเหม่เซย คนที่สองชื่อเสอะหลูเหมี่ยเป็นผู้ชาย

Copyright by Mahidol University

เสอะหลูเหมี่ยได้แต่งงานกับมาคีเหว่ยได้เปลี่ยนสายตระกูลตามมาคีเหว่ยมีลูก 4 คน คือ ผ้าแขวฺ หน่องมึงจี่ หน่องมึงเต๊อ และเก๊าะ ลูกทั้ง 4 คนก็ถือ สายตระกูลทางแม่คือมาคีเหว่ย คนที่สาม ชื่อมึงลงเส่งเป็นผู้หญิง มึงลงเส่งได้แต่งงานกับผ้าบุงมีลูก 1 คน คือ หน่องมึงเต๊อ ทั้งผ้าบุงและลูก คือ หน่องมึงเต๊อ เป็นสมาชิกสายตระกูลตามมึงลงเส่งที่นับถือสายตระกูลของม่าเหม่เซย คนที่สี่ชื่ออ่องเจียวเส่งเป็นผู้ชายยังไม่แต่งงาน คนที่ห้าชื่ออ่องเส่ยเป็นผู้ชาย อ่องเส่ยแต่งงานกับมึงเซอะโหว่และเปลี่ยนไปเป็นสมาชิกในสายตระกูลของมึงเซอะโหว่และคนสุดท้ายชื่อ จุ่งญาเป็นผู้ชายยังไม่แต่งงาน

ในการเรียกเครือญาตินั้นไม่แยกสายตระกูล แต่เรียกตามลำดับการเกิดก่อนหลังและเพศในแต่ละระดับชั้นดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ระดับเครือญาติในชั้นเหม่อของ ม่าเหม่เซย คือ

ลูกของมะเอ่ ได้แก่ โพ่ไห่เลียว เส่ยตาโพ่ หน่องมึงขื่อและเอ่อเตีย เรียกเสอะหลูเหมี่ยว่าหม่องไป่ย เพราะเป็นผู้ชายคนแรกในชั้นพี่น้องของแม่ แต่เป็นน้องของมะเอ่ ถ้าเสอะหลูเหมี่ยเป็นพี่ของมะเอ่ลูกของมะเอ่จะต้องเรียกเสอะหลูเหมี่ยว่าหม่องโจ่ เรียกมึงลงเส่งว่าก่าบื่อเพราะเป็นผู้หญิงคนสุดท้ายในชั้นพี่น้องของแม่ เรียกอ่องเจียวเส่งว่าหม่องไป่ย เพราะเป็นผู้ชายคนที่สองในชั้นพี่น้องของแม่เรียกอ่องเส่ยว่าหม่องด่า เพราะเป็นน้องของแม่คนที่ต่อจากหม่องไป่ยและเรียกจุ่งญาว่าหม่องบื่อ เพราะเป็นผู้ชายคนสุดท้องในชั้นพี่น้องของแม่

4.2.6 การศึกษา

การศึกษาในบ้านเกาะสะเดิ่งมีอยู่ทั้ง 2 แบบ คือ การศึกษาในระบบ (Formal education) และการศึกษานอกระบบ (Non-Formal education)

4.2.6.1 การศึกษาในระบบ (Formal education)

โรงเรียนในตำบลไล่โว่มีอยู่ 3 โรงเรียน คือ

- โรงเรียนบ้านกองม่องทะ ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 2 บ้านกองม่องทะเป็นโรงเรียนประจำตำบล สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ
- โรงเรียนสุนทรเวช ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 1 บ้านสเน่พ่อง เป็นโรงเรียนระดับประถม ศึกษาในสังกัดของกองบัญชาการตำรวจตระเวณชายแดน กรมตำรวจ
- โรงเรียนบ้านหินตั้ง ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 6 บ้านจะแก ในอดีตเป็นโรงเรียนในสังกัดกองบัญชาการตำรวจตระเวณชายแดน กรมตำรวจ ปัจจุบันได้โอนให้อยู่ในสังกัดของสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ

การศึกษาในระบบบ้านเกาะสะเดิ่งเป็นเขตการศึกษาของโรงเรียนบ้านกองม่องทะ เด็กเล็กที่อายุครบกำหนดเข้ารับการศึกษาต้องไปเข้ารับการศึกษาที่โรงเรียนบ้านกองม่องทะ อยู่ที่หมู่ที่ 2 บ้านกองม่องทะ โดยอาจอาศัยอยู่กับบ้านญาติที่บ้านกองม่องทะหรืออาศัยอยู่ที่พักที่โรงเรียนจัดไว้ให้ ในปี พ.ศ. 2536 ได้มีโครงการจัดตั้งห้องเรียนสาขาของโรงเรียนบ้านกองม่องทะประจำหมู่บ้านเกาะสะเดิ่งขึ้น โดยจัดส่งครู 1 คน ให้มาประจำรับผิดชอบสอนเด็กที่หมู่บ้านเกาะสะเดิ่ง มีนักเรียน

Copyright by Mahidol University

ในความรับผิดชอบจำนวน 52 คน แต่ในทางปฏิบัติมีนักเรียนที่เข้าเรียนประมาณ 30 คน เนื่องจากนักเรียนที่เหลือเป็นนักเรียนที่อายุอยู่ในช่วงระหว่าง 9 - 15 ปี ยังไม่ผ่านการศึกษาภาคบังคับของทางรัฐบาลไม่มีเวลาที่มาเข้าเรียนในชั้นเรียนได้ เพราะต้องไปอยู่ช่วยครอบครัวทำไร่ จนในที่สุดนักเรียนกลุ่มนี้ก็ปรับเปลี่ยนไปอยู่ในกลุ่มของการศึกษานอกโรงเรียนที่ทางรัฐบาลจัดให้ ห้องเรียนสาขาบ้านเกาะสะเดิ่งจึงมีสภาพเหมือนเป็นศูนย์ดูแลเด็กเล็กของหมู่บ้าน และยกเลิกห้องเรียนสาขาไปในปี พ.ศ. 2537

4.2.6.2 การศึกษานอกระบบ (Non-formal education)

การศึกษานอกระบบในชุมชนบ้านเกาะสะเดิ่ง มีอยู่ 2 ลักษณะ คือ

ก. การศึกษานอกระบบที่จัดโดยรัฐ มีการจัดการ 2 รูปแบบ คือ

1.) การศึกษานอกโรงเรียนของกระทรวงศึกษาธิการ ในอดีตการศึกษานอกระบบที่ทางรัฐบาลจัดการให้กับประชากรในตำบลไล่โว่ คือ โรงเรียนสงเคราะห์ชาวเขาที่อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีกระทรวงมหาดไทยเป็นหน่วยงานรับผิดชอบจัดการเรียนการสอนให้ โรงเรียนนี้ตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2519 มีครูชาวเขาอยู่ประจำชุมชนทำหน้าที่สอนควบคู่กับการพัฒนาในทุกด้าน โดยจัดการเป็นโครงการพัฒนาต่าง ๆ เมื่อเด็กนักเรียนผ่านการศึกษาระดับต้นแล้ว ก็จัดส่งเข้าอยู่โรงเรียนสงเคราะห์ชาวเขา ต่อมาเมื่อกรมการศึกษานอกโรงเรียนสามารถกระจายการศึกษาไปยังพื้นที่ห่างไกลได้ ทางศูนย์สงเคราะห์ชาวเขาจึงยุบโรงเรียนชาวเขาในพื้นที่และประสานงานให้กรมการศึกษานอกโรงเรียนจัดตั้งเป็นอาศรมสำหรับการศึกษานอกโรงเรียนขึ้นในชุมชน มีการเรียนการสอนในช่วงกลางคืนของทุกวัน บางหมู่บ้านจัดให้มีการพบกลุ่มเรียนทุกวันพระ ซึ่งเป็นวันที่ชาวกะเหรี่ยงหยุดพักไม่ทำงานใด ๆ ทั้งในหมู่บ้านและที่ไร่

ปัจจุบันมีอาศรมการศึกษานอกโรงเรียนในตำบลไล่โว่อยู่ 2 แห่ง คือ ที่หมู่บ้านสเน่พ่องและหมู่บ้านกองม่องทะ ในอดีตที่บ้านเกาะสะเดิ่งเคยมีอาศรมการศึกษานอกโรงเรียนแต่ได้ยกเลิกไป เนื่องจากจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีน้อยจึงได้ให้รวมอยู่กับอาศรมการศึกษานอกโรงเรียนที่บ้านกองม่องทะ

ในด้านของการเรียนการสอนมีหลักสูตรพิเศษสำหรับนักเรียนชาวเขา มีเจ้าหน้าที่ประสานงานกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การพบปะกลุ่มนักเรียน จัดหาครูที่สอนเสริมกิจกรรมและจัดทำโครงการต่าง ๆ ครูส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่หรือคนที่มีความรู้และเข้าใจภาษากะเหรี่ยงโปได้ดี ซึ่งการเรียนการสอนในระบบนี้สามารถปรับเปลี่ยนวิธีการให้เหมาะสมกับความต้องการของชุมชนได้

2) การศึกษานอกโรงเรียนของหน่วยประสานงานจิตวิทยาชุมชนในปี พ.ศ. 2538 ได้มีคณะทำงานกลุ่มหนึ่งของหน่วยประสานงานจิตวิทยาชุมชน กองบัญชาการตำรวจตระเวณชายแดน ได้เดินทางไปตามหมู่บ้านต่างๆ ในตำบลไล่โว่ เพื่อสำรวจความต้องการของชุมชน ต่อมาได้จัดตั้งกลุ่มครูการศึกษานอกโรงเรียนขึ้นที่หมู่บ้านทิไล่ป่า หมู่ที่ 4 ในปลาย ปี พ.ศ. 2538 โดยอาศัยตั้งศูนย์

Copyright by Mahidol University

ประสานงานกิจกรรมอยู่ที่วัดทิไล่ป่า

ข. การศึกษานอกระบบที่จัดโดยชุมชน ในด้านการปฏิบัติ การศึกษานอกระบบที่ชุมชนจัดการด้วยตนเองนี้ เป็นการศึกษาที่ชุมชนสามารถจัดการควบคุม ดูแลและแนะนำตามความเหมาะสมด้วยกลไกของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดวันหยุดเรียนซึ่งตามระบบการศึกษาในโรงเรียนกำหนดให้มีการเรียนสัปดาห์ละ 5 วัน มีวันหยุดสัปดาห์ละ 2 วัน คือ วันเสาร์และวันอาทิตย์ แต่การศึกษานอกระบบที่ชุมชนจัดการนี้กำหนด ให้มีการเรียนสัปดาห์ละ 6 วัน มีวันหยุดสัปดาห์ละ 1 วัน คือ วันพระ ซึ่งเป็นวันที่ทุกคนหยุดพักผ่อนจากการทำงาน รูปแบบการศึกษาในลักษณะนี้มีอยู่ 2 รูปแบบ คือ

1) การศึกษาที่วัด วัดบ้านเกาะสะเดิ่งเป็นวัดเก่าแก่แห่งเดียวในหมู่บ้าน เป็นศูนย์รวมของชุมชน เนื่องจากชาวกะเหรี่ยงโปในชุมชนนี้ได้รับเอาพุทธศาสนามาผสมผสานกับการนับถือผีเป็นเวลานาน ตั้งแต่ชาวกะเหรี่ยงกลุ่มนี้ยังไม่อพยพเข้ามาประเทศไทย ชุมชนในอดีตที่นับถือพุทธศาสนาไม่ว่าเป็นชุมชนชาวพื้นที่ราบหรือชุมชนชาวเขามักมีวัดเป็นศูนย์กลาง แม้แต่ปัจจุบันวัดก็ยังเป็นที่สำหรับประชุมปรึกษาหารือเกี่ยวกับกิจการต่าง ๆ ของหมู่บ้าน โดยมีพระเป็นที่ปรึกษาอย่างไม่เป็นทางการ ที่เป็นเช่นนี้เพราะชุมชนชาวกะเหรี่ยงโปในตำบลไล่โว่นับตั้งแต่ครั้งเป็นเมืองสังขละบุรี มีความสัมพันธ์กับสังคมไทยอยู่อย่างเหนียวแน่น ทั้งนี้เพราะความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันทางความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา เป็นสิ่งที่ประสานให้เกิดความเข้าใจกันระหว่างชุมชนไทยกับกะเหรี่ยง

วัดเป็นสถาบันการศึกษาทั้งทางตรงและทางอ้อมแห่งแรกของชุมชนมาตั้งแต่อดีต ในทางตรงวัดเป็นสถาบันการศึกษาทางพุทธศาสนา การไปอยู่ที่วัดหรือการบวชเป็นโอกาสที่ได้เรียนรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนา และจากการที่บทบาทของวัดที่เป็นแหล่งศูนย์กลางของชุมชนทำให้วัดเป็นแหล่งรวมการเรียนรู้สรรพวิทยาการทั้งทางโลกและทางธรรม ไม่ว่าเป็นศิลปะที่เป็นสิ่งก่อสร้างที่เกิดจากความศรัทธา วัฒนธรรม ประเพณี ระเบียบสังคม หรือปัจจัยอื่น ๆ ที่ก่อให้เกิดการสืบทอดความคิดความเข้าใจของคนในชุมชน

ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งนิยมส่งให้บุตรหลานไปอยู่ที่วัด โดยการเป็นเด็กวัด เป็นชีและบวชเป็นสามเณร เมื่อเด็กชายมีอายุครบบวชก็จะบวชเณรหรือบวชพระ ประเพณีที่ชาวเกาะสะเดิ่งนิยมมากคือการบวชอุทิศให้แก่กัน เมื่อมีสมาชิกของชุมชนเสียชีวิตก็มักให้บุตรหลานได้บวชอุทิศให้ นอกจากบุตรหลานแล้วอาจมีเพื่อน ๆ หรือคนรู้จักกับผู้ตาย ถือเอาโอกาสงานศพนี้ร่วมบวชเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย ถือเป็นการทำบุญครั้งสุดท้ายให้ผู้ตาย หรือแม้แต่งานทำบุญกระดูกของผู้ตายก็ยังบวชอุทิศให้เช่นกัน

เมื่อเด็กวัด สามเณรหรือพระได้อยู่ที่วัดพระอาจารย์จะสั่งสอนอบรมวิชาการทุกวัน ทั้งในช่วงเข้าพรรษาหรือช่วงออกพรรษา ในช่วงเข้าพรรษาพระ สามเณร และเด็กวัด จะศึกษาหลักการอ่าน การเขียนอักษร และไวยากรณ์ตามแบบชนชาติมอญ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการศึกษา

Copyright by Mahidol University

พระธรรม ทั้งนี้เนื่องมาจากภาษาบาลีที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ทางพุทธศาสนานั้น ได้บันทึกไว้ด้วยอักษรมอญ และในการไหว้พระสวดมนต์ของกะเหรี่ยงบ้านเกาะสะเดิ่งก็สวดด้วยภาษาบาลีที่อ่านตามแบบชนชาติมอญทั้งสิ้น ในสังคมชาวกะเหรี่ยงโปให้การยอมรับ คนที่ผ่านการบวชหลายๆ พรรษา เชื่อว่าผู้ที่ผ่านการศึกษาจากสถาบันนี้เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถและได้รับการยกย่องในสังคมมาก

2) การศึกษาที่จัดโดยกลุ่มเยาวชนของหมู่บ้าน หลายปีที่ผ่านมาการศึกษาที่วัดนอกจากมีการเรียนการสอนกันในหมู่พระสงฆ์และเด็กวัดแล้ว ยังมีการสอนที่มารวาสเป็นผู้จัดการสอน ครูที่ทำหน้าที่สอนส่วนใหญ่จะเป็นผู้มีอาวุโสในหมู่บ้านที่มีความรู้ โดยสอนเด็กๆ ทั่วไปที่ไม่มีโอกาสได้ไปศึกษาที่วัด การเรียนการสอนในรูปแบบนี้สอนกันตอนกลางคืนของช่วงเข้าพรรษา

ต่อมาได้มีการจัดตั้งเป็นกลุ่มเยาวชนขึ้น เพื่อส่งเสริมให้เยาวชนมีบทบาทในการรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างประโยชน์แก่สาธารณะ ประกอบกับกระแสในการรื้อฟื้นองค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมของชุมชน กลุ่มเยาวชนจึงได้รับหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอนภาษากะเหรี่ยงขึ้น ในระยะแรกกลุ่มเยาวชนเชิญผู้อาวุโสของหมู่บ้านมาเป็นผู้สอน ภายหลังทางกลุ่มเยาวชนได้ดำเนินการสอนกันเองโดยมีผู้อาวุโสเป็นที่ปรึกษามีการจัดการเป็นองค์กรของหมู่บ้าน ซึ่งในการศึกษานอกระบบของรัฐดังกล่าวเป็นการศึกษาที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการได้อย่างอิสระ

4.2.7 การทำมาหากิน

อาชีพหลักของชาวกะเหรี่ยง คือ การทำไร่เพาะปลูกเพื่อยังชีพและหาของป่า โดยปลูกแบบไร่หมุนเวียน (Land Rotation) เป็นการทำไร่แบบที่ใช้ประโยชน์จากพื้นดินในระยะเวลาที่สั้น แล้วทิ้งให้ป่าฟื้นตัวในเวลายาวนาน อาจใช้เวลาประมาณแปดถึงสิบปีหรือมากกว่านี้ เมื่อป่าฟื้นตัวแล้วจึงกลับมาใช้พื้นที่เดิมซ้ำอีก (Short cultivation-Very long fallow) พื้นที่บางผืนได้รับการบอกกล่าวว่าได้ผ่านการทำไร่ครั้งสุดท้ายเมื่อประมาณ 30 ปีมาแล้ว วิธีการเพาะปลูกแบบดั้งเดิม คือ ใช้วิธีการตัดฟันและเผา (Slash and burn หรือ Swidden agriculture หรือ Shifting cultivation) อุปกรณ์ที่ใช้ คือ มีดและเสียม ไม่มีการใช้ปุ๋ยหรือสารเคมี พืชที่ปลูกได้แก่ ข้าวไร่ ข้าวโพด ฝ้าย พริก เป็นต้น ซึ่งการทำไร่แบบหมุนเวียนรูปแบบนี้ได้รับการยอมรับว่าเป็นการอนุรักษ์ดินและป่าไม้ให้คงความหลากหลายทางชีวภาพ (Biological diversity) ไว้เพราะในการทำไร่แบบนี้จะปลูกพืชแบบหลากหลายชนิด ทั้งที่ใช้บริโภคและใช้ประโยชน์อื่นๆ การทำลายวัชพืชในไร่ก็ใช้วิธีการถางตัดมิได้ถอนทิ้งทำลาย อันเป็นวิธีการที่คงพรรณไม้ดั้งเดิมในพื้นที่ไร่นั้นไม่ให้สูญหายไป เป็นการผลิตเพื่อบริโภคเมื่อเหลือจึงขาย เพราะชาวกะเหรี่ยงพื้นที่นี้มีความเชื่อว่า การผลิตเพื่อขายชักนำคนกะเหรี่ยงไปสู่ความโลภไม่รู้จักพอเป็นการ "กินไม่เป็น" ซึ่งทำลายระบบนิเวศในที่สุด

ภูมิปัญญาการใช้ทรัพยากรของชาวกะเหรี่ยงโปบ้านเกาะสะเดิ่ง ได้แสดงออกมาในรูปของระบบการผลิตในชุมชน ลักษณะการใช้พื้นที่ป่าเพื่อการทำไร่หมุนเวียนชาวกะเหรี่ยงโปเปรียบตนเองเป็นเพียงตัวหนอนที่กัดกินใบไม้ไปจนกว่าตนเองจะตายไป เมื่อเปรียบเทียบชีวิตของตนเองกับ

Copyright by Mahidol University

ธรรมชาติแล้วชีวิตที่เป็นตัวหนอนนี้อายุสั้นมาก ถ้าคนเรามีชีวิตอยู่กินไม่เป็นเราก็อยู่ไม่ได้ ธรรมชาติก็ไม่มีเหลือให้คนรุ่นต่อไปได้กินยังชีพอยู่อีก (หม่องแป่, สัมภาษณ์)

ในการดำรงชีวิตอยู่ในสภาพป่าที่แวดล้อมด้วยธรรมชาติ ทำให้ชาวกะเหรี่ยงโปต้องกำหนดอาณาเขตสำหรับสิ่งต่างๆ ไว้ (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2539: 121 - 130) เช่น ป่าเป็นอาณาเขตสำหรับผีหรือธรรมชาติ หมู่บ้านเป็นอาณาเขตของคน ไร่เป็นที่คนได้รับสิทธิในการใช้ประโยชน์และไร่ซากซึ่งเป็นผืนไร่ที่ผ่านการทำไร่เมื่อฤดูกาลก่อน เป็นที่สำหรับการเก็บเกี่ยวประโยชน์ที่เหลือจากการทำไร่ แม้แต่วิธีการใช้สอยสิ่งของต่าง ๆ ก็มีการจัดการให้แตกต่างกัน เช่น ใบไม้ในธรรมชาติด้านเรียบเป็นมันของใบจะอยู่ด้านบน ถ้าต้องการเอามาวางสิ่งของ กินสำหรับคนต้องพลิกให้ด้านมันไว้ข้างใต้ เพื่อให้แยกแยะการใช้สอยระหว่างคนกับผี

จากโลกทัศน์ที่มองว่าทุกสรรพสิ่งมีเจ้าของมีจิตวิญญานเป็นของตนเองทั้งสิ้น (Polytheism) ธรรมชาติเป็นสิ่งที่มีมาก่อนมนุษย์ มนุษย์จึงไม่ควรยึดครองธรรมชาติมาเป็นของตนเอง ดังนั้นในวิถีการผลิตในชุมชนจึงเป็นการผลิตแบบที่ไม่ถือครองในสิ่งที่มนุษย์ไม่ได้เป็นผู้สร้าง การใช้ประโยชน์จากพื้นที่ที่ทำไร่เพียงหนึ่งปี และการเก็บผลประโยชน์ที่ได้จากไร่ซากอีกหนึ่งปีก็เพียงพอแล้ว เมื่อพ้นจากช่วงเวลาดังกล่าวพื้นที่นั้นต้องคืนแก่เจ้าของ คือธรรมชาตินั้นเอง เมื่อที่ดินผืนนั้นอุดมสมบูรณ์พอที่ใช้ทำไร่ใหม่ได้อีกครั้งหนึ่ง ใครต้องการเข้าใช้ประโยชน์ก็ได้แต่ต้องขออนุญาตจากจิตวิญญาณเจ้าของธรรมชาติเสียก่อน ดังนั้นในวิถีการผลิตของชาวกะเหรี่ยงโปบ้านเกาะสะเดิ่งจึงเป็นในลักษณะของการให้ความเคารพต่อเจ้าของสิ่งที่ชาวกะเหรี่ยงต้องการใช้ประโยชน์ ซึ่งสะท้อนออกมาในรูปแบบของวิธีการแต่ละขั้นตอนในการทำไร่ดังต่อไปนี้

4.2.7.1 การเลือกพื้นที่ทำไร่ (ยูหล่องเหม่ยละเพ่อ)

การเลือกพื้นที่ทำไร่ของชาวกะเหรี่ยงเริ่มขึ้นในเดือนแรกของชาวกะเหรี่ยง คือ "หล่าไถ่ยคองพู" หมายถึงเดือนตัดไม้เล็กซึ่งตรงกับเดือนยี่ทางจันทรคติของไทย เดือนนี้ ชาวกะเหรี่ยงโปทั้งตำบลไล่โว่จะมีกิจกรรมร่วมกันคือ "โบวบือส้องคู (บุญข้าวใหม่)" พิธีกรรมนี้เป็นการรวมเอากิจกรรม 2 อย่างมารวมกัน คือ การกินข้าวใหม่ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับการเก็บเกี่ยวข้าวเมื่อปีที่ผ่านมา กิจกรรมอีกอย่างหนึ่งก็คืองานขึ้นปีใหม่ของชาวกะเหรี่ยง ซึ่งเดือนหล่าไถ่ยคองพูเป็นเดือนแรกของปีที่อิงอยู่กับกิจกรรมการทำมาหากิน การเริ่มต้นปีใหม่ก็คือการเริ่มต้นหาพื้นที่สำหรับทำไร่ ในชุมชนบ้านเกาะสะเดิ่งชาวบ้านจะชักชวนกันรวมกลุ่มไปหาพื้นที่สำหรับทำไร่ในบริเวณเดียวกัน เพื่อความสะดวกในการอาศัยแรงงานร่วมกัน

ในการเลือกพื้นที่ทำไร่ ชาวกะเหรี่ยงจะเข้าไปในป่าเพื่อเสาะหาพื้นที่ที่เหมาะสำหรับการทำไร่ ซึ่งพื้นที่ที่เหมาะสำหรับการทำไร่มักเป็นป่าประเภทป่าไผ่ (วากล่า) เมื่อได้พื้นที่ที่เหมาะสำหรับทำไร่แล้วจึงเริ่มทำพิธีดุเหม่ยละ (ตีป่า) เพื่อขอพื้นที่จากเจ้าของที่และเสี่ยงทายความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ ด้วยการนำไม้ไผ่หนึ่งท่อนยาวขนาดหนึ่งวาของคนทำพิธี มาตีพื้นดินสามครั้งเป็นการบอกกล่าวต่อเจ้าของพื้นที่ แล้วนำไม้ไผ่นั้นมาวัดความยาวอีกครั้งหนึ่ง ถ้าไม้ไผ่นั้นยาวมากหรือน้อยกว่าที่วัดไว้ครั้งแรกก็ถือว่าได้รับการ อนุญาตให้ใช้ประโยชน์จากเจ้าของผืนป่านั้นแล้ว

Copyright by Mahidol University

ต่อจากนั้นก็ “ไนยหล่อง” ด้วยการนำไม้ไผ่ที่นำมาตีป่านั้นปักลงบนพื้นดิน และผ่าด้านปลายให้เป็น 4 แฉก เอาซีกไม้ไผ่สอดไว้เรียกว่า “ทูผา (นกปากกบ)” เพื่อเป็นการบอกให้คนอื่นรู้ว่าพื้นที่นี้มีผู้เข้าใช้ประโยชน์แล้ว ต่อจากนั้นก็เริ่มต้นตัดต้นไม้เล็ก ๆ ที่อยู่ในบริเวณนั้นเป็นการตรวจสอบการเสี่ยงทายอีกครั้งหนึ่ง ในระหว่างที่ตัดต้นไม้อยู่นั้นถ้ามีเสียงนกขุนแผน (ทูส่อง) หรือเก้ง (ดี่บ่อง) ร้องขึ้น แสดงว่าพื้นที่นั้นไม่ได้รับการอนุญาตให้ใช้ประโยชน์ ผู้ที่เลือกพื้นที่ต้องไปหาพื้นที่ใหม่ ในการเสี่ยงทายนี้ใช้เวลาถึง 3 วันด้วยกันภายใน 3 วัน นี้ถ้าเกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ผิดปกติขึ้นมา เช่น สมาชิกในครอบครัวเจ็บป่วยไม่สบายหรือแม้แต่ความฝันตลอดเวลาทั้ง 3 คืนถ้าฝันไม่ดีหมายถึงอุปสรรคในการทำไร่บนพื้นที่นั้น ถ้าต้องการทำไร่ที่ผืนนี้ต้องหาวิธีการแก้ไข ถ้าหากแก้ไขแล้วยังไม่ดีขึ้นก็ต้องทิ้งไร่ผืนนั้น ซึ่งในแต่ละปีชาวบ้านเกาะสะเดิ่งบางคนต้องทำพิธีดุเหม่ยละถึง 3 ครั้ง จึงได้รับอนุญาตให้เข้าใช้พื้นที่

4.2.7.2 การฟันไร่ (พิเฆ่อะ)

เมื่อผ่านการเลือกพื้นที่ทำไร่และการเสี่ยงทายตลอดเวลาทั้ง 3 วันมาด้วยดีแล้วพิเฆ่อะ (ฟันไร่) คือสิ่งที่ต้องทำเป็นอันดับต่อไป เมื่อตัดต้นไม้เล็ก ๆ ที่คลุมพื้นดินในพื้นที่ไร่ออกหมดแล้วซึ่งกินเวลาประมาณ 1 - 2 สัปดาห์ก็จะเหลือต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่ ถ้าต้นไม้ขนาดใหญ่นั้นมีกิ่งก้านบังแสงแดดแก่ต้นข้าวก็ต้องฟันต้นไม้นั้น เพื่อเปิดทางให้แสงแดดส่องต้นข้าวได้ทั่วถึง ชาวกะเหรี่ยงมักหลีกเลี่ยงการตัดไม้ขนาดใหญ่เพราะทำให้ระยะเวลาในการฟื้นสภาพของป่ายิ่งใช้เวลามากขึ้น ถ้าจำเป็นต้องตัดก็ตัดตรงส่วนลำต้นให้ต้นไม้เหลือตาไว้ทำให้ต้นไม้นั้นไม่ตาย ถ้าต้นไม้นั้นตายดินจะแข็งและเสื่อมสภาพ

ขั้นตอนตั้งแต่การตีป่าจนถึงการฟันไร่ใช้เวลานานพอสมควรอาจเข้าสู่เดือนถัดไป ซึ่งชาวกะเหรี่ยงเรียกเดือนที่มาถึงใหม่นี้ว่า “หล่าไถ่ยคองผะดู” หมายถึงเดือนตัดต้นไม้ใหญ่ ตรงกับเดือนสามทางจันทรคติของไทย การตัดต้นไม้ใหญ่นี้เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการฟันไร่ เมื่อตัดเสร็จแล้วต้องตากไร่ทิ้งไว้ให้แห้ง ซึ่งอาจใช้เวลา 3 - 4 สัปดาห์

กิจกรรมช่วงนี้เป็นช่วงที่หนักมากช่วงหนึ่งเพราะเป็นช่วงเริ่มต้นของฤดูกาล ซึ่งมีความสำคัญมาก ชาวเกาะสะเดิ่งนอกจากต้องคอยระมัดระวังในการเสี่ยงทาย ต้องแข่งกับเวลาในการฟันไร่เพราะถ้าช้าทำให้การตากไร่ไม่แห้งเมื่อเผาไร่ไฟจะไม่ไหม้ การฟันไร่ในแต่ละครั้งชาวเกาะสะเดิ่งต้องระมัดระวังมาก เพราะเป็นกิจกรรมที่หนักและอันตรายมากที่สุดของการทำมาหากิน ชาวเกาะสะเดิ่งหลายคนที่เจ็บป่วยในช่วงกิจกรรมนี้ด้วยโรคมาลาเรีย หรืออันตรายจากการถูกไม้ไผ่ตีจากการฟันไร่บางรายถึงแก่ชีวิต ในช่วงนี้แรงงานเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ชาวกะเหรี่ยงมักเอาแรงกันในการฟันไร่ โดยการผลัดเปลี่ยนไปช่วยกันฟันไร่ของคนอื่นให้เสร็จทีละผืนเวียนกันไป บางรายที่มีปัญหาในการเลือกพื้นที่ฟันไร่หรือปัญหาอื่น ๆ ทำให้ฟันไร่ไม่ทันกับฤดูกาลก็ใช้วิธีการไปช่วยฟันไร่ของคนอื่นหลาย ๆ ไร่โดยไม่ช่วยจนฟันไร่เสร็จแต่ช่วยไร่ละวันหรือสองวัน เมื่อถึงช่วงฟันไร่ของตนเองก็จะมีคนมาช่วยหลายคน ซึ่งอาจฟันไร่เสร็จในเวลาเพียงไม่กี่วัน ทำให้ทันกับระยะเวลาในการตากไร่

Copyright by Mahidol University

4.2.7.3 การเผาไร่ (ด่วยเฆอะ)

การเผาไร่จะทำในเดือนต่อมาหลังจากที่ตากไร่แห้งดีแล้ว ชาวกะเหรี่ยงเลือกวันที่ท้องฟ้าโปร่งไม่มีฝนตกเป็นวันเผาไร่ ก่อนลงมือจุดไฟเจ้าของไร่ต้องอธิษฐานขอให้สิ่งที่สิงสถิตย์อยู่ในไร่ ในต้นไม้ที่ตัดนั้นออกไปจากพื้นที่ไร่ก่อน เมื่อเสร็จแล้วจึงลงมือเผา เจ้าของไร่และคนที่มาจะช่วยกันเดินจุดไฟรอบ ๆ พื้นที่ไร่พร้อมกับตะโกนโห่ร้องเคาะไม้ ซึ่งมักเป็นไม้ไผ่ที่ตากแห้งในไร่นั้นเป็นการไล่บรรดาสัตว์ที่เข้ามาอยู่ให้ออกไปจากไร่ ในขณะเดียวกันฝ่ายผู้หญิงที่อยู่บ้านหรือกระต๊อบที่สร้างไว้ใกล้ที่ทำไร่ ถ้าเห็นมีควันลอยขึ้นที่ท้องฟ้าทิศทางที่ทำไร่ก็จะนำเอาขี้เถ้ามากองเป็นเจดีย์ที่หน้าบันไดบ้านจำนวน 3 กองแล้วนำเอาพริกแห้งมาปักบนกองขี้เถ้านั้น เชื่อกันว่าช่วยให้ การเผาไร่นั้นไหม้ได้ดี และเป็นการป้องกันสิ่งไม่ดีที่อยู่ในไร่หนีเข้ามาอยู่ในบ้าน อาจทำให้มีการเจ็บป่วยเกิดขึ้น เพราะเชื่อกันว่าขี้เถ้าสามารถขับไล่สิ่งไม่ดีให้พ้นไปจากบันไดบ้านได้ เมื่อชาวกะเหรี่ยงเดินทางไปหาปลาหรือต้องค้างแรมในป่าก่อนลงจากบ้าน เจ้าของบ้านจะนำขี้เถ้ามาซัดที่บันไดบ้าน เพื่อเป็นการคุ้มกันบ้านไม่ให้สิ่งไม่ดีเข้าบ้าน

เมื่อเผาไร่เสร็จแล้วชาวกะเหรี่ยงมักจะหว่านเมล็ดพันธุ์พริก ข้าวโพด และพืชสวนครัวต่าง ๆ แล้วทิ้งไร่ไว้เป็นเวลา 1 เดือนเพื่อรอให้มีฝนตกแต่งหน้าดินสักครั้ง ก่อนที่เริ่มต้นรื้อไร่ เดือนที่ชาวกะเหรี่ยงเผาไร่นี้เรียกกันว่า “หล่าเตสุ้อ” หมายถึงเดือนที่สามหรือเดือนดำ (เตสุ้อ หมายถึงจำนวนนับสามหรือสีดำ) ซึ่งเป็นเดือนที่สามของชาวกะเหรี่ยง และมีความหมายเป็นเดือนที่ตอไม้ในไร่เป็นสีดำ เพราะผ่านการเผาไร่มาแล้วเดือนนี้ตรงกับเดือนสี่ทางจันทรคติ

4.2.7.4 การรื้อไร่ (ฮวูเฆอะ) และการดายหญ้าครั้งแรก (พินองมีคู)

หลังจากเผาไร่แล้วจะเป็นช่วงสงกรานต์ เมื่อหมดกิจกรรมแล้วชาวบ้านเกาะสะเดิ่งไปนอนที่ไร่เพื่อทำการรื้อไร่โดยการนำเศษไม้ในไร่ที่เหลือจากการเผาไร่มากองสุมและเผาอีกครั้งหนึ่งเพื่อไม่ให้เป็นสิ่งกีดขวางต้นข้าว ช่วงนี้ในไร่มีพืชหลายชนิดเริ่มงอกจากการได้รับฝนแรกในช่วงสงกรานต์ ชาวเกาะสะเดิ่งต้องแผ้วถางวัชพืชเหล่านี้ เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการ “หยอดข้าว (ธุงบือ)” สิ่งที่ชาวเกาะสะเดิ่งมักจะทำควบคู่ไปกับ การดายหญ้าครั้งแรกคือการสร้างกระต๊อบ (จยุ่องหรือเกี่ยะว) ที่ไร่เพื่อใว้เป็นที่พักตลอดฤดูกาลทำไร่

การดายหญ้าครั้งแรกใช้เวลาประมาณหนึ่งหรือสองสัปดาห์เพราะเป็นการดายหญ้าหลังจากไฟไหม้ไร่ซึ่งมีวัชพืชหนาแน่นมาก การดายหญ้าครั้งแรกตรงกับช่วงเดือนห้าทางจันทรคติของไทยทางกะเหรี่ยงเรียกว่า“หล่าต่า” หมายถึงเดือนลูกตาลสุก ซึ่งเป็นเดือนที่สี่ของชาวกะเหรี่ยง

4.2.7.5. การหยอดข้าว (ธุงบือ)

เมื่อเข้าสู่เดือนที่ห้าหรือา “หล่าญ่า” หมายถึงเดือนที่ดอกญ่าบาน สมเกียรติ จำลองและจันทรบูรณ์ สุทธิ (2532: 4 - 5) ได้ให้ความหมายของต้นญ่าว่าหมายถึงต้นพลับพลึงป่า ส่วนชาวกะเหรี่ยงในตำบลไล่โว่อธิบายหล่าญ่าว่าหมายถึงเดือนที่ “ญ่าโพ่ (ดอกญ่า)” บาน ซึ่งดอกญ่า

Copyright by Mahidol University

เป็นพืชมีหัวประเภทเดียวกับหอมหรือพลับพลึง มีลักษณะเช่นเดียวกับว่านสี่ทิศ ทั้งลักษณะใบและดอกหากแต่มีสีสันเข้มกว่า ในฤดูหนาวใบของต้นญ่านี้เหี่ยวเฉา ต่อมาก็แทงช่อดอกขึ้นมาเหนือพื้นดินประมาณ 1 ฟุตแล้วเริ่มบานจากนั้นจึงเริ่มมีใบงอกขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งพร้อมกับฝนแรก ซึ่งมีลักษณะเป็นฝนและลมกระโชกรุนแรงมาก เรียกฤดูกาลช่วงนี้ว่า "ฝนสาดตอไม้ (เฉ่อะเฉ่อหล่องถู)" ดังนั้นหล่าญ่าในความหมายของชาวกะเหรี่ยงจึงหมายถึงเดือนที่ดอกพลับพลึงป่าหรือดอกว่านสี่ทิศบาน

หล่าญ่าเป็นเดือนที่ฝนเริ่มตกติดต่อกันจนดินชุ่มน้ำแล้ว ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งเริ่มนำเอาข้าวเชื้อ (บือคลี่) ที่เก็บพันธุ์ไว้ออกมาเตรียมสำหรับใช้หยอดข้าว การหยอดข้าวเริ่มทำเมื่อมีฝนตกติดต่อกัน เพราะสามารถป้องกันนกและสัตว์ต่าง ๆ ที่ลงมากินเมล็ดพันธุ์ข้าวที่หยอดไว้เสียหายได้

การหยอดข้าวเป็นกิจกรรมที่สำคัญอีกช่วงหนึ่งของวงจรการทำมาหากินของชาวกะเหรี่ยง เครื่องมือที่ใช้ในการธุงบือนั้นคือ "คลุ่ง" ซึ่งเป็นเสียมเล็ก ๆ ใช้ไม้ไผ่ ยาวประมาณ 3 เมตร ทำเป็นด้ามจับสำหรับแซะดินให้เป็นหลุมสำหรับหยอดข้าวเชื้อ ในการหยอดข้าวมีพิธีกรรมที่สำคัญอีกครั้งหนึ่งคือการทำ "บือฉิเบาะวุ" บือฉิเบาะวุเป็นกอข้าวเก้ากออันเป็นหัวใจของพื้นที่ไร่ทั้งหมด ชาวกะเหรี่ยงจะเลือกพื้นที่ที่ดีที่สุดของผืนไร่ โดยเป็นพื้นที่ที่เรียบไม่ชันมาก ดินดี และห่างจากต้นไม้ใหญ่พอสมควร บือฉิเบาะวุเป็นที่อยู่ของยายข้าว (ภี่บือโหย่) ซึ่งมีความสำคัญต่อผืนไร่มาก เพราะถ้าหากบือฉิเบาะวุนี้ถูกหนูหรือสัตว์อื่นรบกวน เจ้าของไร่ต้องขอขมาต่อยายข้าว หรือถ้าหากมีต้นไม้ใหญ่ล้มทับบือฉิเบาะวุเจ้าของไร่ก็ต้องทิ้งไร่ผืนนั้นทันที

การทำบือฉิเบาะวุนั้นเจ้าของใช้ซีกไม้ไผ่ยาวประมาณ 1 เมตรจำนวน 4 ซีกมาวางยึดให้ติดเป็นสี่เหลี่ยมจตุรัสบนพื้นดิน เจ้าของไร่ซึ่งมักเป็นผู้หญิงเป็นคนทำหน้าที่ "ไหว้เจ้าแห่งดิน (บ่าช่งธะรี)" ด้วยการนั่งไหว้อธิษฐานและตบพื้นดินสามครั้งเป็นการบอกกล่าวฝากแก่เจ้าแห่งดินให้ช่วยปกปักษ์รักษาผืนไร่ อย่าให้มีสัตว์ร้ายมารบกวนหรือทำลาย ให้ดูแลข้าวและพืชต่าง ๆ ในไร่ให้งอกงามดี ต่อจากนั้นก็เริ่มหยอดข้าวจำนวนเก้าหลุมใน บือฉิเบาะวุด้วย "แม่ข้าวหรือข้าวเชื้อ (บือมู)" ซึ่งเป็นพันธุ์ข้าวที่เก็บเกี่ยวมาจากต้นข้าวบือฉิเบาะวุของไร่เมื่อปีที่ผ่านมา ตรงกลางของบือฉิเบาะวุปักไม้ไผ่ผ่าให้เป็นง่ามหนีบห่อเมล็ดข้าวเชื้อของบือมูที่เหลือจากการทำฉิเบาะวุ มาคลุกกับดินแล้วห่อด้วยใบไม้ไว้เพื่อเป็นเครื่องหมายของบือฉิเบาะวุ

เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการทำบือฉิเบาะวุแล้วจึงหยอดข้าวในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป สำหรับพันธุ์ข้าวที่นำมาปลูกนั้นเป็นข้าวชนิดที่มีอายุน้อย ซึ่งตกรวงและสุกเร็วกว่าข้าวที่ปลูกในนา ในการหยอดข้าวนั้นเจ้าของไร่จะแบ่งพื้นที่เป็นส่วน ๆ สำหรับหยอดข้าวที่ต่างพันธุ์กัน เพื่อให้ข้าวสุกไม่พร้อมกันและได้ทันกับแรงงานที่มีค่อนข้างน้อย ถ้าหยอดข้าวด้วยข้าวพันธุ์เดียวกันตลอดทั้งผืนไร่เมื่อข้าวสุกการเก็บเกี่ยวไม่ทันเมล็ดข้าวก็ร่วงเสียหาย ซึ่งพันธุ์ข้าวที่นำมาเป็นข้าวเชื้อที่เป็นข้าวเจ้า (บือ) และข้าวเหนียว (ไอ่ย) นอกจากนี้ยังมีพืชอีกหลายชนิดที่นำเอาเมล็ดพันธุ์ผสมไปกับข้าวเชื้อหยอดปนไปในหลุมเดียวกับข้าว เช่น งา (เดย) งาหอม (น่อง) แตง (ถี่ย) ฯลฯ

การหยอดข้าวเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ชาวกะเหรี่ยงบ้านเกาะสะเดิ่ง ต้องใช้แรงงานและต้องแข่งกับเวลา การหยอดข้าวนิยมเลือกวันที่ไม่มีฝนตกมาก เพราะถ้าฝนตกมากข้าวเชื้อติดมือสร้างความยุ่งยากในการหยอดและน้ำฝนก็ชะล้างเอาเมล็ดข้าวไหลไปกับน้ำทำให้ข้าว

Copyright by Mahidol University

เชื้อสูญเสียไป เนื่องจากพื้นที่ไร่ส่วนใหญ่เป็นที่ลาดเชิงเขา และต้องทำให้เสร็จภายในวันเดียว เพราะทุกคนต้องผลัดเปลี่ยนกันไปช่วยหยอดตามไร่อื่น ๆ ให้เสร็จภายในสองหรือสามสัปดาห์ก่อนถึงช่วงฝนตกหนักถ้าเสร็จช้าต้นข้าวจะงอกไม่ทัน เมื่อถึงช่วงที่ข้าวตกรวงฝนอาจหยุดตกทำให้ข้าวตกรวงไม่ดีเท่าที่ควร

4.2.7.6 การดายหญ้าครั้งที่สอง (พินองหยู)

พินองหยูเป็นการดายหญ้าครั้งที่สอง หลังจากหยอดข้าวประมาณ 7 - 10 วัน ต้นกล้าข้าว (บือพู) เริ่มงอก เจ้าของไร่ต้องรอให้ข้าวงอกขึ้นประมาณ 5 - 10 เซ็นติเมตร จึงเริ่มดายหญ้าครั้งที่สองเพื่อให้ต้นกล้าข้าวงอกได้โดยไม่มีวัชพืชบังแสงแดด กิจกรรมการดายหญ้าครั้งที่สองใช้เวลาประมาณ 1 สัปดาห์ ซึ่งอยู่ในช่วง "เดือนไหมข้าวโพด (หล่านุ่ย)" ตรงกับเดือนเจ็ดทางจันทรคติของไทย

เดือนไหมข้าวโพดเป็นเดือนที่ชาวกะเหรี่ยงใกล้เก็บผลผลิตจากไร่ได้เป็นครั้งแรก เพราะต้นข้าวโพดที่ปลูกไว้พร้อมกับพริกตั้งแต่เผาไร่เริ่มมีไหมข้าวโพด (นุ่ย) ออกมาแล้ว ซึ่งหมายถึงผลผลิตอย่างแรกของน้ำพักน้ำแรงในปีนี้ใกล้เก็บเกี่ยวได้แล้ว บางไร่ที่ปลูกถั่วฝักยาวควบคู่ไปกับข้าวโพดสามารถเก็บฝักถั่วมาปรุงเป็นอาหารได้แล้วเช่นกัน

4.2.7.7 การแยกกล้าข้าว (ผละบือ)

เมื่อเริ่มเข้า "เดือนขี้ผึ้ง (หล่าขุ)" เป็นเดือนที่ 7 ของกะเหรี่ยง ซึ่งตรงกับเดือนแปดทางจันทรคติของไทย เดือนนี้ชาวกะเหรี่ยงนิยมเรียกชื่อเดือนตามแบบชนชาติมอญว่า "หล่าตะเคอว์" และมีกิจกรรมสำคัญทางพุทธศาสนา คือ งานบุญเข้าพรรษา ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งทำพิธีปวารณาตนเข้าพรรษา (เก่อหลุตะเคอว์) ด้วยการเก็บดอกข้าวโพด (บือเค่โพ่) พร้อมกับการเอาขี้ผึ้ง (ขุ) มาถวายพระสงฆ์เพื่อใช้ทำเป็นเทียนไขสำหรับใช้ตลอดเข้าพรรษา และเดือนนี้ก็เป็นเดือนแรกที่ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งเริ่มทานอาหารมังสวิรัติไปจนถึงออกพรรษา

ในเดือนนี้ ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งจะแยกกล้าข้าว สำหรับต้นกล้ากอที่งอกมากจนเกินไป หลาย ๆ ครอบครัวเริ่มเก็บข้าวโพดและปลูกพืชชนิดสุดท้าย คือ ยาสูบลงในบริเวณที่เคยเป็นกองไฟเมื่อถูกไฟไหม้เมื่อครั้งเผาไร่ ขี้เถ้าไม้ไผ่เป็นปุ๋ยอย่างดีสำหรับต้นยาสูบ บางไร่ที่อายุของไร่ซากเพียงไม่กี่ปีก็มีวัชพืชมากอาจต้องดายหญ้าเพิ่มอีกครั้งหนึ่ง การดายหญ้าครั้งที่สามนี้เรียกว่า "ดายหญ้าเจือจาง (พินองหยา)"

4.2.7.8 การดายหญ้าครั้งสุดท้าย (พินองหยาหรือพินองเย)

นับตั้งแต่เริ่มฤดูกาลทำไร่ของชาวบ้านเกาะสะเดิ่ง ตั้งแต่การฟันไร่เป็นต้นมา การดายหญ้าครั้งสุดท้ายเป็นกิจกรรมในไร่ที่เจ้าของไร่มีโอกาสได้พักผ่อนเป็นครั้งแรก เพราะการดายหญ้าครั้งนี้เป็นกิจกรรมสุดท้ายที่เจ้าของไร่ต้องทำก่อนย้ายครอบครัวกลับมาอยู่ในหมู่บ้าน และในเดือนนี้ต้นข้าวสูงเกินต้นวัชพืชในไร่สามารถชูใบรับแสงแดดได้อย่างเต็มที่ บางไร่ที่มีวัชพืช

Copyright by Mahidol University

มากเกินไปต้องดายหญ้าถึง 4 ครั้ง การดายหญ้าครั้งสุดท้ายนี้เรียกว่า "พินองเย"

เดือนนี้เป็นเดือนที่มีฝนตกหนักที่สุด ที่ราบหลาย ๆ พื้นที่ถูกน้ำป่าท่วม ทำให้การเดินทางไปมาระหว่างหมู่บ้านและไร่ไม่สะดวก ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งจึงย้ายกลับมาอยู่ในหมู่บ้าน ชาวกะเหรี่ยงเรียกเดือนนี้ว่า "เดือนตะกวด (หล่าเขาะวฺ)" เพราะเป็นเดือนที่ลูกตะกวดเริ่มออกจากไข่ ซึ่งตรงกับเดือนเก้าทางจันทรคติของไทย ชาวเกาะสะเดิ่งดายหญ้าเสร็จตั้งแต่ต้นเดือน เพราะต้องรีบกลับให้ถึงหมู่บ้านก่อนที่น้ำป่าเริ่มท่วมมาก เดือนนี้ต้นข้าวในไร่โตเต็มที่และเริ่มตั้งท้องในช่วงปลายเดือน ชาวบ้านบางครอบครัวที่ได้อธิษฐานไว้ตั้งแต่ทำบือฉิเบาะวฺว่าจะนำข้าวคลุกกับงาดำที่ตำกับเกลือ นำมาไหว้เทวดา (เต่เวียต่า) และยายข้าว (กี่บือโหย่) เมื่อถึงเดือนนี้เจ้าของไร่นำข้าวคลุกงามาไหว้ตามคำอธิษฐานทุกวัน 15 ค่ำตลอดจนกว่าเก็บเกี่ยวข้าวได้

พิธีกรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งของชาวบ้านเกาะสะเดิ่งในช่วงนี้คือ "ไข่จูหล่าเขาะวฺ (ผูกมือหล่าเขาะวฺ)" ซึ่งเป็นพิธีกรรมเรียกวีหล่าประจำปี ด้วยความเชื่อที่ว่า ตั้งแต่การฟันไร่เป็นต้นมาชาวกะเหรี่ยงจะต้องเข้าป่าไปไร่อยู่ตลอดเวลา ทำให้วีหล่าของคนอาจพลัดหลงอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ และทำให้เจ้าของวีหล่าเจ็บไข้ได้ป่วยบ่อย ๆ เมื่อถึงช่วง หล่าเขาะวฺ ซึ่งเป็นเดือนที่ต้นข้าวสูงพ้นวัชพืชต่าง ๆ ภาระที่หนักในไร่ก็เบาลง เจ้าของไร่สามารถกลับมาอยู่ในหมู่บ้านได้บ้าง ทุกครอบครัวทำพิธีเรียกวีหล่าให้กลับมาอยู่กับคนกะเหรี่ยง

เมื่อเสร็จสิ้นจากการดายหญ้าครั้งสุดท้าย และชาวเกาะสะเดิ่งกลับหมู่บ้านทำพิธีเรียกวีหล่าแล้ว ช่วงนี้ชาวบ้านส่วนใหญ่มีโอกาสได้พักผ่อนประมาณสองเดือน เมื่อถึงเดือน"หล่าฉี้มึง" และ"หล่าฉี้ชา" เพราะพ้นจากระยะการทำไร่ที่เคร่งเครียดต้องเร่งการทำไร่แข่งกับฤดูกาล

กิจกรรมในไร่ระยะสองเดือนต่อจากการดายหญ้าครั้งสุดท้ายนี้ เป็นการเก็บเกี่ยวเสียส่วนใหญ่ ผลผลิตบางชนิดเช่น แตง ฟักทอง ผักต่าง ๆ ฯลฯ โตเต็มที่และมักมีสัตว์ป่าจำพวกเม่น เก้ง ลิง หมูป่า ฯลฯ ลงมากินผลผลิตในไร่ เจ้าของไร่ต้องขึ้นไปที่ไร่ บ้างเป็นครั้งคราว แต่ไม่จำเป็นต้องไปนอนในไร่

หล่าฉี้มึงเป็นเดือนที่ 9 ของชาวกะเหรี่ยงซึ่งตรงกับเดือนสิบทางจันทรคติของไทย พิธีกรรมทางความเชื่อช่วงเดือนนี้เป็นพิธีกรรมทางศาสนาพุทธ คือ งานบุญกลางพรรษาหรือสาร์ทเดือนสิบ ชาวกะเหรี่ยงเรียกพิธีนี้ว่า "ชุ่งผลือ (ทำบุญให้กับญาติ)" เมื่อถึงวันขึ้นสิบห้าค่ำ ชาวกะเหรี่ยงจัดสำรับอาหารคาวหวานไปวางบริเวณชายป่าในวัด เพื่อเรียกให้ผีของญาติ ๆ ที่ยังไม่ได้ไปสู่ที่ชอบได้อาศัยส่วนบุญและไปสู่ที่สุขคติตามความเชื่อ ในงานบุญนี้ถ้าหากผลผลิตที่ไร่มีมากพอ ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งจะสร้างร้านไม้ไผ่สูงเพียงตาขึ้นในหมู่บ้านและตรงทางเดิน เพื่อนำผลผลิตจากไร่มาวางบนร้านแล้วอุทิศให้เป็นทานแก่ผู้ที่ผ่านไปมา

เมื่อถึงเดือนที่ 10 คือ หล่าฉี้ชา ซึ่งตรงกับเดือนสิบเอ็ดทางจันทรคติของไทย ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งนิยมเรียกเดือนนี้ตามแบบมอญว่า "ตะเคอวฺเปาะวฺ (พรรษาเปิด : ออกพรรษา)" เพราะเป็นเดือนที่มีพิธีทางพุทธศาสนาที่สำคัญ คือ งานบุญออกพรรษา ในงานบุญเดือนนี้เป็นงานที่มีกิจกรรมทางพุทธศาสนาคือ "บ่ากลุ่งมี (ไหว้เจดีย์ไฟ)" เจดีย์ไฟเป็นเจดีย์สำคัญ หนึ่งในสองเจดีย์ที่เป็นสัญลักษณ์ของศาสนาทั้งสองศาสนาคือ "กลุ่งมี (เจดีย์ไฟ)" เป็นของพุทธศาสนา ส่วน "กลุ่งปะตี่

Copyright by Mahidol University

(เจดีย์กรวดหรือเจดีย์ดิน)" เป็นสัญลักษณ์ของศาสนาฤาษี (หม่องแป่, สัมภาษณ์) เพราะเจดีย์ไฟให้เปลวไฟที่ลุกโชติช่วงให้แสงสว่างแก่สรรพสิ่ง เป็นพื้นฐานแห่งภูมิปัญญา ส่วนเจดีย์กรวดหรือเจดีย์ดินให้ความเย็นใส ความหนักแน่น อุดมสมบูรณ์เป็นพื้นฐานแห่งชีวิต การไหว้เจดีย์ไฟทำพิธีในช่วงสิบห้าค่ำ ซึ่งตรงกับช่วงงานบุญออกพรรษา ส่วนการไหว้เจดีย์กรวดทำพิธีในช่วงงานบุญสงกรานต์

กิจกรรมในไร่ช่วงเดือนนี้เป็นการขึ้นไปเฝ้าไร่เป็นระยะ ๆ เพราะช่วงนี้ ต้นข้าวตกรวงใกล้สุกจะมีหมูป่า ลิง และนกเข้ามากินเมล็ดข้าว ทำให้ข้าวในไร่เสียหาย จึงต้องคอยระวังสัตว์ป่าไม่ให้เข้ามาทำลายได้ กิจกรรมที่มักทำควบคู่ไปกับการเฝ้าไร่ คือ การจักตอกไม้ไผ่ทำเสื่อลำแพน (โคล) ไว้สำหรับกองข้าวและปูลานฟาดข้าว

4.2.8.9 การเกี่ยวข้าว (เกาะวุบือ)

เดือนที่สิบเอ็ดของชาวกะเหรี่ยงเรียกว่า "เดือนงาดำ (หล่าน่อง)" ซึ่งตรงกับเดือนสิบสองทางจันทรคติของไทย เดือนนี้เป็นเดือนที่ต้นงาหอม (น่อง) ที่คลุกเมล็ดพันธุ์ไปกับเมล็ดข้าวเริ่มออกดอก เป็นเดือนที่เริ่มกิจกรรมที่ต้องเร่งรีบอีกครั้งหนึ่ง หลังจากได้พักผ่อนเป็นเวลาเกือบสองเดือน เพราะข้าวที่ตกรวงเริ่มสุกพร้อมเก็บเกี่ยวได้ ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งช่วยกันเอาแรงเกี่ยวข้าวเป็นกลุ่มเช่นเดียวกับตอนหยอดข้าว โดยการร่วมกันไปช่วยเกี่ยวข้าวในไร่ที่ข้าวสุกพร้อมที่เก็บเกี่ยวได้ก่อน ช่วงนี้จะเร่งรีบมากเพราะถ้าเก็บเกี่ยวไม่ทันเมล็ดข้าวก็ร่วงทำให้ได้ผลผลิตน้อย

เมื่อเกี่ยวข้าวเสร็จแล้วจะตากมัดข้าวไว้บนตอข้าวประมาณ 1 สัปดาห์ จึงเริ่มนำข้าวที่เกี่ยวไว้แล้วมากองไว้ตรงบริเวณที่ใกล้กับบือฉิเบาะวุ ซึ่งขณะนี้บือฉิเบาะวุยังไม่ถูกเก็บเกี่ยว จะเกี่ยวต่อเมื่อกองข้าวเตรียมพร้อมฟาดข้าว

4.2.7.10 การฟาดข้าว (เผาะวุบือ) และการกินข้าวหัวยุ้ง (อองบือพ่องคู)

เดือนที่สิบสองของกะเหรี่ยงเรียกว่า "เดือนมือสึก (หล่าเหล่ย)" เพราะเป็นเดือนที่ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งผ่านกิจกรรมในไร่คือการเกี่ยวข้าว มือที่จับมัดข้าวจะถูกใบข้าวบาดมือจนเป็นแผล ชาวกะเหรี่ยงจึงเรียกเดือนนี้ว่าหล่าเหล่ยซึ่งหมายถึงเดือนมือสึก เดือนนี้เป็นเดือนสุดท้ายของกระบวนการผลิตของชาวกะเหรี่ยง

การฟาดข้าวเป็นกระบวนการผลิตขั้นสุดท้าย นับตั้งแต่การเลือกพื้นที่ทำไร่ การฟันไร่ การหยอดข้าว การดายหญ้า การเกี่ยวข้าว และขั้นตอนสุดท้าย คือ การฟาดข้าว การฟาดข้าวเริ่มเมื่อเก็บเกี่ยวข้าวทั้งหมดมากองไว้บริเวณบือฉิเบาะวุ การฟาดข้าวมักทำในเวลากลางคืน เป็นการเอาแรงกัน คือ การร่วมแรงร่วมใจกันผลัดเปลี่ยนไปตามไร่ต่าง ๆ ที่ได้นัดหมายกัน สาเหตุที่ต้องฟาดข้าวในช่วงกลางคืน เพราะทุกคนมีเวลาว่างสามารถมาช่วยกันได้อย่างเต็มที่ อีกประการหนึ่งก็คือช่วงเวลากลางวันในฤดูนี้มีแดดจ้าและอากาศค่อนข้างร้อน ในช่วงกลางคืนอากาศเริ่มหนาวการทำงานจึงไม่เหน็ดเหนื่อยมาก ในระหว่างการฟาดข้าวมีการทำพิธีเชิญขวัญข้าวให้มาอยู่ในลานฟาดข้าว เพื่อขอบคุณขวัญข้าวที่ได้ดูแลต้นข้าวมาตลอดฤดูกาลทำไร่ และเป็นการส่งขวัญข้าวให้

Copyright by Mahidol University

กลับขึ้นไปอยู่บนสวรรค์อีกครั้งเพื่อพักผ่อนและรอเวลาลงมาดูแลไร่ข้าวในฤดูกาลต่อไป

เมื่อฟาดข้าวเสร็จแล้วจึงเป็นขั้นตอนการนำข้าวขึ้นยุ้ง ข้าวที่ฟาดเสร็จแล้วถูกนำใส่ "ยุ้ง (บือพ่อง)" ซึ่งมักทำไว้ที่ไร่นั้นเอง เมื่อนำข้าวขึ้นยุ้งเสร็จแล้วจึงทำพิธี "กินข้าวหัวยุ้ง (อองบือพ่องคู)" หรือการกินข้าวใหม่เป็นครั้งแรก โดยการนำข้าวเปลือกจำนวนหนึ่งปี๊บมาตาก และตำให้เสร็จภายในวันเดียวกันแล้วนำมาหุง ในระหว่างการหุงนั้นต้องนำเอาเถาลิเภา (ทูไก่กู่) มามัดอุปกรณ์การทำกินทุกชนิด ตั้งแต่ มีด เคียว หม้อ ครก หินลับมีด ไม้พายและอื่น ๆ ตลอดจนข่าไฟ ในขณะเดียวกันผู้ชายไปหากุ้งและหอยมาแกงกับเผือก และมันเพราะถือเคล็ดว่า กุ้งเป็นสัตว์ที่เดินถอยหลังและหอยเป็นสัตว์เดินช้าทำให้ข้าวในยุ้งมีเพียงพอทานได้จนกว่าถึงปีต่อไป เมื่อหุงข้าวและแกงเสร็จแล้วก็จะจัดสำรับให้ อุปกรณ์การทำกินเช่น มีด เสียม เคียว เขียง หินลับมีด และอุปกรณ์อื่น ๆ ได้กินข้าวหัวยุ้งก่อนคน เพื่อเป็นการขอบคุณเครื่องมือทำกินที่ช่วยในการทำไร่ตลอดปีที่ผ่านมา การกินข้าวใหม่นี้ ชาวกะเหรี่ยงต้องกินข้าวที่หุงให้หมดภายในวันเดียว เหลือเป็นข้าวเย็นหรือเททิ้งเสียไม่ได้ ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งจึงนิยมช่วยกันไปกินข้าวหัวยุ้งของแต่ละบ้านเพื่อเป็นการกินข้าวใหม่ร่วมกันและเป็นการชื่นชมผลผลิตที่ได้ทำมาตลอดเวลาหนึ่งปี

จากขั้นตอนการทำมาหากินของชาวกะเหรี่ยงบ้านเกาะสะเดิ่ง สามารถแสดงให้เห็นด้วยตารางดังต่อไปนี้

เดือนกะเหรี่ยง	เดือนจันทรคติไทย	กิจกรรมการทำมาหากิน	กิจกรรมทางความเชื่อ
หล่าไ ถ่ยคองพู (เดือนตัดไม้เล็ก)	เดือนยี่	เลือกพื้นที่ทำไร่ (ยูหล่องเหม่ยละเพ่อ) - ฟันไม้เล็ก	- บุญข้าวใหม่ (โบวบือส้องคู) - พิธีตีป่า (ดุเหม่ยละ)
หล่าไถ่ยคองผะดู (เดือนตัดไม้ใหญ่)	เดือนสาม	ฟันไร่ (พิเฆ่อะ) - ฟันไม้ใหญ่ - ผึ่งไร่	
หล่าเตุส้อ (เดือนที่สามหรือเดือนตอไม้เป็นสีดำ)	เดือนสี่	เผาไร่ (ด่วยเฆอะ) - เผาไร่ - ปลูกพริก - ปลูกข้าวโพด - ปลูกมันต่าง ๆ - ปลูกมะเขือ - ปลูกแมงลัก	- ไหว้เจดีย์ตามสถานที่ต่าง ๆ (บ่ากลุ่ง)

Copyright by Mahidol University

เดือนกะเหรี่ยง	เดือนจันทรคติไทย	กิจกรรมการทำมาหากิน	กิจกรรมทางความเชื่อ
		- เก็บยาสูบ - ซ่อมแซมบ้าน	
หล่าต่า (เดือนลูกตาล)	เดือนห้า	รื้อไร่ (ฮวูเฆ่อะ) และ ดายหญ้าครั้งแรก (พินองมีคู) - ดายหญ้า - หาฟืน - หั่นใบยา - สร้างกระต๊อบในไร่	- บุญสงกรานต์ (โบวต่า) - ไหว้เจดีย์กรวดหรือเจดีย์ดิน ค้ำไทร ทอดสะพาน (บ่ากลุ่งปะตี่ ดุโคลบุ่งชุ่ง) - สะเดาะเคราะห์ (ปะจะกรือ) - ไหว้เจ้าป่าเจ้าเขา (ฉิถะเหมาะวุ, บ่าถะไล, บ่าถะเดิ่ง ฯลฯ)
หล่าญ่า (เดือนพลับพลึงป่า)	เดือนหก	หยอดข้าว (ธุงบือ) - หยอดข้าว - ปลูกถั่ว - ปลูกแตง - ปลูกงา - ปลูกไม้ดอกต่าง ๆ	- ปลูกข้าวเก้ากอ (บือฉิเบาะวุ) - ไหว้ผีบรรพบุรุษ (อองเหม่, บ่าไจ่ย, บ่าโพ่)
หล่านุ่ย (เดือนไหมข้าวโพด)	เดือนเจ็ด	ดายหญ้าครั้งที่สอง (พินองหยู) - ดายหญ้า - เก็บถั่วฝักยาว	
หล่าขู (เดือนขี้ผึ้ง)	เดือนแปด	แยกกล้าข้าว (ผละบือ) - แยกกอข้าว - หว่านยาสูบ - เก็บข้าวโพด	- บุญเข้าพรรษา (เก่อหลุตะเคอวุ)
หล่าเขาะวุ (เดือนตะกวด)	เดือนเก้า	ดายหญ้าครั้งสุดท้าย (พินองหยาหรือพินองเย) - เก็บแตง - เฝ้าไร่	- เรียกวีหล่าประจำปี (ไข่จูหล่าเขาะวุ)
หล่าฉิ้มือ	เดือนสิบ	เฝ้าไร่และเก็บเกี่ยวผลผลิต	- ทำบุญให้ญาติ (ชุ่งผลือ)

Copyright by Mahidol University

เดือนกะเหรี่ยง	เดือนจันทรคติไทย	กิจกรรมการทำมาหากิน	กิจกรรมทางความเชื่อ
หล่าฉี้มือ	เดือนสิบ	- เฝ้าไร่ - เก็บแตง - เก็บพริก - เฝ้าไร่	
หล่าฉี้ชา	เดือนสิบเอ็ด	เกี่ยวข้าว (เกาะวุบือ) - เกี่ยวข้าว - เก็บพริก	- บุญออกพรรษา (ตะเคอวุเปาะวุ) - ไหว้เจดีย์ไฟ (บ่ากลุ่งมี)
หล่าน่อง (เดือนงาหอม)	เดือนสิบสอง	ฟาดข้าว (เผาะวุบือ) - ฟาดข้าว - เอาข้าวขึ้นยุ้ง - เก็บงา (เดย)	- กินข้าวหัวยุ้ง (อองบือพ่องคู)
หล่าเหล่ย (เดือนมือสึก)	เดือนอ้าย	เก็บผลผลิตในไร่ - เก็บงาหอม (น่อง) - เก็บพริก - เก็บยาสูบ - เก็บผลผลิตอื่น ๆ เช่น ฟักทอง แตงไร่ ฯลฯ	

ดังได้กล่าวมาแล้ว เห็นได้ว่ากะเหรี่ยงโปบ้านเกาะสะเดิ่ง ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี เป็นกลุ่มชาวเขาที่มีภาษาพูดเป็นของตนเอง ได้อพยพจากประเทศพม่าเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย ตามแนวชาวแดนไทยพม่าตั้งแต่ช่วงก่อนพุทธศักราช 2300 ตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนขึ้นบริเวณลำน้ำแม่กษัตริย์และลำห้วยโรคี่ จนได้รับการแต่งตั้งขึ้นเป็นเมืองสังขละบุรีในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานบรรดาศักดิ์ตำแหน่งพระศรีสุวรรณคีรีให้แก่ผู้นำชาวกะเหรี่ยง ทำหน้าที่เป็นเมืองหน้าด่านป้องกันชายแดนสืบทอดต่อกันมา จนถึงสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้ปฏิรูปการปกครองปรับเปลี่ยนตำแหน่งเจ้าเมืองเป็นนายอำเภอจนถึงปัจจุบัน ในด้านการทำมาหากิน ชาวกะเหรี่ยงบ้านเกาะสะเดิ่งมีระบบการผลิตแบบเกษตรยังชีพทำไร่หมุนเวียนไปตามพื้นที่ไร่ซาก ซึ่งเคยทำไร่มาก่อน ปล่อยให้ป่าคืนสภาพแล้วจึงกลับมาทำกินใหม่อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเป็นวิถีการผลิตที่อาศัยความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติและมีความเป็นอยู่อย่างกลมกลืนกับระบบนิเวศ สะสมภูมิปัญญาจนเกิดเป็นองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ของตนเองสืบทอดเป็นจารีตปฏิบัติต่อกันมารุ่นแล้วรุ่นเล่าจนปัจจุบัน

Copyright by Mahidol University

บทที่ 5
ความเชื่อของกะเหรี่ยงโปบ้านเกาะสะเดิ่ง ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี

ปราชญ์ชาวกะเหรี่ยงได้แสดงโลกทัศน์ให้เห็นความเกื้อกูลกันระหว่างแนวความเชื่อสองแนวทาง คือ พุทธศาสนาและฤาษี โดยกล่าวถึงพุทธศาสนาว่ามีความสูงใหญ่ ส่วนความเชื่อแบบฤาษีมีความกว้างไกล สะอาดและเตียนโล่ง เมื่อพื้นดินที่กว้างโล่งเตียน มีต้นไม้ใหญ่งอกงามย่อมสร้างความร่มรื่น ความอุดมสมบูรณ์แก่คนทุกคน (หม่องแป่, สัมภาษณ์) จากโลกทัศน์ที่ชาวกะเหรี่ยงกล่าวมาข้างต้น ได้แสดงความกลมกลืนของศาสนาสองศาสนา ซึ่งหล่อหลอมวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงเข้าด้วยกัน ทั้งแนวทางอุดมคติและแนวทางการปฏิบัติ ความเชื่อตามแบบพุทธศาสนาสามารถตอบสนองชีวิตได้ในแนวทางของอุดมคติ การสร้างบุญเป็นการสะสมบารมีให้ตนเอง ส่วนความเชื่อแบบฤาษี เป็นการตอบสนองความต้องการในทางปฏิบัติ ชาวกะเหรี่ยงจึงไหว้พระอันเป็นความเชื่อแบบพุทธศาสนาและไหว้ผีอันเป็นความเชื่อแบบฤาษี โดยไหว้พระเพื่อชีวิตในชาติหน้า และไหว้ผีเพื่อชีวิตชาตินี้ (หม่องแป่, สัมภาษณ์) เพราะผีหรือจิตวิญญาณแห่งธรรมชาติมีความหมายต่อ ชาวบ้านในการให้กฎเกณฑ์ในการประพฤติปฏิบัติตนให้คุณให้โทษแก่คนในชุมชนและสามารถตอบคำถามต่างๆ ในชีวิตประจำวันได้ (สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์, 2533: 35)

5.1 ความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนา

คนทั่วไปมักเข้าใจกันว่า กะเหรี่ยงโปรับพุทธศาสนาแบบเถรวาทมาจากชนชาติมอญ แม้แต่ตำนานที่บอกเล่าเกี่ยวกับการรับเอาพุทธศาสนามาสู่ชุมชนชาวกะเหรี่ยงนั้น ชาวกะเหรี่ยงบางคนก็ยังกล่าวว่ารับมาจากชนชาติมอญเช่นกัน ที่ชาวกะเหรี่ยงเชื่อเช่นนั้นเพราะในบทสวดทางพุทธศาสนาและคัมภีร์ "ไตรปิฎก (ไป่ยต่าเกาะวู)" ที่ปรากฏอยู่ในชุมชนกะเหรี่ยงก็เป็นตามแบบของชนชาติมอญ อย่างไรก็ตามในตำนานก็ยังมีความคลุมเครืออยู่บ้างเมื่อเปรียบเทียบกับข้อมูลทางประวัติศาสตร์

ชาวกะเหรี่ยงบอกกล่าวกันอยู่เสมอว่า พุทธศาสนาที่คนกะเหรี่ยงนับถือกันอยู่ในปัจจุบันนั้นไม่ใช่ศาสนาของกะเหรี่ยงศาสนาของชาวกะเหรี่ยงยังไม่อุบัติขึ้นในโลกนี้ ในตำนานการเกิดเผ่าพันธุ์ของมนุษย์กะเหรี่ยงเชื่อว่า กะเหรี่ยงเป็นพี่ชายคนโต รองลงมาคือ คนเชื้อสายมอญแตกลูกหลานออกเป็น 41 เผ่า คนที่สามเชื้อสายพม่าแตกลูกหลานออกเป็น 7 เผ่า คนที่สี่เชื้อสายไทยแตกลูกหลานออกเป็น 30 เผ่าและคนสุดท้องเป็นฝรั่งแตก ลูกหลานออกเป็น 60 เผ่า รวมเป็น 101 เผ่า เช่นเดียวกับตำนานพระเจ้าร้อยเอ็ด ซึ่งในบรรดา 101 เผ่านี้ยังขาดชาวกะเหรี่ยงอยู่ ในจำนวนพี่น้องทั้งห้าคนนั้น น้องๆ ทั้งสี่คนต่างก็มีศาสนาเป็นของตนเองแล้ว ในอนาคตกาลศาสนาของกะเหรี่ยงจะอุบัติขึ้นมา

Copyright by Mahidol University

ชาวกะเหรี่ยงจึงต้องบำเพ็ญพรตเป็นฤาษี (ผู้ไอ่ยไส่ย : อิสิ) และยึมพุทธศาสนามานับถือก่อน เพื่อสะสมบารมีจนกว่าศาสนาของกะเหรี่ยงจะอุบัติขึ้นในดินแดน "ซ่งปะไต่ยหรือซ่งเป่าะวุ่ไต่ย" (ผู้เหลียวเฮ้, สัมภาษณ์)

ตามตำนานในการรับพุทธศาสนาได้กล่าวถึงความเชื่อดั้งเดิมของชาวกะเหรี่ยงที่นับถือฤาษี ซึ่งในสมัยนั้นชาวกะเหรี่ยงนับถือผีแต่เพียงอย่างเดียวยังไม่นับถือพุทธศาสนา แต่มีฤาษีเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและมีบทบาทในการชี้นำสังคมได้ ฤาษีมีความเห็นว่าพุทธศาสนามีแนวคิดที่ดีอยากจะรับพุทธศาสนามาให้คนกะเหรี่ยงได้นับถือ จึงสั่งสอนศิษย์จำนวน 3 คน ได้แก่ ย่องโท่ ย่องสตุะ และย่องเข้หมะ ให้มีความรู้ตามแบบฤาษีจนแตกฉาน แล้วส่งศิษย์ทั้งสามให้เดินทางไปขอบวชและรับพุทธศาสนาจากชนชาติมอญ พม่าและไทยมาเผยแพร่แก่ชาวกะเหรี่ยง

ในการเดินทางไปขอบวชครั้งนั้น ทั้งสามคนต่างได้รับการปฏิเสธจากชนชาติทั้งสามทำให้ศิษย์ของฤาษี ทั้งสองคือย่องโท่และย่องเข้หมะท้อใจล้มเลิกความพยายาม แต่ย่องสตุะไม่ยอมล้มเลิกจึงตัดสินใจเดินทางไปยังที่ประชุมธรรมะในประเทศพม่าซึ่งขณะนั้นพระผู้ใหญ่ของประเทศพม่ากำลังสังคายนาพระไตรปิฎกอยู่และกำลังถกปัญหาเกี่ยวกับเรื่องมงคลสูตร ซึ่งมีคาถาว่า "พฺรูหิ มงฺคลมุตฺตมํ" ย่องสตุะได้ลุกขึ้นตอบข้อปุจฉาและอธิบายคาถาดังกล่าวจนครบถ้วน และได้รับการยกย่องว่ามีความรู้ทางพุทธศาสนา เป็นอย่างดี แต่เมื่อย่องสตุะขอบวชเป็นภิกษุก็ได้รับการคัดค้าน โดยให้เหตุผลว่ากะเหรี่ยงเป็นคนป่าไม่ควรได้รับการบวช ย่องสตุะจึงได้อ้างถึงเรื่องเล่าเมื่อครั้งพระพุทธเจ้าเสด็จธุดงค์ไปในป่าได้พบกับลูกลิงตกในลำธาร พระพุทธเจ้าได้ช่วยชีวิตลูกลิงนั้นไว้พ้นจากการจมน้ำตาย อีกทั้งยังเอาจีวรห่อลูกลิงนั้นไว้ ลิงซึ่งเป็นสัตว์เดียรฉานยังได้ห่มจีวรแต่กะเหรี่ยงเป็นคนทำไมไม่มีสิทธิในการบวช จากคำถามของย่องสตุะนี้เองทำให้พระผู้ใหญ่ทั้งหลายยอมบวชให้ย่องสตุะและให้ฉายาว่า "ต่าไม๊ย (ตมิภิกฺขุ)" คนกะเหรี่ยงเรียกกันว่า "ผู้ต่าไม่ย" ชาวกะเหรี่ยงจึงได้บวชในพุทธศาสนาตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา (เนเส่ง, สัมภาษณ์)

การรับพุทธศาสนาของชาวกะเหรี่ยงนั้นยังมีเรื่องเล่าว่า คนกะเหรี่ยงรับต่อมาจากชาวพม่าอีกทอดหนึ่ง คือ หลังจากที่ชนชาติพม่ายึดเอาคัมภีร์พุทธศาสนามาจากชนชาติมอญ ซึ่งในอดีตชนชาติมอญไม่ยอมให้ชาวกะเหรี่ยงได้บวช ภายหลังกษัตริย์พม่าพระองค์หนึ่งได้ตีเมืองมอญแตกแล้วรับเอาพุทธศาสนาแบบเถรวาทมาจากชนชาติมอญแล้วมีพระบรมราชานุญาตให้คนกะเหรี่ยงสามารถบวชเป็นภิกษุในพุทธศาสนาได้ตั้งแต่นั้นมา (พระครู กาญจนาสุทธิคุณ, สัมภาษณ์) ซึ่งเรื่องราวในประวัติศาสตร์เกี่ยวกับกษัตริย์พม่าตีเมืองมอญแตก แล้วรับเอาพุทธศาสนาแบบเถรวาทจากชนชาติมอญมานั้น ในประวัติศาสตร์กล่าวถึงพระเจ้าอนิรุธหรือพระเจ้าอนรธา (ค.ศ. 1044 - 1077) ผู้ได้รับคำแนะนำจากชิน อรหันต์ (Shin Arahan) ให้ส่งฑูตไปขอพระไตรปิฎกจากพระเจ้ามนูหะแห่งอาณาจักรสะเทิม (สุธรรมวดี) แต่พระเจ้ามนูหะไม่ยินยอมมอบพระไตรปิฎกให้ จึงกลายเป็นสาเหตุให้พระเจ้าอนิรุธยกทัพเข้ายึดครองอาณาจักรสะเทิม ในสงครามครั้งนั้นพระเจ้าอนิรุธได้ใช้อุบายด้วยการส่งราชธิดาไปทำลายของวิเศษ 3 อย่าง ของพระเจ้ามนูหะ คือ (สุดารา สุจฉายา, 2527: 8 - 10) (1) ไม่ให้พระเจ้ามนูหะสมาทานศีล (2) ทำลายกลองวิเศษ และ (3) ทำลายแม่ทัพสองนาย

ชาวกะเหรี่ยงที่รับพุทธศาสนานับถือพระเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สามารถก่อให้เกิดสิ่งที่ดี

Copyright by Mahidol University

เป็นมงคลแก่มนุษย์ จึงมีการทำบุญเพื่อสร้างสมบารมีเพื่อให้เกิดใหม่ในโลกหน้า ชาวกะเหรี่ยงเรียกพระพุทธรูปว่า"ไจ่ยเก่อชา" และคำว่า"ไจ่ย"มีความหมายที่ครอบคลุมถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์แห่งจิตวิญญาณของบรรพบุรุษด้วย อันแสดงให้เห็นการผสมผสานระหว่างพุทธศาสนากับความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณของชาวกะเหรี่ยง

จากความเชื่อว่าป่าทุ่งใหญ่นเรศวรเป็นดินแดนแห่งจิตวิญญาณ (ซ่งปะไต่ย) ชาวกะเหรี่ยงเชื่อว่าดินแดนแห่งนี้จะมีผู้มีบุญลงมาจุติและประกาศศาสนาเป็นของชาวกะเหรี่ยงในอนาคต ซึ่งผู้มีบุญที่ลงมาจุตินั้นคือ"พระอาริยะหรือพระศรีอาริย์ (อ่าไร๊ยหยะ)" ที่ปรากฏในพุทธทำนาย เมื่อสิ้นพุทธกาลห้าพันปีจึงถึงยุคของพระศรีอาริยเมตไตรย ซึ่งเป็นยุคที่ชาวกะเหรี่ยงได้ประกาศศาสนาเป็นของตนเอง ความเชื่อนี้เองได้ปรากฏอยู่ในสังคมชาวกะเหรี่ยงทุ่งใหญ่ เกิดฤาษีลัทธิอาริยะขึ้นด้วยการสร้างชุมชนแห่งอุดมคติขึ้น

ชุมชนแห่งอุดมคติแห่งแรกในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร คือ บริเวณหุบเขาไล่ว่าบ่อง (ไผ่เหลือง) ได้เกิดมีฤาษีตนแรกตามลัทธิฤาษีของชาวกะเหรี่ยงขึ้น ต่อมาได้ย้ายชุมชนแห่งอุดมคติไปตั้งบริเวณลำน้ำแม่กษัตริย์ และสืบทายาททางลัทธิต่อกันมาจนถึงฤาษีตนที่เจ็ด ในขณะนั้นมีชาวกะเหรี่ยงคนหนึ่งจากพื้นที่ห้วยแม่กลอง ได้ลงมาฝากตัวเป็นศิษย์ร่ำเรียนองค์ความรู้ตามลัทธิอาริยะกับฤาษีตนที่เจ็ดจนมีความรู้ได้สืบทอดตำแหน่งฤาษี แล้วกลับไปตั้งชุมชนแห่งอุดมคติขึ้นที่บริเวณหมู่บ้านไล่ถ่องคู (เรตองคู) สานต่อชุมชนแห่งอุดมคติมาจนปัจจุบัน ส่วนชุมชนแห่งอุดมคติบริเวณลำน้ำแม่กษัตริย์ก็ได้เลิกร้างไป (หม่องแป่, สัมภาษณ์)

จากตำนานเกี่ยวกับชุมชนแห่งอุดมคติในดินแดนซ่งปะไต่ยนี้ ได้ส่งผลถึงบุคลิกของชาวกะเหรี่ยงในพื้นที่ตำบลไล่โว่ที่เกิดมาจากการหล่อหลอมทางความเชื่อตามแนวลัทธิฤาษีของชาวกะเหรี่ยงและความเชื่อเกี่ยวกับพระศรีอาริยเมตไตรยโลกหน้าตามแนวทางพุทธศาสนา ในปีพุทธศักราช 2533 ชาวกะเหรี่ยงกลุ่มหนึ่งได้ร่วมกันก่อตั้งชุมชนแห่งอุดมคติขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ตรงบริเวณหุบเขาไล่ว่าบ่องบริเวณที่เคยเป็นชุมชนแห่งอุดมคติแหล่งแรก ต่อมาชุมชนแห่งอุดมคติแห่งนี้ก็ได้เลิกร้างไปในเวลาอันสั้น ตั้งเป็นชุมชนอยู่ได้เพียงสามปีเท่านั้น อย่างไรก็ตามชาวกะเหรี่ยงในดินแดนซ่งปะไต่ยยังคงประพฤติตนอยู่ในศีลกินมังสวิรัสอยู่ตลอดเวลา หากไม่ตลอดชีวิตก็มักเป็นช่วงเข้าพรรษาหรืออย่างน้อยก็ทุกวันพระเพื่อเป็นการสร้างสมบารมีให้ได้เกิดทันในยุคอาริยะ

พุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในชุมชนกะเหรี่ยงบ้านเกาะสะเดิ่งคือ ความศรัทธาที่มีต่อสถาบันพุทธศาสนาอย่างมั่นคง ชาวกะเหรี่ยงมีความเชื่อเรื่องกรรมการทำบุญเป็นการสร้างสมบารมีให้มีชีวิตที่ดี และได้เกิดใหม่ในยุคพระศรีอาริย์ตามความเชื่อเกี่ยวกับในโลกหน้า ซึ่งแสดงออกในรูปของค่านิยมให้บุตรหลานได้บวชเป็นสามเณร บวชพระเมื่ออายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ ถ้าเป็นผู้หญิงให้เป็นชีเพื่อให้มีโอกาสในการศึกษาธรรมะ

การนำพุทธศาสนาเข้ามาผสมผสานกับความเชื่อเรื่องผีของชาวกะเหรี่ยงนั้น เป็นการเพิ่มบทบาทของผู้ชายในสังคมกะเหรี่ยงมีให้มากขึ้น ตามความเชื่อดั้งเดิมของกะเหรี่ยง ผู้นำบ้านเป็นผู้นำทางสังคมอาจเป็นผู้หญิงหรือผู้ชายก็ได้ บางชุมชนมีบทบาททั้งผู้หญิงผู้ชายควบคู่กันไป ความเชื่อทางพุทธศาสนาให้โอกาสแก่ผู้ชายมีบทบาทมากกว่าผู้หญิง คือ ผู้ชายสามารถเข้าใกล้ชิด

Copyright by Mahidol University

กับพระสงฆ์และบวชเรียนเป็นพระสงฆ์ได้ แต่ผู้หญิงไม่มีโอกาสเช่นนี้ พื้นที่ทางความเชื่อบางพื้นที่เป็นเขตต้องห้ามสำหรับผู้หญิง เมื่อไปวัดทุกวันพระผู้หญิงนั่งไหว้พระอยู่ด้านหลังผู้ชาย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าวัดเป็นพื้นที่ของผู้ชายสถาบันความเชื่อทางสังคมทำให้ผู้ชายกลายเป็นผู้นำทางสังคมอย่างเต็มตัว

5.2 ความเชื่อเกี่ยวกับผี

ความเชื่อเกี่ยวกับผีให้ความสำคัญในจิตวิญญาณแห่งธรรมชาติ โดยเชื่อว่าสรรพสิ่งนั้นมีจิตวิญญาณและมีเจ้าของคอยดูแลสรรพสิ่งอยู่ด้วยกันทั้งสิ้น ภูเขามีเจ้าภูเขา (ขุหลุ่งฉา) ป่ามีเจ้าป่า (เหม่ยละฉา) ลำน้ำเล็กๆมีเจ้าลำน้ำ (ที่พูฉา) ดินมีเจ้าแห่งดิน (ซ่งธะรี) ฯลฯ มนุษย์ไม่สามารถครอบครองยึดถือเอาธรรมชาติเป็นของตนเองเพราะมนุษย์เป็นผู้มาทีหลัง มีสิทธิเพียงแค่อาศัยอยู่และใช้สอยประโยชน์จากธรรมชาติเท่านั้น ในการใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ มนุษย์จำเป็นต้องกำหนดอาณาเขตพื้นที่ที่มนุษย์สามารถใช้สอยได้ และมีผู้รับหน้าที่ดูแลให้เป็นสัดเป็นส่วน แต่ไม่แยกพื้นที่เหล่านั้นออกจากธรรมชาติ มนุษย์ต้องขออนุญาตใช้สถานที่เป็นบ้าน (เกุย) เป็นหมู่บ้าน (เต่อว่อง) เป็นไร่ (เม่อะ) เป็นป่า (เหม่ยละ) ฯลฯ การขออนุญาตใช้สถานที่แต่ละพื้นที่ซึ่งมีวิธีการต่างกัน เช่น การสร้างบ้านต้องทำพิธีเสี่ยงทาย (เก่อ) การหาพื้นที่ทำไร่ต้องทำพิธีตีป่า (ดุเหม่ยละ) เป็นต้น ดังนั้นในแต่ละพื้นที่ที่มนุษย์ได้รับการอนุญาตให้ใช้สอยจะมีเครื่องหมายที่แสดงการใช้สอยของพื้นที่ต่างๆ และจำเป็นต้องมีผู้ทำหน้าที่เฉพาะ เช่น บ้านต้องมีหิ้งบูชา (ไจ่ย) ผู้รับหน้าที่ดูแลคือ ผู้หญิงผู้เป็นเจ้าของตระกูล หมู่บ้านจะต้องมีผู้ผะดูประจำหมู่บ้านผู้รับหน้าที่ดูแล คือ ผู้นำบ้าน ไร่ต้องมีข้าวเก้าก้อซึ่งเป็นศูนย์กลางของไร่ ผู้รับหน้าที่ดูแลคือเจ้าของไร่

จิตวิญญาณแห่งธรรมชาติที่ผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวบ้านเกาะสะเดิ่งมีดังนี้

5.2.1 ผีธรรมชาติหรือผีป่า (เหม่ยละฉา)

เหม่ยละฉา คือ จิตวิญญาณที่มีอยู่ในธรรมชาติทั้งมวล ทำหน้าที่ดูแลรักษาป่าและผู้อาศัยอยู่ในป่าทั้งหมดรวมทั้งสัตว์ทุกชนิดรวมถึงผีป่าหรือเจ้าป่าเจ้าเขาซึ่งแยกย่อยออกตามสถานที่ต่าง ๆ ได้ เช่น

จิตวิญญาณที่ดูแลภูเขา	เรียกว่า	ขุหลุ่งฉา (เจ้าภูเขา)
จิตวิญญาณที่ดูแลหน้าผา	เรียกว่า	ไล่ฉา (เจ้าหน้าผา)
จิตวิญญาณที่ดูแลห้วยเล็กๆ	เรียกว่า	ที่พูฉา (เจ้าห้วยเล็ก)
จิตวิญญาณที่ดูแลบึง	เรียกว่า	ที่เก่อม่าฉา (เจ้าบึง)
จิตวิญญาณที่ดูแลต้นไม้	เรียกว่า	เสตุฉา (เจ้าต้นไม้)

Copyright by Mahidol University

จิตวิญญาณของพื้นที่ต่าง ๆ เหล่านี้ จะคอยควบคุมพฤติกรรมของคนกะเหรี่ยงให้ประพฤติตนอยู่ในจารีต ผู้ที่เข้าไปในป่าแล้วประพฤติตนไม่สุภาพ เช่น ขับถ่ายของเสียลงบนพื้นที่ใด ๆ โดยไม่ให้ความเคารพแก่เจ้าของพื้นที่นั้น จะถูกกลั่นแกล้งหรือทำให้เป็นไปถึงแก่ชีวิตได้ การแก้ไขต้องทำพิธีเสียกบาล (ธุคว่ง) ขอขมาแก่จิตวิญญาณเจ้าของพื้นที่นั้นตามวิธีการต่าง ๆ ของจิตวิญญาณแต่ละสถานที่

5.2.2 เจ้าแห่งดิน (กองคูฉาหรือซุ่งถะรี)

กองคูฉาหรือซุ่งถะรี เป็นจิตวิญญาณที่สำคัญที่สุดเพราะมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายต่างก็อาศัยพื้นดินเป็นที่อยู่ที่กินด้วยกันทั้งนั้น ในความเชื่อตามแบบฤาษีจะนับถือดินเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต้องให้ความเคารพแก่ดินในฐานะเป็นแม่ของสรรพสิ่ง ดังนั้นในหมู่บ้านของชาวกะเหรี่ยงหลาย ๆ หมู่บ้านมีเจดีย์ (กลุ่ง) ที่ก่อด้วยดินไว้เสมอ ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน และเป็นพื้นที่ต้องห้ามสำหรับบุคคลภายนอก ทุก ๆ ปีการบูชาตามพิธีกรรมของฤาษีชาวกะเหรี่ยงต้องก่อเจดีย์ด้วยดินสำหรับทำพิธีไหว้เจดีย์ดินในพิธีต่าง ๆ เช่น บ่ากลุ่ง บ่าถะเหมาะวุ บ่าถะไลย บ่าเถอะเดิ่ง เป็นต้น เพื่อเป็นการขอขมาแก่จิตวิญญาณแห่งดิน ที่มนุษย์อาศัยอยู่ทำมาหากินและเหยียบย่ำ ตลอดจนการขับถ่ายของเสียจากร่างกายลงบนพื้นดิน เจ้าแห่งดินเป็นผีดีให้คุณแก่มนุษย์มากกว่าให้โทษ เป็นผู้มีพระคุณต่อชาวกะเหรี่ยงมาก ให้ที่ทำกินยังชีพช่วยดูแลต้นข้าว ผืนไร่และเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ เชื่อกันว่าเป็นจิตวิญญาณเพศหญิงที่คอยดูแลรักษาสรรพสิ่งทั้งหลายที่อาศัยอยู่บนผืนดิน

เจ้าแห่งดินเป็นจิตวิญญาณที่มีบทบาทมากในชุมชนกะเหรี่ยง การประกอบกิจกรรมหลาย ๆ อย่างชาวกะเหรี่ยงจึงต้องขออนุญาตต่อเจ้าแห่งดินก่อน เช่น การเริ่มต้นทำไร่ในขั้นตอนการหยอดข้าวต้องไหว้เจ้าแห่งดินตรงที่ปลูกข้าวเก้ากอและฝากไร่ผืนนั้นไว้กับเจ้าแห่งดิน จนกว่ายายข้าวมาอยู่ที่ข้าวเก้ากอนั้น หรือแม้แต่งานบุญต่าง ๆ ในชุมชน ก่อนจัดงานบุญใด ๆ ไม่ว่าเป็นงานบุญตามแบบพุทธศาสนาหรือตามแบบของกะเหรี่ยง ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งต้องบอกกล่าวแก่เจ้าแห่งดิน เมื่อเสร็จงานแล้วต้องขอบคุณเจ้าแห่งดินอีกครั้งหนึ่งด้วยการประกอบพิธีกรรม “ปะจะซุ่งธะรี”

5.2.3 ยายข้าว (ภี่บือโหย่)

ภี่บือโหย่เป็นจิตวิญญาณที่มีอยู่คู่กับต้นข้าวและเป็นผู้มีพระคุณแก่ชาวกะเหรี่ยงอีกตนหนึ่ง มีนิทานที่เล่าเกี่ยวกับต้นข้าวว่าเป็นเทพธิดาตนหนึ่งเป็นน้องคนเล็กเรียกกันว่า “นองบื่อ” หมายถึงเป็นลูกสาวคนสุดท้องเป็นเทพธิดาตนที่เจ็ด เทพธิดาคนเล็กนั้นมีความปรารถนาจะช่วยมนุษย์จึงอธิษฐานให้ตนเองมาเกิดบนโลกมนุษย์ เมื่อลงมาเกิดนั้นด้วยบารมีที่ได้สร้างไว้ได้เกิดเป็นผู้หญิงและร่างกายมีกลิ่นหอมอาศัยอยู่ในป่า ซึ่งในขณะนั้นมีฤาษีตนหนึ่งชื่อว่า “มีมิ (ตาไฟ)” นั่งบำเพ็ญเพียรอยู่ในป่าเดียวกัน อยู่มาวันหนึ่งเทพธิดานองบื่อได้เดินเข้าไปใกล้ ๆ กับที่ฤาษีนั่งภาวนาอยู่ ฤาษีมีมิได้กลิ่นหอมที่ไม่เคยได้กลิ่นมาก่อนจึงลืมตาออกมาดู ร่างของเทพธิดานองบื่อนั้นก็ถูกไฟไหม้

Copyright by Mahidol University

เป็นเถ้าถ่านไป ฤาษีมีมิตกใจมากที่เผลอทำร้ายผู้อื่นโดยมิได้ตั้งใจ จึงได้อธิษฐานว่าถ้าผู้ที่กลายเป็นเถ้าถ่านนี้มีจิตใจบริสุทธิ์ก็ขอให้เถ้าถ่านกลับฟื้นขึ้นดังเดิม แต่ถ้าผู้ที่กลายเป็นเถ้าถ่านนี้มีจิตใจไม่บริสุทธิ์ก็ขอให้คงสภาพเป็นเถ้าถ่านอยู่อย่างนั้น อธิษฐานแล้วจึงนำไม้ที่เรียกว่าโคนตายปลายเป็นชี้ไป เถ้าถ่านนั้นก็กลายเป็นเทพธิดานองบื่อขึ้นมา เมื่อซักถามจนเข้าใจในความปรารถนาแล้ว ฤาษีมีมิจึงเสกให้เทพธิดานองบื่อกลายเป็นเถ้าถ่านอีกครั้งหนึ่ง เอาน้ำศักดิ์สิทธิ์พรมไปจนครบเจ็ดวันมีต้นข้าวงอกออกมา เมื่อต้นข้าวนั้นสูงขึ้นก็ออกลูกเป็นผลข้าวผลเดียว สามารถทานได้เลยโดยไม่ต้องตำ เมื่อผ่านไปเจ็ดวันผลข้าวนั้นก็สุกฤาษีมีมิก็ไปปลิดมา แล้วนั้งสมาธิเอาไม้โคนตายปลายเป็นตีลงไปที่ผลข้าว ผลข้าวนั้นแตกกระจายไปแปดทิศกลายเป็นพันธุ์ข้าวอาหารแก่มนุษย์และสัตว์โลกตั้งแต่บัดนั้น (ผู้เหลียวเฮ้, สัมภาษณ์)

เมื่อชาวกะเหรี่ยงได้รับความเชื่อทางพุทธศาสนาเข้ามามีบทบาทในชุมชน การประชันขันแข่งทางความเชื่อระหว่างพุทธศาสนากับฤาษีได้เกิดขึ้นในตำนานของยายข้าว เกิดการตั้งกะทู้ถกเถียงกันว่าระหว่างยายข้าวกับพระพุทธเจ้าว่าผู้ใดสำคัญกว่าชาวกะเหรี่ยงเมื่อยอมรับในความสูงใหญ่ของพุทธศาสนาต่างสรุปว่าพระพุทธเจ้าสำคัญกว่ายายข้าว ยายข้าวรู้สึกน้อยใจจึงกลับไปสวรรค์ทิ้งให้มนุษย์และสัตว์ทั้งหลายอดข้าว จนต้องให้ฤาษีเป็นผู้ทำหน้าที่เชิญยายข้าวลงมาเป็นอาหารแก่มนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย ฤาษีอ้อนวอนจนยายข้าวยินยอมลงมาโลกมนุษย์ แต่จะลงมาในลักษณะของ “ทูกี่บือโหย่ (นกยายข้าว : เหยี่ยว)” คอยดูแลไร่และต้นข้าวให้ต่อเมื่อตอไม้ในไร่เป็นสีดำ

5.2.4 ศาลยายตาหรือศาลต้นไม้ใหญ่ (ผู้ผะดูหรือเสฺตผะดู)

จากมโนทัศน์ที่เชื่อว่าธรรมชาติมิได้เป็นเพียงวัตถุทางกายภาพ หากแต่มีจิตวิญญาณมีเจ้าของคอยคุ้มครองธรรมชาติ มนุษย์จึงไม่มีสิทธิในการครอบครองสิ่งใด ๆ ที่มนุษย์มิได้เป็นผู้สร้าง มนุษย์มีสิทธิเพียงการใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่ก่อนแล้ว การใช้สอยพื้นที่ของชาวกะเหรี่ยงมีวิธีปฏิบัติอย่างเคารพ ซึ่งต้องอาศัยองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญามาใช้ในการแสดงความเคารพและขออนุญาตใช้สอยสถานที่ต่าง ๆ การขออนุญาตใช้พื้นที่บางส่วนของผืนป่าธรรมชาติ มาเป็นหมู่บ้านจำเป็นต้องใช้ผู้มีปัญญาที่มีความรู้ ความเข้าใจในการแสดงความเคารพต่อจิตวิญญาณของผืนป่าธรรมชาติที่อยู่ตรงพื้นที่นั้น

ศาลยายตา เป็นเครื่องหมายแสดงความเป็นหมู่บ้านของชาวกะเหรี่ยงและเป็นสิ่งที่แสดงการได้รับอนุญาตการใช้สอยพื้นที่จากธรรมชาติเป็นที่อยู่อาศัย โดยการสร้างศาลสักการะประจำหมู่บ้านไว้ “ผู้ผะดู” หมายถึง ตาหรือปู่ ซึ่งแท้ที่จริงแล้วจิตวิญญาณที่เป็นเจ้าของพื้นที่มักเป็นเพศหญิงเดิมเรียกว่า “กี่ผะดู” ซึ่งหมายถึงยายหรือย่าและกำหนดเอาต้นไม้ใหญ่ต้นใดต้นหนึ่งในบริเวณนั้น เป็นศูนย์กลางจึงมีคำเรียกอีกคำหนึ่ง ว่า “เสฺตผะดู” หมายถึงต้นไม้ใหญ่ แต่ชาวกะเหรี่ยงนิยมเรียกกันว่าผู้ผะดูมากกว่าอย่างอื่น ศาลยายตาของบ้านเกาะสะเดิ่งในอดีต เป็นต้นไม้ใหญ่ที่เชื่อว่าเป็นที่พำนักของจิตวิญญาณของพื้นที่ป่าธรรมชาติแห่งนี้ก่อนที่เป็นหมู่บ้าน การขอใช้พื้นที่ผู้เข้ามาตั้งบ้านเรือนได้ขออนุญาตจากจิตวิญญาณของต้นไม้ใหญ่ประจำหมู่บ้าน โดยมี

Copyright by Mahidol University

ผู้นำบ้านเป็นผู้นำพิธี ต่อจากนั้นก็มีศาลเป็นสถานที่สำหรับแสดงความเคารพของผู้อยู่อาศัยและผู้ที่ผ่านไปมา ต่อมาความเคารพศรัทธาที่เพิ่มพูนมากขึ้น ทำให้ความเป็นจิตวิญญาณของต้นไม้ปรับเปลี่ยนมาเป็นจิตวิญญาณของบรรพบุรุษ

จากการที่ผู้ผะดูมีจิตวิญญาณจากต้นไม้ใหญ่นี้ สืบเนื่องมาจากความเชื่อดั้งเดิมของกะเหรี่ยงส่วนใหญ่นับถือออองเหม่หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “วะเพี่ยอง” ซึ่งแต่ละสายตระกูลนับถือต้นไม้ต้นใดต้นหนึ่งเป็นต้นไม้ประจำสายตระกูลของตน โดยเชื่อว่าเป็นสถานที่จิตวิญญาณของบรรพบุรุษอาศัยอยู่ต้องทำพิธีไหว้บรรพบุรุษที่ต้นไม้นั้น กลุ่มที่นับถือออองเหม่ไม่ไหว้ต้นไม้ของตระกูลอื่นเพราะถือว่าเป็นผีคนละสายตระกูล ดังนั้นครอบครัวกะเหรี่ยงที่นับถือออองเหม่จะไม่ไหว้ศาลยายตาประจำหมู่บ้าน เพราะเป็นการนับถือผีของสายตระกูลอื่น แต่สำหรับกะเหรี่ยงกลุ่มด้ายขาวและกลุ่มด้ายเหลืองที่นับถือศาสนาพุทธจะยอมไหว้ศาลยายตา

5.3 ความเชื่อเรื่องวีหล่า

5.3.1 วีหล่าคน (วีหล่าโผล่ว)

จากมโนทัศน์ที่มองว่ามนุษย์ประกอบเป็นตัวตนด้วยกายและจิต กายนั้นประกอบด้วยธาตุทั้งสี่ คือ ดิน น้ำ ลม และไฟ ส่วนจิตเป็นส่วนประกอบด้วยวิญญองและวีหล่า ธาตุทั้งสี่ก่อให้เกิดอวัยวะต่างๆ ของส่วนที่เป็นกายทั้งสามสิบสองส่วน วิญญองและวีหล่ารวมกันเป็นจิตอีกหนึ่งส่วน ทำให้ร่างกายมี 33 ส่วน ในส่วนของจิตนั้นเป็นส่วนที่สำคัญ ทำให้มนุษย์ได้มีความรู้สึกนึกคิดต่างๆ วิญญองเป็นวิญญาณธาตุตามคติของพุทธศาสนา เป็นธาตุรู้ของมนุษย์เป็นหนึ่งในเบญจขันธ์ อาจกล่าวได้ว่าวิญญองเป็นผลจากการกระทบระหว่างผัสสะภายนอกกับประสาทสัมผัสของมนุษย์เกิดเป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นตรงสัมผัสแล้วไหลไปสู่จิต ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นหลังผัสสะ ส่วนวีหล่ามีความหมายใกล้เคียงกับคำว่า “ขวัญ” ในภาษาไทย ซึ่งหมายถึงพลังแห่งชีวิต เป็นความอยากทะเยอทะยาน ความอยู่ดีกินดี ความสุขแห่งชีวิต

วีหล่าในความหมายของชาวกะเหรี่ยง คือ จิตวิญญาณที่ก่อให้เกิดอาการต่าง ๆ ขึ้น เช่น ความรู้สึกหิว รู้สึกอยาก และรับรู้ความอร่อยในรสชาติต่าง ๆ เป็นต้น ชาวกะเหรี่ยงได้พรรณนารูปลักษณ์ของวีหล่าว่ามีลักษณะคล้ายกับเงา และเรียกเงาว่าเป็นรูปร่างวีหล่า (วีหล่ากง่อง) เห็นได้จาก “ถะคู้ลีมุ่ง (เพลงสี่วรรค)” ของชาวกะเหรี่ยงที่ร้องเกี้ยวกันระหว่างหนุ่มสาวว่า

“ มี่เล่อเย่อะวฺมี่นองทองสตฺะ มี่มอบาโพ่วีโพ่หล่า
มี่ไถ่ยเล่อเยอะวฺเนพือกง่า มี่มอโหล่ไถ่ยเฉ่อนึ่งกง่า”

ความหมาย

“ เคลิ้มหลับฝันไปงีบหนึ่ง ในฝันเห็นดอกไม้เป็นเงารางเลือน
เคลิ้มหลับอีกงีบหนึ่งนะน้องหญิง ในฝันเห็นเป็นเราสองคุยกัน ”

Copyright by Mahidol University

ในเพลงสี่วรรคของชาวกะเหรี่ยงข้างต้นนี้ ได้กล่าวถึง "โพ้วีโพ่หล่า" หมายถึง เงาของดอกไม้ ซึ่งเป็นคำเปรียบเปรยหมายถึงผู้หญิงที่เห็นในฝันว่ามองเห็นเป็นรูปร่างรางเลือนเหมือนเงาของดอกไม้ ซึ่งแสดงว่ากะเหรี่ยงได้มองเห็นรูปลักษณ์ของวีหล่าว่ามี รูปลักษณ์เช่นเดียวกับเจ้าของวีหล่า อีกประการหนึ่งคือชาวกะเหรี่ยงมีคำลักษณะนาม ที่ใช้เรียกจำนวนนับวีหล่าว่าเป็น "กง่า" เช่นเดียวกับคำลักษณะนามที่ใช้เรียกจำนวนนับคน

การแสดงความมีตัวตนของวีหล่าปรากฏออกมาเป็นอาการความรู้สึก (Sensation) ต่าง ๆ เช่น ความรู้สึกหิว รู้สึกอยาก รู้สึกอร่อย เป็นต้น แต่เมื่อมนุษย์เกิดอาการ "หล่ากงุะ" ก็คือ อาการที่เกิดจากวีหล่าออกจากร่างไป ทำให้รู้สึกไม่สดชื่น ไม่สบาย อาการที่แสดงมากที่สุดคือ อาการเบื่ออาหาร กินอาหารไม่ได้ ทำให้นอนไม่หลับ รู้สึกงุ่นง่าน เครียด ฯลฯ

จิตวิญญาณของวีหล่ามีอยู่ด้วยกันเจ็ดคน ในเจ็ดคนนั้นแบ่งเป็นวีหล่าสองประเภท คือ หล่าคลี และหล่านา หล่าคลี คือ วีหล่าที่ดี ซึ่งมีเพียงหนึ่งคนจากวีหล่าทั้งเจ็ด เป็นวีหล่าที่แสดงอาการความรู้สึกไปในทางที่ดี เช่นอาการความรู้สึกอิ่ม อาการความรู้สึก อยากกินอาหารที่ดี เช่น ผักอาหารสุกหรืออาหารอื่น ๆ ที่มีคุณแก่ร่างกาย เมื่อมนุษย์ตายไปหล่าคลีจะไปสู่ที่ชอบที่ควรตามแต่การสร้างสมบารมีของแต่ละคน ส่วนหล่านา คือ วีหล่าที่ไม่ดี ซึ่งมีอยู่หกคนจากวีหล่าทั้งหมดเจ็ดคน หล่านาเป็นวีหล่าที่เป็นยักษ์เป็นมารในร่างกายของมนุษย์ แสดงอาการความรู้สึกในทางที่ให้โทษแก่ร่างกายมนุษย์เช่น อาการหิว รู้สึกอยากกินอาหารที่ไม่ดีประเภทต่าง ๆ เช่น อาหารจำพวกเนื้อสัตว์อาหารที่ดิบ ๆ สุก ๆ หรืออาหารอื่น ๆ ที่ค่อนข้างให้โทษแก่ร่างกายเจ้าของวีหล่า หรือความรู้สึกหิว รู้สึกอยากแบบไม่รู้จักอิ่ม เมื่อมนุษย์ตายไปหล่านาจะไม่ไปสู่ที่ชอบ มีสภาพเป็นจิตวิญญาณที่ไม่ดี เป็นผีร้ายที่คอยหาวิธีการ "อองหลุ (ปรับ)" โดยสิ่งสถิตย์อยู่ตามทางสามแพร่งคอยให้โทษด้วยการจับเอาวีหล่าของผู้มีร่างกายอ่อนแอที่ผ่านไปมา ทำให้เจ้าของวีหล่าเกิดอาการ "หล่ากงุะ (วีหล่าหนี)"

จากคำพูดที่คล้องจองกันว่า "หล่าคลีหล่านา" เป็นการแสดงถึงวีหล่าทั้งสองประเภท คือ วีหล่าคลีและวีหล่านา วิธีที่ให้วีหล่าอยู่คู่กับร่างกายเจ้าของวีหล่า คือ การผูกมือมัดวีหล่าให้ติดอยู่กับร่างกายไว้ตลอดเวลา ถ้าไม่ผูกมือไว้ทำให้วีหล่าไม่มีที่ยึดติดไว้ วีหล่าจะล่องลอยหลุดไปได้ง่ายหรืออาจถูกผีร้ายต่าง ๆ รังแกให้วีหล่าตกใจและหนีออกจากร่างเจ้าของไป อาจทำให้เจ้าของมีอาการต่าง ๆ นานา

ตำนานเกี่ยวกับการผูกมือ ได้กล่าวถึงเรื่องราวตั้งแต่ครั้งชาวกะเหรี่ยงอพยพลงมาจากที่ฉิมีหยั่ว (Htee Hset Met Ywa) ในการอพยพครั้งนั้นชาวกะเหรี่ยงต้องประสบกับอุทกภัยอย่างหนัก น้ำได้พัดพาชาวกะเหรี่ยงกระจัดกระจายไปตามที่ต่าง ๆ กี่ผู้ (ตายาย) คู่หนึ่งได้นำ "ด้ายดิบ (ลู้งเซ่ย)" มาผูกมือลูกหลานทุกคนในครอบครัวไว้เพื่อเป็นเครื่องหมายให้รู้ว่าเป็น ญาติพี่น้องในตระกูลเดียวกัน แต่ละตระกูลต่างผูกข้อมือให้กับสมาชิกในตระกูลของตนเอง โดยตระกูลหนึ่งก็ให้มีสีแตกต่างกันไป ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมาชาวกะเหรี่ยงจึงต้องผูกมือ เพื่อแสดงความเป็นสายตระกูลเผ่าพันธุ์กะเหรี่ยง (หม่องแป่, สัมภาษณ์) นอกจากนี้ชาวกะเหรี่ยงยังต้องรักษาด้ายที่ผูกมือไว้ไม่ให้ขาดหรือสูญหายไป เพราะ "พ่อเจ้า" จะคอยดูแลชาวกะเหรี่ยงให้ประพฤติตนให้อยู่ในครรลอง เมื่อถึงตอนกลางคืน

Copyright by Mahidol University

พ่อเจ้าลงมาตรวจดูชาวกะเหรี่ยงด้วยการคลำที่ข้อมือ ถ้าไม่มีด้ายผูกก็จะนำเอาวีหล่าของคนนั้นไปทำให้เจ้าของวีหล่ามีอันเป็นไป หรือเมื่อตกใจวีหล่าก็ออกจากร่างไปเช่นกัน อาการที่วีหล่าออกจากร่างไปนี้เรียกว่าหล่ากงะเจ้าของวีหล่าอาจไม่สบายหรือถึงแก่ชีวิตได้ (ผู้เลียวเฮ้, สัมภาษณ์)

5.3.2 วีหล่าข้าว (วีหล่าบือ)

วีหล่าข้าวเป็นจิตวิญญาณที่อยู่ในข้าวเรียกว่า กี่บือโหย่หล่า หมายถึงวีหล่าของยายข้าว (กี่บือโหย่หรือกี่หมี่, กี่ : ยายหรือย่า, บื่อ : ข้าวเปลือก, หมี่ : ข้าวสุก) ซึ่งเกี่ยวเนื่องมาจากความเชื่อตามแนวทางของจิตวิญญาณแห่งสรรพสิ่ง ยายข้าวดำรงสถานะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยดูแลต้นข้าวและพืชต่างๆ ในไร่เป็นจิตวิญญาณแห่งความอุดมสมบูรณ์ที่คอยช่วยเหลือการทำมาหากินของมนุษย์

จิตวิญญาณของยายข้าวอยู่ในเครื่องมือการทำมาหากินทุกชนิด เช่น จอบ เสียม มีด เคียว หม้อ เขียง ฯลฯ การใช้งานเครื่องมือการทำมาหากินมาตลอดปีทำให้จิตวิญญาณของเครื่องมือหากินดังกล่าวเกิดความรู้สึกเหน็ดเหนื่อย อาจไม่สบายจากการทำงานที่ต้องอยู่กลางแดด กลางฝน กลางป่า ดังนั้นชาวกะเหรี่ยงจึงต้องแสดงความรู้คุณและขอขมาต่อจิตวิญญาณนั้น ๆ ด้วยการผูกวีหล่าให้อยู่เย็นเป็นสุขไม่หนีไปไหน

ในอดีต การแสดงความขอบคุณและการขอขมาแก่จิตวิญญาณของยายข้าวกระทำด้วยการกินข้าวหัวยุ้ง (อองบือพ่องคู) คือการนำเอาเถาลิเภา (ทูไก่กู่) มาผูกวีหล่าของจิตวิญญาณนั้นให้อยู่กับเครื่องมือทำมาหากินต่าง ๆ แล้วให้จิตวิญญาณของเครื่องมือทำมาหากินเหล่านั้นได้กินข้าวใหม่ก่อนมนุษย์ เมื่อเครื่องมือจิตวิญญาณของเครื่องมือเหล่านั้นได้กินอาหารต่าง ๆ ที่เป็นข้าวหัวยุ้งแล้วมนุษย์จึงกินอาหารเหล่านั้นได้ ต่อมาภายหลังได้มีการเรียกวีหล่าของยายข้าวเช่นเดียวกับมนุษย์ที่เป็นสิ่งมีชีวิต คือ การนำด้ายมาผูกมือของแต่ละคน และเรียกวีหล่ายายข้าวให้มาอยู่กับมนุษย์เพื่อจะได้ไม่ลำบากในทำมาหากิน ซึ่งแตกต่างกับในอดีตที่มนุษย์มีโลกทัศน์ให้ยายข้าวเป็นจิตวิญญาณที่อยู่กับเครื่องมือการทำมาหากิน และการปฏิบัติในฐานะที่เป็นจิตวิญญาณอย่างแท้จริง

นอกจากนี้ยังมีวีหล่าของสิ่งอื่น ที่ปรากฏอยู่ในชุมชนกะเหรี่ยงที่นอกเหนือจากวีหล่าคนและวีหล่ายายข้าวก็คือ วีหล่าควายและวีหล่าช้าง มนุษย์ปฏิบัติต่อควายและช้างในฐานะของสิ่งที่ให้คุณแก่มนุษย์เช่นเดียวกับเครื่องมือในการทำมาหากิน ซึ่งมนุษย์ต้องขอบคุณและขอขมาที่ใช้งานมาตลอดปีที่ผ่านมาการเรียกวีหล่าของควายและช้างที่มนุษย์ปฏิบัติเป็นเช่นเดียวกับมนุษย์ คือ การประกอบพิธีกรรมเรียกวีหล่าควาย แล้วเอาด้ายผูกวีหล่าไว้เรียกพิธีกรรมนี้ว่า “ไข่ปะนาจู (ผูกมือควาย)” ถ้าเป็นการเรียกวีหล่าช้างเรียกว่า “ไข่กะช่องจู (ผูกมือช้าง)” ในปัจจุบันชุมชนบ้านเกาะสะเดิ่งคงมีแต่เพียงพิธีผูกมือช้างไม่มีพิธีผูกมือควาย เพราะชาวบ้านเกาะสะเดิ่งมีวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับช้างมากกว่าควาย ถึงแม้มีการนำควายมาใช้งานก็เพียงแค่ช่วงเวลาสั้น ๆ ในการไถนาเพียงสามแปลงและเป็นควายที่ใช้ร่วมกันกับญาติในหมู่บ้านอื่น

ในการผูกมือควายปรากฏอยู่ในหมู่บ้านกะเหรี่ยงอื่น ๆ เช่น แถบชุมชนกะเหรี่ยงโปบ้านกล้วย อำเภอด่านช้าง จังหวัดสุพรรณบุรี สำหรับหมู่บ้านเกาะสะเดิ่งไม่มีปรากฏ คนเฒ่าคนแก่ใน

Copyright by Mahidol University

หมู่บ้านบางคนเคยเห็นการผูกมือควาย แต่ไม่ใช่การปฏิบัติของชาวกะเหรี่ยงเป็นพิธีผูกมือควายของชนเชื้อสายลาว (เลียว) (ช่วยเมี่ย ไทรสังขะธำรงกุล, สัมภาษณ์) ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่พูดภาษาตะกูลไต

ความเชื่อของชาวกะเหรี่ยงโป เป็นระบบความเชื่อที่ผสมผสานระหว่างความเชื่อทางพุทธศาสนาที่แพร่กระจายอยู่ในดินแดนอุษาคเณย์กับความเชื่อดั้งเดิมของชาวกะเหรี่ยง ซึ่งเป็นความเชื่อเรื่องผีหรือความเชื่อลัทธิฤาษี ซึ่งความเชื่อทั้งสองแนวทางนี้ได้ผสมผสานกันอย่างกลมกลืนอยู่ในมโนทัศน์ทางจักรวาลวิทยา และการแสดงออกทางพฤติกรรมด้านต่าง ๆ เช่น องค์ความรู้ของชาวกะเหรี่ยงในทุก ๆ ด้าน และการให้ความเคารพต่อสรรพสิ่ง เป็นต้น โดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับจิตวิญญาณต่าง ๆ ชาวกะเหรี่ยงเชื่อว่าสรรพสิ่งมีจิตวิญญาณอยู่ควบคู่กับชีวิตของสรรพสิ่ง อาจปรากฏในลักษณะของจิตวิญญาณที่เป็นเจ้าของหรือผู้ดูแล (ฉา) หรืออาจอยู่ในลักษณะของวีหล่าของสิ่งต่าง ๆ ซึ่งรวมทั้งมนุษย์ด้วย วีหล่าของมนุษย์ปรากฏเป็นจิตวิญญาณทั้งเจ็ด ตามมโนทัศน์ของคนกะเหรี่ยงที่จำแนกมนุษย์ทั้งโลกต่างถือกำเนิดอยู่ภายใต้วันทั้งเจ็ด ภายหลังเมื่อความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนาเข้ามามีบทบาทในสังคมกะเหรี่ยง มโนทัศน์เกี่ยวกับจิตวิญญาณอยู่ควบคู่กับสรรพสิ่งนั้นผสานเข้ากับความคิดทางพุทธศาสนาที่อธิบายว่าชีวิตเป็นองค์รวมระหว่างกายที่เกิดจากธาตุต่าง ๆ ทั้งสี่ และวิญญาณธาตุที่ก่อให้เกิดอายตนะต่าง ๆ ของมนุษย์ ทำให้ชาวกะเหรี่ยงปรับเปลี่ยนมโนทัศน์จากเดิมที่มองว่าชีวิตกับจิตวิญญาณนั้นเป็นสิ่งที่มีอยู่ควบคู่กัน กลายเป็นมโนทัศน์ที่แยกแยะชีวิตเป็นสิ่งที่ประกอบด้วยกายและจิต โดยกายนั้นประกอบด้วยธาตุทั้งสี่ คือ ดิน น้ำ ลม และไฟ ก่อให้เกิดอวัยวะต่าง ๆ ทั้ง 32 ประการ ส่วนจิตนั้นประกอบด้วยวีหล่าที่เป็นจิตวิญญาณของมนุษย์กับวิญญาณ ซึ่งเป็นวิญญาณธาตุตามความเชื่อของพุทธศาสนา

Copyright by Mahidol University

บทที่ 6
พิธีกรรมการเรียกวีหล่าและดูทุหล่า

มโนทัศน์ของชาวบ้านเกาะสะเดิ่งในปัจจุบันเกี่ยวกับความเป็น "ชีวิต" นั้น เป็นมโนทัศน์ที่เกิดจากการผสมผสานทางความเชื่อทั้งเรื่องผีและพุทธศาสนา ในความเชื่อเรื่องผีให้ความสำคัญกับวีหล่าอันเป็นส่วนสำคัญควบคู่กับชีวิต เป็นจิตวิญญาIของมนุษย์เช่นเดียวกับสรรพสิ่งที่มีจิตวิญญาณเป็นของตนเอง มนุษย์มีชีวิตปกติสุขอยู่ได้ก็เพราะวีหล่าของมนุษย์อยู่สุขสบาย กล่าวคือ เมื่อวีหล่าปกติชีวิตก็ปกติด้วยเช่นกัน ซึ่งความเข้าใจเช่นนี้เป็นความคิดพื้นฐานทางโลกทัศน์ของกลุ่มชนหลายๆ กลุ่มในภูมิภาคตะวันออกของโลกที่เชื่อว่า สรรพสิ่งประกอบด้วยส่วนสำคัญ 2 ส่วน คือ ตัวตนและจิตวิญญาณ ส่วนความเชื่อทางพุทธศาสนาที่เข้ามาผสมผสานกับความเชื่อเรื่องผีนั้น ปรากฏในการอธิบายความเป็นชีวิตทางกายของมนุษย์ที่เกี่ยวกับอาการ 32 ในการพิจารณาสังขารของมนุษย์

การผสมผสานทางความเชื่อทั้งเรื่องผีและพุทธศาสนา ทำให้ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งเชื่อว่าชีวิตของมนุษย์ประกอบด้วยอาการต่างๆ 33 ประการ อาการทั้ง 33 นี้จะแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะด้วยกัน ได้แก่ "เอ่อกง่อง" คือ ส่วนของชีวิตที่เป็นวัตถุที่ประกอบด้วยธาตุทั้งสี่ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ซึ่งก่อให้เกิดอวัยวะต่างๆ32ประการและยังมี"วีหล่า"คือส่วนของชีวิตที่เป็นจิตวิญญาณอีกหนึ่งประการ ซึ่งก่อให้เกิดอาการรับรู้สิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นจากกระบวนการรับรู้จากอายตนะทั้งหลาย เป็นต้นว่าความรู้สึกกลัว รู้สึกกล้า รู้สึกหิว รู้สึกอิ่ม ฯลฯ ในด้านรูปลักษณ์ของวีหล่า ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งเชื่อกันว่าวีหล่ามีลักษณะคล้ายคลึงกับเอ่อกง่องของแต่ละคนเพียงแต่มีสภาวะที่จับต้องไม่ได้อย่างวัตถุ ในภาษากะเหรี่ยงโปมีคำเรียกเงาของคนว่า วีหล่ากง่อง ซึ่งหมายถึงรูปร่างของวีหล่า แสดงให้เห็นว่าวีหล่าของคนมีรูปลักษณ์เช่นเดียวกับเงาของคนนั่นเอง อีกประการหนึ่งที่แสดงว่าวีหล่ามีรูปลักษณ์คล้ายคลึงกับเอ่อกง่องของแต่ละคนก็คือ การใช้ลักษณนามเรียกวีหล่าว่ากง่าเช่นเดียวกับลักษณะนามที่ใช้เรียกคน

ในคำสวดเรียกวีหล่าจะมีคำที่กล่าวถึงวีหล่าอยู่หลายสำนวนด้วยกัน บ้างก็เรียกว่า "วีหล่าหน่วยกง่า" หรือ "วีหน่วยกง่าหล่าหน่วยกง่า" หรือ "หล่าคลีหน่วยกง่าหล่านาหน่วยกง่า" หมายถึงวีหล่าทั้งเจ็ดคน ทั้งนี้เนื่องมาจากภาษาพูดของกะเหรี่ยงโปมักมีลักษณะเป็นคำซ้อนที่คล้องจองกัน เช่น เฉ่อดุเฉ่อลา(ยอด ใบ : หมายถึงผัก) เฉ่อพูเฉ่ออู (ตี เป่า : หมายถึง เครื่องประโคม) นอกจากนี้ในคำพูดถึงวีหล่ามักพูดถึงวีหล่าทั้งสองประเภทอยู่ด้วยกันว่า "หล่าคลี หล่านา" ซึ่งคำพูดทั้งหลายเหล่านี้เป็นคำพูดที่หมายถึงวีหล่าที่มีอยู่ด้วยกัน 7 คน สิ่งที่แสดงให้เห็นว่าวีหล่ามีจำนวนเจ็ดคนก็คือในพิธีกรรมเรียกของผู้ป่วยที่มีสาเหตุมาจากการหล่ากง่ะมาก จำเป็นต้องเปลี่ยนชื่อเจ้าของวีหล่าในการประกอบพิธีกรรมนั้นต้องให้คนเจ็ดคนเป็นผู้ทำหน้าที่เรียกวีหล่าทั้งเจ็ด โดยการเลือกคนจำนวนเจ็ดคนที่เกิดในวันแตกต่างกันมาผลัดเปลี่ยนกันดูทุหล่า

Copyright by Mahidol University

จำนวนวีหล่าทั้ง 7 คนนี้ แสดงถึงความหลากหลายของมนุษย์ที่แตกต่างกันอย่างมาก ทั้งนี้ทั้งนั้น ในความหลากหลายของมนุษย์ที่แตกต่างกันออกไปต่างถูกครอบคลุมอยู่ในจำนวนนับเพียงเจ็ดเท่านั้นซึ่งได้แก่วันทั้งเจ็ด สิ่งที่แสดงมโนทัศน์ในการให้ความหลากหลายที่ถูกครอบคลุมด้วยจำนวนนับเพียงเจ็ดนี้เห็นได้จากการคัดเลือก "ผู้ประกอบพิธีกรรม (ผู้ไต่ยผู้ไคล่ย)" จำนวน 7 คน เข้าไปเป็นผู้ทำหน้าที่ต่าง ๆ ในพิธีกรรมที่สำคัญ ๆ เช่น พิธีฉิละเหมาะวุ ซึ่งเป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งในการสะเดาะเคราะห์ชำระล้างเสนียดจัญไรให้ออกจากมนุษย์ทุกคน ให้มนุษย์มีความสะอาดทั้งทางกายและจิตใจก่อน เพื่อเตรียมพร้อมที่จะเข้าสู่พื้นที่สำคัญหรือเข้าร่วมในพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ (ฉ่วยโลวเข่ย, สัมภาษณ์) ซึ่งพิธีฉิละเหมาะวุนี้ต้องกระทำเป็นประจำทุกปีอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง ในการคัดเลือกผู้ประกอบพิธีกรรมนี้ "ผู้นำพิธีกรรม (โบวคู้)" มีกฎเกณฑ์ในการคัดเลือกคนที่มีคุณสมบัติเหมาะสมหลายประการด้วยกัน กฎเกณฑ์หนึ่งที่ผู้นำพิธีกรรมต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด คือ ต้องเลือกสรรคนจำนวนเจ็ดคนให้มีวันเกิดแตกต่างกัน เพื่อให้มีวันเกิดครบทั้งเจ็ดวันสำหรับทำหน้าที่เป็นตัวแทนของคนทั้งโลก ซึ่งต่างมีวันเกิดอยู่ในวันทั้งเจ็ด (อองเหม่งโจ้, สัมภาษณ์)

สิ่งที่แสดงการให้ความสำคัญกับวันและจำนวนนับทั้งเจ็ดก็คือ การตั้งชื่อที่ขึ้นอยู่กับวันเกิดของเจ้าของชื่อเป็นหลัก และในชื่อต้องมีศัพท์ที่มีความหมายถึงวันนั้น ๆ ด้วย ส่วนคำศัพท์ที่ใช้เรียกวันต่าง ๆ นั้น นิยมใช้วันตามคำเรียกภาษามอญมากกว่าภาษากะเหรี่ยง ดังนี้

วัน	แบบภาษามอญ*	แบบกะเหรี่ยง
อาทิตย์	เต๊อะ	อองน่วย
จันทร์	จุ่ง	อองหล้า
อังคาร	เงีย	อองกา
พุธ	โพ่เธอเวีย	เป้อวุหยะ
พฤหัสบดี	โปร่ยปะไต่ย	ตุสะเจ
ศุกร์	เสอะ	เตุสะจือ
เสาร์	ไห่โซ่	เจ่อแนะ

ตารางที่ 3 : การเรียกวันของกะเหรี่ยง

* เป็นภาษามอญที่พูดในสำเนียงกะเหรี่ยงโป อาจไม่ตรงกับสำเนียงที่คนมอญใช้

ชื่อของชาวกะเหรี่ยงนิยมนำคำศัพท์ที่หมายถึงวันเกิดของเจ้าของชื่อด้วย เช่น เด็กหญิงที่เกิดในวันอาทิตย์ นิยมตั้งชื่อว่า นองมึงเต๊อะ ซึ่งคำว่าเต๊อะ เป็นคำที่มาจากคำว่า "เอ่อเต๊อะ" หมายถึงวันอาทิตย์ ถ้าหากเด็กเกิดในวันพุธนิยมตั้งชื่อให้มีคำว่า "โพ่" ซึ่งมาจากคำว่า "โพ่เธอเวีย" อยู่ในชื่อนั้นด้วย เช่น โพ่เอ่ มึงโพ่บ่อง เส่ยต่าโพ่ เป็นต้น นอกจากตั้งตามวันเกิดแล้ว อาจมีการตั้งชื่อตามเดือน

Copyright by Mahidol University

เกิดก็มี และมักใช้คำเรียกชื่อเดือนตามภาษามอญเช่นกัน เช่น คนที่ชื่อ "หม่องจีเส่ย" แสดงว่าเป็นคนที่เกิดในช่วงเดือนไหมข้าวโพด (หล่านุ่ย) เพราะคำว่า "จี" ในชื่อหม่องจีเส่ย เป็นคำที่มาจาก "หล่าจี" อันเป็นชื่อเดือน ๆ หนึ่งในภาษามอญ ซึ่งตรงกับเดือนที่หกทางจันทรคติของคนกะเหรี่ยง

6.1 ความเป็นมาของพิธีเรียกวีหล่า

ชาวกะเหรี่ยงบอกกล่าวตำนานเกี่ยวกับการผูกมือที่เล่าสืบต่อกันว่า เริ่มมีการผูกมือมาตั้งแต่ครั้งชาวกะเหรี่ยงอพยพมาจากดินแดน "ดินแดนใต้กลุ่มดาวช้าง (ซาเก่อช่องพ่องลา)" หรือเรียกกันอีกอย่างหนึ่งว่า "ที่ฉิมีหยั่ว (Htee Hset Met Ywa : ลำน้ำทรายไหล)" ในการอพยพครั้งนั้น ชาวกะเหรี่ยงได้อพยพลงมาทางใต้ตามลำน้ำสายต่าง ๆ และประสบกับอุทกภัยอย่างหนัก น้ำได้พัดพาชาวกะเหรี่ยงกระจัดกระจายไปตามที่ต่างๆ ในระหว่างการอพยพนั้นยายตาคู่หนึ่งเห็นว่าบรรดาลูกหลานที่อพยพตามกันมานั้นต่างประสบกับความทุกข์ยากลำบากไม่อยากอพยพต่อไป บ้างก็แยกย้ายกันอพยพไปเส้นทางอื่น จึงคิดหาวิธีให้บรรดาลูกหลานที่พลัดหลงกันนั้นได้รับรู้ความเป็นเครือญาติและเผ่าพันธุ์ของกะเหรี่ยง ซึ่งในภาวะที่ทุกข์ยากลำบากเช่นนั้นสมบัติที่มีติดตัวอยู่ก็มีแต่ด้ายดิบที่มีไว้สำหรับทอเสื้อผ้าไว้สวมใส่ ดังนั้นยายตาจึงได้นำด้ายดิบมาผูกมือบรรดาลูกหลานทุกคนไว้เผื่อว่า เมื่อพลัดหลงกันจะได้ตระหนักถึงความเป็นเครือญาติและเผ่าพันธุ์ กะเหรี่ยงที่อพยพมาพร้อมกันนั้นได้เห็นยายตาผูกมือลูกหลานก็ได้เอาเป็นแบบอย่าง จึงนำเอาด้ายดิบมาผูกมือให้กับสมาชิกในสายตระกูลของตนเอง โดยแต่ละสายตระกูลมีสีด้ายที่แตกต่างกันตามด้ายดิบที่มีติดตัวมาตั้งแต่บัดนั้น ปัจจุบันชาวกะเหรี่ยงจึงต้องผูกมือไว้เพื่อแสดงความเป็นเครือญาติของแต่ละสายตระกูลและแสดงความเป็นเผ่าพันธุ์กะเหรี่ยงมาทุกวันนี้ (หม่องแป่, สัมภาษณ์)

จากตำนานการอพยพในครั้งนั้น พิธีกรรมการผูกมือของชาวกะเหรี่ยงจึงจัดขึ้นในช่วงเดือนที่มีน้ำหลากท่วมพื้นที่ลุ่มต่าง ๆ คงเหลือแต่ที่ดอน ซึ่งตรงกับเดือนที่ตัว "ตะกวด (เขาะวฺ)" เริ่มฟักไข่ออกเป็นตัว เนื่องจากสภาพของป่าในฤดูกาลนี้มีน้ำหลากท่วมพื้นที่ลุ่มในป่า ทั้งคนและสัตว์ที่อยู่ในป่าจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพป่า จึงมักหลบหนีน้ำมาอาศัยอยู่บริเวณที่เป็นที่ดอน ทำให้สามารถพบเห็นลูกตะกวดเป็นจำนวนมาก ชาวกะเหรี่ยงเรียกเดือนนี้ว่า "เดือนตะกวด (หล่าเขาะวฺ)" และเรียกพิธีกรรมการผูกมือว่า "หล่าเขาะวฺไข่จู" หมายถึง การผูกมือในเดือนที่มีตะกวดมาก เพื่อเป็นการระลึกถึงเหตุการณ์การอพยพของบรรพบุรุษ ในอดีตที่บอกเล่าต่อกันมา

6.2 โอกาสในการเรียกวีหล่า

จากการศึกษาพิธีเรียกวีหล่าของชาวกะเหรี่ยงโปบ้านเกาะสะเดิ่งพบว่า มีการแบ่งประเภทของพิธีกรรมเรียกวีหล่าตามโอกาสที่เกิดขึ้นอยู่ 3 ประเภท คือ

Copyright by Mahidol University

6.2.1 พิธีเรียกวีหล่าในช่วงสำคัญของชีวิต

พิธีเรียกวีหล่าในช่วงต่าง ๆ ของชีวิตเป็นพิธีที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนสถานภาพ การผ่านขั้นตอนของชีวิต (Rite de passage) ซึ่งในแต่ละสังคมจะแตกต่างกันออกไป พิธีเรียกวีหล่าของชาวบ้านเกาะสะเดิ่งในโอกาสที่ผ่านช่วงสำคัญของชีวิต เป็นการแสดงการปรับเปลี่ยนสถานภาพและบทบาท พิธีเรียกวีหล่าเป็นการก้าวผ่านจากสถานภาพหนึ่งไปสู่อีกสถานภาพหนึ่ง ที่ต้องประพฤติตนแตกต่างกันออกไปจากสถานภาพในอดีตอันแสดงว่า ผู้ที่ผ่านพิธีนี้เจริญเติบโตขึ้นอีกภาวะหนึ่ง ส่วนในด้านของชุมชน ผู้ที่ผ่านพิธีเรียกวีหล่าในช่วงต่าง ๆ ของชีวิต ได้รับการปฏิบัติจากชุมชนแตกต่างกันออกไป

พิธีเรียกวีหล่าในช่วงสำคัญของชีวิตในชุมชนบ้านเกาะสะเดิ่งมีอยู่ 2 ครั้ง คือ

6.2.1.1 พิธีเรียกวีหล่าในการตั้งชื่อ (พลูเอ่อเหม่ย)

การเกิด นับเป็นการเริ่มต้นของชีวิต อีกทั้งยังมีความหมายแก่ครอบครัว และชุมชนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในชุมชนดั้งเดิม ซึ่งวิถีชีวิตขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ ความไม่แน่นอนในทุก ๆ ด้านอาจเกิดขึ้นแก่ชีวิต ครอบครัว และชุมชนได้ทุกขณะ การเกิดจึงเป็นสิ่งที่มีความหมายและสำคัญแก่ครอบครัวและชุมชนเป็นอย่างมาก นอกจากเป็นการเพิ่มจำนวนสมาชิกในครอบครัวที่ทำหน้าที่ในการสืบสายตระกูลแล้ว ยังเป็นการเพิ่มจำนวนแรงงานที่มีผลต่อระบบเศรษฐกิจในครอบครัวให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อีกทั้งยังเป็นหลักประกันในการที่มีผู้คอยดูแลเอาใจใส่ยามแก่เฒ่าอันเป็นการสร้างความมั่นคงและลดความเสี่ยงของชีวิตได้ในระดับหนึ่ง ในด้านของชุมชนการมีสมาชิกทางสังคมเพิ่มขึ้นเป็นการสืบเชื้อสายและสืบสานจารีตประเพณี ตลอดจนอุดมการณ์ของเผ่าพันธุ์ให้สืบทอดคงอยู่ถาวรต่อไป

พิธีกรรมการตั้งชื่อของชาวบ้านเกาะสะเดิ่ง นิยมจัดขึ้นเมื่อทารกคลอดออกมาได้ราวเจ็ดวัน พิธีกรรมครั้งนี้จัดเป็นพิธีเรียกวีหล่าครั้งแรกของชีวิต การที่ทารกคลอดออกมาถือว่าเป็นการผ่านช่วงสำคัญของชีวิตช่วงหนึ่งนับตั้งแต่ทารกถือกำเนิดในท้องของแม่ เมื่อครบกำหนดคลอดออกมาถือว่าเป็นการผ่านช่วงวิกฤติของชีวิต การคลอดเป็นช่วงเหตุการณ์ที่เสี่ยงอันตรายสำหรับมารดาและทารก โดยเฉพาะในชุมชนที่วิถีชีวิตขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่มนุษย์ไม่สามารถควบคุมเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้มากมายนัก ความไม่แน่นอนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น ความพิการของทารกที่อาจเกิดจากการกระทบกระเทือนตั้งแต่อยู่ในครรภ์ หรือ ระหว่างการคลอด ความผิดปกติที่อาจเกิดขึ้นล้วนแต่เป็นอุปสรรค์ต่อการทำมาหากินทั้งสิ้น การคลอดออกมาโดยที่มีอาการสมบูรณ์ เป็นปกติสุขถือเป็นบุญบารมีของทารกนั้น

เมื่อทารกมีอายุครบเจ็ดวันถือว่าทารกนั้นผ่านพ้นช่วงอันตรายครั้งแรกของชีวิตแล้ว ผู้นำสายตระกูลจะทำพิธีเรียกวีหล่าครั้งแรกพร้อมทั้งตั้งชื่อให้แก่ทารก โดยการเอ่ยชื่อในการเรียกวีหล่าเป็นการเฉพาะ เมื่อผ่านขั้นตอนดุทูหล่าแล้วจึงผูกมือแก่ทารกนั้นด้วยด้ายสีประจำสายตระกูล

Copyright by Mahidol University

เพื่อเป็นการแสดงความเป็นสมาชิกของสายตระกูลเป็นอันเสร็จพิธี นอกจากนี้ในการตั้งชื่อยังมีอุปกรณ์ในการรับขวัญให้เป็นสมบัติชิ้นแรกที่จะอยู่คู่กับทารกเรียกว่า "จูมัย" ซึ่งอาจเป็นสิ่งของมีค่าเพียงเล็กน้อย เช่น เหรียญบาทหนึ่ง เหรียญ เหรียญเงิน จนถึงสิ่งของที่มีค่ามากเช่น กำไล หรือสร้อยทองคำก็ได้ขึ้นอยู่กับฐานะของครอบครัว พิธีเรียกวีหล่าในโอกาสตั้งชื่อนี้ เป็นพิธีที่จัดขึ้นอย่างไม่เป็นทางการเป็นพิธีกรรมเล็ก ๆ แต่มีความสำคัญที่จัดขึ้นเฉพาะในครอบครัวที่มีการกำเนิดของทารกเท่านั้น ผู้ประกอบพิธีกรรมทำหน้าที่ดุทูหล่าเจ้าของวีหล่าหรือผู้เข้าร่วมในพิธีกรรม ล้วนแต่เป็นสมาชิกในสายตระกูลทั้งสิ้น

พิธีกรรมเรียกวีหล่าในโอกาสตั้งชื่อมีจุดมุ่งหมาย คือ เรียกวีหล่าของทารกที่ตกใจหลังจากผ่านช่วงวิกฤติให้กลับมา และเรียกชื่อของทารกเป็นครั้งแรกเพื่อให้วีหล่าได้รู้จักชื่อของตนเอง อีกทั้งเป็นการแสดงสถานภาพของทารกในการเป็นสมาชิกใหม่ของสายตระกูล โดยใช้บ้านของทารกเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม อุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมได้แก่ (1) อุปกรณ์ตีวีหล่าประกอบด้วย ไม้พาย บันได ข่าไฟ ภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือ (2) อุปกรณ์ สำหรับผูกมือ ประกอบด้วยด้ายดิบและมีด (3) อุปกรณ์สำหรับให้วีหล่าประกอบด้วย อ้อย กล้วย มะพร้าว ข้าวแดกงา ข้าวห่อ ข้าวสุก น้ำเงิน ดอกไม้ สิ่งของสำหรับให้วีหล่า (จูมัย) อาจเป็นสร้อย กำไล เหรียญเงิน หรือสตางค์เพื่อผูกมือรับขวัญ ฯลฯ ผู้ประกอบพิธีกรรมก็คือผู้นำสายตระกูลหรือ แม่ หรือพ่อของทารก โดยมีผู้มีส่วนร่วมในพิธีกรรมเป็นบรรดาสมาชิกในครอบครัวและสมาชิกในสายตระกูล

พิธีกรรมเริ่มขึ้นในช่วงเวลากลางวันของวันแรก โดยผู้เป็นพ่อจะจัดเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ต้องใช้ในพิธีกรรม เพื่อเตรียมความพร้อมของพิธีกรรม เมื่อถึงช่วงกลางคืนสมาชิกในสายตระกูลมารวมกันที่บ้านทารกเจ้าของวีหล่านอนอยู่บนบ้าน ผู้นำสายตระกูลก็เริ่มดุทูหล่าที่บันไดบ้านด้วยการใช้ไม้พายเคาะบันไดเป็นจังหวะพร้อมทั้งสวดปรู๊หล่าจนจบคำเรียกวีหล่า ต่อจากนั้นผู้ประกอบพิธีกรรมเดินไปดุทูหล่าที่เผ่ขล่าในครัว ด้วยการใช้ไม้พายเคาะเสาข่าไฟเป็นจังหวะพร้อมทั้งสวดเรียกวีหล่า เมื่อดุทูหล่าที่ข่าไฟเสร็จแล้วผู้ประกอบพิธีกรรมถามสมาชิกทุกคนว่า "เลาะวุกุดิกุกงุ่าเยาะวุอว่า(วีหล่าของทุกคนกลับมาหมดแล้วยัง)" สมาชิกทุกคนจะตอบพร้อมกันว่า "เลาะวุกุดิกุกงุ่าเยาะวุ (วีหล่าของทุกคนกลับมาหมดแล้ว)" เพื่อแสดงสัญลักษณ์ว่าวีหล่ากลับมาแล้ว เป็นอันเสร็จพิธีกรรมเรียกวีหล่าในวันแรก ซึ่งเป็นการเรียกวีหล่าให้กลับมา

พิธีกรรมในวันที่สองเริ่มขึ้นในช่วงเช้า หลังจากทุกคนรับประทานอาหารเช้าแล้ว ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมจะยกสำรับอุปกรณ์ออกมาวางที่กลางบ้าน แล้วนำทารกออกมาอุ้มนั่งข้างภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือ ผู้ประกอบพิธีกรรมเริ่มดุทูหล่าที่บันไดบ้าน ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมนั่งอยู่กลางบ้านใกล้ ๆ ภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือ เมื่อดุทูหล่าที่บันไดบ้านเสร็จแล้วผู้ทำพิธีจะเดินมาดุทูหล่าที่ขอบภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือแม่หรือพ่อของทารกเจ้าของวีหล่าจับมือทารกแตะขอบกะบะจนกระทั่งดุทูหล่าเสร็จ ต่อจากนั้นผู้ประกอบพิธีกรรมหยิบด้ายดิบและสิ่งของสำหรับให้วีหล่ามาจุ่มน้ำแล้วผูกข้อมือของทารก ก่อนผูกจะใช้ด้ายกวาดข้อมือ ย้อนขึ้นไปทางแขนสามครั้งพร้อมทั้งปรู๊หล่าที่มีชื่อของทารก เอาด้ายดิบที่ผูกสิ่งของสำหรับให้วีหล่า (จูมัย) พันข้อมือสามรอบแล้วผูกข้อมือ เพื่อให้วีหล่าติดอยู่กับเจ้าของวีหล่า ต่อจากนั้นผู้ประกอบพิธีกรรมหยิบของกินและดอกไม้อย่างละเล็กน้อยวางบนศีรษะของทารกเพื่อให้วีหล่ากิน (โปรดดูรายละเอียดในตารางที่ 4)

Copyright by Mahidol University

ตารางที่ 4 : แสดงขั้นตอนพิธีกรรมเรียกวีหล่าในการตั้งชื่อ (ไข่จูพลุเอ่อเหม่ย)

จุดมุ่งหมายรวม	อุปกรณ์	ผู้ประกอบพิธีกรรม	เจ้าของวีหล่า	ผู้มีส่วนร่วม	วัน/เวลา	สถานที่	ขั้นตอนพิธีกรรม	การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม	จุดมุ่งหมาย
1 เรียกวีหล่าของทารกที่ตกใจหลังจากผ่านช่วงวิกฤติ 2 เรียกชื่อครั้งแรกเพื่อให้วีหล่าได้รู้จักชื่อของตนเอง 3 แสดงสถานภาพของทารกในการเป็นสมาชิกใหม่ของสายตระกูล	1.อุปกรณ์ตีวีหล่า - ไม้พาย - บันได - ข่าไฟ - ภาชนะใส่อุปกรณ์ ผูกมือ 2. อุปกรณ์ผูกมือ - ด้ายดิบ - มีด 3.อุปกรณ์สำหรับให้วีหล่า - อ้อย - กล้วย - มะพร้าว - ข้าวแดกงา - ข้าวห่อ - ข้าวสุก - น้ำ - เงิน - ดอกไม้ - สิ่งของสำหรับให้วีหล่า (จูฆัย) อาจ จะเป็นสร้อย	ผู้นำสายตระกูลหรือแม่หรือพ่อของทารก	ทารกเพิ่งคลอดประมาณเจ็ดวัน	1. สมาชิกของครอบครัว 2. สมาชิกของสายตระกูล	วันแรก/กลางวัน	ที่บ้าน	การเตรียมการ	ผู้เป็นพ่อจัดเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ต้องใช้ในพิธีกรรม	เตรียมความพร้อมเพื่อประกอบพิธีกรรม
					วันแรก/กลางคืน	ที่บ้าน - บันได - ข่าไฟ	ดูทูหล่า	1. เมื่อสมาชิกในสายตระกูลมารวมกันที่บ้านแล้ว ผู้นำสายตระกูลเริ่มดูทูหล่าที่บันไดบ้านด้วยการใช้ไม้พายเคาะบันไดเป็นจังหวะพร้อมทั้งสวกคำเรียกวีหล่า ทารกเจ้าของวีหล่านอนอยู่ บนบ้าน 2. เมื่อดูทูหล่าที่บันไดบ้านเสร็จแล้ว ผู้ทำพิธีจะเดินไปดูทูหล่าที่เผ่ขล่าในครัวด้วยการใช้ไม้พายเคาะเสาข่าไฟเป็นจังหวะพร้อมทั้งเอ่ยคำเรียกวีหล่า 3. เมื่อดูทูหล่าที่ข่าไฟเสร็จแล้ว ผู้ประกอบพิธีกรรมจะถามสมาชิกทุกคนว่า"เลาะวุกุดิกุกงุ่าเยาะวุอว่า(วีหล่าของทุกคนกลับมาหมดแล้วยัง)" สมาชิกทุกคนจะตอบพร้อมกันว่า "เลาะวุกุดิกุกงุ่าเยาะวุ (วีหล่าของทุกคนกลับมาหมดแล้ว)"	1.เรียกวีหล่าของทารกและสมาชิกในสายตระกูลให้มารวมกันที่บ้านที่ทำพิธี 2.ให้วีหล่าของสมาชิกในสายตระกูลได้อยู่ดูแลวีหล่าของทารก 3.เป็นการแสดงว่าวีหล่ากลับมาแล้ว

Copyright© by Mahidol University

ตารางที่ 4 : แสดงขั้นตอนพิธีกรรมเรียกวีหล่าในการตั้งชื่อ (ไข่จูพลูเอ่อเหม่ย) (ต่อ)

จุดมุ่งหมายรวม	อุปกรณ์	ผู้ประกอบพิธีกรรม	เจ้าของวีหล่า	ผู้มีส่วนร่วม	วัน/เวลา	สถานที่	ขั้นตอนพิธีกรรม	การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม	จุดมุ่งหมาย
	กำไล เหรียญเงิน หรือสตางค์เพื่อผูกมือรับขวัญ ฯลฯ				วันที่สอง / เช้า	ที่บ้าน - บันได - ข่าไฟ - ภาชนะใส่อุปกรณ์	1. ดูทูหล่า	1. เมื่อทานอาหารเช้าแล้ว ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมจะยกสำรับอุปกรณ์ออกมาวางที่กลางบ้าน แล้วนำทารกออกมาอุ้มนั่งข้างสำรับอุปกรณ์ ผู้ประกอบพิธีกรรมเริ่มดูทูหล่าที่บันไดบ้าน ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมจะนั่งอยู่กลางบ้านรอบสำรับอุปกรณ์ 2. เมื่อดูทูหล่าที่บันไดบ้านเสร็จแล้ว ผู้ทำพิธีจะเดินกลับมาดูทูหล่าที่ขอบภาชนะใส่อุปกรณ์ต่าง ๆ แม่หรือพ่อของทารกเจ้าของวีหล่าจะจับมือทารกแตะขอบกะบะ	เรียกวีหล่าของทารกและสมาชิกในสายตระกูลให้มารวมกันที่บ้านทำพิธี
							2. ไข่จู	เมื่อดูทูหล่าเสร็จแล้วผู้ประกอบพิธีกรรมหยิบด้ายดิบและสิ่งของสำหรับให้วีหล่ามาจุ่มน้ำแล้วผูกข้อมือของทารก ก่อนผูกจะใช้ด้ายกวาดข้อมือย้อนขึ้นไปทางแขนสามครั้งพร้อมทั้งเอ่ยคำเรียกวีหล่าที่มีชื่อของทารก เอาด้ายดิบที่ผูกสิ่งของสำหรับให้วีหล่าพันข้อมือสามรอบแล้วผูก เมื่อผูกข้อมือแล้วผู้ประกอบพิธีกรรมจะหยิบของกิน	1.ผูกมือไม่ให้วีหล่าของทารกหนีไป 2..ให้วีหล่าของทารกได้ยินและได้รู้จักชื่อของตนเองเป็นครั้งแรก 3.ให้วีหล่าของทารกได้กินอาหาร

Copyright by Mahidol University

ตารางที่ 4 : แสดงขั้นตอนพิธีกรรมเรียกวีหล่าในการตั้งชื่อ (ไข่ขูพดูเอ่อเหม่ย) (ต่อ)

ชุดมุ่งหมายรวม	อุปกรณ์	ผู้ประกอบพิธีกรรม	เจ้าของวีหล่า	ผู้มีส่วนร่วม	วัน/เวลา	สถานที่	ขั้นตอนพิธีกรรม	การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม	ชุดมุ่งหมาย
								และดอกไม้อย่างละสี่กำน้อยวางบนศีรษะของทารก เพื่อให้วีหล่ากิน	4.ให้วีหล่าของสมาชิกในสายตระกูลมาคอยรับวีหล่าของทารกเป็นสมาชิกของสายตะกูล

Copyright by Mahidol University

6.2.1.2 พิธีเรียกวีหล่าในการแต่งงาน (เฉ่อไม๊ยะ)

พิธีเรียกวีหล่าในการแต่งงาน (เฉ่อไม๊ยะ) ถือเป็นพิธีกรรมที่สำคัญอีกครั้งหนึ่งของชีวิต การแต่งงานเป็นการเริ่มต้นของสถาบันครอบครัวอันเป็นหน่วยสังคมที่เล็กที่สุด และเป็นศูนย์กลางของระบบเครือญาติ ซึ่งเป็นเครือข่ายที่มีบทบาทมากทางสังคม โดยเฉพาะชุมชนที่เป็นสังคมดั้งเดิมยังไม่มีเทคโนโลยีช่วยในวิธีการผลิตมากเท่ากับสังคมที่พัฒนาแล้ว ระบบเครือญาติเป็นเครือข่ายที่ยึดเหนี่ยวสังคมมีบทบาททางเศรษฐกิจและทางสังคม ทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน เพราะการสร้างครอบครัวเป็นการนำไปสู่การเพิ่มจำนวนสมาชิกในสายตระกูล ทั้งสมาชิกที่เกิดจากการแต่งงานและสมาชิกโดยกำเนิด

นอกเหนือจากเป็นการสร้างหลักประกันแก่ชีวิต และชุมชนอีกอย่างหนึ่งแล้ว การแต่งงานยังเป็นการแสดงบทบาทและหน้าที่ของคนในสังคมอีกประการหนึ่งเช่นกัน กล่าวคือ เป็นการเปลี่ยนสถานภาพของ "คู่บ่าวสาว (ตละเหมาะว)" จากสถานภาพโสดอันเป็นวัยหนุ่มสาวเข้าสู่สถานภาพสมรส ซึ่งเป็นวัยผู้ใหญ่ที่มีบทบาททางสังคมแตกต่างกับวัยหนุ่มสาว แต่ละสถานภาพจะมีขอบเขตของความรับผิดชอบ ได้รับการปฏิบัติและคาดหวังจากชุมชนแตกต่างกันออกไป

ในด้านของเพลง (ถะคู้) ที่ชาวกะเหรี่ยงร้องเกี่ยวกับการแต่งงาน ได้สั่งสอนบทบาทหน้าที่ของคู่บ่าวสาวในการเริ่มต้นชีวิตสมรสไว้ ดังนี้

" เนบ่าบาคลุ่งเหม่ยกีไถ่ย ช่องหล่องโลวซู่คองเสต้อไจ
ชวยเอ่อเคลอเส่อะดองเม่อไข้ ยาพองไน่จี่ขลู่ฉ่วยไหน่ "

หมายความว่า

" กี่ต้องกับเสียม ป่าขึ้นทอลวดลาย ตั้งหินเรียงกันเป็นสามเส้า
ปูโอดครวญกุ้งถดถอย ยาพอง* ตีเงินหอยสะพายไหน่** "

* ยาพอง เป็นชื่อปลาเล็ก ๆ ชนิดหนึ่ง
** ไหน่ คือตะกร้าสำหรับใส่สิ่งของต่าง ๆ

เพลงบทนี้เป็นการอุปมาอุปมัยถึงสิ่งที่มีอยู่ควบคู่กันในวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยง คือ กี่ทอผ้า (เนบ่า) กับเสียม (คลุ่ง), ปู (ชวย) กับกุ้ง (เส่อะดอง), ปลาที่ใช้ในพิธีกรรมไหว้ผี (ยาพอง) กับหอย (ขลู่), ความหมายของสิ่งที่นำมาเปรียบเปรยนั้น เป็นการสั่งสอนสิ่งที่ควรประพฤติตนในสถานภาพใหม่ที่กำลังจะมาถึงของคู่บ่าวสาว โดยการนำเครื่องมือใช้สอยของผู้หญิงกับผู้ชาย และสัตว์ที่มีความหมายทางวัฒนธรรมของคนกะเหรี่ยงดังต่อไปนี้

ก. คลุ่งกับเนบ่า คลุ่ง คือ เสียมขนาดเล็กเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการหยอดข้าวสำหรับแทงดินในไร่ให้เป็นหลุมเล็ก ๆ เพื่อหยอดข้าวเปลือกลงไป ในการหยอดข้าวผู้ที่ใช้เสียมแทงดินให้เป็นหลุมเป็นหน้าที่ของผู้ชาย ส่วนการหยอดข้าวเปลือกลงในหลุมเป็นหน้าที่ของผู้หญิง ส่วนเนบ่า

Copyright by Mahidol University

คือ กี่คาดเอวที่ใช้สำหรับทอผ้า ซึ่งเป็นเครื่องมือของผู้หญิงโดยเฉพาะ ความสามารถในการใช้เครื่องมือทั้งสองอย่างนี้เป็นสิ่งที่คนกะเหรี่ยงถนัด ความสามารถในการใช้เสียมของผู้ชายเป็นความสามารถในการทำไร่อันแสดงถึงความอยู่ดีกินดี ส่วนความสามารถในการใช้กี่ทอผ้าของผู้หญิงจะแสดงถึงความเอาใจใส่ในเรื่องการถักทอเครื่องนุ่งห่ม ซึ่งเป็นหน้าที่หลักของผู้หญิงเช่นเดียวกับการทำไร่อันเป็นหน้าที่ของผู้ชาย

ข. ชวยกับเสอะดอง ปูกับกุ้งเป็นสิ่งที่ใช้คู่กันในพิธีกรรมการกินข้าวหัวยุ้ง ซึ่งเป็นการกินข้าวใหม่ของชาวกะเหรี่ยงที่ทำหลังจากนำข้าวขึ้นยุ้งเสร็จแล้ว จากนั้นนำข้าวเปลือกที่ได้มาตำให้เสร็จภายในวันเดียวแล้วหุงเป็นอาหารมื้อแรก ส่วนแกงที่ปรุงเป็นกับข้าวนั้น ต้องนำเผือก (ดูถี่ย) มัน (เนถี่ย) ปู กุ้ง และหอย มาปรุงเป็นแกง สัตว์สามชนิดที่นำมาปรุงเป็นกับข้าวในการกินข้าวหัวยุ้งนั้นล้วนแต่มีอาการเคลื่อนไหวที่ไม่ปกติเหมือนคน กล่าวคือ ปูเป็นสัตว์ที่เดินด้วยอาการไปทางข้าง กุ้งเดินด้วยอาการถอยหลัง และหอยมีการเดินที่ค่อย ๆ ไปอย่างช้า การที่นำสัตว์ที่มีอาการเคลื่อนไหวดังกล่าวมีความหมายว่าข้าวเปลือกในยุ้งนั้น ให้ประหยัดสิ้นเปลืองช้าเช่นเดียวกับการเคลื่อนไหวของสัตว์ทั้งสามชนิด ในการเปรียบเปรยคู่บ่าวสาวว่าเป็นเช่นเดียวกับปูและกุ้งที่ต้องอยู่คู่กัน และดำเนินชีวิตอย่างค่อยเป็นค่อยไปและประหยัดเช่นเดียวกับการเคลื่อนไหวของปูและกุ้ง

ค. ยาพองกับขลู่ ยาพอง เป็นปลาตัวเล็ก ๆ ชนิดหนึ่งที่ชาวกะเหรี่ยงอองเหม่ใช้ปรุงอาหารในพิธีกรรมไหว้ผีประจำปี ตามจารีตที่ครอบครัวกะเหรี่ยงอองเหม่ยึดถือ สืบทอด ต่อกันมาเกี่ยวกับการนับถือผีประจำตระกูล โดยมีข้อกำหนดหลักที่สำคัญอยู่สองประการ ประการแรกคือมีต้นไม้ประจำตระกูล ประการที่สองคือในการทำพิธีไหว้ผีต้องใช้สัตว์ที่เป็นข้อกำหนดของสายตระกูลมาปรุงเป็นอาหารเพื่อใช้ประกอบพิธีกรรม สัตว์ที่เป็นข้อกำหนดของสายตระกูลอันดับแรกคือ “อ้น (ว่าฆา)” ถ้าหากเห็นว่าตัวอ้นหายากก็ปรับเปลี่ยนมาเป็นสัตว์ที่เป็นข้อกำหนดรองลงมา ได้แก่ “กระรอกเหลือง (ลียบ่อง)” ถ้าหากเห็นว่ากระรอก ชนิดนี้หายากอีกก็สามารถปรับเปลี่ยนมาเป็นสัตว์ที่เป็นข้อกำหนดในอันดับสุดท้าย ได้แก่ “ปลาตัวเล็ก ๆ ชนิดหนึ่ง (ยาพอง)” ในการปรับเปลี่ยนสัตว์ที่เป็นข้อกำหนดในการประกอบพิธีกรรมนั้น ผู้นำสายตระกูลต้องใคร่ครวญอย่างดีก่อนที่ปรับเปลี่ยน เพราะถ้าปรับเปลี่ยนแล้วไม่สามารถกลับมาใช้สัตว์ชนิดเดิมได้อีก ปรับเปลี่ยนได้เฉพาะสัตว์ชนิดที่รองลงไปเท่านั้น ถ้าครอบครัวอองเหม่ครอบครัวใดยังคงรักษาการใช้สัตว์ที่เป็นข้อกำหนดในอันดับแรก ๆ ถือว่า เป็นครอบครัวที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นครอบครัวที่มีความเข้มแข็งเคร่งครัดรักษาจารีตที่บรรพบุรุษสร้างไว้ได้อย่างดี และผีบรรพบุรุษคุ้มครองรักษาสมาชิกในสายตระกูลได้อยู่เย็นเป็นสุข

ในการไหว้ผีอองเหม่นี้ การไปหาสัตว์ที่ใช้ในพิธีกรรมเป็นหน้าที่ของผู้ชายในครอบครัวที่ต้องหามาให้ได้ ในขณะที่ผู้หญิงเป็นผู้ดูแลเตาไฟบนบ้านที่จุดรอไว้ไม่ให้ดับจนกว่าผู้ชายหาตัวอ้น กระรอกหรือปลายาพองมาได้ ถ้าหากไฟในเตาดับไปการทำพิธีไหว้ผีประจำปีต้องเริ่มต้นพิธีใหม่ตั้งแต่แรก ข้อกำหนดต่าง ๆ ในการไหว้ผีประจำปีของกะเหรี่ยงอองเหม่มีมากมาย

Copyright by Mahidol University

บางสายตระกูลที่รู้สึกว่ายุ่งยากก็สามารถปรับเปลี่ยนสายตระกูลตนเองให้เป็นบ่าไจ่ยแทน โดยการให้ “คนทรง (โม)” มาทำพิธีปรับเปลี่ยนให้

ขลู่ (หอย) มีความหมายเกี่ยวกับผู้หญิง เพราะหอยเป็นสัตว์ที่มีบทบาทในพิธีกรรมที่เป็นหน้าที่ของผู้หญิงโดยตรง ได้แก่ พิธีการกินข้าวหัวยุ้ง ในการกินข้าวหัวยุ้งนั้นผู้หญิงเป็นฝ่ายจัดการทุกอย่าง ตั้งแต่การนำข้าวเปลือกมาตาก การตำข้าว การไปหาปู กุ้ง และหอยมาปรุงเป็นอาหาร ในพิธีล้วนแต่เป็นหน้าที่ของผู้หญิงทั้งสิ้น นอกจากนี้หอยเป็นสัตว์อีกชนิดหนึ่งที่ขาดไม่ได้ในการกินข้าวหัวยุ้ง เพราะหอยเป็นสัตว์ที่เคลื่อนไหวช้า ซึ่งมีความหมายเชื่อมโยงไปถึงการบริโภคข้าวในยุ้งนั้นให้หมดช้าลงเหมือนกับการเคลื่อนไหวของหอย

พิธีกรรมการไหว้ผีบรรพบุรุษประจำปีนี้เป็นกิจกรรมที่ให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้ชายควบคู่กับการกินข้าวหัวยุ้ง อันเป็นพิธีกรรมที่ให้ความสำคัญกับบทบาทของผู้หญิง การใช้สัตว์สองชนิดที่เป็นตัวแทนของพิธีกรรมสองพิธีกรรมที่ให้ความ สำคัญกับบทบาทของเพศทั้งสอง ดังนั้นปลายาพองและหอยที่เป็นสัญลักษณ์ในเพลงบทนี้ จึงหมายถึงผู้ชายและผู้หญิงที่ต้องร่วมแรงร่วมใจกันในการสร้างครอบครัวให้มั่นคง โดยผู้ชายเป็นฝ่ายเสาะหาทรัพย์สินมาจุนเจือครอบครัวและผู้หญิงต้องดูแลเกี่ยวกับการอยู่การกินในครอบครัวเช่นกัน

ความแตกต่างในบทบาทของคนกลุ่มวัยหนุ่มสาวและกลุ่มผู้ใหญ่นั้นใช้สถานภาพทางการสมรสเป็นตัวแบ่งหน้าที่ทางสังคมของชาวบ้านเกาะสะเดิ่ง ซึ่งสถานภาพทางการสมรสที่แตกต่างกัน หมายถึงสิ่งที่พึงปฏิบัติตามหลักการจะแตกต่างกันด้วย ดังนั้นการแต่งงานในชุมชนบ้านเกาะสะเดิ่ง จึงเป็นการปรับเปลี่ยนสถานภาพของคนจากสถานภาพหนึ่งก้าวผ่านเข้าสู่อีกสถานภาพหนึ่งที่มีความแตกต่างกันทั้งทางด้านการวางตนที่เหมาะสมบทบาทหน้าที่ทางสังคม ตลอดจนความคาดหวังทางสังคมที่ชุมชนมีต่อบุคคลนั้น อาจกล่าวได้ว่าพิธีเรียกวีหล่าเนื่องในโอกาสที่เจ้าของวีหล่าผ่านช่วงสำคัญของชีวิตนี้ เป็นพิธีกรรมที่ควบคู่กับชีวิตของชาวบ้านเกาะสะเดิ่งตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ในการผ่านช่วงสำคัญของชีวิตแต่ละครั้งหมายถึงการเปลี่ยนสถานภาพทางสังคมด้วยเช่นกัน เช่น การตั้งชื่อเป็นการเริ่มต้นให้สถานภาพแก่ทารกจากสถานภาพที่เพิ่งคลอดออกมาซึ่งอยู่ระหว่างความเป็นกับความตายยังไม่มีสถานภาพที่เป็นคนอย่างเต็มตัว และเป็นการให้สถานภาพที่เป็นสมาชิกของสายตระกูลอีกประการหนึ่ง เมื่อเด็กที่เข้าสู่วัยหนุ่มซึ่งพร้อมสำหรับการแต่งงานก็เปลี่ยนสถานภาพจากวัยหนุ่มเข้าสู่วัยของผู้ที่มีหน้าที่ศึกษาหาความรู้ด้านต่าง ๆ เพื่อได้มีความรู้ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีปัญญาคงความเป็นผู้ใหญ่อย่างเต็มตัวตามหลักการ “ผู้หญิงวางตน ผู้ชายเสาะหาภูมิปัญญา” ซึ่งในการเปลี่ยนสถานภาพตามช่วงต่าง ๆ แต่ละครั้ง ทุกคนได้รับการปฏิบัติจากชุมชนแตกต่างออกไป ชุมชนปฏิบัติต่อเด็กอย่างหนึ่ง ปฏิบัติต่อหนุ่มสาวอย่างหนึ่ง และปฏิบัติต่อบุคคลที่เป็นผู้นำของครอบครัวอีกอย่างหนึ่ง เป็นต้น ดังนั้นพิธีเรียกวีหล่าเนื่องในโอกาสที่เจ้าของวีหล่าผ่านช่วงสำคัญของชีวิตจึงเป็นพิธีกรรมที่แสดงการเปลี่ยนแปลงและบอกกล่าวถึงสถานภาพทางสังคมของคนในชุมชนกะเหรี่ยงบ้านเกาะสะเดิ่ง

พิธีกรรมเรียกวีหล่าในโอกาสแต่งงานมีจุดมุ่งหมาย คือ เรียกวีหล่าของคู่บ่าวสาว

Copyright by Mahidol University

มาอยู่ร่วมกันและแสดงสถานภาพใหม่ของคู่บ่าวสาว โดยใช้บ้านของฝ่ายหญิงเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม อุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมได้แก่ (1) อุปกรณ์ตีวีหล่า ประกอบด้วยไม้พาย หรือท่อนไม้ไผ่ผ่าปลายให้แยกเป็นเจ็ดซี่ (หนุตะหร่า) และภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือ (2) อุปกรณ์ผูกมือประกอบด้วยด้ายดิบ หรือด้ายสีแดง และ มีด (3) อุปกรณ์ สำหรับให้วีหล่า ประกอบด้วย อ้อย กล้วย มะพร้าว เผือก มัน ข้าวแดกงา ข้าวห่อ ข้าวสุก ข้าวเหนียว ถั่วแดงไร่ น้ำ เงิน ดอกไม้ ฯลฯ ผู้ประกอบพิธีกรรมก็คือ ผู้อาวุโสของหมู่บ้าน หรือผู้นำหมู่บ้าน โดยมีผู้มีส่วนร่วมในพิธีกรรมเป็นบรรดาสมาชิกในครอบครัว เพื่อน ๆ ของ คู่บ่าวสาว และคนในชุมชน

พิธีกรรมเริ่มขึ้นในช่วงเวลากลางวันของวันแรก คนในครอบครัวหรือบรรดาเพื่อนของคู่บ่าวสาวจัดเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ต้องใช้ในพิธีกรรม ด้วยการไปตัดหญ้าใบไผ่แล้วนำมาช่วยกันห่อข้าวเหนียวนำไปต้มเป็นข้าวห่อ (หมี่ธุ่ง) ต่อจากนั้นช่วยกันนึ่งข้าวเหนียว คั่วงาแล้วเอามาตำด้วยครกกระเดื่องให้เป็นข้าวแดกงา (หมี่สิ) และเตรียมอุปกรณ์อื่น ๆ ตลอดทั้งคืน เพื่อเตรียมความพร้อมของพิธีกรรม

พิธีกรรมในวันที่สองเริ่มขึ้นในช่วงเช้า คนในครอบครัวหรือบรรดาเพื่อนของคู่บ่าวสาวจะยกสำรับอุปกรณ์ออกมาวางที่กลางบ้าน ผู้ประกอบพิธีกรรมนั่งอยู่ข้าง ๆ ภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือ คู่บ่าวสาวนั่งอยู่ข้างภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือด้านตรงข้ามกับผู้ประกอบพิธีกรรม ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมนั่งอยู่รอบ ๆ คู่บ่าวสาว เมื่อได้เวลาผู้ประกอบพิธีเริ่มดุฑูหล่าที่ขอบภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือพร้อมทั้งสวดปรู๊หล่า คู่บ่าวสาวเอามือแตะขอบภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือจนกระทั่งดุฑูหล่าเสร็จ ต่อจากนั้นผู้ประกอบพิธีกรรมหยิบด้ายมาจุ่มน้ำแล้วผูกข้อมือของคู่บ่าวสาว ก่อนผูกใช้ด้ายกวาดข้อมือย้อนขึ้นไปทางแขนสามครั้ง พร้อมทั้งปรู๊หล่าที่มีชื่อของคู่บ่าวสาว เมื่อปรู๊หล่าเสร็จแล้วเอาด้ายพันข้อมือสามรอบแล้วผูกข้อมือเพื่อให้วีหล่าติดอยู่กับเจ้าของวีหล่า ต่อจากนั้นผู้ประกอบพิธีกรรมหยิบของกินและดอกไม้อย่างละเล็กน้อยใส่มือ หรือวางบนศรีษะของคู่บ่าวสาวตามความเหมาะสมเพื่อให้วีหล่ากิน เมื่อผู้ประกอบพิธีกรรมผูกมือคู่บ่าวสาวเสร็จแล้ว ยาย ตา แม่ พ่อ และญาติ ๆ ทะยอยเข้าผูกมือพร้อมกับปรู๊หล่าให้คู่บ่าวสาว ต่อจากนั้นผู้เข้าร่วมพิธีกรรมคนอื่น ๆ เข้าผูกมือด้วยวิธีการเดียวกัน (โปรดดูรายละเอียดในตารางที่ 5)

Copyright by Mahidol University

ตารางที่ 5 : แสดงขั้นตอนพิธีกรรมเรียกวีหล่าคู่บ่าวสาว (ไข่จูเฉ่อไม๊ย)

จุดมุ่งหมายรวม	อุปกรณ์	ผู้ประกอบพิธีกรรม	เจ้าของวีหล่า	ผู้มีส่วนร่วม	วัน/เวลา	สถานที่	ขั้นตอนพิธีกรรม	การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม	จุดมุ่งหมาย
ให้วีหล่าของคู่บ่าวสาวมาอยู่ร่วมกันและแสดงสถานภาพใหม่ของคู่บ่าวสาว	1.อุปกรณ์ตีวีหล่า - ไม้พายหรือท่อนไม้ไผ่ผ่าปลายให้แยกเป็นเจ็ดชี่ - ภาชนะใส่อุปกรณ์ ผูกมือ 2. อุปกรณ์ผูกมือ - ด้ายดิบหรือด้ายสีแดง - มีด 3.อุปกรณ์สำหรับให้วีหล่า - อ้อย - กล้วย - มะพร้าว - เผือก - มัน - ข้าวแดกงา - ข้าวห่อ - ข้าวสุก - ข้าวเหนียว - ถั่วแดงไร่	ผู้อาวุโสของชุมชนหรืออาจจะเป็นผู้นำหมู่บ้าน(เกุยคู้)มาทำหน้าที่เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม	คู่บ่าวสาว (ตละเหมาะวุ)	1.สมาชิกในครอบครัว 2. เพื่อน ๆ ของคู่บ่าวสาว 3. คนในชุมชน	ก่อนวันงาน/ทั้งวัน	บ้านของฝ่ายหญิง	การเตรียมการ	1.คนในครอบครัวหรือเพื่อน ๆ ของคู่บ่าวสาวไปตัดหญ้าใบไผ่แล้วมาช่วยกันห่อข้าวเหนียวนำไปนึ่งเป็นหมี่ขุ่ง (ข้าวห่อ) 2. คนในครอบครัวหรือเพื่อน ๆ ของคู่บ่าวสาวจะช่วยกันนึ่งข้าวเหนียวดั่วงา แล้วเอามาตำด้วยครกกระเดื่องให้เป็นหมี่สิ (ข้าวแดกงา) 3. คนในครอบครัวหรือเพื่อน ๆ ของคู่บ่าวสาวเตรียมอุปกรณ์อื่น ๆ	เตรียมความพร้อมเพื่อประกอบพิธีกรรม
					วันงาน/เช้า	บนบ้านของฝ่ายหญิงตรงกลางบ้าน	1. ดุทูหล่า	1. หลังจากทำพิธีรับคู่บ่าวสาวตามขั้นตอน คนในครอบครัวหรือเพื่อนสนิท ของคู่บ่าวสาวเริ่มยกอุปกรณ์ในการดุทูหล่าออกมาวางที่กลางบ้าน คู่บ่าวสาวนั่งลงข้าง ๆ สำรับอุปกรณ์ 2. ผู้ประกอบพิธีกรรมเริ่มดุทูหล่าด้วยการใช้ไม้พายหรือหนุตะหร่าเคาะขอบภาชนะใส่อุปกรณ์ต่าง ๆ พร้อมทั้งเอ่ยคำเรียกวีหล่า คู่บ่าวสาวเอามือแตะหรือจับขอบภาชนะใส่อุปกรณ์อีกด้านหนึ่ง ในขณะที่ผู้เข้าร่วมพิธีนั่งอย่างสงบ	เรียกวีหล่าของคู่บ่าวสาวให้กลับมา

Copyright by Mahidol University

ตารางที่ 5 : แสดงขั้นตอนพิธีกรรมเรียกวีหล่าคู่บ่าวสาว (ไข่ญูเฉอ ไม๊ย) (ต่อ)

ชุดมุ่งหมายรวม	อุปกรณ์	ผู้ประกอบพิธีกรรม	เจ้าของวีหล่า	ผู้มีส่วนร่วม	วัน/เวลา	สถานที่	ขั้นตอนพิธีกรรม	การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม	ชุดมุ่งหมาย
	- น้ำ - เงิน - ดอกไม้ ฯลฯ						2. ไข่ญู	1. เมื่อดุทูหล่าเสร็จแล้วผู้ประกอบพิธีกรรมจะผูกมือคู่บ่าวสาว ด้วยการหยิบด้ายดิบหรือด้ายสีแดงมาคู่มน้ำก่อนผูกจะใช้ด้ายดิบกวาดข้อมือข้อนขึ้นไปทางแขนสามครั้งพร้อมทั้งอ่อนคำเรียกวีหล่าที่มีชื่อของผู้ถูกผูกมือเอาด้ายดิบพันข้อมือสามรอบแล้วผูกเมื่อผูกข้อมือแล้วผู้ประกอบพิธีกรรมจะหยิบของกินและดอกไม้อย่างละเล็กน้อยวางบนศีรษะหรือบนไหล่ หรือใส่มือตามแต่กรณี เพื่อให้วีหล่ากินแล้วให้พรคู่บ่าวสาว 2. เมื่อผู้ประกอบพิธีกรรมผูกมือคู่บ่าวสาว เสร็จแล้วสมาชิกในครอบครัวก็จะทยอยเข้าผูกมือพร้อมกับอ่อนคำเรียกวีหล่าให้กับคู่บ่าวสาว ต่อจากนั้นผู้เข้าร่วมพิธีคนอื่น ๆ จะเข้าผูกมือด้วยวิธีการเดียวกัน	1.ผูกมือให้วีหล่าอยู่กับคู่บ่าวสาว 2.ให้วีหล่าได้กินอาหาร

Copyright by Mahidol University

6.2.2 พิธีเรียกวีหล่าในช่วงสำคัญของปี

จากวัฒนธรรมการทำมาหากินในรอบปี ที่ผูกพันอยู่กับความเป็นไปของธรรมชาติในแต่ละฤดูกาล ชาวกะเหรี่ยงบ้านเกาะสะเดิ่งได้สร้างสมภูมิปัญญาที่ตกทอดมาหลายชั่วคนในการเข้าใจระบบนิเวศของธรรมชาติก่อเป็นวัฒนธรรมในการทำมาหากินในแต่ละรอบปี ระบบนิเวศทางธรรมชาติแต่ละช่วงฤดูกาลจะแตกต่างกันอย่างชัดเจน ทำให้สภาพทางธรรมชาติที่แวดล้อมชุมชนเกาะสะเดิ่งเปลี่ยนไปเช่นกัน การเปลี่ยนฤดูกาลแต่ละครั้งทำให้สภาพป่าเปลี่ยนไป พรรณไม้ต่าง ๆ เปลี่ยนสภาพไปตามฤดูกาล พรรณไม้บางชนิดผลิดอกในช่วงหน้าฝน บางชนิดผลิดอกในช่วงหน้าหนาว บางชนิดผลิดอกในช่วงหน้าร้อน ซึ่งสภาพเช่นนี้แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายของสภาพทางธรรมชาติ อันส่งผลถึงชีวิตของคนที่อาศัยยังชีพจากธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อมเหล่านี้ส่งผลให้พฤติกรรมต่าง ๆ ของชาวบ้านเกาะสะเดิ่งปรับเปลี่ยนตาม ซึ่งเห็นได้จากพฤติกรรมทางบริโภคนิสัยของคนในชุมชนที่ปรับเปลี่ยนตามฤดูกาล เช่น การนิยมบริโภคผักกูด (ไก่ดู่) ที่แตกยอดอ่อนในช่วงหน้าหนาว ถึงหน้าร้อน ผลมะตาดป่า (สุตะปรู่ซา) ที่มีผลแก่จัดในช่วงหน้าหนาว ดอกงิ้ว (ไก่ยโพ่) ที่ออกดอกในช่วงหน้าหนาว เห็ดโคน (เข่อทูไขว่ย) และหน่อไม้ (บอง) ที่มีมากในฤดูฝน นอกจากนี้ในองค์ความรู้ทางระบบนิเวศของชาวบ้านเกาะสะเดิ่ง ยังมีความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทางเคมีในพันธุ์พืชบางชนิด เช่น ดอกบอนป่า (ตู้โพ่) ปลีกล้วย (ยาโพ่หรือสุตะกุ่ยโพ่) ที่สามารถบริโภคได้ในบางฤดูกาลเท่านั้น เพราะมีปริมาณสารพิษมากขึ้นในบางฤดูกาล

นอกเหนือจากการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางบริโภคนิสัยให้เป็นไปตามฤดูกาลแล้ว พฤติกรรมด้านอื่น ๆ เช่น การใช้สอยเครื่องมือต่าง ๆ ในการทำไร่ การติดต่อกับสังคมภายนอกที่มักถูกตัดขาดในช่วงหน้าฝน ตลอดจนการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันก็ปรับเปลี่ยนไป วงจรการทำมาหากินของชาวบ้านเกาะสะเดิ่งในรอบปีจะมีช่วงเคร่งเครียดมากอยู่สองช่วง คือ ช่วงแรกตั้งแต่การเลือกพื้นที่ทำไร่จนถึงการฟันไร่ และช่วงที่สองตั้งแต่การเกี่ยวข้าวจนถึงการฟาดข้าว ทั้งสองช่วงนี้เป็นช่วงที่มีความเสี่ยงมากที่สุด เพราะเป็นช่วงที่ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งต้องเข้าไปอยู่ในไร่ ซึ่งอยู่กลางป่าที่มีอันตรายรอบด้าน เป็นอันตรายจากโรคภัยที่เกิดจากสภาพป่า เช่น ไข้มาลาเรีย ไข้เลือดออก ฯลฯ หรืออันตรายจากสัตว์ร้าย เช่น เสือ งู เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีอันตรายจากการทำงาน เช่น การถูกไม้ในไร่ดีดตีในขณะฟันไร่ ซึ่งอาจถึงแก่ชีวิต อีกทั้งกิจกรรมในการทำมาหากินช่วงนี้ก็เป็นขั้นตอนที่สำคัญต่อผลผลิตที่ได้และเป็นภาระที่หนักมาก เพราะต้องเร่งกิจกรรมให้เสร็จสิ้นก่อนหมดฤดูกาล

การที่ต้องเสี่ยงกับภัยอันตรายต่าง ๆ และต้องเร่งรีบทำกิจกรรมแข่งกับฤดูกาล ทำให้เกิดความไม่มั่นคงในการทำมาหากิน พิธีกรรมจึงเข้ามามีบทบาทในการเป็นสื่อนำความคิดและความสำเร็จสู่กิจกรรมนั้น ๆ (นพนธ์ สัมมาและคณะ, 2534: 8) โดยพิธีกรรมสามารถสร้างขวัญกำลังใจและ ความมั่นใจในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ยิ่งเป็นกิจกรรมที่อันตรายมากพิธีกรรมก็ยิ่งมีความสำคัญและซับซ้อนมากขึ้น ดังนั้นในช่วงที่อันตรายทั้งสองครั้งในวงจรการทำมาหากินจึงมีพิธีกรรมเข้ามารองรับให้มีการผ่อนคลายความวิตกกังวลของกิจกรรมอยู่สองลักษณะคือ

Copyright by Mahidol University

6.2.2.1 งานบุญข้าวใหม่ (โบวบือส้องดู)

"โบวบือส้องดู" เป็นงานบุญที่จัดขึ้นมาเพื่อรองรับการปรับเปลี่ยนบทบาทของพิธีตีป่า (ดุเหม่ยละ) เมื่อได้รับกระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกจากนโยบายของรัฐ คือ การประกาศผืนป่าทุ่งใหญ่นเรศวรเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเมื่อ พ.ศ. 2517 ทำให้พื้นที่ในการทำไร่ลดลง ในอดีตพิธีตีป่าเป็นพิธีกรรมสำคัญมากพิธีกรรมหนึ่งที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน การตีป่าทำในเดือนตัดไม้เล็กซึ่งเป็นเดือนเริ่มต้นฤดูกาลทำไร่ เดือนนี้เป็นเดือนที่ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งเริ่มเลือกพื้นที่ทำไร่โดยชักชวนกันเข้าป่าไปหาพื้นที่ป่าที่เหมาะสมสำหรับการทำไร่ ซึ่งเลือกพื้นที่ที่เป็นป่าไผ่ เมื่อได้พื้นที่ที่ต้องการทำไร่แล้วจึงทำพิธีตีป่า ด้วยการตัดไม้ไผ่จากบริเวณนั้นให้มีความยาวประมาณหนึ่งวาของผู้ที่ทำไร่ แล้วนั่งยอง ๆ ไหว้เจ้าป่าและอธิษฐานเสี่ยงทายว่า ถ้าหากเจ้าป่าอนุญาตให้ใช้พื้นที่ป่าเพื่อทำไร่แล้วขอให้ไม้ไผ่ที่นำมาทำพิธีตีป่านั้นยาวขึ้นกว่าเดิม ต่อจากนั้นผู้ที่ทำไร่ตีพื้นดินสามครั้งแล้วนำมาวัดความยาวดูว่าไม้ไผ่ยาวกว่าเดิมตามคำอธิษฐานหรือไม่ ถ้าหากไม้ไผ่นั้นยาวกว่าเดิมหมายความว่าเจ้าป่าอนุญาตให้ใช้พื้นที่ป่าตรงนั้นสำหรับการทำไร่ในปีนี้ แต่ถ้าหากไม้ไผ่ที่นำมาดุเหม่ยละไม่ยาวกว่าเดิมหมายความว่าผู้ที่ทำไร่นั้นไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าป่าให้ทำไร่บนพื้นที่นั้น ผู้ที่จะทำไร่หันหน้าไปตีพื้นดินด้านทิศอื่นดูอีกทีเผื่อว่าเจ้าป่าอนุญาต ถ้าหันหน้าตีจนครบทุกทิศแล้วยังไม่ได้รับอนุญาต ผู้ที่ทำไร่ต้องไปเสาะหาพื้นที่ที่เหมาะสมในการทำไร่พื้นที่อื่นต่อไป

ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งมีความเชื่อว่า พื้นที่ป่าที่เหมาะสมสำหรับทำไร่แต่ละผืนนั้นเจ้าป่าให้อนุญาตเฉพาะบางคนเท่านั้น บางพื้นที่อาจมีหลายคนที่ต้องการทำไร่ตรงพื้นที่นั้น ดังนั้นแต่ละคนต้องทำพิธีตีป่าเพื่อขออนุญาตด้วยตนเอง เมื่อได้ผู้ที่ได้รับอนุญาตให้ใช้พื้นที่แล้วคนอื่น ๆ ต้องไปหาที่อื่น บางครั้งอาจไม่มีผู้ใดได้รับอนุญาตให้ใช้พื้นที่นั้นเลยซึ่งทุกคนก็ยอมรับ ถ้าหากผู้ใดฝ่าฝืนผู้นั้นก็ถูกเจ้าป่าลงโทษให้มีอันเป็นไปต่าง ๆ นานา ตั้งแต่เจ็บไข้ได้ป่วยจนกระทั่งถึงตายได้ เมื่อได้รับอนุญาตจากเจ้าป่าให้ใช้พื้นที่ตรงนั้นทำไร่ได้แล้ว ก็เริ่มต้นการฟันไร่ ด้วยการ "ไนยหล่อง" โดยการนำไม้ไผ่ที่ใช้ตีป่านั้นปักลงบนพื้นที่ที่ได้รับอนุญาตแล้วผ่าด้านปลายไม้ออกเป็นสี่แฉก พร้อมกับเอาไม้มาสอดไว้ ต่อจากนั้นผู้ได้รับอนุญาตเริ่มตัดไม้ต้นเล็ก ๆ ในบริเวณรอบ ๆ ออกให้เป็นพื้นที่เตียนก่อน เพื่อให้ผู้หาพื้นที่ทำไร่คนอื่นได้รู้ว่าพื้นที่นี้มีผู้ได้รับอนุญาตแล้ว

ในสามวันแรกของการฟันไร่อยู่นั้น อาจมีเหตุการณ์หลายอย่างที่แสดงว่าพื้นที่ที่ฟันอยู่นั้นมีผู้อื่นซึ่งอาจเป็นสัตว์หรือสิ่งอื่นเข้าใช้ประโยชน์อยู่ก่อนแล้ว โดยมีเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น ในขณะที่ฟันไร่หรือในระหว่างการเดินทางกลับบ้านหรือที่พักกับพื้นที่ที่ทำไร่ ถ้าหากมีเก้ง กระรอก หรือนกขุนแผนร้องขึ้นแสดงว่ามีผู้อื่นใช้ประโยชน์อยู่ก่อนแล้ว ถึงแม้ผู้ที่ฟันไร่ได้รับอนุญาตจากเจ้าป่าแล้วก็ตาม ต้องสละสิทธิในการใช้พื้นที่นั้นทันที ด้วยเหตุนี้เองชาวบ้านเกาะสะเดิ่งจึงนิยมเข้าไปค้างแรมในป่าบริเวณที่ใกล้เคียงกับพื้นที่ที่ทำไร่ โดยยอมเสี่ยงกับอันตรายจากสัตว์ร้ายและโรคร้ายต่าง ๆ เพื่อป้องกันเหตุการณ์ที่เป็นอุปสรรคทั้งหลาย นอกจากการขออนุญาตเข้าใช้พื้นที่จากเจ้าป่าแล้ว ผู้ได้รับอนุญาตให้ฟันไร่ต้องคอยสังเกตนิมิตต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแก่ตนเองหรือสมาชิกในสายตระกูล เพื่อเป็นการเสี่ยงทายการทำไร่บนพื้นที่ที่ได้รับอนุญาตในปีนี้ว่าจะได้ข้าวมากหรือน้อยเพียงไร เช่น

Copyright by Mahidol University

ความฝันหรืออาการเจ็บป่วยของสมาชิกในสายตระกูล ซึ่งนิมิตที่เกิดขึ้นแก่ผู้ได้รับอนุญาตให้ทำไร่และสมาชิกในสายตระกูลนั้น ถ้าเป็นนิมิตที่ไม่ดีก็ต้องเปลี่ยนไปหาพื้นที่ทำไร่ใหม่อีกครั้ง จนกว่าได้พื้นที่ที่เหมาะสมต่อไป

หลังจากการหาพื้นที่ทำไร่แล้ว ก็เข้าสู่กิจกรรมที่หนักและอันตรายที่สุดในขั้นตอนการทำไร่ คือ การฟันไร่ในช่วงของการตัดไม้ใหญ่ในไร่ซึ่งอยู่ในช่วงเดือนที่เรียกว่า เดือนตัดไม้ใหญ่ การฟันไร่เป็นกิจกรรมที่ต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ เพราะอาจได้รับบาดเจ็บจากอุบัติเหตุที่เกิดขึ้น เช่น ไม้ดีด ตี ตำหรือล้มทับ ฯลฯ มีน้อยรายที่ผ่านการฟันไร่ โดยไม่ได้รับบาดเจ็บจากอุบัติเหตุ ช่วงนี้เป็นช่วงที่เกิดอาการหล่ากุ๊ะ (ขวัญหนี) ได้ง่ายมากเพราะอาการบาดเจ็บและอาการตกใจในอุบัติเหตุที่เกิดขึ้น วีหล่าของคนหนีไปหลงอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ ส่วนกิจกรรมขั้นตอนต่อจากการฟันไร่ ตั้งแต่การเผาไร่ รื้อไร่ ดายหญ้าครั้งแรก หยอดข้าว ดายหญ้าครั้งที่สอง แยกกล้าข้าว จนถึงดายหญ้าครั้งสุดท้าย เป็นกิจกรรมที่ไม่หนักมากและอันตรายเท่ากับการเลือกพื้นที่ทำไร่และฟันไร่

จากขั้นตอนต่าง ๆ ในการทำไร่นี้แสดงให้เห็นอุปสรรคและความยากลำบากในการทำไร่ นับตั้งแต่การตีป่าจนถึงการดายหญ้าครั้งสุดท้าย ซึ่งในช่วงการทำไร่ช่วงนี้มีอุปสรรคและขั้นตอนมากมาย อีกทั้งยังเสี่ยงอันตรายจากสัตว์ร้ายและโรคภัยต่าง ๆ นอกเหนือจากความไม่แน่นอนของระบบนิเวศที่เปลี่ยนไปอยู่ตลอดเวลา สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก่อให้เกิดความรู้สึกไม่มั่นคงในการทำมาหากินของชาวบ้านเกาะสะเดิ่ง จึงต้องประกอบพิธีกรรมตีป่าก่อนการทำไร่ เมื่อกิจกรรมที่เคร่งเครียดผ่านพ้นไปแล้วก็ประกอบพิธีกรรมผูกมือเดือนหล่าเขาะวุ เป็นการแก้ไขให้ชีวิตกลับสู่ ภาวะปกติ

พิธีกรรมตีป่าเป็นพิธีกรรมที่สร้างขวัญกำลังใจ และตอกย้ำความถูกต้องในการกระทำแก่ชาวบ้านเกาะสะเดิ่ง เป็นการแสดงความเคารพนบน้อมแก่ธรรมชาติ การเข้าใจภาวะของธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไปตามฤดูกาลต่าง ๆ มีการเรียนรู้ธรรมชาติ แล้วนำมาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่สอดคล้องกับระบบนิเวศสร้างสมการเรียนรู้ความเข้าใจในวงจรการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้น จนกลายเป็นองค์ความรู้และจารีตที่สั่งสอนสืบทอดต่อกันมา

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยเฉพาะการปฏิสัมพันธ์กับสังคมภายนอกอย่างรวดเร็ว สิ่งแปลกใหม่ที่เข้ามามีจำนวนมากเกินการปรับแต่งชีวิตและพฤติกรรมในการเลือกรับหรือปฏิเสธสิ่งแปลกใหม่ของชุมชน ประกอบกับการครอบงำทางสังคมและวัฒนธรรมหลวง (Great tradition) เช่น การประกาศพื้นที่ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรให้เป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า การถูกหน่วยงานของรัฐกำหนดการใช้ทรัพยากรก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่ชุมชนกะเหรี่ยง ส่งผลกระทบต่อการทำไร่ของชาวกะเหรี่ยง พื้นที่สำหรับเลือกทำไร่เริ่มน้อยลง ปัญหาในการทำมาหากินมีมากขึ้นกว่าเดิม ความมั่นคงในชีวิตลดน้อยลง พิธีกรรมการตีป่าที่เคยสร้างความมั่นใจ สร้างขวัญกำลังใจ และตอกย้ำความถูกต้องในการกระทำแก่ชุมชนกลับสร้างความยุ่งยากในการดำเนินชีวิต พิธีกรรมตีป่าที่เคยช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดในการทำไร่ กลายเป็นตัวแปรที่สร้างความตึงเครียดให้แก่ชีวิต ผู้ทำไร่หลายรายต้องย้อนกลับมาตีป่าอีกครั้งหนึ่งในพื้นที่ที่ตนเองเคยตีป่าแล้วแต่ไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าป่า ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งหลายรายเลือกการเพิกเฉยต่อพิธีกรรมตีป่า เพราะเกรงว่าหากทำพิธีแล้วจะไม่มั่นใจในการทำไร่ตรงพื้นที่นั้น พิธีกรรมตีป่าจึงปรับเปลี่ยนบทบาทจากช่วยผ่อนคลายความ

Copyright by Mahidol University

ตึงเครียดมาเป็นการสร้างความตึงเครียดแก่ชุมชนแทน

อย่างไรก็ตามความตึงเครียดในการทำมาหากินยังคงมีอยู่ ความต้องการของชุมชนจึงถ่ายเทไปสู่กิจกรรมที่เกิดขึ้นใหม่ เช่น "บุญข้าวใหม่ (โบวบือส้องคู)" ซึ่งเป็นกิจกรรม ที่ชาวบ้านทั้ง 6 หมู่บ้านในตำบลไล่โว่ร่วมกันจัดขึ้น โดยความริเริ่มจากอดีตเจ้าอาวาสวัดกองม่องทะที่เคยเดินทางไปมาระหว่างชุมชนชาวกะเหรี่ยงทั้งในประเทศไทยและประเทศพม่า ได้เห็นการจัดงาน "ขึ้นปีใหม่ (เนทองส้อง)" ของชาวกะเหรี่ยงในประเทศพม่าที่จัดขึ้นทุกปีในช่วงเดือนตัดไม้เล็ก และเห็นว่าชุมชนกะเหรี่ยงในตำบลไล่โว่ยังไม่มีงานบุญที่เป็นกิจกรรมรวมของชุมชนทั้ง 6 หมู่บ้าน จึงได้จัดงานบุญข้าวใหม่ของตำบลขึ้นเมื่อประมาณ 20 ปีมาแล้ว

บุญข้าวใหม่ เป็นงานบุญที่รวมกิจกรรมหลายอย่างที่มีอยู่แล้วในชุมชน แต่เป็นรูปแบบของกิจกรรมในแต่ละครอบครัว ได้แก่ การกินข้าวหัวยุ้งอันเป็นกิจกรรมหลังจากการเก็บเกี่ยว และการผูกมือเดือนหล่าเขาะวุ อันเป็นพิธีกรรมเรียกวีหล่าประจำปี โดยมีกิจกรรมขึ้นปีใหม่เป็นหลัก การขึ้นปีใหม่ของชาวกะเหรี่ยงเริ่มต้นปีตามกิจกรรมการทำมาหากิน เห็นได้จากการเรียกชื่อเดือนต่าง ๆ ตามแบบของกะเหรี่ยงโป ซึ่งเป็นการเรียกตามกิจกรรมการทำงานในไร่และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ดังนั้นการขึ้นปีใหม่ในความคิดของชาวกะเหรี่ยงในพื้นที่ตำบลไล่โว่ จึงหมายถึงกิจกรรมที่เริ่มต้นการทำไร่ในปีใหม่ ชื่อที่นำมาใช้ในกิจกรรมที่จัดขึ้นมาในช่วงเริ่มต้นฤดูกาลทำไร่จึงเรียกกันว่า "โบวบือส้องคู" ถ้าหากพิจารณาตามความหมายของคำว่า "โบว" แปลว่า บุญ หมายถึงลักษณะของกิจกรรมที่เป็นงานทำบุญ "บือ" แปลว่า ข้าว (ข้าวเปลือก) "ส้อง" แปลว่า ใหม่ "คู" แปลว่า หัว, ส่วนหัว, ส่วนแรก ดังนั้นโบวบือส้องคู จึงหมายถึงงานบุญเกี่ยวกับการเริ่มต้นการปลูกข้าวครั้งใหม่

กิจกรรมบุญข้าวใหม่ จัดขึ้นในรูปแบบของพิธีกรรมที่ตั้งอยู่บนฐานของความเชื่อที่มองว่าสรรพสิ่งมีจิตวิญญาณที่เป็นเจ้าของอยู่เช่นเดียวกับมนุษย์ ดังนั้น "บือ (ข้าว)" จึงมี "กี่บือโหย่ (ยายข้าว)" เป็นจิตวิญญาณที่คอยดูแลความเป็นไปต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับข้าว ตราบใดที่คนกะเหรี่ยงยังกินข้าวอยู่ต้องให้ความเคารพต่อยายข้าวเช่นกัน ในกิจกรรมบุญข้าวใหม่จึงมีพิธีกรรมที่เป็นการแสดงความเคารพและตอบแทนบุญคุณของยายข้าว ด้วยการ "ดุทูหล่า (ตีวีหล่า)" เรียก "กี่บือโหย่หล่า (วีหล่าของยายข้าว)" เพื่อให้ยายข้าวอยู่เย็นเป็นสุข หายเหนื่อยจากความลำบากที่ต้องดูแลต้นข้าวตลอดฤดูกาลที่ผ่านมา เช่นเดียวกับมนุษย์ต้องทำพิธีเรียกวีหล่าประจำปีในช่วงเดือนหล่าเขาะวุ เมื่อดุทูหล่าเรียกวีหล่าของยายข้าวแล้วจึง "ไข่จู (ผูกมือ)" แก่ผู้ที่มาร่วมงานทุกคน เพื่อให้วีหล่าของยายข้าวอยู่กับทุกคน ช่วยให้การทำไร่ในปีใหม่ได้ผลผลิตที่ดี

ในด้านของการตอบสนองความต้องการของชุมชนนั้น บุญข้าวใหม่ได้สร้างความมั่นใจ เตรียมตนเองให้พร้อมที่จะต้องพบกับปัญหาในกิจกรรมการเลือกพื้นที่ทำไร่ ซึ่งชาวบ้านเกาะสะเดิ่งบางคนอาจไม่มีการตีป่า เพราะถือว่าตนเองได้ผ่านการผูกมือเรียกวีหล่าของยายข้าวจากบุญข้าวใหม่แล้ว คงแต่เพียงปรึกษาผู้อาวุโสที่มีความรู้เกี่ยวกับป่าพิจารณาดูว่า พื้นที่ที่จะทำไร่ในปีนี้ดีหรือไม่ดีอย่างไรเพื่อสร้างความมั่นใจในการทำไร่เพิ่มขึ้น การผูกมือเรียกวีหล่ายายข้าวจากงานบุญข้าวใหม่ทดแทนการตีป่าของชาวบ้านเกาะสะเดิ่งบางคนนั้น แสดงให้เห็นว่าบทบาทของพิธีกรรมการตีป่าเริ่มเปลี่ยนไป แสดงให้เห็นถึงผลกระทบจากภายนอกที่ก่อให้เกิด

Copyright by Mahidol University

การเปลี่ยนแปลงต่อวิถีการทำมาหากินของชุมชน มโนทัศน์ที่เชื่อในจิตวิญญาณของสรรพสิ่ง ความเคารพในธรรมชาติที่เป็นเจ้าของสถานที่ต่าง ๆ ส่วนมนุษย์เป็นเพียงผู้เข้ามาอาศัยใช้ประโยชน์จากธรรมชาติเช่นเดียวกับบรรดาสัตว์ต่าง ๆ เริ่มเปลี่ยนไป ประกอบกับนโยบายของรัฐที่พยายามให้ชาวกะเหรี่ยงในผืนป่าทุ่งใหญ่นเรศวรทำกินในพื้นที่จำกัด จึงทำให้ชาวกะเหรี่ยงบางคนเริ่มถือครองและรู้สึกในความเป็นเจ้าของพื้นที่นั้น ทั้ง ๆ ที่มโนทัศน์เดิมของคนกะเหรี่ยงถือครองสิทธิความเป็นเจ้าของเพียงแค่ต้นไม้ที่ตนเองปลูกไว้ หรือสิ่งปลูกสร้างที่อยู่บนพื้นที่เท่านั้น การที่คนกะเหรี่ยงบางคนเริ่มเพิกเฉยต่อพิธีกรรมตีป่า โดยให้พิธีเรียกวีหล่าขายข้าวเข้ามามีบทบาทแทนที่การตีป่า เพราะสามารถตอบสนองความต้องการเกี่ยวกับการสร้างความมั่นใจในทำมาหากินของปัจเจกบุคคลได้ ในขณะเดียวกันก็เป็นกิจกรรมที่เป็นการรวมตัวของคนในชุมชนที่ตกอยู่ในสถานการณ์เดียวกัน อีกทั้งเป็นการสร้างเครือข่ายทางสังคม

งานบุญข้าวใหม่กำหนดจัดขึ้นในช่วงวันขึ้นสิบสามค่ำจนถึงวันแรมหนึ่งค่ำเดือนตัดไม้เล็ก งานบุญข้าวใหม่เริ่มต้นในตอนเย็นวันขึ้นสิบสามค่ำ เป็นวัน “โบวหล่อง (งานลง)” ชาวบ้านที่มาร่วมงานบุญทะยอยขึ้นบนวัดเพื่อรับศีล ตอนเช้าวันที่สองซึ่งเป็นวันขึ้นสิบสี่ค่ำ ชาวบ้านนำข้าวขึ้นตักบาตรบนวัดและรับศีล เมื่อเสร็จสิ้นการตักบาตรแล้ว ตลอดทั้งวันเป็นกิจกรรม “บือพ่องฉ่องหล่อง” คือ การทำบุญด้วยการนำข้าวเปลือกขึ้นยุ้งข้าว (บือพ่อง) ที่ทำขึ้นเป็นยุ้งข้าวของวัด เพื่อเป็นการทำบุญข้าวเปลือกของชุมชน เมื่อถึงตอนกลางคืนวันที่สอง เป็นการทำบุญ “กี่บือโหย่ลอง (ประรำพิธีเรียกวีหล่าขายข้าว)” และเริ่มเปิด “เนบ่องสี (ตลาดนิพพาน)” เพื่อให้ทุกคนได้ทำบุญแล้วได้ทานอาหาร และขนม เมื่อถึงวันกลางงานบุญ ซึ่งเป็นวันสำคัญและเป็นกิจกรรมหลักของงานบุญ คือ วันขึ้นสิบห้าค่ำเป็นวันประกอบพิธีกรรมเรียกวีหล่าขายข้าว เมื่อถึงตอนเย็นเป็นการขึ้นรับศีลที่วัด ร่วมทำบุญ และปิดตลาดนิพพานจนถึงวันสุดท้ายตอนเช้าเป็นการขึ้นวัดรับศีลและถวายยุ้งข้าวให้วัด ตลอดช่วงกลางวันชาวบ้านร่วมกันจัดเตรียม “เต่อปวย (ต้นผ้าป่า)” เมื่อถึงตอนเย็นชาวบ้านทุกคนมารวมกันที่วัดเพื่อถวายต้นผ้าป่าและขึ้นวัดรับศีล ต่อจากนั้นเป็นการ “ปะจะซุ่งถะรี” อันเป็นการบอกกล่าวแม่ธรณี และเป็นสัญลักษณ์การเสร็จสิ้นงานบุญ

พิธีกรรมเรียกวีหล่าขายข้าวมีจุดมุ่งหมาย คือ เรียกวีหล่าของขายข้าวให้มาอยู่กับคนกะเหรี่ยงเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการทำไร่ และเป็นการรวมตัวของคนในชุมชน โดยหมุนเวียนกันใช้ลานวัดของหมู่บ้านต่าง ๆ เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม อุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมได้แก่ (1) อุปกรณ์ตีวีหล่า ประกอบด้วยไม้พาย หรือท่อนไม้ไผ่ผ่าปลายให้แยกเป็นเจ็ดซี่ (หนุตะหร่า) และภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือ (2) อุปกรณ์สำหรับผูกมือ ประกอบด้วยด้ายดิบ และมีด (3) อุปกรณ์สำหรับให้วีหล่าประกอบด้วย อ้อย กล้วย มะพร้าว ข้าวแดกงา ข้าวห่อ ข้าวสุก ข้าวเหนียว น้ำ เงิน ดอกไม้ ฯลฯ (4) อุปกรณ์แสดงดนตรี ประกอบด้วยปี่เขาสัตว์ โหม่ง พิณกะเหรี่ยง (นาเด่ย) แมนโดลิน (เมตาริ่) ฯลฯ (5) อุปกรณ์รำตง (เทอลียโตว) ประกอบด้วย กลอง (โป้ว) โกร่ง (วาเละเคาะ) ฉิ่ง (จี่) ฉาบ (แฉ่งจี่) ฯลฯ ผู้ประกอบพิธีกรรมก็คือ ผู้อาวุโสของชุมชนแปดคนประกอบด้วยชายสี่คนหญิงสี่คน (ผู้ไต่ยผู้ไคล่ย) ซึ่งอยู่ภายใต้การจัดการของผู้นำพิธีกรรม (โบวคู้) โดยมีผู้มีส่วนร่วมในพิธีกรรมเป็นคนในชุมชนบางส่วนแบ่งหน้าที่เป็นนักดนตรี นักร้อง และคนแสดงรำตงของหมู่บ้านต่าง ๆ ที่มา

© Copyright by Mahidol University

ร่วมงานผลัดเปลี่ยนกันแสดงในช่วงเสร็จสิ้นกิจกรรมในแต่ละวัน เพื่อเป็นสิ่งบันเทิงในงานบุญ

พิธีกรรมเรียกวีหล่ายายข้าว เริ่มขึ้นในช่วงเวลากลางวันของวันที่สองของงานบุญข้าวใหม่ โดยคนในชุมชนแบ่งหน้าที่กันจัดเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ต้องใช้ในพิธีกรรม เพื่อเตรียมความพร้อม เช่น คนหนุ่มสาวในชุมชนไปตัดหญ้าใบไผ่แล้วมาช่วยกันห่อข้าวเหนียวนำไปต้มเป็นข้าวห่อ ในขณะที่บางส่วนนึ่งข้าวเหนียว ดั่วงา แล้วเอามาตำด้วยครกกระเดื่องให้เป็นข้าวแดกงาสำหรับใช้ในพิธีกรรม

พิธีกรรมในวันผูกมือเริ่มขึ้นในช่วงเช้า หลังจากทุกคนรับประทานอาหารเช้าแล้ว คนในชุมชนเริ่มนำอุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมมาวางบนปะรำพิธี ผู้มีส่วนร่วมเริ่มทะยอยเข้าบริเวณพิธี เมื่อถึงเวลาที่เหมาะสมผู้นำพิธีกรรมและผู้ประกอบพิธี กรรมขึ้นบนปะรำพิธี นักดนตรีเป่าปี่เขาสัตว์ (ฆ่วย)และ ตีโหม่งเป็นสัญญานในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับข้าว ต่อจากนั้นผู้นำพิธีกรรมเริ่มสวดปรู๊หล่าพร้อมกับผู้ประกอบพิธีกรรมเริ่มดุฑูหล่า ในขณะเดียวกันนักดนตรีและนักร้องเริ่มร้องเพลงสรรเสริญยายข้าวเสร็จแล้วต่อด้วยการแสดงรำตงของกลุ่มหนุ่มสาว เมื่อดุฑูหล่าเสร็จแล้วผู้ประกอบพิธีกรรมเริ่มผูกมือซึ่งกันและกัน ด้วยการหยิบด้ายดิบมาจุ่มน้ำก่อนผูกใช้ด้ายดิบกวาดข้อมือย้อนขึ้นไปทางแขนสามครั้งพร้อมทั้งปรู๊หล่าที่มีชื่อของผู้ถูกผูกมือเอาด้ายดิบพันข้อมือสามรอบแล้วผูก เมื่อผูกข้อมือแล้วผู้ประกอบพิธีกรรมหยิบของกินและดอกไม้อย่างละเล็กน้อยวางบนศรีษะหรือบนไหล่ หรือใส่มือตามแต่กรณี เพื่อให้วีหล่ากิน ต่อจากนั้นผู้ประกอบพิธีกรรมก็ช่วยกันผูกมือให้แก่ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมคนอื่น ผู้ได้รับการผูกมือเรียบร้อยแล้วก็ช่วยกันผูกมือให้แก่ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมคนอื่น ๆ ต่อไป (โปรดดูรายละเอียดในตารางที่ 6)

Copyright by Mahidol University

ตารางที่ 6 : แสดงขั้นตอนพิธีกรรมเรียกวีหล่าขายข้าว (ไข่จูกี่บือโหย่หล่า)

จุดมุ่งหมายรวม	อุปกรณ์	ผู้ประกอบพิธีกรรม	เจ้าของวีหล่า	ผู้มีส่วนร่วม	วัน/เวลา	สถานที่	ขั้นตอนพิธีกรรม	การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม	จุดมุ่งหมาย
เรียกวีหล่าของขายข้าวให้มาอยู่กับคน กะเหรี่ยงเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการทำไร่ในปีใหม่	1.อุปกรณ์ตีวีหล่า - ไม้พายหรือท่อนไม้ไผ่ผ่าปลายให้แยกเป็นเจ็ดซี่ - ภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือ 2. อุปกรณ์ผูกมือ - ด้ายดิบ - มีด 3.อุปกรณ์สำหรับให้วีหล่า - อ้อย - กล้วย - มะพร้าว - เผือก - มัน - ข้าวแดกงา - ข้าวห่อ - ข้าวสุก - ข้าวเหนียว - น้ำ - เงิน	1. ผู้นำพิธีกรรม (โบวดู) 2. ผู้ประกอบพิธีกรรม (ผู้ไต่ยผู้ไคล่ย)	ขายข้าว (ลี่บือโหย่)	1. นักดนตรีและนักร้อง 2. หนุ่มสาวแสดงรำตง 3. คนในชุมชน	ขึ้น 14 ค่ำ หล่าไถ่ยคองพู (เดือนตัดไม้เล็ก)/ทั้งวัน	โรงครัวงานบุญและปะรำพิธี(ลี่บือโหย่ลอง) ที่ลานวัดในหมู่บ้าน	การเตรียมการ	1.คนหนุ่มสาวในชุมชนไปตัดหญ้าใบไผ่แล้วมาช่วยกันห่อข้าวเหนียวนำไปนึ่งเป็นหมี่โถ่ง (ข้าวห่อ) 2. คนหนุ่มสาวนึ่งข้าวเหนียว คั่วงาแล้วเอามาตำด้วยครกกระเดื่องให้เป็นข้าวแดกงา (หมี่สี) 3. คนในชุมชนเตรียมอุปกรณ์อื่น ๆ	เตรียมความพร้อมเพื่อประกอบพิธีกรรม
					ขึ้น 15 ค่ำ /เช้า	ปะรำพิธี	1. ดุทูหล่า	1. คนในชุมชนเริ่มนำอุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมมาวางบนปะรำพิธี ผู้มีส่วนร่วมเข้าบริเวณพิธี 2. ผู้นำพิธีกรรมและผู้ประกอบพิธีกรรมขึ้นบนปะรำพิธี 3.นักดนตรีเป่าปี่เขาสัตว์และตีโหม่งเป็นสัญญานในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับข้าว 4.ผู้นำพิธีกรรมเริ่มสวดคำเรียกวีหล่า (ปรู๊หล่า) 5. ผู้ประกอบพิธีกรรมเริ่มดุทูหล่า 6.นักดนตรีและนักร้องเริ่มร้องเพลงสรรเสริญขายข้าวเสร็จแล้ว หนุ่มสาวเริ่มแสดงรำตง 7. ผู้เข้าร่วมพิธีนั่งรอบ ๆ ปะรำอย่างสงบ	1. แสดงความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิต 2. เรียกวีหล่าของขายข้าวให้เข้ามาที่ปะรำพิธี 3. ขอบคุณและส่งขายข้าวให้กลับขึ้นสู่สวรรค์

Copyright by Mahidol University

ตารางที่ 6 : แสดงขั้นตอนพิธีกรรมเรียกวีหล่ายายข้าว (ไข่จูกี่บือโหย่หล่า)

จุดมุ่งหมายรวม	อุปกรณ์	ผู้ประกอบพิธีกรรม	เจ้าของวีหล่า	ผู้มีส่วนร่วม	วัน/เวลา	สถานที่	ขั้นตอนพิธีกรรม	การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม	จุดมุ่งหมาย
	- ดอกไม้ ฯลฯ 4. อุปกรณ์แสดงดนตรี - ปี่เขาสัตว์ - โหม่ง - พิณกะเหรี่ยง (นาแด่ย) - แมนโดลิน (เมตาริ่) ฯลฯ 5. อุปกรณ์รำตง - กลอง (โป๊ว) - โกร่ง (วาเละเคาะ) - ฉิ่ง (จี่) - ฉาบ (แจ่งจี่) ฯลฯ						2. ไข่จู	1. เมื่อดุทูหล่าเสร็จแล้วผู้ประกอบพิธีกรรมจะผูกมือซึ่งกันและกัน ด้วยการหยิบด้ายดิบมาจุ่มน้ำมากวาดข้อมือย้อนขึ้นไปทางแขนสามครั้งพร้อมทั้งเอ่ยคำเรียกวีหล่าที่มีชื่อของผู้ถูกผูกมือ เอาด้ายดิบพันข้อมือสามรอบแล้วผูก เมื่อผูกข้อมือแล้วผู้ประกอบพิธีกรรมจะหยิบของกินและดอกไม้อย่างละเล็กน้อยวางบนศรีษะหรือบนไหล่ หรือใส่มือตามแต่กรณี เพื่อให้วีหล่ากิน 2. เมื่อผู้ประกอบพิธีกรรมผูกมือซึ่งกันและกันเสร็จแล้วก็จะเริ่มผูกมือให้แก่ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมคนอื่น ๆ 3. เมื่อผู้ได้รับผูกมือเรียบร้อยแล้วจะผูกมือให้แก่ผู้เข้าร่วมพิธีคนอื่น ๆ ต่อไป	1.ผูกมือให้วีหล่ายายข้าวอยู่กับคนกะเหรี่ยง 2.ให้วีหล่าของยายข้าวได้กินอาหาร 3.มอบหมายหน้าที่ในการผูกมือแก่คนอื่น ๆ

Copyright by Mahidol University

สำนักหอสมุด

6.2.2.2 พิธีกรรมผูกมือหล่าเขาะวฺ (หล่าเขาะวฺไข่ขู)

ในทุก ๆ ปีเมื่อถึงฤดูน้ำหลาก ซึ่งได้แก่เดือนหล่าเขาะวฺ ชาวกะเหรี่ยงแต่ละสายตระกูลจะทำพิธีผูกมือหล่าเขาะวฺ เพื่อเป็นการเรียกวีหล่าของคนให้กลับมาอยู่กับเจ้าของวีหล่า ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งเชื่อว่าเดือนหล่าเขาะวฺเป็นเดือนที่วีหล่าทั้งเจ็ดกลับมาอยู่กับเจ้าของวีหล่ามากกว่าการเรียกวีหล่าในเดือนอื่น ๆ เพราะสถานที่ต่าง ๆ ถูกน้ำท่วมทำให้วีหล่าที่หนีไปเที่ยวหรือพลัดหลงไปที่ไกล ๆ ไม่ได้ จึงมักพลัดหลงอยู่ตามสถานที่ดอนต่าง ๆ หรือสถานที่ที่พออาศัยพักพิงอยู่ได้ เช่น โคนต้นไทร หลืบถ้ำต่าง ๆ เป็นต้น เมื่อยายตาทำพิธีดุทูหล่า วีหล่าที่พลัดหลงอยู่ได้ยินเสียงดุทูหล่าก็ตามเสียงนั้นกลับมา เมื่อวีหล่ามาถึงบ้านแล้วก็ได้กินอาหารที่จัดเตรียมไว้ให้ ต่อจากนั้นผู้นำสายตระกูลหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย ให้ทำพิธีก็นำด้ายดิบมาผูกข้อมือไม่ให้วีหล่าหนีหรือพลัดหลงไปยังสถานที่อื่น ๆ อีก

พิธีกรรมเรียกวีหล่าประจำปี จัดขึ้นด้วยความเชื่อในตำนานที่บอกเล่าสืบต่อกันมาเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่บรรพบุรุษประสบอุทกภัยในระหว่างการอพยพลงมาจากที่ฉิมีหยั่ว ซึ่งได้กล่าวไว้ในข้อ 6.1 ความเป็นมาของพิธีเรียกวีหล่า อันเป็นเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดการผูกมือของชาวกะเหรี่ยงขึ้น ความเชื่ออีกประการหนึ่งที่เป็นปัจจัยให้จัดพิธีเรียกวีหล่าประจำปีขึ้นในช่วงเดือนหล่าเขาะวฺ เพราะสภาพทางธรรมชาติแวดล้อมในช่วงหล่าเขาะวฺนี้ มักเกิดน้ำหลากท่วมพื้นที่ลุ่มต่าง ๆ ทำให้การเดินทางไปมาไม่สะดวก ซึ่งมีสภาพคล้ายคลึงกับเหตุการณ์อุทกภัยที่เคยเกิดขึ้นกับบรรพบุรุษ นอกจากนี้พิธีกรรมการเรียกวีหล่าประจำปี ยังมีความหมายแก่ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งในฐานะของพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของคน ซึ่งผ่านเหตุการณ์ยากลำบากที่สุดในรอบปีของการทำมาหากิน กล่าวคือ ในขั้นตอนของการทำไร่ตั้งแต่การเลือกพื้นที่ทำไร่ ฟันไร่ เป็นต้นมาจนถึงขั้นตอนดายหญ้าครั้งสุดท้าย เป็นขั้นตอนที่ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งอยู่ในภาวะของความยากลำบากในกระบวนการผลิต ไม่ว่าเป็นการเข้าป่าไปทำไร่ที่ต้องเสี่ยงอยู่กับอันตรายต่าง ๆ นานา ที่อาจเกิดขึ้นแก่ตนเองและคนรอบข้างอยู่ตลอดเวลา ความกังวลที่ก่อให้เกิดความเครียดที่สะสมจนทำให้เกิดอาการผิดปกติทั้งทางร่างกายและจิตใจได้ อาการผิดปกติที่เกิดขึ้นอาจได้รับการเยียวยาด้วยวิธีการต่าง ๆ หลายวิธี บางวิธีการอาจรักษาให้หายด้วยการใช้ยารักษา บางวิธีการอาจรักษาให้หายด้วยวิธีการดุทูหล่า ตลอดระยะเวลาที่อยู่ในภาวะของความตึงเครียดอาการผิดปกติอาจเกิดขึ้นครั้งแล้วครั้งเล่า จนกระทั่งผ่านพ้นจากภาวะความตึงเครียด อาการผิดปกติเหล่านั้น จึงหายไปชีวิตก็กลับสู่ภาวะปกติอีกครั้งหนึ่ง

เมื่อชีวิตผ่านพ้นความตึงเครียดในรอบปี ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งกลับมาอยู่ในหมู่บ้าน ซึ่งตรงกับช่วงเดือนหล่าเขาะวฺ ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งแต่ละครอบครัวทำพิธีเรียกวีหล่าของทุกคนในครอบครัวที่อาจพลัดหลงอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ ให้กลับมาอยู่กับเจ้าของวีหล่า และเพื่อเป็นการผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยจากกิจกรรมช่วงที่ยากลำบากที่สุดในฤดูกาลผลิต ตลอดระยะเวลาหนึ่งเดือน (ยกเว้นช่วงวันพระ) ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งจะเลือกวันใดวันหนึ่งนัดหมายให้สมาชิกทุกคนต้องกลับมาอยู่พร้อมหน้ากัน โดยเฉพาะผู้หญิงซึ่งจะมีบทบาทมากต่อไปในครอบครัวไม่ว่าอยู่ไกลเพียงใด ต้องกลับมาร่วมพิธีให้ได้เพื่อเป็นการสานต่อและสืบทอดพิธีกรรมในโอกาสที่เหมาะสมต่อไป

พิธีกรรมเรียกวีหล่าในโอกาสเรียกวีหล่าประจำปี (ผูกมือหล่าเขาะวฺ) มีจุดมุ่งหมาย คือ

Copyright by Mahidol University

เรียกวีหล่าที่อาจพลัดหลงอยู่ในป่า เยียวยาความรู้สึกผิดปกติที่อาจเกิดจากความตึงเครียดในระหว่างขั้นตอนสำคัญในการทำไร่ แสดงการกลับมารวมกลุ่มของสมาชิกในสายตระกูล และแสดงความสามัคคีความเป็นเผ่าพันธุ์ของชาวกะเหรี่ยง โดยใช้บ้านเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม อุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม ได้แก่ (1) อุปกรณ์ตีวีหล่าประกอบด้วย ไม้พาย บันได ข่าไฟ ภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือ (2) อุปกรณ์สำหรับผูกมือ ประกอบด้วยด้ายดิบ และมีด (3) อุปกรณ์สำหรับให้วีหล่าประกอบด้วย อ้อยกล้วย มะพร้าว ข้าวแดกงา ข้าวห่อ ข้าวสุก น้ำ เงิน ดอกไม้ ฯลฯ ผู้ประกอบพิธีกรรมก็คือผู้นำสายตระกูลโดยมีผู้มีส่วนร่วมใน พิธีกรรมเป็นบรรดาสมาชิกในครอบครัว สมาชิกในสาย ตระกูล และคนอื่น ๆ ในชุมชน

พิธีกรรมเริ่มขึ้นในช่วงเวลากลางวันของวันแรก ด้วยการแบ่งหน้าที่กันเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ต้องใช้ในพิธีกรรม ผู้ชายในครอบครัวไปตัดหญ้าใบไผ่มาห่อข้าวเหนียว ผู้หญิงในครอบครัวห่อข้าวเหนียวแล้วนำไปต้มเป็นข้าวห่อ นึ่งข้าวเหนียว คั่วงา แล้วเอามาตำด้วยครกกระเดื่องให้เป็นข้าวแดกงา เมื่อถึงช่วงกลางคืนสมาชิกในสายตระกูลมารวมกันที่บ้าน ผู้นำสายตระกูลก็เริ่มดุทูหล่าที่บันไดบ้าน ด้วยการใช้ไม้พายเคาะบันไดเป็นจังหวะพร้อมทั้งสวดปรู๊หล่าจนจบคำเรียกวีหล่า ต่อจากนั้นผู้ประกอบพิธีกรรมเดินไปดุทูหล่าที่เผ่ขล่าในครัว ด้วยการใช้ไม้พายเคาะเสาข่าไฟเป็นจังหวะพร้อมทั้งสวดเรียกวีหล่า เมื่อดุทูหล่าที่ข่าไฟเสร็จแล้วผู้ประกอบพิธีกรรมถามสมาชิกทุกคนว่า “เลาะวฺกุดิกุกงฺาเยาะวฺอว่า (วีหล่าของทุกคนกลับมาหมดแล้วยัง)” สมาชิกทุกคนจะตอบพร้อมกันว่า “เลาะวฺกุดิกุกงฺาเยาะวฺ (วีหล่าของทุกคนกลับมาหมดแล้ว)” เพื่อแสดงสัญลักษณ์ว่าวีหล่ากลับมาแล้วเป็นอันเสร็จพิธีกรรมเรียกวีหล่าในวันแรก ซึ่งเป็นการเรียกวีหล่าให้กลับมา ต่อจากนั้นสมาชิกทุกคนในสายตระกูลเข้าพักผ่อน สำรวมตนระมัดระวังตัวไม่ให้มีอันตรายใด ๆ ไม่จับของมีคมไม่ออกนอกหมู่บ้าน ไม่นิยมออกจากบ้านถ้าไม่จำเป็น ถ้าต้องออกก็ไม่ไปไกล และต้องกลับมานอนที่บ้านแต่คนอื่นสามารถมาเที่ยว นอนที่บ้าน และเข้าร่วมพิธีได้

พิธีกรรมในวันที่สองเริ่มขึ้นในช่วงเช้า หลังจากทุกคนรับประทานอาหารเช้าแล้วผู้เข้าร่วมพิธีกรรมจะยกสำรับอุปกรณ์ออกมาวางที่กลางบ้าน ผู้นำสายตระกูลเริ่มดุทูหล่าที่บันไดบ้าน ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมนั่งอยู่กลางบ้านรอบ ๆ สำรับอุปกรณ์ เมื่อดุทูหล่าที่บันไดบ้าน ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมยังคงนั่งอยู่กลางบ้านรอบ ๆ สำรับอุปกรณ์ เมื่อดุทูหล่าที่บันไดเสร็จแล้ว ผู้ประกอบพิธีกรรมจะเดินกลับมาดุทูหล่าที่ขอบภาชนะใส่อุปกรณ์ ผู้เข้าร่วมพิธียังคงนั่งรอบสำรับอุปกรณ์พร้อมกับเอามือแตะขอบภาชนะ

เมื่อดุทูหล่าเสร็จแล้ว ผู้ประกอบพิธีกรรมหยิบด้ายดิบมาจุ่มน้ำแล้วผูกข้อมือสมาชิกในสายตระกูลโดยเรียงลำดับตามความอาวุโส ก่อนผูกใช้ด้ายกวาดข้อมือย้อนขึ้นไปทางแขนสามครั้งพร้อมทั้งปรู๊หล่าเรียกวีหล่าที่มีชื่อของผู้ถูกผูกมือ เอาด้ายดิบพันข้อมือสามรอบแล้วผูก เมื่อผูกข้อมือแล้วผู้ประกอบพิธีกรรมหยิบของกินและดอกไม้อย่างละเล็กน้อย วางบนศรียะ หรือบนไหล่หรือใส่มือตามแต่กรณี เพื่อให้วีหล่ากิน (โปรดดูรายละเอียดในตารางที่ 7)

Copyright by Mahidol University

ตารางที่ 7 : แสดงขั้นตอนพิธีกรรมเรียกวีหล่าประจำปี (ผูกมือหล่าเขาะวฺ) อย่างไม่เป็นทางการ

จุดมุ่งหมายรวม	อุปกรณ์	ผู้ประกอบพิธีกรรม	เจ้าของวีหล่า	ผู้มีส่วนร่วม	วัน/เวลา	สถานที่	ขั้นตอนพิธีกรรม	การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม	จุดมุ่งหมาย
1.เรียกวีหล่าที่อาจพลัดหลงอยู่ในป่า 2.เยียวยาความรู้สึกผิดปกติที่อาจเกิดจากความตึงเครียดในระหว่างขั้นตอนสำคัญในการทำไร่ 3.แสดงการกลับมารวมกลุ่มของสมาชิกในสายตระกูล	1.อุปกรณ์ตีวีหล่า - ไม้พาย - บันได - ข่าไฟ - ภาชนะใส่อุปกรณ์ ผูกมือ 2. อุปกรณ์ผูกมือ - ด้ายดิบ - มีด 3.อุปกรณ์สำหรับให้วีหล่า - ฮ้อย - กล้วย - มะพร้าว - ข้าวแดกงา - ข้าวห่อ - ข้าวสุก - น้ำ - เงิน - ดอกไม้ ฯลฯ	ผู้นำสายตระกูล	สมาชิกของสายตระกูล	1. สมาชิกของสายตระกูล 2. คนอื่น ๆ ในชุมชน	วันแรกหล่าเขาะวฺ (เดือนตะกวด) / กลางวัน	ที่บ้าน	การเตรียมการ	1. ผู้ชายในครอบครัวไปตัดหญ้าใบไผ่มาสำหรับห่อข้าวเหนียว 2. ผู้หญิงในครอบครัวห่อข้าวเหนียวแล้วนำไปนึ่งเป็นข้าวห่อ 3. ผู้หญิงในครอบครัวนึ่งข้าวเหนียวดั่วงาแล้วเอามาตำด้วยครกกระเดื่องให้เป็นข้าวแดกงา 3.สมาชิกคนอื่นเตรียมอุปกรณ์อื่น ๆ	เตรียมความพร้อมเพื่อประกอบพิธีกรรม
					วันแรก / กลางคืน	ที่บ้าน - บันได - ข่าไฟ	ตีวีหล่า (ดุทูหล่า)	1. เมื่อสมาชิกในสายตระกูลมารวมกันที่บ้านแล้ว ผู้นำสายตระกูลจะเริ่มทำพิธีดุทูหล่าที่บันไดบ้าน ด้วยการใช้ไม้พายเคาะบันไดเป็นจังหวะพร้อมทั้งเอ่ยคำเรียกวีหล่า 2. เมื่อดุทูหล่าที่บันไดบ้านเสร็จแล้ว ผู้ทำพิธีจะเดินไปดุทูหล่าทีข่าไฟในครัวด้วยการใช้ไม้พายเคาะเสาข่าไฟ (ดูมีเธอวฺ)เป็นจังหวะพร้อมทั้งเอ่ยคำเรียกวีหล่า 3. เมื่อดุทูหล่าที่เผ่ขล่า (ข่าไฟ) เสร็จแล้ว ผู้ทำพิธีจะถามสมาชิกทุกคนว่า "ฆาะวฺกุดิกุกงุ่าเยาะวฺอว่า (วีหล่าของทุกคนกลับมาหมดแล้วยัง)" สมาชิก	1.เรียกวีหล่าของสมาชิกในสายตระกูลและผู้อื่นที่เข้าร่วมพิธีกรรมให้กลับมา 2.เป็นสัญลักษณ์แสดงว่าวีหล่ากลับมาแล้ว 3.ป้องกันไม่ให้วีหล่าที่กลับมาแล้วพบกับเหตุการณ์ใด ๆ อันทำให้วีหล่าตกใจหนีไปอีก

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยมหิดล
Copyright© by Mahidol University

ตารางที่ 7 : แสดงขั้นตอนพิธีกรรมเรียกวีหล่าประจำปี (ผูกมือหล่าเขาะวุ) อย่างไม่เป็นทางการ (ต่อ)

จุดมุ่งหมายรวม	อุปกรณ์	ผู้ประกอบพิธีกรรม	เจ้าของวีหล่า	ผู้มีส่วนร่วม	วัน/เวลา	สถานที่	ขั้นตอนพิธีกรรม	การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม	จุดมุ่งหมาย
								ทุกคนจะตอบพร้อมกันว่า "ฮลาะวุกูดิกูกงุ่นเยาะวุ (วีหล่าของทุกคนกลับมาหมดแล้ว)" 4.สมาชิกทุกคนในสายตระกูลจะพักผ่อนและสำรวมตนระมัดระวังตัวไม่ให้มีอันตรายใด ๆ ไม่จับของมีคมไม่ออกนอกหมู่บ้านและไม่นิยมออกจากบ้านถ้าไม่จำ เป็น ถ้าจะต้องออกก็จะไม่ไปไกลและต้องกลับมานอนที่บ้าน แต่คนอื่นสามารถมาที่ยวและนอนที่บ้านที่ทำพิธีและเข้าร่วมพิธีได้	
					วันที่สอง /เช้า	ที่บ้าน - บันได - ข่าไฟ - ภาชนะใส่อุปกรณ์	1. ดุทูหล่า	1. เมื่อทานอาหารเช้าแล้ว ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมจะยกสำรับอุปกรณ์ออกมาวางที่กลางบ้าน ผู้นำสายตระกูลเริ่มทำพิธีดุทูหล่าที่บันไดบ้าน ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมจะนั่งอยู่กลางบ้านรอบ ๆ สำรับอุปกรณ์ 2. เมื่อดุทูหล่าที่บันไดเสร็จแล้ว ผู้ประกอบพิธีกรรมจะเดินกลับมาดุทูหล่าที่ขอบกะบะใส่อุปกรณ์ ผู้เข้าร่วมพิธียังคงนั่งรอบสำรับอุปกรณ์	เรียกวีหล่าของสมาชิกในสายตระกูลและผู้อื่นที่เข้าร่วมพิธีให้กลับมา

Copyright by Mahidol University

ตารางที่ 7 : แสดงขั้นตอนพิธีกรรมเรียกวีหล่าประจำปี (ผูกมือหล่าเขาะวุ) อย่างไม่เป็นทางการ (ต่อ)

จุดมุ่งหมายรวม	อุปกรณ์	ผู้ประกอบพิธีกรรม	เจ้าของวีหล่า	ผู้มีส่วนร่วม	วัน/เวลา	สถานที่	ขั้นตอนพิธีกรรม	การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม	จุดมุ่งหมาย
								พร้อมกับเอามือจับขอบภาชนะ	
							2. ไข่จู	เมื่อดุทูหล่าเสร็จแล้วผู้ประกอบพิธีกรรมหยิบด้ายดิบมาจุ่มน้ำแล้วผูกข้อมือสมาชิกในสายตระกูลโดยเรียงลำดับตามความอาวุโส ก่อนผูกจะใช้ด้ายกวาดข้อมือย้อนขึ้นไปทางแขนสามครั้งพร้อมทั้งเอ่ยคำเรียกวีหล่าที่มีชื่อของผู้ถูกผูกมือ เอาด้ายดิบพันข้อมือสามรอบแล้วผูก เมื่อผูกข้อมือแล้วผู้ประกอบพิธีกรรมจะหยิบของกินเตะดอกไม้อย่างละเล็กน้อยวางบนศรีษะหรือบนไหล่ หรือใส่มือตามแต่กรณีเพื่อให้วีหล่ากิน	1.ผูกมือให้วีหล่าหนีไปไม่ได้ 2.ให้วีหล่าได้กินอาหาร

Copyright by Mahidol University

เมื่อความเชื่อดั้งเดิมของชาวกะเหรี่ยงได้รับการผสมผสานกับพุทธศาสนา พิธีกรรมผูกมือหล่าเขาะวฺ ก็ได้ปรากฏขึ้นเป็นพิธีกรรมที่เป็นทางการ โดยจัดขึ้นเป็นพิธีกรรมร่วมของชุมชนขึ้น โดยมีความเป็นมาเกี่ยวกับเรื่องพิธีกรรมผูกมือหล่าเขาะวฺที่เป็นทางการว่า ครั้งที่ชาวกะเหรี่ยงยังอาศัยอยู่ในเขตประเทศพม่า ชาวกะเหรี่ยงถูกห้ามไม่ให้มีกิจกรรมที่แสดงความเป็นเผ่าพันธุ์ขึ้น ทำให้พิธีผูกมือหล่าเขาะวฺ ซึ่งเป็นพิธีกรรมเรียกวีหล่าประจำปีไม่สามารถจัดขึ้นได้ ชาวกะเหรี่ยงจึงได้อาศัยโอกาสวันพระจัดพิธีกรรมผูกมือเรียกวีหล่าขึ้น โดยเรียกวีหล่าและผูกมือให้กับพระภิกษุ และสามเณร แล้วจึงผูกมือให้กับคนกะเหรี่ยง สืบต่อมาจนกลายเป็นพิธีกรรมที่เป็นพิธีกรรมของชุมชนขึ้น (ช่วยเมี่ย, สัมภาษณ์.)

พิธีกรรมเรียกวีหล่าประจำปี (ผูกมือหล่าเขาะวฺ) อย่างเป็นทางการมีจุดมุ่งหมายเช่นเดียวกับพิธีกรรมเรียกวีหล่าประจำปีที่ไม่เป็นทางการ เจ้าของวีหล่าคือ พระภิกษุ เณร และคนในชุมชนทั่วไป ใช้วัดเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม อุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม ได้แก่ (1) อุปกรณ์ตีวีหล่าประกอบด้วยไม้พาย บันได ข่าไฟ ภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือ (2) อุปกรณ์สำหรับผูกมือประกอบด้วยด้ายดิบ และมีด (3) อุปกรณ์สำหรับให้วีหล่าประกอบด้วย อ้อย กล้วย มะพร้าว ข้าวแดกงา ข้าวห่อ ข้าวสุก น้ำ เงิน ดอกไม้ ฯลฯ (4) อุปกรณ์แสดงดนตรีประกอบด้วยเครื่องดนตรีต่าง ๆ เช่น พิณกะเหรี่ยง (นาเด่ย) แมนโดลิน (เมตาริ่) ฯลฯ ผู้ประกอบพิธีกรรมก็คือ มรรคทายก (ตะก่าเภีย) โดยแบ่งหน้าที่เป็นผู้นำพิธีกรรม (โบวคู้) ซึ่งทำหน้าที่ปรู๊หล่า และผู้ประกอบพิธีกรรม (ผู้ไต่ยผู้ไคล่ย) ซึ่งเป็นผู้ทำหน้าที่ดุทูหล่า โดยมีผู้มีส่วนร่วมในพิธีกรรมเป็นสมาชิกในชุมชน

กิจกรรมเริ่มขึ้นในช่วงเวลากลางวันของวันแรก ด้วยการแบ่งหน้าที่กันเพื่อเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ต้องใช้ในพิธีกรรม เช่น คนหนุ่มสาวในชุมชนไปตัดหญ้าใบไผ่ แล้วมาช่วยกันห่อข้าวเหนียวเพื่อนำไปต้มเป็นข้าวห่อ ในขณะที่บางส่วนนึ่งข้าวเหนียว ดั่วงา แล้วเอามาตำด้วยครกกระเดื่องให้เป็นข้าวแดกงาสำหรับใช้ในพิธีกรรม เมื่อถึงวันรุ่งขึ้นพิธีกรรมเริ่มขึ้นในช่วงเช้าหลังจากทุกคนรับประทานอาหารเช้าแล้ว คนในชุมชนเริ่มทะยอยขึ้นบนวัด และนำอุปกรณ์ที่ใช้ในพิธีกรรมมาวาง เมื่อถึงเวลาที่เหมาะสมผู้นำพิธีกรรมเริ่มสวดปรู๊หล่าพร้อมกับผู้ประกอบพิธีกรรมเริ่มดุทูหล่า ในขณะเดียวกันนักดนตรีและนักร้องเริ่มร้องเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการผูกมือหล่าเขาะวฺควบคู่กันไป เมื่อดุทูหล่าเสร็จแล้วผู้ประกอบพิธีกรรมก็ช่วยกันผูกมือให้แก่ พระภิกษุ เณร ด้วยการหยิบด้ายดิบมาจุ่มน้ำ ก่อนผูกใช้ด้ายดิบกวาดข้อมือย้อนขึ้นไปทางแขนสามครั้ง พร้อมทั้งปรู๊หล่าที่มีชื่อของพระภิกษุและสามเณร เอาด้ายดิบพันข้อมือสามรอบแล้วผูก เมื่อผูกข้อมือแล้วผู้นำพิธีกรรมหยิบของกินและดอกไม้อย่างละเล็กน้อยวางบนศรียะหรือบนไหล่ หรือใส่มือตามแต่กรณี เพื่อให้วีหล่ากิน ต่อจากนั้นผู้นำพิธีกรรมเริ่มผูกมือให้กับผู้ประกอบพิธีกรรมและผู้เข้าร่วมพิธีกรรมคนอื่น ผู้ได้รับการผูกมือเรียบร้อยแล้ว ก็ช่วยกันผูกมือให้แก่ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมคนอื่น ๆ ต่อไป (โปรดดูรายละเอียดในตารางที่ 8)

Copyright by Mahidol University

ตารางที่ 8 : แสดงขั้นตอนพิธีกรรมเรียกวีหล่าประจำปี (ไข่จูหล่าเขาะวฺ) อย่างเป็นทางการ

จุดมุ่งหมายรวม	อุปกรณ์	ผู้ประกอบพิธีกรรม	เจ้าของวีหล่า	ผู้มีส่วนร่วม	วัน/เวลา	สถานที่	ขั้นตอนพิธีกรรม	การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม	จุดมุ่งหมาย
1.เรียกวีหล่าที่อาจพลัดหลงอยู่ในป่า 2.เยียวยาความรู้สึกผิดปกติที่อาจเกิดจากความตึงเครียดในระหว่างขั้นตอนสำคัญในการทำไร่ 3.แสดงการกลับมาอยู่รวมกลุ่มในหมู่บ้านอีกครั้งหนึ่ง 4. แสดงความสามัคคี ความเป็นเผ่าพันธุ์กะเหรี่ยง	1.อุปกรณ์ตีวีหล่า - ไม้พายหรือท่อนไม้ไผ่ผ่าปลายให้แยกเป็นเจ็ดชิ่ - ภาชนะใส่อุปกรณ์ ผูกมือ 2. อุปกรณ์ผูกมือ - ด้ายดิบ - มีด 3.อุปกรณ์สำหรับให้วีหล่า - อ้อย - กล้วย - มะพร้าว - เผือก - มัน - ข้าวแดกงา - ข้าวห่อ - ข้าวสุก - ข้าวเหนียว - น้ำ - เงิน	1.มรรคทายก (ตะก่าเภีย) ทำหน้าที่เป็นผู้นำพิธีกรรม (โบวคู้) 2.มรรคทายกทำหน้าที่เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม	1. พระภิกษุ 2. เณร 3. คนในชุมชน	คนในชุมชน	วัน 14 ค่ำ หล่าเขาะวฺ (เดือนตะกวด) /ทั้งวัน	ที่บ้านมรรคทายก	การเตรียมการ	1. คนหนุ่มสาวในชุมชนไปตัดหญ้าใบไผ่แล้วมาช่วยกันห่อข้าวเหนียวนำไปต้มเป็นข้าวห่อ 2. คนหนุ่มสาวนึ่งข้าวเหนียว ตั่วงาแล้วเอามาตำด้วยครกกระเดื่องให้เป็นข้าวแดกงา 3. คนในชุมชนเตรียมอุปกรณ์อื่น ๆ	เตรียมความพร้อมเพื่อประกอบพิธีกรรม
					วัน 15 ค่ำ /เช้า	วัดบนศาลา	1. ดุทูหล่า	1. ผู้เข้าร่วมพิธีเริ่มทยอยขึ้นวัดหลังจากพระฉันเช้าเสร็จแล้ว 2. ผู้ไต่ยผู้ไคล่ยเริ่มดุทูหล่าด้วยการใช้นุฮวะหรือหนุตะหร่าเคาะขอบกะบะใส่อุปกรณ์ต่าง ๆ พร้อมทั้งปรึหล่าพระภิกษุและเณรนั่งเอามือแตะขอบกะบะ ในขณะที่ผู้เข้าร่วมพิธีคนอื่น ๆ นั่งอย่างสงบ	เรียกวีหล่าของพระภิกษุ เณร และคนในชุมชนให้กลับมา
							2. ไข่จู	1. เมื่อดุทูหล่าเสร็จแล้วผู้ประกอบพิธีกรรมจะผูกมือพระภิกษุ ด้วยการหยิบด้ายดิบมาจุ่มน้ำ ก่อนผูกจะใช้ด้ายกวาดข้อมือย้อนขึ้นไปทางแขนสามครั้งพร้อมทั้งเอ่ยคำเรียกวีหล่าที่มีชื่อของพระภิกษุผู้ถูกผูกมือ เอา	1.ผูกมือให้วีหล่าของพระภิกษุ เณร และคนในชุมชน 2.ให้วีหล่าของพระภิกษุ เณร

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University

ตารางที่ 8 : แสดงขั้นตอนพิธีกรรมเรียกวีหล่าประจำปี (ไข่จูหล่าเขาะวุ) อย่างเป็นทางการ (ต่อ)

จุดมุ่งหมายรวม	อุปกรณ์	ผู้ประกอบพิธีกรรม	เจ้าของวีหล่า	ผู้มีส่วนร่วม	วัน/เวลา	สถานที่	ขั้นตอนพิธีกรรม	การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม	จุดมุ่งหมาย
	- ดอกไม้ ฯลฯ							ด้ายดิบพันข้อมือสามรอบแล้วผูก เมื่อผูกข้อมือแล้วผู้ประกอบพิธีกรรมจะหยิบของกินและดอกไม้อย่างละเล็กน้อยวางประเดนใส่มือของพระภิกษุเพื่อให้วีหล่าพระภิกษุฉัน 2. ผู้ประกอบพิธีกรรมผูกมือให้แก่เฉรเช่นเดียวกับการผูกมือให้พระภิกษุ 3. ผู้นำพิธีกรรมผูกมือให้แก่ผู้ประกอบพิธีกรรมเช่นเดียวกับการผูกมือให้พระภิกษุและเฉรแต่ของกินและดอกไม้สำหรับให้วีหล่าจะหยิบวางบนศรีษะหรือบนไหล่หรือใส่มือตามแต่กรณี 4. ผู้ประกอบพิธีกรรมผูกมือให้แก่ผู้เข้าร่วมพิธีคนอื่น ๆ 4. ผู้ได้รับการผูกมือจากผู้ประกอบพิธีกรรมจะผูกมือให้แก่ผู้เข้าร่วมพิธีคนอื่น ๆ ต่อ ๆ กันจนครบหมดทุกคน	และคนในชุมชนได้กินอาหาร

Copyright by Mahidol University

โครงการพัฒนาบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล 001/เล่ม1/100

ความสำคัญของพิธีกรรมผูกมือหล่าเขาะวฺ ที่ตั้งความหวังในการสานต่อความเป็นเผ่าพันธุ์และการสืบทอดจารีตประเพณีได้แสดงออกในลักษณะของ “เพลงสองวรรค (ถะผู้หนี่มุ่ง)” ที่ชาวกะเหรี่ยงร้องปลุกจิตสำนึกเชิญชวนให้ชาวกะเหรี่ยงเห็นความสำคัญของพิธีกรรมผูกมือหล่าเขาะวฺไว้ว่า

“ เพอะตุงหล่องหล่าเขาะวฺไข่จู หมวยเอ่อเวกี่ผู้ทู่รู่
หล่าเขาะวฺทุงที่ดู ไบ่ยะกู่ เป่อกุกงุ่หลี่เฉ่อเอผลุ
บาเก้ไถ่ยเก่อวฺหมวยหล่าเขาะวฺ ไถ่ยนีหล่าโผล่วพูทุงเอ่อเล่าะวฺ
หมวยโอเวเลอเอ่อคองไถ่ย ถะกุ่งบาสะเมหล่องไบ่ยะ
หมวยกี่ผู้ผุ่งหล่องเวถะ เก่อเหล่อเจ่อะหล่าทู่รู่เหมยเบี่ย
หล่าเขาะวฺทุงพือวีกุหล่า ไข่จูหมวยโผล่วพูเฉ่อมา
หมวยมึงหน่องเผล่จ่องที่ เบจ่องซี่เป่อบาเดที่”

หมายความว่า

“ สร้างรากฐานหล่าเขาะวฺไข่จู จารีตยายตาที่ล่วงลับไปแล้ว
หล่าเขาะวฺมาถึงน้ำหลากท่วม พวกเราทุกคนไปไหนไม่ได้
ต้องกลับมาพร้อมหน้าในหล่าเขาะวฺ นำวีหล่ากลับมามาให้หมดทุกคน
เป็นสิ่งที่มีมานานแล้วตั้งแต่แรกเริ่ม กลัวว่าจะสูญหายไป
ยายตาลงหลักปักฐานไว้ ให้เป็นจารีตประเพณี
หล่าเขาะวฺถึงเริ่มเรียกวีหล่า ทำพิธีผูกมือลูกหลานกะเหรี่ยง
หนุ่มสาวเหมือนเช่นน้ำค้าง เมื่อหมอกหายไปพวกเราก็เปียกน้ำ ”

ในเพลงสองวรรคที่ชาวกะเหรี่ยงนำมาร้องบอกกล่าวถึงพิธีกรรมผูกมือหล่าเขาะวฺได้พรรณนาสภาพธรรมชาติแวดล้อมของพิธีกรรมที่มีลักษณะเช่นเดียวกับเหตุการณ์อพยพในอดีต คือสภาพที่น้ำหลากท่วมที่ลุ่มต่าง ๆ สภาพเช่นนี้เป็นสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่คนกะเหรี่ยงยังคงรักษาพิธีกรรมผูกมือหล่าเขาะวฺอยู่ก็ เพราะสภาพน้ำที่หลากท่วม จนทำให้การสัญจรไปสถานที่ต่าง ๆ ไม่สะดวก เป็นการย้ำเตือนให้ลูกหลานกะเหรี่ยงทุกคน ได้ตระหนักถึงเหตุการณ์อพยพของบรรพบุรุษในอดีต อันเป็นการตอกย้ำความเป็นมาของสายตระกูล และเผ่าพันธุ์ของตนเอง ตลอดจนเป็นการบอกกล่าวความสำคัญของพิธีกรรมผูกมือหล่าเขาะวฺที่บรรพบุรุษได้วางรากฐานของพิธีกรรมตั้งแต่แรกเริ่ม และผ่านกาลเวลาที่สืบทอดสะสมมา จนพิธีกรรมผูกมือหล่าเขาะวฺกลายเป็น “จารีตประเพณี (ทู่รู่เหมยเบี่ย)” ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องรักษาไว้ และเป็นหน้าที่ของลูกหลานกะเหรี่ยงที่จะสืบทอดให้คงอยู่ตลอดไป นอกจากนี้ยังเป็นการสั่งสอนแก่คนกะเหรี่ยงในรุ่นหนุ่มสาวที่ปล่อยตัวและสติปัญญาให้เปราะบาง เพลิดเพลินหลงอยู่กับความสดใสของวัยหนุ่มสาวเหมือนกับ “น้ำค้าง (จ่องที่)” ที่อาศัยอยู่ตามใบไม้ใบหญ้า และซ่อนตัวอยู่ในหมอก เมื่อถึงเวลาที่หมอกจางไปพวกเขาก็คงถูกน้ำพัดพากลืนหายไป ซึ่งหมายถึงสิ่งที่บรรพบุรุษได้วางรากฐาน และสืบทอดสะสมมา อาจสูญ

Copyright by Mahidol University

หายไปตามกระแสของกาลเวลาที่ผ่านไป

6.2.3 พิธีเรียกวีหล่าในโอกาสอื่น

6.2.3.1 เจ็บป่วย

เมื่อชาวกะเหรี่ยงบ้านเกาะสะเดิ่งเจ็บป่วยโดยสาเหตุใดก็ตาม มักนิยมใช้วิธีการรักษาด้วยตนเองเป็นอันดับแรก ซึ่งโดยปกติชาวกะเหรี่ยงบ้านเกาะสะเดิ่งมีความสามารถในการเยียวยาด้วยการใช้สมุนไพรอยู่แล้ว ถ้าอาการป่วยไม่หายสันนิษฐานว่า อาจมีอาการป่วยที่มาจากสาเหตุอื่นๆ อาจมีบางสิ่งบางอย่างผิดพลาดหรือไม่ได้ทำ บางอย่างที่ควรทำชาวบ้านเกาะสะเดิ่งจะไปปรึกษาผู้มีความรู้เกี่ยวกับจิตวิญญานในชุมชน ซึ่งผู้มีความรู้นั้นใช้วิธีการเสี่ยงทายแบบต่าง ๆ เพื่อได้อธิบายว่าอาการป่วยมีสาเหตุมาจากโรคหรือผู้ป่วยมีความผิดปกติจากการถูกสิ่งอื่น ๆ ให้โทษหรือไม่ หลังจากทราบสาเหตุแล้วก็ใช้วิธีการรักษาตามสาเหตุของการเจ็บป่วยนั้น ๆ ถ้าหากสาเหตุของการเจ็บป่วยเกิดจากโรคร้ายก็ให้หมอของชุมชน หรือไม่ก็ให้หมอของทางราชการรักษาต่อไป ถ้าหากอาการป่วยมีสาเหตุมาจากผีร้ายหรือถูกสิ่งอื่น ๆ ลงโทษผู้ป่วย ต้องทำพิธีแต่งแก้เสียผีด้วยการขอขมาเพื่อให้หายจากอาการเจ็บป่วยด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การวางกระจาด เป็นต้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้ป่วยถูกลงโทษให้ร้ายจากผีร้ายที่ไหนหรือสิ่งอื่นใดให้โทษ ซึ่งมีวิธีการขอขมาที่แตกต่างกันออกไป

นอกจากนี้ยังมีอาการป่วยอีกอย่างหนึ่งที่พบจากวิธีการเสี่ยงทาย คือ อาการเจ็บป่วยที่เกิดจากวีหล่าออกจากร่างไปพลัดหลงอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งมักก่อให้เกิดอาการไม่สบาย หงุดหงิด ซึมเศร้า ไม่สดชื่น ถ้าหากรุนแรงกินอาหารไม่ได้ ไม่อร่อยเบื่ออาหาร งุ่นง่าน กระวนกระวายหรือเซื่องซึม เครียด ฯลฯ จนถึงมีอาการเจ็บไข้ได้ป่วยทางกายต่าง ๆ นานา อาการเจ็บป่วยประเภทนี้ ถ้าหากรักษาด้วยการใช้ยาแล้วยังไม่หาย เมื่อใช้วิธีการเสี่ยงทายมักพบว่า อาการเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากวีหล่าออกจากร่างไป เรียกอาการเจ็บป่วยเช่นนี้ว่า “หล่ากงุะ (วีหล่าหนี)”

หล่ากงุะเกิดจากอาการกลัวหรือตกใจในเหตุการณ์ทุกอย่างที่เกิดขึ้น เช่น การประสบอุบัติเหตุจากการทำไร่ การถูกคนอื่นแกล้งหรือหยอกล้อให้ตกใจ ตลอดจนถูกผีร้ายซึ่งเป็นวีหล่าที่ไม่ดีของคนที่ตายไปแล้ว และอยู่ในอาการอดอยากคอยกลั่นแกล้งจับวีหล่าของคนที่สุขภาพค่อนข้างอ่อนแอ หรือตกอยู่ในเคราะห์ร้ายที่สัญจรผ่านไปมา เอาไปขังหรือปล่อยไว้ที่ต่าง ๆ ที่น่ากลัว เช่น ที่รกร้างกลางป่า ตามซอกหลืบ ถ้ำ ฯลฯ ที่ซึ่งวีหล่าไม่สามารถหาทางกลับบ้านได้เอง เพื่อให้เจ้าของวีหล่าทำพิธีขอขมาให้ตนเองได้กิน เมื่อวีหล่าถูกผีร้ายจับไป มักได้รับการกลั่นแกล้งด้วยวิธีการต่าง ๆ นานาให้ตกใจจนมีอาการหล่ากงุะ เมื่อผู้ป่วยมีอาการหล่ากงุะ การรักษาโรคด้วยการวางกระจาดเพียงอย่างเดียว ไม่สามารถทำให้อาการป่วยทุเลาลงได้ ต้องใช้วิธีการรักษาด้วยการประกอบพิธีกรรมดุทูหล่าเรียกให้วีหล่ากลับมา ซึ่งการดุทูหล่านี้ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งถือว่าเป็นวิธีการรักษาอาการเจ็บป่วยอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะอาการ ป่วยที่เรียกว่าหล่ากงุะ

การรักษาอาการเจ็บป่วยด้วยการดุทูหล่า เริ่มจากผลการเสี่ยงทายหาสาเหตุของ

Copyright by Mahidol University

การเจ็บป่วยว่าเป็นอาการหล่ากงุะ ผู้มีความรู้ที่ทำหน้าที่เสี่ยงทายบอกให้แม่ พ่อ ภรรยา หรือสามีของผู้ป่วยทราบว่าต้องดุทูหล่าเป็นเวลากี่วัน เช่น อาจต้องดุทูหล่าเป็นเวลาสามวัน หรือเจ็ดวัน ก่อนเข้าสู่การผูกมือในวันต่อไป เมื่อได้ดุทูหล่าครบตามกำหนดแล้วก็ผูกมือของผู้ป่วยด้วยด้ายดิบ เพื่อไม่ให้วีหล่าออกจากร่างผู้ป่วยไปได้อีก อาการต่าง ๆ ของผู้ป่วยก็ค่อย ๆ ดีขึ้น จนกลับสู่ภาวะปกติ

นอกจากนี้ ยังมีอาการเจ็บป่วยที่ไม่สามารถรักษาให้หายได้จากวิธีการรักษาต่าง ๆ ดังได้กล่าวมา อาจมีอาการผิดปกติจากการตั้งชื่อให้ตั้งแต่แรกเกิด ต้องใช้วิธีการรักษาด้วยการเปลี่ยนชื่อ ซึ่งการรักษาแบบนี้มีวิธีการและขั้นตอนมากกว่าการรักษาด้วยวิธีการปกติ กล่าวคือ การดุทูหล่าต้องใช้ผู้ประกอบพิธีกรรมจำนวนเจ็ดคน และต้องมีวันเกิดไม่ซ้ำกัน

พิธีกรรมเรียกวีหล่าในโอกาสเจ็บป่วยมีจุดมุ่งหมาย คือ การรักษาอาการเจ็บป่วย เจ้าของวีหล่าเป็นคนที่ไม่อยู่ในอาการปกติ ใช้บ้านของผู้ป่วยเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม อุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมได้แก่ (1) อุปกรณ์ตีวีหล่า ประกอบด้วยไม้พาย บันได ข่าไฟ ภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือ (2) อุปกรณ์สำหรับผูกมือ ประกอบด้วยด้ายดิบ และมีด (3) อุปกรณ์สำหรับให้วีหล่าประกอบด้วย อ้อย กล้วย มะพร้าว ข้าวแดกงา ข้าวห่อ ข้าวสุก น้ำ เงิน ดอกไม้ ฯลฯ (4) ถ้าหากอาการหล่ากงุะนั้น มีสาเหตุมาจากการกระทำของบุคคลอื่น ต้องมีอุปกรณ์ "เก่อหลุ (ขอขมา)" ที่บุคคลผู้เป็นสาเหตุต้องเตรียมมาสำหรับการผูกมือ ผู้ประกอบพิธีกรรมก็คือ ผู้นำสายตระกูล หรือบุคคลในสายตระกูลของผู้ป่วย หรือบุคคลภายนอกที่ได้รับ มอบหมายหรือร้องขอให้มาทำพิธี ถ้าหากอาการเจ็บป่วยนั้นเจ้าของวีหล่าต้องเปลี่ยนชื่อซึ่งต้องดุทูหล่าเป็นเวลาเจ็ดวัน ผู้ดุทูหล่าต้องเป็นคนเจ็ดคนที่เกิดวันไม่ซ้ำกันผลัดเปลี่ยนกันดุทูหล่าติดต่อกันจนครบเจ็ดวัน โดยเริ่มตั้งแต่คนที่เกิดวันอาทิตย์ก่อน ผู้มีส่วนร่วมในพิธีกรรมเป็นบรรดาสมาชิกในครอบครัว สมาชิกในสายตระกูล และบุคคลที่เป็นสาเหตุให้เกิดอาการ หล่ากงุะ

พิธีกรรมเริ่มขึ้นในช่วงเวลากลางวันของวันแรก โดยสมาชิกในครอบครัวจะจัดเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ต้องใช้ในพิธีกรรม เพื่อเตรียมความพร้อมของพิธีกรรม เมื่อถึงช่วงกลางคืน สมาชิกในสายตระกูลมารวมกันที่บ้านของผู้ป่วย เจ้าของวีหล่านั่งอยู่บนบ้าน ผู้ประกอบพิธีกรรมก็เริ่มดุทูหล่าที่บันไดบ้าน ด้วยการใช้ไม้พายเคาะบันไดเป็นจังหวะพร้อมทั้งสวดปรู๊หล่าจนจบคำเรียกวีหล่า ต่อจากนั้นผู้ประกอบพิธีกรรมเดินไปดุทูหล่าที่เผ่ขล่าในครัว ด้วยการใช้ไม้พายเคาะเสาข่าไฟเป็นจังหวะพร้อมทั้งสวดเรียกวีหล่า เมื่อดุทูหล่าที่ข่าไฟเสร็จแล้ว ผู้ประกอบพิธีกรรมถามสมาชิกทุกคนว่า "เลาะวฺกุดิกุกงฺ่าเยาะวฺอว่า (วีหล่าของทุกคนกลับมาหมดแล้วยัง)" สมาชิกทุกคนจะตอบพร้อมกันว่า "เลาะวฺกุดิกุกงฺ่าเยาะวฺ (วีหล่าของทุกคนกลับมาหมดแล้ว)" เพื่อแสดงสัญลักษณ์ว่าวีหล่ากลับมาแล้ว เป็นอันเสร็จพิธีกรรมเรียกวีหล่าในวันแรก ซึ่งเป็นการเรียกวีหล่าให้กลับมา

ในกรณีที่กำหนดให้ดุทูหล่ามากกว่าหนึ่งวัน การดุทูหล่าวันที่สองและวันที่สาม หรือจนถึงวันที่เจ็ด การดุทูหล่าก็ปฏิบัติเช่นเดียวกับวันแรก สำหรับในกรณีที่มีการเปลี่ยนชื่อนั้น ผู้ประกอบพิธีกรรมที่ดุทูหล่าในวันแรกนั้นเป็นคนที่เกิดวันอาทิตย์ ส่วนวันที่สองผู้ประกอบพิธีกรรมที่ดุทูหล่าต้องเป็นคนที่เกิดวันจันทร์ วันที่สามผู้ประกอบพิธีกรรมที่ดุทูหล่าต้องเป็น

Copyright by Mahidol University

คนที่เกิดวันอังคาร วันที่สี่ผู้ประกอบพิธีกรรมที่ดุทูหล่าต้องเป็นคนที่เกิดวันพุธ วันที่ห้าผู้ประกอบพิธีกรรมที่ดุทูหล่าต้องเป็นคนที่เกิดวันพฤหัสบดี วันที่หกผู้ประกอบพิธีกรรมที่ดุทูหล่าต้องเป็นคนที่เกิดวันศุกร์ วันที่เจ็ดผู้ประกอบพิธีกรรมที่ดุทูหล่าต้องเป็นคนที่เกิดวันเสาร์

พิธีกรรมในวันสุดท้ายเริ่มขึ้นในช่วงเช้า หลังจากทุกคนรับประทานอาหารเช้าแล้ว ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมจะยกสำรับอุปกรณ์ออกมาวางที่กลางบ้าน แล้วเจ้าของวีหล่าออกมานั่งข้างภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือ ผู้ประกอบพิธีกรรมเริ่มดุทูหล่าที่บันไดบ้าน ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมนั่งอยู่กลางบ้านใกล้ๆ ภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือ เมื่อดุทูหล่าที่บันไดบ้านเสร็จแล้วผู้ประกอบพิธีเดินมาดุทูหล่าที่ขอบภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือ เจ้าของวีหล่าเอามือแตะขอบภาชนะจนกระทั่งดุทูหล่าเสร็จ ต่อจากนั้นผู้ประกอบพิธีกรรมหยิบด้ายดิบ และสิ่งของสำหรับให้วีหล่ามาจุ่มน้ำ แล้วผูกข้อมือของเจ้าของวีหล่า ก่อนผูกใช้ด้ายกวาดข้อมือย้อนขึ้นไปทางแขนสามครั้ง พร้อมทั้งปรึหล่าที่มีชื่อของเจ้าของวีหล่าเอาด้ายดิบพันข้อมือสามรอบแล้วผูกข้อมือเพื่อให้วีหล่าติดอยู่กับเจ้าของวีหล่า ต่อจากนั้นผู้ประกอบพิธีกรรมหยิบของกินและดอกไม้อย่างละเล็กน้อยวางบนศรีษะของเจ้าของวีหล่าเพื่อให้วีหล่ากิน ในกรณีที่มีบุคคลผู้เป็นสาเหตุให้เจ้าของวีหล่าเกิดอาการหล่ากงุะ บุคคลที่เป็นสาเหตุนั้นต้องขอขมาด้วยการผูกมือให้เจ้าของวีหล่าด้วยวิธีการเดียวกัน (โปรดดูรายละเอียดในตารางที่ 9)

Copyright by Mahidol University

ตารางที่ 9 : แสดงขั้นตอนพิธีกรรมเรียกวีหล่าเมื่อเจ็บป่วย (ไข่ฐูหล่ากงุะ)

จุดมุ่งหมายรวม	อุปกรณ์	ผู้ประกอบพิธีกรรม	เจ้าของวีหล่า	ผู้มีส่วนร่วม	วัน/เวลา	สถานที่	ขั้นตอนพิธีกรรม	การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม	จุดมุ่งหมาย
รักษาอาการเจ็บป่วย	1.อุปกรณ์ตีวีหล่า - ไม้พาย - บันได - ข่าไฟ - ภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือ 2. อุปกรณ์ผูกมือ - ด้ายดิบ - มีด 3.อุปกรณ์สำหรับให้วีหล่า - อ้อย - กล้วย - มะพร้าว - ข้าวแดกงา - ข้าวห่อ - ข้าวสุก - น้ำ - เงิน - ดอกไม้ ฯลฯ 4.อุปกรณ์สำหรับผูกมือขอขมา	ผู้นำสายตระกูล หรือ แม่ หรือ พ่อ หรือ ภริยา หรือสามี หรือคนอื่นในหรือนอกสายตระกูลที่ได้รับมอบหมายหรือขอให้ทำพิธี หรือคนเจ็ดคนที่เกิดวันไม่ซ้ำกัน (ในกรณีที่มีการเปลี่ยนชื่อโดยวันแรกเป็นคนที่เกิดวันอาทิตย์ วันที่สองเป็นคนที่เกิดวันจันทร์ วันที่สามเป็นคนที่เกิดวันอังคาร วันที่สี่เป็นคนที่เกิดวันพุธ วันที่ห้าเป็นคนที่เกิดวันศุกร์ วันที่หกเป็นคนที่เกิดวันพฤหัสบดี วันสุดท้ายเป็นคนที่	สมาชิกของสายตระกูลที่เจ็บป่วยจากอาการหล่ากงุะ	1. สมาชิกของครอบครัว 2. สมาชิกของสายตระกูล 3.ผู้เป็นสาเหตุให้เกิดอาการหล่ากงุะ (ถ้ามี)	วันแรก / กลางคืน	ที่บ้านของผู้ป่วย หรือที่บ้านของผู้นำสายตระกูล - บันได - ข่าไฟ	ดูฑูหล่า	1. เมื่อสมาชิกในสายตระกูลมารวมกันที่บ้านแล้ว ผู้นำสายตระกูลจะเริ่มดูฑูหล่าที่บันไดบ้านด้วยการใช้ไม้พายเคาะบันไดเป็นจังหวะพร้อมทั้งเอ่ยคำเรียกวีหล่า 2. เมื่อดูฑูหล่าที่บันไดบ้านเสร็จแล้ว ผู้ประกอบพิธีกรรมจะเดินไปดูฑูหล่าที่ข่าไฟในครัวด้วยการใช้ไม้พายเคาะเสาข่าไฟ(คูมีเธอวุ)เป็นจังหวะพร้อมทั้งเอ่ยคำเรียกวีหล่า 3. เมื่อดูฑูหล่าที่ข่าไฟเสร็จแล้ว ผู้ประกอบพิธีกรรมจะถามสมาชิกทุกคนว่า"เลาะวุฤดิกุกงุ่าเยาะวุอว่า(วีหล่าของทุกคนกลับมาหมดแล้วยัง)" สมาชิกทุกคนจะตอบพร้อมกันว่า "เลาะวุกุดิกุกงุ่าเยาะวุ (วีหล่าของทุกคนกลับมาหมดแล้ว)"	เรียกวีหล่าของผู้ป่วยและสมาชิกในสายตระกูลให้มารวมกันที่บ้านที่ทำพิธี
					วันที่สอง (ในกรณีที่ต้องดูฑูหล่าสามวัน)	ที่บ้านของผู้ป่วย หรือที่บ้านของ	ดูฑูหล่า	เช่นเดียวกับวันแรก	เช่นเดียวกับวันแรก

Copyright by Mahidol University

มหาวิทยาลัยมหิดล

ตารางที่ 9 : แสดงขั้นตอนพิธีกรรมเรียกวีหล่าเมื่อเจ็บป่วย (ไข่จูหล่ากงุะ) (ต่อ)

จุดมุ่งหมายรวม	อุปกรณ์	ผู้ประกอบพิธีกรรม	เจ้าของวีหล่า	ผู้มีส่วนร่วม	วัน/เวลา	สถานที่	ขั้นตอนพิธีกรรม	การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม	จุดมุ่งหมาย
	(ในกรณีที่สาเหตุของอาการหล่ากงุะเกิดจากถูกคนอื่นแกล้งหรือกระทำ) ซึ่งผู้ขอขมาต้องเตรียมมาในวันสุดท้ายที่มีการผูกมือ - ข้าวสุก 3 ก้อน - เงิน 3 บาท - ด้ายดิบ 2 เส้น	เกิดวันเสาร์)			หรือวันที่สองถึงวันที่หก (ในกรณีที่ต้องดูทูหล่าเจ็ดวัน)/ กลางคืน	ผู้นำสายตระกูล - บันได - ข่าไฟ			
					วันที่สาม (ในกรณีที่ต้องดูทูหล่าสามวัน) หรือวันที่เจ็ด (ในกรณีที่ต้องดูทูหล่าเจ็ดวัน) / กลางวัน	ที่บ้านของผู้ป่วย หรือที่บ้านของผู้นำสายตระกูล	การเตรียมการ	สมาชิกในครอบครัวไปหาอุปกรณ์ที่จำเป็นในการประกอบพิธี เช่น ไปตัดหญ้าใบไผ่มาทำข้าวห่อ หรือ ไปตัดอ้อยที่ไร่มาเก็บไว้ที่บ้าน เป็นต้น	เตรียมความพร้อมเพื่อประกอบพิธีกรรม

Copyright by Mahidol University

ตารางที่ 9 : แสดงขั้นตอนพิธีกรรมเรียกวีหล่าเมื่อเจ็บป่วย (ไข่ฐูหล่ากงฺะ) (ต่อ)

จุดมุ่งหมายรวม	อุปกรณ์	ผู้ประกอบพิธีกรรม	เจ้าของวีหล่า	ผู้มีส่วนร่วม	วัน/เวลา	สถานที่	ขั้นตอนพิธีกรรม	การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม	จุดมุ่งหมาย
					/ กลางคืน	ที่บ้านของผู้ป่วย หรือที่บ้านของผู้นำสายตระกูล - บันได - ข่าไฟ	ดูฑูหล่า	1. เมื่อสมาชิกในสายตระกูลมารวมกันที่บ้านแล้ว ผู้นำสายตระกูลจะเริ่มดูฑูหล่าที่บันไดบ้านด้วยการใช้ไม้พายเคาะบันไดเป็นจังหวะพร้อมทั้งเอ่ยคำเรียกวีหล่า 2. เมื่อดูฑูหล่าที่บันไดบ้านเสร็จแล้ว ผู้ประกอบพิธีกรรมจะเดินไปดูฑูหล่าที่ข่าไฟในครัวด้วยการใช้ไม้พายเคาะเสาข่าไฟ(ดูมีเธอวฺ)เป็นจังหวะพร้อมทั้งเอ่ยคำเรียกวีหล่า 3. เมื่อดูฑูหล่าที่ข่าไฟเสร็จแล้ว ผู้ประกอบพิธีกรรมจะถามสมาชิกทุกคนว่า"เลาะวฺกูดิกูกงฺ่าเยาะวฺอว่า(วีหล่าของทุกคนกลับมาหมดแล้วยัง)" สมาชิกทุกคนจะตอบพร้อมกันว่า "เลาะวฺกูดิกูกงฺ่าเยาะวฺ (วีหล่าของทุกคนกลับมาหมดแล้ว)" 4. ผู้มีส่วนร่วมที่เป็นสมาชิกในครอบครัวหรือสมาชิกของสายตระกูลจะต้องมานอนที่บ้านที่ทำพิธี	1เรียกวีหล่าของผู้ป่วยและสมาชิกในสายตระกูลให้มารวมกันที่บ้านที่ทำพิธี 2.ให้วีหล่าของสมาชิกในสายตระกูลมาอยู่เป็นเพื่อนกับวีหล่าของผู้ป่วย
					วันสุดท้าย/เช้า	ที่บ้านของผู้	1. ดูฑูหล่า	1. เมื่อทานอาหารเช้าแล้ว ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมจะยกสำรับอุปกรณ์ออกมา	เรียกวีหล่าของผู้ป่วยและสมาชิก

Copyright by Mahidol University

ตารางที่ 9 : แสดงขั้นตอนพิธีกรรมเรียกวีหล่าเมื่อเจ็บป่วย (ไข่ดูหล่ากงุะ)(ต่อ)

ดูดมุ่งหมายรวม	อุปกรณ์	ผู้ประกอบพิธีกรรม	เจ้าของวีหล่า	ผู้มีส่วนร่วม	วัน/เวลา	สถานที่	ขั้นตอนพิธีกรรม	การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม	ดูดมุ่งหมาย
						ป่วย หรือที่บ้านของผู้นำสายตระกูล - บันได - ข่าไฟ -ภาชนะใส่อุปกรณ์	2. ผูกมือ	1. เมื่อดูหล่าเสร็จแล้วผู้ประกอบพิธีกรรมหยิบด้ายดิบมาคุมน้ำแล้วผูกข้อมือของผู้ป่วย ค่อนผูกจะใช้ด้ายกวาดข้อมือย้อนขึ้นไปทางแขนสามครั้งพร้อมทั้งเอ่ยคำเรียกวีหล่าที่มีชื่อของผู้ป่วย เอาด้ายพันข้อมือสามรอบแล้วผูก เมื่อผูกข้อมือแล้วผู้ประกอบพิธีกรรมจะหยิบของกินและดอกไม้อย่างละเล็กน้อยวางบนจากการกระทำ	1.ผูกมือให้วีหล่าของผู้ป่วยติดอยู่กับร่างผู้ป่วยไม่ให้วีหล่าหนีไป 2.ให้วีหล่าของผู้ป่วยได้กินอาหาร 3.ผูกมือขอขมา

Copyright by Mahidol University

ตารางที่ 9 : แสดงขั้นตอนพิธีกรรมเรียกวิหคล่าเมื่อเจ็บป่วย (ไข่จูหล่ากงฺะ) (ต่อ)

จุดมุ่งหมายรวม	อุปกรณ์	ผู้ประกอบพิธีกรรม	เจ้าของวิหคล่า	ผู้มีส่วนร่วม	วัน/เวลา	สถานที่	ขั้นตอนพิธีกรรม	การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม	จุดมุ่งหมาย
								ศีรษะหรือ ไหล่หรือมือของผู้ป่วยแล้ว แต่กรณีเพื่อให้วิหคล่าเกิน 2. ในกรณีที่เจ้าของวิหคล่ามีอาการป่วยมากถูกคนอื่นแกล้งหรือกระทำให้เกิดอาการหล่ากงฺะ ผู้เป็นสาเหตุให้เกิดอาการหล่ากงฺะจะต้องมาร่วมผูกมือขอขมา (ไข่จูเก่อหฺ)ให้แก่ผู้เกิดอาการหล่ากงฺะ ตามขั้นตอนเช่นเดียวกับการผูกมือของผู้ประกอบพิธีกรรม	ที่เป็นสาเหตุให้เจ้าของวิหคล่าเกิดอาการหล่ากงฺะ

Copyright by Mahidol University

6.2.3.2 สมาชิกในครอบครัวเสียชีวิต

การตายถือเป็นเหตุการณ์ที่สามารถเกิดขึ้นกับทุกครอบครัว ในชุมชนดั้งเดิมการเจ็บป่วยเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ง่าย ไม่ว่าเป็นการเจ็บป่วยที่เกิดจากโรคร้าย หรือเกิดจากถูกสิ่งอื่นทำให้มีอันเป็นไปต่าง ๆ นานา ตั้งแต่เจ็บไข้ได้ป่วยเล็กน้อยจนถึงตาย ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งมีการจัดการเกี่ยวกับการตายออกเป็น 2 ลักษณะคือ การเสียชีวิตด้วยอาการปกติ คือการเสียชีวิตที่เกิดจากการเจ็บป่วย หรือสิ้นอายุขัยตามปกติจะจัดการด้วยการเผา ถ้าหากเสียชีวิตด้วยอาการไม่ปกติคือการเสียชีวิตอย่างกระทันหันก่อนถึงเวลาอันควร เช่น การประสบอุบัติเหตุ การฆ่า ตัวตาย หรือถูกสิ่งอื่นใดทำให้เสียชีวิตจะจัดการด้วยการฝัง ซึ่งบางครั้งอาจนำกระดูกมาเผาในภายหลังอีกครั้งหนึ่ง

การจัดการเกี่ยวกับการเสียชีวิตของชาวบ้านเกาะสะเดิ่ง จัดขึ้นอย่างเรียบง่าย พยายามให้เสร็จสิ้นภายในวันเดียว ถ้าหากมีผู้เสียชีวิตในช่วงเช้าก็ทำพิธีเผาหรือฝังให้เสร็จสิ้นภายในเย็นวันนั้น ถ้าหากมีผู้เสียชีวิตในช่วงหลังเที่ยงการจัดการต่าง ๆ ค่อนข้างฉุกละหุกก็เลื่อนการทำพิธีเผาหรือฝังในช่วงบ่ายของวันถัดไป ช่วงกลางคืนของวันนั้นคนอื่น ๆ ในหมู่บ้านจะมาอยู่เป็นเพื่อน และหากิจกรรมต่าง ๆ มาละเล่นในระหว่างที่อยู่เป็นเพื่อนตลอดทั้งคืน บางส่วนช่วยทำอาหารหรือขนมสำหรับทานกันหรือจัดเตรียมอุปกรณ์สำหรับการจัดการในวันรุ่งขึ้น

เมื่อมีสมาชิกในครอบครัวเสียชีวิตด้วยสาเหตุใดก็ตาม ย่อมก่อให้เกิดความรู้สึกสะเทือนใจแก่สมาชิกคนอื่น เพราะความสัมพันธ์ทั้งทางเครือญาติและความสัมพันธ์ด้านอื่น ๆ ทำให้วีหล่าของแต่ละคนมีความรู้สึกผูกพันกัน เมื่อสมาชิกคนใดคนหนึ่งเสียชีวิตวีหล่าของผู้นั้นกลายสภาพ และแยกย้ายไปสู่สถานที่ต่าง ๆ อาจชักนำวีหล่าของญาติคนอื่น ๆ ให้ติดตามไปด้วย ทำให้เกิดอาการหล่ากงุะแก่ผู้ที่ยังอยู่ ดังนั้นเมื่อมีสมาชิกในครอบครัวเสียชีวิต เมื่อเสร็จสิ้นจากการจัดการงานศพก็ทำพิธีเรียกวีหล่าของคนอื่นที่ยังไม่ตายให้กลับมา แต่ไม่มีการประกอบพิธีเรียกวีหล่าในระหว่างงานศพนั้นมีแต่เพียงการนำสวิง (เหว่ย) มาช้อนวีหล่าของคนอื่น ๆ ที่วนเวียนอยู่รอบ ๆ ศพก่อนนำศพไปประกอบพิธีที่ป่าช้า การช้อนวีหล่านี้ภาษากะเหรี่ยงเรียกว่า “อองเหว่วีหล่า”

พิธีกรรมเรียกวีหล่าในโอกาสสมาชิกในครอบครัวเสียชีวิตมีจุดมุ่งหมาย คือ เรียกวีหล่าของญาติ หรือผู้ใกล้ชิดกับผู้เสียชีวิตไม่ให้ติดตามวีหล่าของผู้เสียชีวิตไป เจ้าของวีหล่า ได้แก่ แม่ พ่อ พี่น้อง ญาติ หรือ ผู้ใกล้ชิดกับผู้เสียชีวิต ผู้ประกอบพิธีกรรมเป็นผู้นำสายตระกูลหรือผู้อาวุโสในสายตระกูลที่ได้รับมอบหมาย อุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม ได้แก่ (1) อุปกรณ์ ช้อนวีหล่า คือ สวิง (เหว่ย) (2) อุปกรณ์ดุทูหล่า ประกอบด้วย ไม้พาย บันได ข่าไฟ ภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือ (3) อุปกรณ์สำหรับผูกมือ ประกอบด้วยด้ายดิบ และมีด (4) อุปกรณ์สำหรับให้วีหล่าประกอบด้วยข้าวสุก น้ำ เงิน ดอกไม้ ฯลฯ

พิธีกรรมเริ่มต้นในวันสุดท้ายของพิธีศพ โดยก่อนนำศพไปเผาหรือฝัง ผู้ประกอบพิธีกรรมนำสวิงเดินไปที่ศพเอาสวิงช้อนรอบ ๆ และเหนือศพ ในขณะที่ช้อนวีหล่าอยู่นั้น ผู้ประกอบพิธีกรรมสวดปรู๊หล่าไปพร้อม ๆ กัน เมื่อหมดคำสวดเรียกวีหล่าแล้วก็หยิบสิ่งของอะไรก็ได้บางอย่างที่วางอยู่บริเวณนั้นใส่ลงในสวิงเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของวีหล่าที่อยู่บริเวณนั้น แล้วรวบก้นสวิงขมวดไว้แล้วเอาไปเก็บไว้ตรงหลังคาหรือที่ที่ไม่มีใครหยิบไป ต่อจากนั้นก็จัดการจัดการต่าง ๆ เกี่ยวกับพิธี

Copyright by Mahidol University

ศพจนเรียบร้อย

เมื่อถึงตอนค่ำสมาชิกในสายตระกูลมารวมกันที่บ้านแล้ว ผู้ประกอบพิธีกรรมเริ่มดุทูหล่าที่บันไดบ้าน ด้วยการใช้ไม้พายเคาะบันไดเป็นจังหวะพร้อมทั้งปรุ๊หล่า เมื่อดุทูหล่าที่บันไดบ้านเสร็จแล้ว ผู้ทำประกอบพิธีเดินไปดุทูหล่าที่ข่าไฟในครัวด้วยการใช้ไม้พายเคาะเสาข่าไฟเป็นจังหวะพร้อมทั้งปรุ๊หล่า เมื่อดุทูหล่าที่เผ่ขล่าเสร็จแล้วผู้ประกอบพิธีกรรมถามสมาชิกทุกคนว่า "เลาะวฺกุดิกุกงฺ่าเยาะวฺอว่า (วีหล่าของทุกคนกลับมาหมดแล้วยัง)" สมาชิกทุกคนตอบพร้อมกันว่า "เลาะวฺกุดิกุกงฺ่าเยาะวฺ (วีหล่าของทุกคนกลับมาหมดแล้ว)" เป็นอันเสร็จสิ้นการดุทูหล่าในช่วงวันแรก ผู้มีส่วนร่วมที่เป็นสมาชิกในครอบครัว สมาชิกของสายตระกูล และคนในชุมชนจะมาอยู่ที่บ้านที่มีคนเสียชีวิตตลอดทั้งคืน

จนถึงวันรุ่งขึ้น เมื่อทานอาหารเช้าแล้วผู้เข้าร่วมพิธีกรรมยกสำรับอุปกรณ์พร้อมกับสวิงที่ได้ช้อนวีหล่าตั้งแต่ก่อนเอาศพไปป่าช้า ออกมาคลายปมที่ขมวดไว้วางตรงใกล้กับสำรับอุปกรณ์ผูกมือ ต่อจากนั้นผู้ประกอบพิธีเริ่มดุทูหล่าที่บันไดบ้าน ผู้เข้าร่วมพิธีนั่งอยู่บนบ้าน เมื่อดุทูหล่าที่บันไดบ้านเสร็จแล้วผู้ประกอบพิธีกรรมเดินมาดุทูหล่าที่ขอบภาชนะใส่อุปกรณ์ เจ้าของวีหล่าทุกคนเอามือแตะขอบภาชนะใส่อุปกรณ์อีกด้านหนึ่ง เมื่อดุทูหล่าเสร็จแล้วผู้ประกอบพิธีกรรมหยิบด้ายดิบมาจุ่มน้ำแล้วผูกข้อมือของสมาชิกในครอบครัวทุกคน ก่อนผูกใช้ด้ายกวาดข้อมือย้อนขึ้นไปทางแขนสามครั้งพร้อมทั้งปรุ๊วีหล่าที่มีชื่อของผู้ที่กำลังถูกผูกมือ เอาด้ายพันข้อมือสามรอบแล้วผูก เมื่อผูกข้อมือแล้วผู้ประกอบพิธีกรรมหยิบของกิน และดอกไม้อย่างละเล็กน้อยวางบนศรียะ หรือบนไหล่หรือใส่มือของเจ้าของวีหล่าเพื่อให้วีหล่ากิน (โปรดดูรายละเอียดในตารางที่ 10)

Copyright by Mahidol University

ตารางที่ 10 : แสดงขั้นตอนพิธีกรรมเรียกวีหล่าเมื่อสมาชิกในครอบครัวเสียชีวิต

จุดมุ่งหมายรวม	อุปกรณ์	ผู้ประกอบพิธีกรรม	เจ้าของวีหล่า	ผู้มีส่วนร่วม	วัน/เวลา	สถานที่	ขั้นตอนพิธีกรรม	การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม	จุดมุ่งหมาย
1. ป้องกันไม่ให้วีหล่าของญาติของผู้เสียชีวิต ติดตามศพไป 1. ปลอบโยนญาติของผู้เสียชีวิต	1. อุปกรณ์ซ้อนวีหล่า - สวิง (เหว่ย) 2. อุปกรณ์ดุทูหล่า - ไม้พาย - บันได - ข่าไฟ - ภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือ 3. อุปกรณ์ไข่จู (ผูกมือ) - ด้ายดิบ - มีด 4.อุปกรณ์สำหรับให้วีหล่า - หมี่ (ข้าวสุก) - จี่ (เงิน) - ที่ (น้ำ) - โห่ (ดอกไม้) ฯลฯ	ผู้นำสายตระกูลหรือผู้อาวุโสในครอบครัว	สมาชิกของครอบครัวที่มีสมาชิกเสียชีวิต	1.สมาชิกของสายตระกูล 2.คนในชุมชน	วันสุดท้ายของพิธีศพ /ก่อนนำศพไปเผาหรือฝัง	บ้าน	องเหว่วีหล่า	ก่อนนำศพไปเผาหรือฝังที่ป่าช้า ผู้ทำพิธีจะหยิบเหว่ย (สวิง) เดินไปที่ศพ ปรู๊หล่าแล้วเอาเหว่ย (สวิง) ช้อนรอบ ๆ และเหนือศพ แล้วหยิบสิ่งของอะไรก็ได้บางอย่างที่วางอยู่บริเวณนั้นใส่ลงในสวิงแล้วรวบก้นสวิงขมวดไว้แล้วเอาไปเก็บไว้ตรงหลังคาหรือที่ที่ไม่มีใครหรือเด็กหยิบไป	1.ช้อนวีหล่าไว้ไม่ให้วีหล่าของคนเป็นตามศพไปโดยขังวีหล่าของคนเป็นไว้ในสวิง 2.เป็นสัญลักษณ์แสดงการตัดวีหล่าไว้ในสวิง
					/ กลางคืน	บ้าน - บันได - ข่าไฟ	ดุทูหล่า	1. เมื่อสมาชิกในสายตระกูลมารวมกันที่บ้านแล้ว ผู้นำสายตระกูลจะเริ่มทำพิธีดุทูหล่าที่บันไดบ้าน ด้วยการใช้ไม้พายเคาะบันไดเป็นจังหวะพร้อมทั้งเอ่ยคำเรียกวีหล่า 2. เมื่อดุทูหล่าที่บันไดบ้านเสร็จแล้ว ผู้ทำประกอบพิธีจะเดินไปดุทูหล่าที่ข่าไฟในครัวด้วยการใช้ไม้พายเคาะเสาข่าไฟ(ดูมีเชอวุ)เป็นจังหวะพร้อมทั้งเอ่ยคำเรียกวีหล่า 3. เมื่อดุทูหล่าที่เผ่ขล่าเสร็จแล้ว ผู้ทำพิธีจะถามสมาชิกทุกคนว่า “เลาะวุกุดิกุกงุ่นเยาะวุอว่า (วีหล่าของทุกคน	1.เรียกวีหล่าของคนเป็นที่อาจพลัดหลงเล็ดรอดการช้อนวีหล่าแล้วตามศพไป 2.เรียกวีหล่าของผู้สมาชิกในสายตระกูลให้กลับมาอยู่รวม กันที่บ้าน 3.เป็นสัญลักษณ์แสดงการกลับมาของวีหล่า

Copyright by Mahidol University

ตารางที่ 10 : แสดงขั้นตอนพิธีกรรมรีตวีหล่าเมื่อสมาชิกในครอบครัวเสียชีวิต (ต่อ)

จุดมุ่งหมายรวม	อุปกรณ์	ผู้ประกอบพิธีกรรม	เข้าของวีหล่า	ผู้มีส่วนร่วม	วัน/เวลา	สถานที่	ขั้นตอนพิธีกรรม	การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม	จุดมุ่งหมาย
					วันรุ่งขึ้น /เช้า	บ้าน - บันได - ข่าไฟ - ภายนะใส่อุปกรณ์	1. ดูหล่า	กลับมาหมดแล้วยัง)" สมาชิกทุกคนจะตอบพร้อมกันว่า "เอาะวุดิดุกงุ่าเยาะ (วีหล่าของทุกคนกลับมาหมดแล้ว)" 4. ผู้มีส่วนร่วมที่เป็นสมาชิกในครอบครัว สมาชิกของสายตระกูลและคนในชุมชนจะมาอยู่บ้านที่มีคนเสียชีวิตตลอดทั้งคืน	4. อยู่เป็นเพื่อนกับคนในครอบครัวที่มีสมาชิกเสียชีวิต
								1. เมื่อทานอาหารเช้าแล้ว ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมจะยกสำรับอุปกรณ์ พร้อมกับหม่อ (สวิง) ที่ใช้ช้อนวีหล่าตั้งแต่ก่อนเอาศพไปป่าช้าออกมาคลายปมที่หมวดไว้วางตรงใกล้ ๆ กับสำรับอุปกรณ์สำหรับทำพิธี 2. ผู้ทำพิธีเริ่มดูหล่า ที่บันไดบ้าน ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมจะนั่ง อยู่บนบ้าน 3. เมื่อดูหล่าที่บันไดบ้านเสร็จแล้ว ผู้ ประกอบพิธีเดินกลับมาดูหล่าที่ขอบเกาชนะใส่อุปกรณ์ เจ้าของวีหล่านั่งอยู่ข้างสำรับอุปกรณ์อ่อมือเตะขอบภาชนะใส่อุปกรณ์อีกด้านหนึ่ง	1.เมื่อวีหล่าที่ช้อนไว้ให้ออกมาผูกข้อมือให้ติดอยู่กับเข้าของวีหล่าไม่ให้หนีไป 2.ให้วีหล่ากินสิ่งของที่เตรียมไว้ให้

Copyright by Mahidol University

ตารางที่ 10 : แสดงขั้นตอนพิธีกรรมเรียกวีหล่าเมื่อสมาชิกในครอบครัวเสียชีวิต (ต่อ)

ขั้นตอนพิธีกรรม	สถานที่	วัน/เวลา	ผู้มีส่วนร่วม	เจ้าของวีหล่า	ผู้ประกอบพิธีกรรม	อุปกรณ์	จุดมุ่งหมายรวม
2. ไก่ดู							

การมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมพิธีกรรม	จุดมุ่งหมาย
เมื่อดุทูหล่าเสร็จแล้วผู้ประกอบพิธีกรรมหยิบด้ายดิบมาจุ่มน้ำแล้วผูกข้อมือของสมาชิกในครอบครัวทุกคน ก่อนผูกจะใช้ด้ายกวาดข้อมือย้อนขึ้นไปทางแขนสามครั้งพร้อมทั้งอ่อยคำเรียกวีหล่าที่มีชื่อของผู้ที่กำลังถูกผูกมือเอาด้ายพันข้อมือสามรอบแล้วผูกเมื่อผูกข้อมือแล้วผู้ประกอบพิธีกรรมจะหยิบข้าวของกินและดอกไม้อย่างละเล็กน้อยวางบนศีรษะหรือบนไหล่หรือใส่มือของเจ้าของวีหล่าเพื่อให้วีหล่ากิน	

Copyright by Mahidol University

6.2.3.3 เกิดเหตุการณ์ผิดปกติอื่น ๆ

อาการเจ็บป่วยต่าง ๆ หรืออาการผิดปกติที่เกิดขึ้นกับคน อาจมีเหตุการณ์บางอย่าง นอกเหนือจากการถูกโรคร้ายหรือผีร้ายให้โทษจนก่อให้เกิดอาการผิดปกติขึ้นแก่สมาชิกในสายตระกูลได้เช่นกัน เป็นต้นว่า การถูกล่วงละเมิดต่าง ๆ ที่ผิดจารีต เช่น การถูกผู้อื่นกระทำสิ่งที่ไม่ถูกไม่ควร ขึ้นแก่บุคคลหรือทรัพย์สินของสายตระกูล อาทิ การเข้าไปในห้องนอนก่อนได้รับอนุญาต การรบกวนสิ่งบูชาของสายตระกูล การกระโดดลงจากบ้าน หรือการมีสัตว์เลี้ยงของผู้อื่นเข้าทำลายเรือกสวนไร่นา เป็นต้น เหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ ถ้าหากคนในสายตระกูลปล่อยละเลยอาจก่อให้เกิดอาการผิดปกติขึ้น อาจรุนแรงจนทำให้ผู้ใดผู้หนึ่งในสายตระกูลมีอาการเจ็บป่วยหรือเสียชีวิตได้

เมื่อมีเหตุการณ์การถูกล่วงละเมิดเหล่านี้เกิดขึ้นในสายตระกูล ผู้ล่วงละเมิดต้องขอขมาแก่ผู้ถูกล่วงละเมิดด้วยวิธีการที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับลักษณะของการล่วงละเมิด อาจขอขมาสถานเบาเพียงแค่มอบบุหรี่หนึ่งมวนให้ผู้ถูกละเมิด หรือ ปรับด้วยการให้ประกอบพิธีกรรมและชดเชยสินไหมบางอย่าง วิธีการขอขมาที่นิยมทำมากที่สุดคือ การไข่จู (ผูกมือ) ให้แก่ผู้ถูกล่วงละเมิด ส่วนใหญ่มักเกิดจากการหยอกล้อ หรือแกล้งให้ผู้อื่นตกใจ และการไม่เอาใจใส่ละเลยสัตว์เลี้ยงให้เข้าไปทำลายเรือกสวน ไร่นาของผู้อื่น ผู้เป็นเจ้าของสัตว์เลี้ยงต้องนำด้ายดิบพร้อมกับอุปกรณ์อื่น ๆ มาขอผูกมือให้แก่เจ้าของเรือกสวนไร่นา เพื่อเป็นการขอขมา ซึ่งในการผูกมือแก่ผู้ถูกล่วงละเมิดนี้ ถ้าหากผู้ถูกล่วงละเมิดมีอาการผิดปกติจนถึงขั้นหล่ากงุะ (วีหล่าหนี) ก็ต้องทำพิธีดุทูหล่าเรียกวีหล่าของผู้ถูกละเมิดให้กลับมา ถ้าหากผู้ถูกล่วงละเมิดยังไม่มีอาการผิดปกติอย่างหนึ่งอย่างใดผู้ละเมิดอาจขอขมาเพียงการผูกมือและกล่าวคำเรียกวีหล่าเท่านั้น

6.3 องค์ประกอบของพิธีกรรมเรียกวีหล่า

จากการศึกษาพิธีเรียกวีหล่าของชาวบ้านเกาะสะเดิ่งพบว่า มีองค์ประกอบในการเรียกวีหล่าเช่นเดียวกับองค์ประกอบในการเรียกขวัญที่ได้กล่าวไว้ หากแต่ในกระบวนการเรียกวีหล่าของชาวบ้านเกาะสะเดิ่งมีขั้นตอนการดุทูหล่า ซึ่งเป็นการใช้ไม้พาย (นูฮวุะ) เคาะบันได (ฆ่อง) เสาข่าไฟ (เผ่ขล่า) และภาชนะใส่อุปกรณ์ (กะบะ) ให้มีเสียงดังอย่างมีจังหวะ ซึ่งเสียงนี้สามารถเรียกวีหล่าที่พลัดหลงอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ ให้กลับมา นอกเหนือจากการใช้เสียงสวดคำเรียกวีหล่า องค์ประกอบของการเรียกวีหล่าของชาวบ้าน เกาะสะเดิ่งจึงมีดังต่อไปนี้

Copyright by Mahidol University

6.3.1 คำเรียกวีหล่า

คำเรียกวีหล่า ถือเป็นสื่อสำคัญที่ทำให้วีหล่าได้รับรู้ว่ามีผู้เรียกให้กลับไปหาเจ้าของ คำที่ใช้เรียกวีหล่าเป็นคำกล่าวที่ใช้ในชีวิตประจำวันไม่ใช่คำศักดิ์สิทธิ์ แต่เป็นคำเรียกง่าย ๆ เช่นเดียวกับคำกล่าวเรียกขวัญของคนไทหลาย ๆ กลุ่ม แต่ความศักดิ์สิทธิ์และความสำคัญของคำเรียกวีหล่าอยู่ที่การใช้เสียงเรียกให้วีหล่าได้ยินและเข้าใจในความหมายของคำเรียก นอกจากนี้คำเรียกวีหล่าถูกทำให้ศักดิ์สิทธิ์ ด้วยการนำคาถาในพระไตรปิฎก (ไป่ยต่าเกาะวฺ) มานำคำเรียกวีหล่าให้เกิดความขลังและศักดิ์สิทธิ์มากยิ่งขึ้น คำเรียกวีหล่าของ ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งมีดังนี้

ปรู๊ ฯ (ชื่อเจ้าของวีหล่า) หล่าเก้ไถ่ย เก้ไถ่ย
เก้ไถ่ยโอเดมู เก้ไถ่ยโอเดผา เก้ไถ่ยโอเดภี่ เก้ไถ่ยโอเดผู้
โอโคลวไชหมี่ โอจะมองหมี่ โอซัวดูหมี่ โอหลุ่งไล่หมี่
เนพรือสุหมี่ เนเหม่อะสุหมี่ เนนองโล่หมี่ เนนองโคลหมี่
ปรู๊ ฯ (ชื่อเจ้าของวีหล่า) หล่าเก้ไถ่ย เก้ไถ่ย
เก้ไถ่ยโอเลอเกยฺเผ่อโหย่ เก้ไถ่ยโอเลอหม่องเผ่อโหย่
เก้ไถ่ยอองฉี้พุ เก้ไถ่ยอองสะกุ่ย เก้ไถ่ยอองหมี่เก้ไถ่ยอองไอ่ย
เก้ไถ่ยอองโผล่ซา เก้ไถ่ยอองคูถี่ย เก้ไถ่ยอองเนถี่ย เก้ไถ่ยอองหมี่สิ
เก้ไถ่ยอองหมี่ธุ่ง
ปรู๊ ฯ (ชื่อเจ้าของวีหล่า) หล่าเก้ไถ่ย เก้ไถ่ย เก้ไถ่ย

หมายความว่า

ปรู๊ ฯ วีหล่าของ(ชื่อเจ้าของวีหล่า)กลับมา กลับมา
กลับมาอยู่กับแม่ กลับมาอยู่กับพ่อ กลับมาอยู่กับยาย กลับมาอยู่กับตา
อย่าไปอยู่ที่ต้นโคลวไช อย่าไปอยู่ที่ต้นจะมอง อย่าไปอยู่ที่ป่าช้า อย่าไปอยู่ที่เก็บกระดูก
อย่าหลงชื่อผี อย่าหลงเชื่อสาง อย่าหลงเชื่อภูติ อย่าหลงเชื่อพราย
ปรู๊ ฯ วีหล่าของ (ชื่อเจ้าของวีหล่า) กลับมา กลับมา กลับมา
กลับมาอยู่บนบ้านนี้ กลับมาอยู่ที่บันไดบ้านนี้
กลับมากินอ้อย กลับมากินกล้วย กลับมากินข้าวกลับมากินข้าวเหนียว
กลับมากินมะพร้าว กลับมากินเผือก กลับมากินมัน กลับมากินข้าวแดกงา
กลับมากินข้าวห่อ
ปรู๊ ฯ วีหล่าของ(ชื่อเจ้าของวีหล่า)กลับมา กลับมา

Copyright by Mahidol University

ในคำเรียกวีหล่าประกอบด้วยเนื้อหาสำคัญ 4 ประการ คือ (1) ให้วีหล่ากลับมาบ้านมาอยู่กับแม่ พ่อ ยาย ตา ฯลฯ (2) ไม่ให้วีหล่าหลงเชื่อสิ่งชั่วร้ายไปอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ (3) ให้วีหล่ากลับมากินสิ่งของต่าง ๆ ที่จัดเตรียมไว้และ (4) ให้วีหล่ากลับอยู่กับเจ้าของวีหล่า

เนื้อหาของคำเรียกวีหล่าเป็นเรื่องราวการเรียกหาวีหล่าที่พลัดหลงอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่ทุกคนได้พึ่งพาใช้ชีวิตอยู่ และกล่าวถึง สิ่งชั่วร้ายที่อาศัยอยู่ตามสถานที่เหล่านั้น ซึ่งอาจทำให้วีหล่าพลัดหลงหรือถูกกลั่นแกล้งหลอกให้หลงทางแล้วหาทางกลับบ้านไม่ได้ เมื่อวีหล่าได้ยินเสียงเรียกก็จะตามเสียงนั้นกลับบ้านได้ถูก ต่อจากนั้นวีหล่าจะได้กินอาหารต่าง ๆ ที่ได้จัดเตรียมไว้ ซึ่งมักเป็นผลไม้ที่ปลูกไว้ และขนมที่ทำขึ้นในครอบครัว

สิ่งที่ขาดไม่ได้อีกประการหนึ่งของเนื้อหาในการเรียกวีหล่าคือ ชื่อของเจ้าของวีหล่า ในการเรียกวีหล่าแต่ละครั้งมีลักษณะเฉพาะ กล่าวคือขึ้นอยู่กับโอกาสในการทำพิธี ถ้าหากเป็นพิธีในโอกาสที่เจ้าของวีหล่าเจ็บป่วยก็เป็นการเรียกวีหล่าเฉพาะบุคคล คือวีหล่าของผู้ป่วยโดยเฉพาะโดยจะแทรกชื่อของผู้ป่วยไว้ในคำเรียกนั้น แต่ถ้าหากเป็นพิธีเรียกวีหล่าในโอกาสผูกมือหล่าเขาะวฺ ซึ่งเป็นการเรียกวีหล่าและผูกมือของสมาชิกในครอบครัวทุกคน เนื้อหาการเรียกวีหล่าช่วงแรกที่เรียกในขณะที่ดุทูหล่าตรงบันได ข่าไฟ และที่ภาชนะใส่อุปกรณ์เป็นคำเรียกวีหล่ารวม ๆ ที่ไม่ระบุชื่อของบุคคลใด แต่เมื่อเป็นการเรียกในขณะที่ผูกมือซึ่งเป็นการเรียกวีหล่าของผู้ที่ถูกผูกมือโดยเฉพาะจะเอ่ยชื่อของผู้ที่กำลังถูกผูกมือเข้าในคำเรียกวีหล่าด้วย

ตำนานที่บอกเล่าเกี่ยวกับคำเรียกวีหล่าที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน ซึ่งมีคำว่า “ปรู๊” เป็นคำเอ่ยนำคำเรียกวีหล่า กล่าวกันว่าเป็นคำที่ “ตมิภิกษุ (ผู้ต่าไม๊ย)” ซึ่งเป็นพระภิกษุรูปแรกที่มีเชื้อสายกะเหรี่ยงเป็นผู้วิสัชนาข้อปุจฉาคาถา “พฺรูหิ มงฺคลมุตฺตมำ” อ่านเป็นสำเนียงสวดตามแบบกะเหรี่ยง คือ “ปรีระไย่ย มองเกี่ยเหลียะเมาะวฺตะมุ่ง (ပြုဟိ မင်္ဂလမုတ္တမံ)” ซึ่งเป็นบทขัดคาถา (คาถานำ) มูลเหตุของบทสวดมงคลสูตรในพระไตรปิฎก เมื่อครั้งที่ผู้ต่าไม๊ยขอบวชเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนาและจัดวิธีการเรียกวีหล่าให้เป็นระเบียบแบบแผนด้วยการนำคาถาพฺรูหิ มงฺคลมุตฺตมำ ซึ่งบทคาถานำในวรรคที่ 4 ของบทสวดมูลเหตุของมงคลสูตร หมายถึง “จงกล่าวมงคลสูงสุดที่ยังความเจริญงอกงามให้เกิดแก่มนุษย์ทั้งปวงเถิด” โดยย่อแต่เพียงคำว่า “ปรู๊” ที่หมายถึงการงอกงามเท่านั้น

การที่ผู้ต่าไม๊ยได้จัดแบบแผนในการเรียกวีหล่าและนำเอาคาถา “พฺรูหิ มงฺคลมุตฺตมำ” มาเป็นคำอุทานนำคำเรียกวีหล่านั้น แสดงถึงความเป็นนักปราชญ์ที่เข้าใจในภูมิปัญญาดั้งเดิมของกะเหรี่ยงอันเป็นองค์ความรู้พื้นฐาน แล้วนำเอาหลักคำสอนเกี่ยวกับมงคลสูตรของพุทธศาสนา อันเป็นองค์ความรู้อีกแนวทางหนึ่งในการนำชีวิตให้เจริญงอกงามไปในทางที่ดี ซึ่งในพิธีกรรมการเรียกวีหล่าของกะเหรี่ยงนั้น เป็นวิธีการในการแก้ไขความเจ็บป่วยทางจิตใจ

Copyright by Mahidol University

เป็นต้นว่าปัญหาด้านต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความเครียดหรือปัญหาการปรับเปลี่ยนชีวิตให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น การเรียกวีหล่าเป็นการสร้างความมั่นคงทางจิตใจ เป็นขวัญและกำลังใจในการดำเนินชีวิตให้ปกติสุข อีกทั้งฉันทลักษณ์ของบทมงคลสูตรยังมีความงดงามความไพเราะที่จับใจผู้ได้ยินได้ฟัง ถึงแม้ว่าคาถาที่นำมาเป็นคำอุทานนำคำเรียกวีหล่าเพียงวรรคเดียว แต่ถ้าคนกะเหรี่ยงที่เข้าใจความหมายถึงแม้จะไม่ใช่เจ้าของวีหล่าที่ได้ยินได้ฟังก็ย่อมทราบซึ้งในความไพเราะงดงามของความหมายที่มีอยู่ในคำเรียกวีหล่า ซึ่งอาจก่อให้เกิดความปีติซาบซึ้งและผ่อนคลายอาการผิดปกติต่าง ๆ ที่ เกิดขึ้นได้ ดังนั้นในการนำปุจฉาคาถามูลเหตุของมงคลสูตรมาใช้นำคำเรียกวีหล่าที่ผู้ต่าไม๊ยจัดแบบแผนขึ้น จึงเปรียบเสมือนการผสมผสานองค์ความรู้ทั้งสองสายให้เป็นหนึ่งเดียวกันอย่างกลมกลืน เช่นดังคำที่คนกะเหรี่ยงตระหนักอยู่เสมอว่า “พุทธศาสนาสูงใหญ่ ความเชื่อกะเหรี่ยง กว้างไกล” (หม่องแป่, สัมภาษณ์)

6.3.2 ดุฑูหล่า

ในการเรียกวีหล่าจะต้องให้มีเสียงดัง เพื่อให้วีหล่าที่พลัดหลงอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ ได้ยินและหาทางกลับมาบ้านได้ ดังนั้นสิ่งที่สำคัญในการเรียกวีหล่าคือ การทำเสียงให้ดังด้วยการ “ดุฑูหล่า” ดุฑูหล่าเป็นการใช้อุปกรณ์ในการเรียกวีหล่าคือ ไม้พาย มาเคาะ บันได ข่าไฟ และภาชนะใส่อุปกรณ์ ให้มีเสียงดังเป็นจังหวะสม่ำเสมอและเร่งรัวในตอนท้าย ในขณะที่ผู้เรียกวีหล่า ดุฑูหล่าอยู่นั้นผู้เรียกวีหล่าจะ เอ่ยคำเรียกวีหล่าควบคู่กันไป ดังโน้ตต่อไปนี้

Copyright by Mahidol University

เสียงดุทูหล่าในแต่ละพื้นที่ที่เกิดขึ้นนั้นมีความแตกต่างกัน ทั้งในด้านเวลาและสถานที่ การดุทูหล่ากำหนดให้กระทำในช่วงเวลาสองช่วงคือ เวลาพลบค่ำของวันก่อนผูกมือ และเวลาตอนเช้าของวันผูกมือ ในเวลาพลบค่ำเป็นช่วงเวลาที่สิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ กำลังอยู่ในภาวะอ่อนแอเหมาะสำหรับการใช้เสียงดุทูหล่าขับไล่สิ่งชั่วร้ายเหล่านั้นให้ตกตามดวงอาทิตย์ไป และเรียกวีหล่าให้รีบหนีกลับมา ดังนั้นการดุทูหล่าในช่วงเวลาพลบค่ำของวันก่อนวันผูกมือ จึงเป็นการขับไล่สิ่งชั่วร้าย และเรียกวีหล่าให้กลับมาอยู่บ้าน ส่วนเวลาตอนเช้าเป็นช่วงที่วีหล่า ซึ่งเพิ่งกลับมาในคืนก่อนได้พักผ่อนอย่างเต็มที่แล้วตื่นขึ้นมาด้วยความสดชื่น ได้พบกับสิ่งดี ๆ ที่สมาชิกทุกคนในครอบครัวได้จัดเตรียมไว้ให้ การดุทูหล่าในช่วงเช้าของวันผูกมือจึงเป็นการแต่งแก้เยียวยาอาการผิดปกติที่เกิดขึ้นจากอาการหล่ากงุะ

6.3.3 อุปกรณ์ในการเรียกวีหล่า

อุปกรณ์ที่ใช้ในการดุทูหล่า ได้แก่ ไม้พาย บันได ข่าไฟ และภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือ อุปกรณ์ที่มีบทบาทมากที่สุดในการดุทูหล่า คือ ไม้พาย เพราะไม้พายทำหน้าที่เป็นตัวหลักที่กระทำให้เกิดเสียงขึ้น ส่วนบันได ข่าไฟ และภาชนะใส่อุปกรณ์ ทำหน้าที่เป็นตัวรับการกระทำของไม้พายเป็นแหล่งกำเนิดเสียงเฉาะที่มีคุณสมบัติแตกต่างกันออกไป บันไดและข่าไฟเป็นส่วนสำคัญของ

Copyright by Mahidol University

บ้านรองจากหิ้งบูชาบรรพบุรุษ กล่าวคือ การสร้างบ้านของคนกะเหรี่ยงให้ความสำคัญกับบันไดและข่าไฟมาก บ้านที่อยู่อาศัยได้ต้องมีบันไดและข่าไฟ การดุฑูหล่าในวันก่อนวันผูกมือเริ่มต้นด้วยการนำไม้พายมาเคาะตรงบันไดและข่าไฟ อันแสดงการเรียกวีหล่าให้มาอยู่ในบ้านที่มีความเป็นอยู่ที่สุขสบาย ไม่อดยากในอาหารการกินต่าง ๆ มีความพร้อมบริบูรณ์ด้วยการกินการอยู่ ส่วนการดุฑูหล่าในช่วงเช้าของวันผูกมือเริ่มต้นด้วยการนำไม้พายมาเคาะตรงบันได และภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือที่วางอยู่กลางบ้าน อันแสดงถึงความพร้อมหน้าของสมาชิกในสายตระกูล ข้อกำหนดในการสร้างบ้านส่วนบันไดและข่าไฟใช้วัสดุจากไม้ไผ่เท่านั้น ถ้าหากใช้ไม้จริงในการดุฑูหล่าวีหล่าไม่กลับมาและข้อกำหนดอีกประการหนึ่งคือด้านบนของ “ต้นบันได (ฆ่องเธอวฺ)” ต้องตัดให้ปล้องบนเป็นรูอยู่เสมอ ซึ่งส่งผลไปยังพฤติกรรมการตัดไม้ไผ่ของชาวบ้านเกาะสะเดิ่งที่มักเว้นปล้องไม้ไผ่ปล้องสุดท้ายทั้งสองด้านให้เป็นรูอยู่เสมอ เชื่อว่าถ้าตัดไม้ไผ่เสมอข้อจนไม่มีรูทำให้ลูกของผู้ตัดที่คลอดออกมาเป็นคนหูหนวก

อุปกรณ์ที่ใช้ในการดุฑูหล่าแต่ละชนิด มีความหมายที่สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ระบบความคิด ความเชื่อ และลักษณะเฉพาะของกะเหรี่ยงโปบ้านเกาะสะเดิ่งดังนี้

6.3.2.1 ไม้พาย (นูฮวฺะ)

ไม้พาย เป็นอุปกรณ์ที่แสดงถึงความอุดมสมบูรณ์ด้านอาหารการกินของครอบครัว ในอดีตชาวกะเหรี่ยงใช้ไม้พายเป็นเครื่องมือหลักในการปรุงอาหารทุกชนิด ตั้งแต่หุงข้าว ทำแกง ฯลฯ นับเป็นเครื่องมือที่ใช้มากที่สุดเปรียบเสมือนเป็นมือที่สองของมนุษย์ ในการทำอาหารจึงนับว่ามีบทบาทมากที่สุดในการกินอยู่ของชาวกะเหรี่ยง ในการดุฑูหล่าซึ่งเป็นการเรียกวีหล่าให้กลับมากินอาหารต่าง ๆ ไม้พายจึงเป็นอุปกรณ์ที่ขาดไม่ได้ และเป็นอุปกรณ์ที่แสดงความพร้อมความบริบูรณ์ของอาหารการกินต่าง ๆ

6.3.2.2 บันได (ฆ่อง)

ฆ่อง คือทางขึ้นลงของบ้านที่ทุกคนต้องใช้สอยในการขึ้นลงบ้าน เป็นส่วนที่แยกแยะระหว่างบ้านกับสถานที่อื่น ๆ ในขณะเดียวกันก็เป็นทางเชื่อมต่อระหว่างบ้านกับสถานที่อื่นเช่นกัน การทำบันไดกำหนดให้ใช้ไม้ไผ่เป็นวัสดุเท่านั้น เนื่องมาจากการสังเกตลักษณะของไม้ไผ่ที่งอกเป็นกอแสดงความเป็นกลุ่ม สะท้อนลักษณะความเป็นอยู่ของครอบครัวที่มีสมาชิกในสายตระกูลจำนวนหลายคน และเป็นพรรณไม้ที่มีอายุยืนนานการตัดไปใช้งานก็ไม่ล้มตาย เพราะไม้ไผ่สามารถแตกหน่อใหม่ แสดงถึงการสืบทอดสายตระกูลให้ยาวนานเช่นเดียวกับไม้ไผ่ คุณสมบัติอีกประการหนึ่งของไม้ไผ่คือ ลักษณะเป็นปล้องและด้านในกลวงทำให้มีเสียงก้อง ส่วนการเว้นปล้องบนให้เป็นรูตามความเชื่อนั้นเป็นการช่วยให้เสียงดุฑูหล่าก้องกังวานยิ่งขึ้น การทำบันไดนิยมใช้ไม้ไผ่สองชนิดคือ ไผ่บง (วากลือ) และไผ่ซาง (วาสฺตู) เพราะมีลักษณะลำใหญ่เนื้อหนาแน่น เสี้ยนใหญ่และเหนียวทำให้คงทนตลอดการใช้งาน

Copyright© by Mahidol University

ภาพที่ 6 : บันได (ฆ่อง)

บันไดในมโนทัศน์ของชาวกะเหรี่ยงเปรียบเสมือนครอบครัว ๆ หนึ่งที่ประกอบด้วยพ่อแม่และลูก ๆ เช่นเดียวกับคน โดยที่พ่อและแม่เป็นส่วนที่เรียกว่าต้นบันได (ฆ่องเธอว์) ต้นบันไดทั้งสองต้นมีความแตกต่างกันมีลักษณะยาวไม่เท่ากัน โดยกำหนดให้ ต้นบันได ต้นยาวเป็น "ต้นบันไดพ่อ (ฆ่องเธอว์ผา)" และต้นบันไดต้นสั้นเป็น "ต้นบันไดต้นแม่ (ฆ่องเธอว์มู)" ส่วนลูก ๆ เป็นส่วน ขั้นบันไดซึ่งมีอยู่หลายขั้นทำด้วยซีกไม้ไผ่ด้วยเป็น "ลูกบันได (ฆ่องพู)" บางครั้งดุทูหล่าที่ต้นบันได ต้นใดต้นหนึ่งแล้วก็ย้ายไปดุทูหล่าที่ข่าไฟทันที

6.3.2.3 เผ่ขล่า (ข่าไฟ)

ความสำคัญของการทำข่าไฟ ถูกนำมาเปรียบเปรยกับการสร้างครอบครัวของคนกะเหรี่ยงปรากฏอยู่ในเพลงสี่วรรคที่นิยมใช้ร้องกันในงานแต่งงานว่า

Copyright by Mahidol University

" เนบ่าบาคลุ่งเหม่ยกีไถ่ย ช่องหล่องเลอวซู่คองเตสู้อใจ
ชวยเอ่อเคลงเส่อะคองเข่อไข้ ยาพองไน่จี่ขลู่ฉ่วยไหน่"

หมายความว่า

" กี่ต้องกับเสียมป่าขึ้นทอลวดลาย ตั้งหินเรียงกันเป็นสามเส้า
ปูโอดครวญกุ้งถดถอย ยาพองตีเงินหอยสะพายไหน่"

เพลงสี่วรรคบทนี้เป็นการกล่าวถึง คนหนุ่มสาวที่แต่งงานร่วมกันสร้างครอบครัวใหม่ด้วยการอุปมาอุปมัยการสร้างครอบครัวด้วยการ "ตั้งหินเรียงกันเป็นสามเส้า" ก็คือการสร้างข่าไฟในการสร้างบ้านใหม่ของชาวกะเหรี่ยงที่ต้องมีข่าไฟอยู่คู่กับบ้านเสมอ

ภาพที่ 7 : ข่าไฟ (เผ่ขล่า)

เผ่ขล่าเป็นสถานที่สำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวกะเหรี่ยง เป็นที่กินอยู่ของครอบครัว หลักการพึงปฏิบัติอันเป็นข้อกำหนดควรวางตนของผู้หญิงกะเหรี่ยงกำหนดให้ผู้หญิงมีหน้าที่คอยดูแลข่าไฟให้สะอาดอยู่เสมอ ซึ่งหมายถึงหน้าที่ในการคอยดูแลอาหารการกินของสมาชิกทุกคนในครอบครัวให้การกินอยู่ไม่ขาดแคลน ข่าไฟจึงหมายถึงแหล่งที่กินควบคู่กับบันไดซึ่งหมายถึงที่อยู่ ข่าไฟมีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมจตุรัส ด้านกว้างประมาณ 1 เมตร ตีเป็นกรอบทั้งสี่ด้านแล้วนำดินมาใส่เป็นฐานสำหรับตั้งก้อนเส้าสามก้อนเป็นเตาไฟ ส่วนสำคัญของข่าไฟอีกส่วนหนึ่งได้แก่ ส่วนที่มีลักษณะเป็นเสาสี่เสายกขึ้นไปจนยันหลังคาเป็นเสาข่าไฟ ส่วนบนของเสาข่าไฟขัดเป็นห้างสำหรับวางสิ่งของที่ต้องการความร้อนจากไฟช่วยผึ่งให้แห้ง เช่น ไม้ฟืน เมล็ดพันธุ์ที่เก็บไว้ปลูก ตลอดจนการรมควันเครื่องจักสานต่าง ๆ ให้มีความคงทนในการใช้สอย

Copyright© by Mahidol University

ดังนั้นข่าไฟจึงเป็นสถานที่ที่แสดงความสมบูรณ์ของอาหารการกิน และความเป็นอยู่ที่อบอุ่นของครอบครัว

6.3.2.4 ภาชนะใส่อุปกรณ์ (กะบะ)

กะบะ เป็นภาชนะสำหรับใส่สิ่งของต่าง ๆ ที่ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งสามารถจักตอกและสานไว้ใช้เองด้วยตอกไม้ไผ่และผูกรั้งด้วยหวาย ส่วนใหญ่มีลักษณะเช่นเดียวกับกระด้งที่เรียกว่า "เขล่" ขอบของกะบะทำด้วยไม้ไผ่เหลาเป็นแผ่นแบนม้วนกลม แล้วรั้งด้วยตอกหวายเส้นเล็ก ๆ ยึดให้ขอบติดกับตอกที่สานเป็นแผ่นรองรับสิ่งของที่ใส่ภาชนะใส่อุปกรณ์วีหล่า แสดงถึงการกินอยู่ที่พร้อมหน้ากันของสมาชิกในครอบครัว

ภาพที่ 8 : ภาชนะ (กะบะ)

6.3.3 อุปกรณ์ในการผูกมือ

อุปกรณ์ที่ใช้ในการผูกมือของชาวกะเหรี่ยงบ้านเกาะสะเดิ่ง ยึดถือตามแบบแผนที่ผู้ต่าไม๊ยได้จัดไว้ดังนี้ (หม่องธุงเส่ย, สัมภาษณ์) ฉี้พุ (อ้อย) กล้วย (สะกุ่ย) มะพร้าว (โผล่ซา) เผือก (คูถี่ย) มัน (เนถี่ย) ข้าวแดกงา (หมี่สิ) ข้าวห่อ (หมี่ธุ่ง) ข้าวสุก (หมี่) ข้าวเหนียว (ไอ่ย) น้ำ (ที่) เงิน (จี่) ดอกไม้ (โพ่) ไม้พาย (นูฮฺวะ) หรือ หนุตะหร่า (ท่อนไม้ไผ่ผ่าปลายให้แยกเป็นเจ็ดซี่) ด้ายดิบ (ลู้งเซ่ย) ฯลฯ อุปกรณ์ส่วนใหญ่เป็นของกินที่ให้วีหล่าได้กินหลังจากผูกมือแล้ว

อุปกรณ์เหล่านี้ เป็นอุปกรณ์ที่นิยมใช้ในการเรียกวีหล่าที่เป็นพิธีกรรมรวมของชุมชน ซึ่งค่อนข้างเป็นทางการและมีสมาชิกในชุมชนร่วมกันรับผิดชอบจัดการต่าง ๆ ได้แก่ พิธีเรียกวีหล่ายายข้าวในงานบุญข้าวใหม่ พิธีผูกมือหล่าเขาะที่จัดที่วัด และพิธีเรียกวีหล่าในโอกาสแต่งงาน ส่วนพิธี

Copyright by Mahidol University

เรียกวีหล่าที่เป็นพิธีกรรมเฉพาะคนในครอบครัว ได้แก่ พิธีเรียกวีหล่าในการตั้งชื่อ พิธีผูกมือหล่าเขาะวุ่ที่จัดที่บ้าน พิธีเรียกวีหล่าเมื่อเจ็บป่วย และสมาชิกในครอบครัวเสียชีวิต ซึ่งพิธีกรรมเหล่านี้จะถูกจัดขึ้นค่อนข้างฉุกละหุก ไม่มีเวลาเตรียมตัวมากนักและผู้เตรียมการต่าง ๆ มีแต่เฉพาะคนในครอบครัว อีกทั้งไม่ต้องการความเป็นทางการมากนัก อุปกรณ์บางอย่างอาจลดให้น้อยลงได้ตามความจำเป็น แต่ต้องมีสิ่งของบางอย่างที่ขาดไม่ได้ คือ อ้อย กล้วย ข้าวแดกงา ข้าวห่อ ข้าวสุก น้ำ เงิน ดอกไม้ ไม้พาย ด้ายดิบ

ภาพที่ 9 : อุปกรณ์ผูกมือในพิธีผูกมือยายข้าว (ไข่จูกี่บือโหย่หล่า)
งานบุญข้าวใหม่ (โบวบือส้องดู)

นอกจากนี้ยังมีอุปกรณ์การเรียกวีหล่าที่เป็นการขอขมาเล็ก ๆ น้อย ๆ ในกรณีที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ผิดปกติขึ้นแก่เจ้าของวีหล่า เช่น การละเลยให้สัตว์เลี้ยงเข้าทำลายเรือกสวนไร่นา หรือการล่วงละเมิดบางอย่าง หรืออาจเป็นการกระทำใด ๆ ที่ทำโดยตั้งใจหรือไม่ได้ตั้งใจก็ตาม หากเจ้าของวีหล่ามีอาการเจ็บป่วยด้วยสาเหตุมาจากอาการหล่ากงุะ จากการกระทำที่เป็นการล่วงละเมิดผู้ล่วงละเมิดต้องจัดเตรียมอุปกรณ์ไปผูกมือขอขมาแก่เจ้าของวีหล่าในวันที่ทำพิธีผูกมือ โดยต้องจัดเตรียมอุปกรณ์สำหรับขอขมาดังนี้ (1) ข้าวสุก จำนวน 3 ปั้น (2) เงิน จำนวน 3 บาท (3) ด้ายดิบ จำนวน 2 เส้น

6.3.4 ผู้เรียกวีหล่า

ผู้ที่ทำหน้าที่เรียกวีหล่าของชุมชนกะเหรี่ยงโปบ้านเกาะสะเดิ่ง มักเป็นคนในครอบครัว ซึ่งมีความรู้ตามภูมิปัญญาที่ได้ศึกษามาของแต่ละคน ไม่จำเป็นต้องมีความเป็นผู้ทรงภูมิปัญญา หรือนักปราชญ์เฉพาะด้านเหมือนกับการจัดการพิธีกรรมอื่น ๆ โดยเฉพาะพิธีเรียกวีหล่าอย่างไม่เป็นทางการ เช่น กรณีที่มีสมาชิกในครอบครัวคนใดคนหนึ่งเจ็บป่วยด้วยอาการหล่ากงุะ ผู้เรียกวีหล่า

Copyright by Mahidol University

อาจเป็นแม่ พ่อ ภริยา หรือสามีคนใดคนหนึ่งในครอบครัวก็ได้เป็นผู้ประกอบพิธี บางครอบครัวที่เคร่งครัดในจารีตประเพณีก็ให้ผู้หญิงผู้นำสายตระกูลเป็นผู้ประกอบพิธี นอกจากผู้หญิงที่เป็นผู้นำสายตระกูลเกิดอาการหล่ากงฺะเสียเอง จึงจะให้คนอื่นเป็นผู้ประกอบพิธี แม้แต่พิธีเรียกวีหล่าอย่างเป็นทางการ เช่น พิธีเรียกวีหล่าในโอกาสแต่งงาน หรือพิธีเรียกวีหล่ายายข้าว ซึ่งเป็นพิธีกรรมระดับชุมชนผู้ที่ประกอบพิธีเรียกวีหล่าก็มักเป็นกลุ่มผู้อาวุโสในชุมชน และเรียกกลุ่มผู้อาวุโสนี้ว่า "ผู้ไต่ยผู้ไคล่ย" ซึ่งหมายถึงผู้มีหน้าที่จัดการต่าง ๆ ในพิธีกรรม บางครั้งก็ให้ผู้นำบ้านมาเป็นผู้ทำหน้าที่เรียกวีหล่า ส่วนพิธีเรียกวีหล่ายายข้าวในงานบุญข้าวใหม่ ถึงแม้การจัดการต่าง ๆ เกี่ยวกับพิธีกรรมมีผู้นำพิธีกรรมเป็นผู้จัดการพิธีกรรมก็ตาม ผู้นำพิธีกรรมทำหน้าที่แต่เพียงคอยควบคุมขั้นตอนของพิธีกรรมทั่ว ๆ ไป ในส่วนของการเรียกวีหล่ายายข้าวอันเป็นขั้นตอนสำคัญของงานบุญเป็นหน้าที่ของผู้ประกอบพิธีกรรมซึ่งเป็นผู้อาวุโสชายหญิงจำนวน 4 คู่ ส่วนผู้นำพิธีกรรมดูแลความพร้อมเพรียงในการดุทูหล่า และนำสวดคำเรียกวีหล่าเท่านั้น

นอกจากบุคคลในครอบครัว และกลุ่มผู้อาวุโสที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ทำหน้าที่เรียกวีหล่าแล้ว ยังมีบุคคลอีกกลุ่มหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะในการเป็นผู้ทำหน้าที่เรียกวีหล่า คือ กลุ่มบุคคลจำนวน 7 คนที่มาทำหน้าที่เรียกวีหล่าในโอกาสที่เจ้าของวีหล่าเจ็บป่วย เนื่องจากอาการหล่ากงฺะเพราะความผิดพลาดในการตั้งชื่อตั้งแต่แรกเกิด การเยียวยาแต่งแก้ผู้มีอาการป่วยประเภทนี้ต้องประกอบพิธีเรียกวีหล่าเพื่อเปลี่ยนชื่อเจ้าของวีหล่าเสียใหม่ เพื่อให้หายจาก อาการเจ็บป่วยนั้น ผู้ดุทูหล่าต้องประกอบด้วยบุคคลจำนวนเจ็ดคนที่เกิดในวันทั้งเจ็ดวันผลัดเปลี่ยนกันมาดุทูหล่าคนละวัน โดยเริ่มจากผู้ดุทูหล่าที่เกิดวันอาทิตย์ก่อน ต่อด้วยวันจันทร์จนถึงผู้ที่เกิดวันเสาร์ บุคคลทั้งเจ็ดคนนี้อาจเป็นบุคคลในครอบครัว หรือบุคคลนอกครอบครัวก็ได้ ส่วนใหญ่ใช้บุคคลในครอบครัวก่อนหากครอบครัวใดมีสมาชิกเกิดครบทั้งเจ็ดวันก็มีผู้ดุทูหล่า โดยไม่จำเป็นต้องขอให้คนนอกครอบครัวมาทำพิธีให้เลย

ภาพที่ 10 : ผู้ประกอบพิธีกรรมเรียกวีหล่า (ผู้ไต่ยผู้ไคล่ย)
ในพิธีเรียกวีหล่ายายข้าวในงานบุญข้าวใหม่

Copyright by Mahidol University

6.3.5 เจ้าของวีหล่า

ในพิธีเรียกวีหล่าแต่ละครั้ง เจ้าของวีหล่ามีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับลักษณะของพิธีกรรม ถ้าหากเป็นพิธีเรียกวีหล่าที่ไม่เป็นทางการเจ้าของวีหล่ามักเป็นคนในครอบครัวหรือสายตระกูล แต่ถ้าเป็นพิธีเรียกวีหล่าที่เป็นทางการเจ้าของวีหล่าะเป็นบุคคลทั่วไป มิใช่บุคคลในสายตระกูลของผู้ทำพิธีเรียกวีหล่า เนื่องจากพิธีเรียกวีหล่ามีความเกี่ยวพันกับชีวิตของคนตลอดเวลา ในการเรียกวีหล่าในแต่ละครั้งผู้เป็นเจ้าของวีหล่ามีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปตามโอกาสในการทำพิธี ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

6.3.5.1 เจ้าของวีหล่าที่ผ่านช่วงสำคัญของชีวิต

เจ้าของวีหล่าประเภทที่ผ่านช่วงสำคัญของชีวิตนี้ เป็นเจ้าของวีหล่าที่มีการปรับเปลี่ยนสถานภาพจากสถานภาพเดิมเข้าสู่สถานภาพใหม่ทางสังคม พิธีเรียกวีหล่าที่เจ้าของวีหล่าผ่านช่วงสำคัญของชีวิตเป็นพิธีเรียกวีหล่าที่เกี่ยวข้องกับชีวิตโดยตรง เพราะเป็นการปรับเปลี่ยนสถานภาพของคน ในช่วงชีวิตของทุกคนในชุมชนบ้านเกาะสะเดิ่งต้องผ่านพิธีเรียกวีหล่าประเภทนี้อย่างน้อยครั้งหนึ่ง คือ พิธีเรียกวีหล่าในโอกาสตั้งชื่อเมื่อแรกเกิดได้ประมาณ 7 วัน เพื่อเป็นการแสดงสถานภาพของสมาชิกในสายตระกูล ซึ่งพิธีเรียกวีหล่าครั้งนี้เป็นพิธีที่ไม่เป็นทางการ

ภาพที่ 11 : เจ้าของวีหล่าในพิธีเรียกวีหล่าคู่บ่าวสาว (ตละเหมาะวุ)

การเรียกวีหล่าอีกครั้งหนึ่ง ที่เจ้าของวีหล่าปรับเปลี่ยนสถานภาพ คือเมื่อแต่งงาน

Copyright by Mahidol University

ซึ่งพิธีเรียกวีหล่าครั้งนี้เป็นพิธีที่จัดขึ้นอย่างเป็นทางการ เพราะการแต่งงานนอกจากเป็นการปรับเปลี่ยนสถานภาพของคู่บ่าวสาวแล้ว ยังเป็นการแสดงสถานภาพใหม่ทางสังคมให้ชุมชนรับรู้อีกประการหนึ่ง

6.3.5.2 เจ้าของวีหล่าที่อยู่ในอาการไม่ปกติ

เจ้าของวีหล่าประเภทนี้เป็นผู้ป่วยที่มีสาเหตุมาจากอาการหล่ากงฺะ ซึ่งมีอาการผิดปกติ เพราะฉะนั้นพิธีเรียกวีหล่าในโอกาสนี้จึงมีลักษณะเป็นการเยียวยาอาการเจ็บป่วยที่อาจเกิดขึ้นได้ในการดำเนินชีวิต ไม่ว่าเป็นอาการหล่ากงฺะที่เกิดจากการประสบเหตุการณ์ต่าง ๆ เป็นต้นว่าอุบัติเหตุในการทำไร่ หรือการเสียชีวิตของสมาชิกในครอบครัว การถูกผู้อื่นกลั่นแกล้งให้ตกใจอย่างรุนแรง การถูกปรับจากสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนการถูกล่วงละเมิดอื่น ๆ เจ้าของวีหล่าประเภทนี้เป็นบุคคลที่ไม่อยู่ในสภาพที่ปกติเช่นบุคคลทั่วไป พิธีเรียกวีหล่าในลักษณะเช่นนี้เป็นพิธีที่จัดขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ ผู้ทำพิธีเรียกวีหล่าให้แก่เจ้าของวีหล่าประเภทนี้เป็นบุคคลในครอบครัวหรือสายตระกูลเพื่อเยียวยาให้เจ้าของวีหล่าหายป่วยจากอาการหล่ากงฺะ ซึ่งเจ้าของวีหล่าต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่เป็นพิเศษจากคนอื่นในครอบครัว บางครั้งถ้าหากเจ้าของวีหล่ามีอาการผิดปกติค่อนข้างรุนแรง สมาชิกคนอื่น ๆ ของสายตระกูลที่แยกครอบครัวออกไปอยู่ที่อื่นแต่ยังไม่แยกสายตระกูล ต้องกลับมาอาศัยอยู่ในครอบครัวเดียวกันในระหว่างการทำพิธีเรียกวีหล่าเพื่อเป็นการรวมบุคคลในสายตระกูลในการช่วยเรียกวีหล่าของผู้ป่วย และเป็นการสร้างกำลังใจให้เกิดขึ้นแก่ผู้ป่วย

ภาพที่ 12 : เจ้าของวีหล่าที่เป็นผู้ป่วยซึ่งมีสาเหตุมาจากวีหล่าหนี (หล่ากงฺะ)

Copyright by Mahidol University

นอกจากนี้ การเรียกวีหล่าที่เจ้าของวีหล่ามีอาการผิดปกติที่มีสาเหตุมาจากการถูกล่วงละเมิดอื่น ๆ เช่น ผู้อื่นแสดงอาการไม่เหมาะสมบนบ้าน เป็นต้นว่ากระโดดลงจากบ้านโดยไม่เดินลงทางบันได การทำบันไดบ้านหักในขณะที่ลงจากบ้าน หรือถูกสัตว์เลี้ยงของคนอื่นเข้าทำลายเรือกสวนไร่นา เป็นต้น การถูกล่วงละเมิดต่าง ๆ เหล่านี้อาจทำให้บุคคลในครอบครัวมีอาการผิดปกติขึ้นได้เช่นกัน บางครั้งอาจอาการรุนแรงจนหล่ากงุะ นอกจากทำพิธีเรียกวีหล่าแล้วต้องให้ผู้ล่วงละเมิดขอขมา (เก่อหลุ) ด้วยการนำข้าวสุกจำนวนสามก้อน เงินจำนวนสามบาท และด้ายดิบมาผูกมือแก่เจ้าของวีหล่าด้วย

6.3.5.3 เจ้าของวีหล่าที่เข้าสู่หรือผ่านพ้นช่วงสำคัญในรอบปี

เจ้าของวีหล่าประเภทนี้ เป็นผู้ที่อยู่ในอาการค่อนข้างปกติ คือ ไม่ปรากฏอาการเจ็บป่วยใด ๆ ออกมาภายนอก มีแต่ความรู้สึกสับสนเคร่งเครียดกับการทำไร่เท่านั้น ความรู้สึกสับสนเคร่งเครียดมักเกิดในช่วงที่เริ่มเข้าสู่ฤดูกาลทำไร่ การประกอบพิธีเรียกวีหล่าในช่วงนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความมั่นใจในการหาพื้นที่และเยียวยาความเคร่งเครียดในการทำมาหากินเท่านั้น ในอดีตความเคร่งเครียดในการเลือกพื้นที่ทำไร่สามารถแต่งแก้เยียวยา ด้วยการประกอบพิธีตีป่า แต่ปัจจุบันสภาพผืนป่าที่ทำกินถูกรัฐบาลประกาศเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร ความเข้มงวดจากระบบการควบคุมการบุกเบิกพื้นที่ทำไร่ของรัฐ ทำให้พื้นที่ทำไร่ลดน้อยลง โอกาสที่ได้พื้นที่ทำไร่ก็ลดน้อยลง จนเมื่อได้พื้นที่ทำกินแล้วความเคร่งเครียดที่เกิดกับเจ้าของวีหล่าต่อไปก็คือ ความยากลำบาก ความเหน็ดเหนื่อยจากการทำไร่ที่ต้องเข้าไปอยู่ในป่า อดทนอยู่กับสภาพป่าที่มากด้วยสัตว์ร้าย และโรคภัย ตลอดจนผีร้ายต่าง ๆ ที่คอยทำร้าย ความยากลำบากทั้งหลายค่อย ๆ เกิดเป็นความเครียดสะสมขึ้นแก่เจ้าของวีหล่าได้ เมื่อผ่านพ้นฤดูกาลทำไร่อันเป็นฤดูกาลที่เคร่งเครียดไปแล้ว ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งจะประกอบพิธีเรียกวีหล่า เพื่อปลอบโยนแต่งแก้ชีวิตให้กลับสู่ภาวะปกติสุข

6.3.6 ผู้เข้าร่วมพิธี

ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมเป็นองค์ประกอบที่มีบทบาทมากส่วนหนึ่ง ในพิธีเรียกวีหล่าของชาวบ้านเกาะสะเดิ่ง เมื่อพิจารณาในแง่ของการเรียกวีหล่าที่เป็นการรักษาโรค การแต่งแก้เยียวยาอาการผิดปกติต่าง ๆ ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมมักเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมรับรู้ในกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านั้น เช่น อาจเป็นสมาชิกในสายตระกูลเดียวกัน หรือผู้มีส่วนทำให้เกิดอาการผิดปกติต่าง ๆ โดยเฉพาะพิธีเรียกวีหล่าที่ไม่เป็นทางการ ผู้ที่เข้าร่วมในพิธีเป็นเฉพาะสมาชิกในสายตระกูลเท่านั้น อาการผิดปกติที่ก่อให้เกิดอาการเจ็บป่วยขึ้น อาจได้รับการเยียวยาจากการมาชุมนุมร่วมกันของคนในสายตระกูลที่ทำให้เกิดกำลังใจ และเข้ามีส่วนร่วมในการรับรู้ความผิดปกตินั้น ๆ ด้วย ถ้าหากอาการผิดปกติที่มีสาเหตุมาจากบุคคลภายนอกสายตระกูล คนที่เป็นสาเหตุในความผิดปกตินั้นต้องเข้าร่วมรับรู้ในการกระทำของตนเองด้วย เช่น เป็นผู้กลั่นแกล้งหยอกเล่นให้

Copyright by Mahidol University

คนอื่นเกิดอาการหล่ากงฺะเป็นต้น ผู้เป็นสาเหตุของอาการหล่ากงฺะนั้นต้องเข้าร่วมรับรู้ในการกระทำของตน ด้วยการนำอุปกรณ์ในการทำพิธีเรียกวีหล่ามาขอขมา เพื่อเป็นการแต่งแก้เยียวยาแก่ผู้มีอาการผิดปกติด้วย

ภาพที่ 13 : ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม พิธีเรียกวีหล่ายายข้าวในงานบุญข้าวใหม่

ภาพที่ 14 : ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมพิธีผูกมือหล่าเขาะวฺ (เป็นทางการ)

Copyright by Mahidol University

ในกรณีที่เป็นพิธีเรียกวีหล่าอย่างเป็นทางการ เช่น การเรียกวีหล่าขายข้าว ในงานบุญข้าวใหม่ และพิธีผูกมือหล่าเขาะวฺ ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ผ่อนคลายความตึงเครียดของชุมชน ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมเป็นบุคคลทั่วไป ทุกคนมีส่วนร่วมในพิธีกรรมนั้น ๆ อาจเป็นการสร้างความสนุกสนานในโอกาสที่พ้นจากความเคร่งเครียดมา หรือกรณีพิธีเรียกวีหล่าในการแต่งงานก็เป็นพิธีเรียกวีหล่าที่เป็นทางการ อันเป็นการแสดงตนในสถานภาพใหม่ทางสังคมต่อชุมชน บุคคลที่เข้าร่วมพิธี จึงเป็นผู้ที่เข้าร่วมเป็นสักขีพยาน และยอมรับในการแสดงตนต่อชุมชนนั้น ๆ

6.3.7 สัญลักษณ์ที่แสดงว่าวีหล่ากลับมาแล้ว

สัญลักษณ์ที่แสดงการกลับมาของวีหล่า เป็นช่วงสรุปท้ายของขั้นตอนการดุทูหล่า ซึ่งเป็นช่วงกลางคืนที่ทุกคนมาอยู่ในพิธี ด้วยการร่วมกันตอบคำถามของผู้ทำหน้าที่ดุทูหล่าในพิธีกรรม การดุทูหล่าจะพยายามให้สมาชิกของสายตระกูลอยู่ร่วมพิธีให้มากที่สุด แต่ถ้าหากมีกิจธุระจำเป็นอย่างไรก็สามารถปลีกตัวไปทำภารกิจอื่น ๆ ได้ แต่กำหนดให้ทุกคนต้องมานอนที่บ้าน เพื่อเป็นการรับรู้ในอาการผิดปกติที่เกิดขึ้น เมื่อดุทูหล่าตรงบันไดและข่าไฟเสร็จแล้วผู้ดุทูหล่าจะถามสมาชิกทุกคนในครอบครัวว่า “เลาะวฺกุดิกุกงฺ่าเยาะวฺอว่า” หมายความว่า “วีหล่าทั้งหลายกลับมาครบหมดทุกคนแล้วยัง” สมาชิกทุกคนในครอบครัวจะตะโกนตอบพร้อมกันว่า “เลาะวฺกุดิกุกงฺ่าเยาะวฺ” หมายความว่า “วีหล่าทั้งหลายกลับมาครบหมดทุกคนแล้ว” ซึ่งเป็นการบอกให้รู้ว่าวีหล่าของผู้มีอาการผิดปกติได้กลับมาแล้ว พร้อมกับวีหล่าของสมาชิกคนอื่น ๆ ในสายตระกูลทุกคน การร่วมกันตอบทุกคนเป็นการสร้างความตื่นตัวการรับรู้และสร้างกำลังใจให้เกิดแก่ผู้มีอาการผิดปกติ ดังนั้นสัญลักษณ์ที่แสดงว่าวีหล่ากลับมาแล้ว ในพิธีเรียกวีหล่าของชาวบ้านเกาะสะเดิ่งนั้นมีลักษณะเป็นเสียงในการตอบรับการดุทูหล่าในช่วงท้าย

6.4 ขั้นตอนในพิธีกรรมการเรียกวีหล่า

พิธีเรียกวีหล่าของชาวบ้านเกาะสะเดิ่ง ไม่มีข้อกำหนดตายตัวว่าต้องจัดในวันใด แต่ยกเว้นวันไม่ดีของเดือนที่เรียกว่า “มึงเปราะวฺ” และไม่นิยมจัดในวันพระ ซึ่งเป็นวันทางพุทธศาสนา ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับเป็นพิธีเรียกวีหล่าในโอกาสใด ถ้าหากเป็นการเรียกวีหล่าที่มีสาเหตุมาจากอาการหล่ากงฺะจนเจ็บป่วยมากก็อาจทำพิธีได้เลย โดยไม่ต้องรอให้พ้นวันมึงเปราะวฺหรือวันพระเสียก่อน แต่ทำพิธีได้แต่ขั้นตอนการดุทูหล่าเท่านั้นไม่มีการผูกมืออันเป็นขั้นตอนสุดท้ายของพิธีเรียกวีหล่า ถ้าหากเป็นพิธีเรียกวีหล่าในโอกาสอื่น ๆ ที่มีเวลาในการเตรียมตัวก็รอให้พ้นวันมึงเปราะวฺ และวันพระเสียก่อน เช่น การผูกมือแต่งงาน หรือผูกมือหล่าเขาะวฺที่จัดที่บ้าน เป็นต้น

การเรียกวีหล่าของชาวบ้านเกาะสะเดิ่งมีขั้นตอนหลักอยู่ด้วยกัน 3 ขั้นตอนด้วยกัน คือ

Copyright by Mahidol University

(1) ขั้นตอนการเตรียมการ (2) ขั้นตอนการดุทูหล่า และ (3) ขั้นตอนการไข่จู ซึ่งแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดดังนี้

6.4.1 การเตรียมการ

การเตรียมการเป็นขั้นตอนแรกในทางปฏิบัติ เป็นการจัดการอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมแต่ละครั้ง การจัดเตรียมต้องปรับเปลี่ยนไปตามช่วงเวลาของฤดูกาลพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวีหล่าในช่วงที่อยู่ในขั้นตอนการผลิตมักเป็นพิธีกรรมที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งการเตรียมการด้านต่าง ๆ ไม่เอื้ออำนวยให้มีการจัดการพิธีกรรมที่เป็นทางการได้ ไม่ว่าเป็นการรวมตัวของคนในชุมชนที่ต่างแยกย้ายกันไปทำไร่อยู่ในป่า หรือการเร่งรีบในการทำมาหากินทำให้ไม่สามารถวางมือไปจับกิจกรรมอื่น ๆ ได้ ดังนั้นการดำเนินชีวิตในระหว่างฤดูกาลผลิต จำเป็นต้องพึ่งพาศักยภาพของตนและคนในครอบครัวค่อนข้างสูง การจัดการด้านต่าง ๆ ของพิธีกรรมจึงดูเหมือนเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องเลือกเอาใจใส่ และละวางเป็นบางส่วนตามศักยภาพของตนและครอบครัวที่รับได้

ลักษณะการเตรียมการในพิธีที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการมีความแตกต่างกัน ดังนี้

6.4.1.1 การเตรียมการในพิธีเรียกวีหล่าที่เป็นทางการ

เป็นพิธีกรรมที่สภาพทางธรรมชาติเอื้ออำนวยอย่างมาก เพราะอยู่ในช่วงของการเก็บเกี่ยวผลผลิต จึงมีความพร้อมในด้านอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมที่นอกเหนือจากสิ่งที่มีใช้สอยอยู่ในชีวิตประจำวัน เช่น ข้าวแดกงา เผือก มัน ถั่วแดงไร่ ที่มีเฉพาะบางฤดูกาลเท่านั้น อีกทั้งการรวมตัวของคนในชุมชนซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในพิธีกรรมก็เริ่มทะยอยกลับมารวมตัวกันอยู่ในหมู่บ้านแล้วเนื่องจากกระบวนการผลิตใกล้เสร็จสิ้น ดังนั้นการเตรียมการในพิธีเรียกวีหล่าที่เป็นทางการจึงมีการเตรียมการอย่างเป็นระบบเป็นขั้นตอน และตามศักยภาพที่เหมาะสมของแต่ละบุคคลหรือแต่ละกลุ่ม เช่น ผู้ที่ได้รับหน้าที่เข้าไปหาหญ้าใบไผ่สำหรับห่อข้าวห่อมักเป็นกลุ่มหญิงสาว ผู้ที่ได้รับหน้าที่ตัดไม้ไผ่มาทำปะรำพิธีกรรมมักเป็นกลุ่มชายหนุ่ม หรือการเตรียมการด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมมักเป็นกลุ่มผู้อาวุโส เป็นต้น ในขณะที่พิธีเรียกวีหล่าที่ไม่เป็นทางการไม่มีโอกาสให้แบ่งหน้าที่ในการเตรียมการเช่นนี้ เพราะเป็นกิจกรรมเฉพาะในครอบครัว ซึ่งขาดความพร้อมทางด้านแรงงานและการจัดการ

6.4.1.1 การเตรียมการในพิธีเรียกวีหล่าที่ไม่เป็นทางการ

พิธีเรียกวีหล่าที่ไม่เป็นทางการ เกิดในช่วงระหว่างฤดูกาลผลิตและมักเป็นพิธีกรรมในโอกาสของชีวิตที่ตกอยู่ในภาวะวิกฤติ ซึ่งเกิดขึ้นอย่างกระทันหันไม่มีโอกาสให้มีความพร้อมในการเตรียมการมากนัก การเตรียมการของพิธีเรียกวีหล่าในลักษณะนี้จึงต้องอาศัย

Copyright by Mahidol University

ความรู้ความสามารถอันเป็นศักยภาพในการจัดการด้านต่าง ๆ ของผู้เตรียมการ

ขั้นตอนการเตรียมการพิธีกรรมเรียกวีหล่าทั้งสองลักษณะนี้ มีความเคร่งขรึม ความจริงจังของการเตรียมการที่แตกต่างกัน ในพิธีกรรมที่เป็นทางการนี้ไม่เคร่งครัดในขั้นตอน และระเบียบวิธีการปฏิบัติเหมือนพิธีกรรมที่ไม่เป็นทางการ ทั้งนี้เพราะตามลักษณะของพิธีกรรมที่เป็นทางการจึงมุ่งเน้นในการแสดงความพร้อมเพรียง การร่วมแรงร่วมใจ การรวมกลุ่มของชุมชน จึงเน้นความเอาจริงเอาจังในรายละเอียดของการเตรียมงาน เพราะมีความพร้อมในด้านการจัดการและการเอื้ออำนวยของผลผลิต ทำให้การเตรียมในรายละเอียดปลีกย่อยการต่าง ๆ ได้รับความสนใจมากขึ้น อีกทั้งเจ้าของวีหล่าก็มิได้อยู่ในภาวะวิกฤติเหมือนพิธีเรียกวีหล่าที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นเรื่องของการเจ็บไข้ได้ป่วยที่ต้องเน้นขั้นตอนและระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ของพิธีกรรมมากกว่าการเตรียมการ

ภาวะวิกฤติของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นแก่ชีวิตมนุษย์ บีบบังคับให้ต้องเอาใจใส่ และจริงจังในพฤติกรรมนั้น ๆ ความเคร่งขรึม ความจริงจัง และเคร่งครัดในขั้นตอนระเบียบวิธีปฏิบัติในการเตรียมการพิธีกรรมโดยเฉพาะพิธีกรรมที่มีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ ดังนั้นการดูแลเอาใจใส่ในระเบียบวิธีปฏิบัติสามารถป้องกันไม่ให้ข้อผิดพลาดเกิดขึ้น เพื่อสร้างความมั่นใจว่าสามารถทำให้พิธีกรรมก้าวล่วงอุปสรรคต่าง ๆ ไปสู่ความสำเร็จได้ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

ภาพที่ 15 : หญ้าใบไผ่

Copyright by Mahidol University

ภาพที่ 16 : การเตรียมหญ้าใบไผ่สำหรับการห่อข้าวห่อ (หมี่โถ่ง)

ภาพที่ 17 : การห่อข้าวห่อ

Copyright by Mahidol University

6.4.2 ดุทูหล่า

ขั้นตอนการดุทูหล่าเป็นขั้นตอนแรกในส่วนพิธีกรรม และมีความสำคัญมาก อีกทั้งยังเป็นสิ่งที่แสดงความจริงจัง พิธีเรียกวีหล่าในแต่ละโอกาสมีความแตกต่างกันในรายละเอียดขึ้นอยู่กับว่าเป็นการดุทูหล่าในโอกาสใด ถ้าเป็นพิธีเรียกวีหล่าที่เป็นทางการซึ่งส่วนใหญ่เป็นพิธีในโอกาสการเข้าสู่หรือผ่านพ้นช่วงสำคัญของชีวิตและช่วงสำคัญของปี พิธีเรียกวีหล่าในโอกาสนี้เจ้าของวีหล่ายังอยู่ในอาการค่อนข้างปกติ ถึงแม้ว่าเจ้าของอาจมีภาวะเคร่งเครียดอยู่บ้าง แต่ก็สามารถผ่านพ้นช่วงสำคัญเหล่านั้นมาได้ และยังอยู่ในภาวะที่พร้อมสำหรับกิจกรรมที่ทำต่อไป หากแต่ยังมีความรู้สึกไม่คุ้นเคยกับสถานภาพใหม่ที่เกิดขึ้นอยู่บ้าง อีกประการหนึ่งก็คือพิธีเรียกวีหล่าในลักษณะนี้ เจ้าของวีหล่ามักได้รับรู้และเตรียมการไว้ก่อน ดังนั้นพิธีเรียกวีหล่าในโอกาสเข้าสู่หรือผ่านช่วงสำคัญของชีวิตและช่วงสำคัญของปี จึงมีจุดมุ่งเน้นการแสดงสถานภาพใหม่ที่อาจเกิดขึ้น หรือเป็นการปลอบโยนภาวะเคร่งเครียดที่อาจเกิดขึ้นจากเหตุการณ์ที่ผ่านพ้นมาแล้วหรือกำลังจะเข้าสู่

จากลักษณะอาการของเจ้าของวีหล่าที่อยู่ในอาการค่อนข้างปกติ ขั้นตอนการดุทูหล่าในพิธีเรียกวีหล่าในช่วงสำคัญของชีวิตและช่วงสำคัญของปี จึงไม่เคร่งเครียดจริงจังมากเท่ากับการดุทูหล่าในพิธีเรียกวีหล่าในโอกาสอื่น ๆ ซึ่งเป็นพิธีเรียกวีหล่าที่ไม่เป็นทางการ เช่น พิธีในโอกาสที่เจ้าของวีหล่าเจ็บป่วยหรือสมาชิกในครอบครัวเสียชีวิต ซึ่งเจ้าของวีหล่าอยู่ในภาวะวิกฤติ อาการเจ็บป่วยเป็นอาการที่เจ้าของวีหล่าอยู่ระหว่างความเป็นกับความตาย ในชุมชนที่อาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เป็นสภาพป่ามีอัตราการเสี่ยงสูงต่อการเจ็บป่วย อีกทั้งต้องพึ่งพาการรักษาโรคด้วยสมุนไพร อันเน้นการปรับธาตุในร่างกายของผู้ป่วยให้อยู่ในสภาวะสมดุลย์ ซึ่งเห็นผลลัพธ์ค่อนข้างช้าก่อให้เกิดความรู้สึกไม่แน่ใจในการรักษาส่งผลให้เกิดภาวะไม่มั่นใจ สร้างความตึงเครียดทางจิตใจขึ้นได้ง่าย โดยเฉพาะอาการเจ็บป่วยที่มีสาเหตุมาจากอาการหล่ากงฺะที่เชื่อว่าเกิดจากการถูกกระทำต่าง ๆ นานา จากคนหรือผีร้ายทำให้วีหล่าตกใจหนีไปจนเจ้าของวีหล่ามีอาการผิดปกติ ในด้านการเสียชีวิตของสมาชิกในครอบครัวนั้น นอกจากเป็นการสูญเสียความรัก ความหวังของคนในครอบครัวแล้ว ยังส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจของครอบครัวที่ต้องพึ่งพาแรงงาน อันเป็นตัวแปรในระบบการผลิต การเสียชีวิตของคนในครอบครัวจึงเป็นการสูญเสียกลไกขับเคลื่อนสำคัญในระบบการผลิต ในด้านของโครงสร้างทางสังคมส่งผลกระทบต่อหลักประกันชีวิตของคนอื่นในครอบครัวที่ขาดผู้คอยดูแลเอาใจใส่ยามแก่เฒ่า ลดทอนความมั่นคงของการดำเนินชีวิตและเพิ่มความเสี่ยงในด้านต่าง ๆ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและสังคม อีกทั้งกระทบต่อสถาบันความเชื่อในการสูญเสียผู้สืบสานจารีต ประเพณีและอุดมการณ์หลาย ๆ ประการของเผ่าพันธุ์

ขั้นตอนการดุทูหล่านั้น โดยความหมายเป็นการขับไล่สิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ และเรียกวีหล่าด้วยการใช้เสียงที่เกิดจากการเคาะอุปกรณ์ดุทูหล่าให้วีหล่าได้ยินแล้วกลับมาบ้านได้ถูก เมื่อกลับถึงบ้านแล้วก็จะได้กินอาหารที่เตรียมไว้ให้ ซึ่งขั้นตอนการดุทูหล่ามีรายละเอียดที่แตกต่างกันตาม

Copyright by Mahidol University

ลักษณะของพิธีกรรมดังนี้

6.4.2.1 การดุทูหล่าในพิธีเรียกวีหล่าที่เป็นทางการ

การดุทูหล่าในพิธีกรรมที่เป็นทางการ เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของวีหล่ากับชุมชน ส่วนใหญ่เป็นพิธีกรรมในโอกาสที่เจ้าของวีหล่าเข้าสู่หรือผ่านพ้นช่วงสำคัญของชีวิตและช่วงสำคัญของปี ได้แก่ การเรียกวีหล่ายายข้าวในงานบุญข้าวใหม่ ซึ่งเป็นพิธีกรรมในโอกาสที่เจ้าของวีหล่าเข้าสู่ช่วงสำคัญของปี คือ ฤดูกาลการทำไร่ การเรียกวีหล่าในโอกาสแต่งงาน อันเป็นพิธีกรรมในโอกาสที่เจ้าของวีหล่ากำลังเข้าสู่ช่วงสำคัญของชีวิต คือ การปรับเปลี่ยนสถานภาพทางสังคมของคู่บ่าวสาว และการเรียกวีหล่าในโอกาสผูกมือหล่าเขาะวุเป็นพิธีกรรมในโอกาสที่เจ้าของวีหล่าผ่านช่วงสำคัญของปีคือฤดูกาลทำไร่

สำหรับการเรียกวีหล่าในโอกาสผูกมือหล่าเขาะวุ มีทั้งลักษณะเป็นทางการ และลักษณะที่ไม่เป็นทางการ กล่าวคือ มีทั้งการประกอบพิธีที่ชุมชนร่วมกันจัดขึ้นในสถานที่ที่เป็นศูนย์รวมของชุมชนซึ่งส่วนใหญ่จัดขึ้นที่วัด และการประกอบพิธีเฉพาะครอบครัว ในอดีตพิธีกรรมผูกมือหล่าเขาะวุเป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นเฉพาะครอบครัว ไม่จัดอย่างเป็นทางการเช่นปัจจุบัน เมื่อถึงเดือนหล่าเขาะวุอันเป็นเดือนที่ผ่านพ้นกิจกรรมหลักในการทำไร่ แต่ละครอบครัวก็จะประกอบพิธีเรียกวีหล่าขึ้น เพื่อเป็นการปลอบโยนและแต่งแก้ชีวิตของสมาชิกในครอบครัวให้กลับสู่ภาวะปกติสุขอีกครั้งหนึ่ง ต่อมาได้มีการปรับเปลี่ยนพิธีกรรมผูกมือหล่าเขาะวุให้เป็นกิจกรรมร่วมของชุมชนขึ้นจนปัจจุบัน

ภาพที่ 18 : การดุทูหล่าในพิธีผูกมือหล่าเขาะวุ (เป็นทางการ)

Copyright by Mahidol University

ภาพที่ 19 : ขณะดุทูหล่าเจ้าของวีหล่าต้องจับภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือ
พิธีผูกมือหล่าเขาะวุ (เป็นทางการ)

การดุทูหล่าในพิธีเรียกวีหล่าที่เป็นกิจกรรมของชุมชนดุทูหล่าเพียงครั้งเดียวในช่วงเช้าของวันที่ทำพิธีผูกมือ โดยเริ่มเมื่อผู้มีส่วนร่วมมาพร้อมกันในสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมซึ่งจัดไว้โดยเฉพาะ เมื่อถึงเวลาเริ่มดุทูหล่าด้วยผู้ประกอบพิธีใช้ไม้พาย หรือท่อนไม้ไผ่ผ่าปลายให้แยกเป็นเจ็ดซี่เคาะภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือ ด้วยจังหวะที่สม่ำเสมอควบคู่ไปกับการสวดเรียกวีหล่า (ปรู๊หล่า) และเคาะรัวถี่ขึ้นในช่วงท้ายตอนใกล้หมดคำเรียกวีหล่าเป็นอันเสร็จสิ้นขั้นตอนการดุทูหล่าในพิธีกรรมของชุมชน ดังโน้ตต่อไปนี้

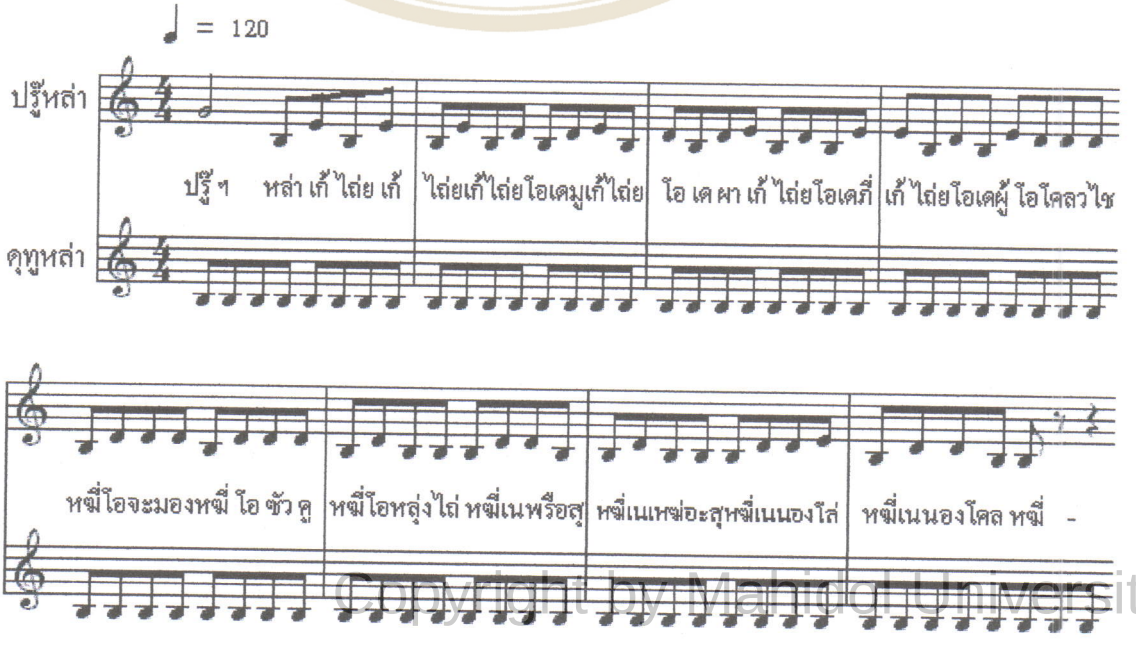

Copyright by Mahidol University

6.4.2.1 การดูทูหล่าในพิธีเรียกวีหล่าที่ไม่เป็นทางการ

ส่วนการเรียกวีหล่าที่ไม่เป็นทางการ เป็นกิจกรรมที่ไม่มุ่งเน้นความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของวีหล่ากับชุมชน แต่เน้นความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว หรือสายตระกูล ส่วนใหญ่เป็นพิธีกรรมในโอกาสอื่น ๆ และมักเป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้น ในขณะที่เจ้าของวีหล่าตกอยู่ในภาวะวิกฤติ การดูทูหล่าจึงมีความเคร่งครัดในขั้นตอน และระเบียบวิธีปฏิบัติ ได้แก่ พิธีเรียกวีหล่าในโอกาสเจ็บป่วย หรือในโอกาสที่สมาชิกในครอบครัวเสียชีวิต นอกจากนี้ยังมีพิธีกรรมที่อยู่ในโอกาสที่เจ้าของวีหล่าผ่านช่วงสำคัญของชีวิตหรือช่วงสำคัญของปี ได้แก่ พิธีเรียกวีหล่าในโอกาสตั้งชื่อและผูกมือหล่าเขาะวุ

ขั้นตอนการดูทูหล่าของพิธีเรียกวีหล่าในโอกาสที่เจ้าของวีหล่าเจ็บป่วย หรือสมาชิกในครอบครัวเสียชีวิต มีความเคร่งเครียดจริงจังมากกว่าในพิธีเรียกวีหล่าในช่วงสำคัญของชีวิตและช่วงสำคัญของปี เพราะเจ้าของวีหล่าอยู่ในภาวะวิกฤติที่ต้องการเยียวยาทั้งทางร่างกายและทางจิตใจให้คืนสู่สภาวะปกติ โดยเฉพาะการดูทูหล่าในโอกาสที่เจ้าของวีหล่าเจ็บป่วยด้วยสาเหตุมาจากอาการหล่ากงุะนั้น ขั้นตอนการดูทูหล่าจริงจังและมีความซับซ้อนกว่าการดูทูหล่าทั่ว ๆ ไป กล่าวคือ เริ่มจากผู้ป่วยได้รับการทำนายถึงอาการเจ็บป่วยจากผู้มีความรู้ด้วยการทำพิธีเสี่ยงทาย (เก่อ) ถึงการเจ็บป่วยว่ามีสาเหตุมาจากอาการหล่ากงุะ และกำหนดให้ต้องดูทูหล่าเป็นเวลากี่วัน เช่น

Copyright by Mahidol University

ถ้าอาการหล่ากงฺะทั่วไปต้องดุทูหล่าเพียงหนึ่งวัน ถ้ามีอาการหล่ากงฺะมากหรือสาเหตุของอาการหล่ากงฺะเกิดจากผีร้ายหรือสิ่งอื่นใดที่มีอำนาจรุนแรง ต้องดุทูหล่าเป็นจำนวนมากขึ้นอาจต้องดุทูหล่าสามวันหรือเจ็ดวันก็ได้ ถ้าหากอาการหล่ากงฺะมากถึงกับต้องแก้ไขด้วยการเปลี่ยนชื่อก็ต้องดุทูหล่าถึงเจ็ดวัน และต้องหาคนที่เกิดวันไม่ซ้ำวันกันเจ็ดคนมาดุทูหล่าคนละวัน โดยเริ่มที่คนเกิดวันอาทิตย์ก่อนจนครบเจ็ดวัน จึงสามารถเข้าสู่ขั้นตอนการผูกมือ (ไข่จู) ในวันต่อไปได้

การดุทูหล่าในพิธีเรียกวีหล่าที่ไม่เป็นทางการ มักดุทูหล่าอย่างน้อยสองครั้ง คือ การดุทูหล่าในวันก่อนวันผูกมือและการดุทูหล่าในวันผูกมือ ซึ่งการดุทูหล่าทั้งสองครั้งนี้มีความแตกต่างกันในเงื่อนไขของจุดมุ่งหมาย เวลา และสถานที่ ดังต่อไปนี้

ก. การดุทูหล่าในวันก่อนวันผูกมือ การดุทูหล่าในวันก่อนวันผูกมือมีจุดมุ่งหมายเพื่อเรียกวีหล่าให้กลับมาอยู่ที่บ้าน เริ่มต้นทำพิธีในตอนพลบค่ำด้วยการนำไม้พายมาดุทูหล่าที่บันไดก่อน เสร็จแล้วย้ายไปดุทูหล่าที่ข่าไฟเป็นอันดับต่อไป โดยการเคาะตรงเสาข่าไฟที่เรียกว่า “มีคูเธอวฺ” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของข่าไฟ เมื่อดูทูหล่าเสร็จแล้วผู้ดุทูหล่าจะถามสมาชิกทุกคนในครอบครัวว่า “เลาะวฺกุดิกุกงฺ่าเยาะวฺอว่า” หมายความว่า “วีหล่าทั้งหลายมาครบหมดทุกคนแล้วยัง” สมาชิกทุกคนในครอบครัวจะตอบพร้อมกันว่า“เลาะวฺกุดิกุกงฺ่าเยาะวฺ” หมายความว่า“วีหล่าทั้งหลายมาครบหมดทุกคนแล้ว” เป็นอันเสร็จขั้นตอนการดุทูหล่าในวันก่อนวันผูกมือ ซึ่งการดุทูหล่าขั้นตอนนี้อาจต้องดุทูหล่ามากกว่า หนึ่งวันซึ่งได้กล่าวแล้วข้างต้น ดังโน้ตต่อไปนี้

Copyright by Mahidol University

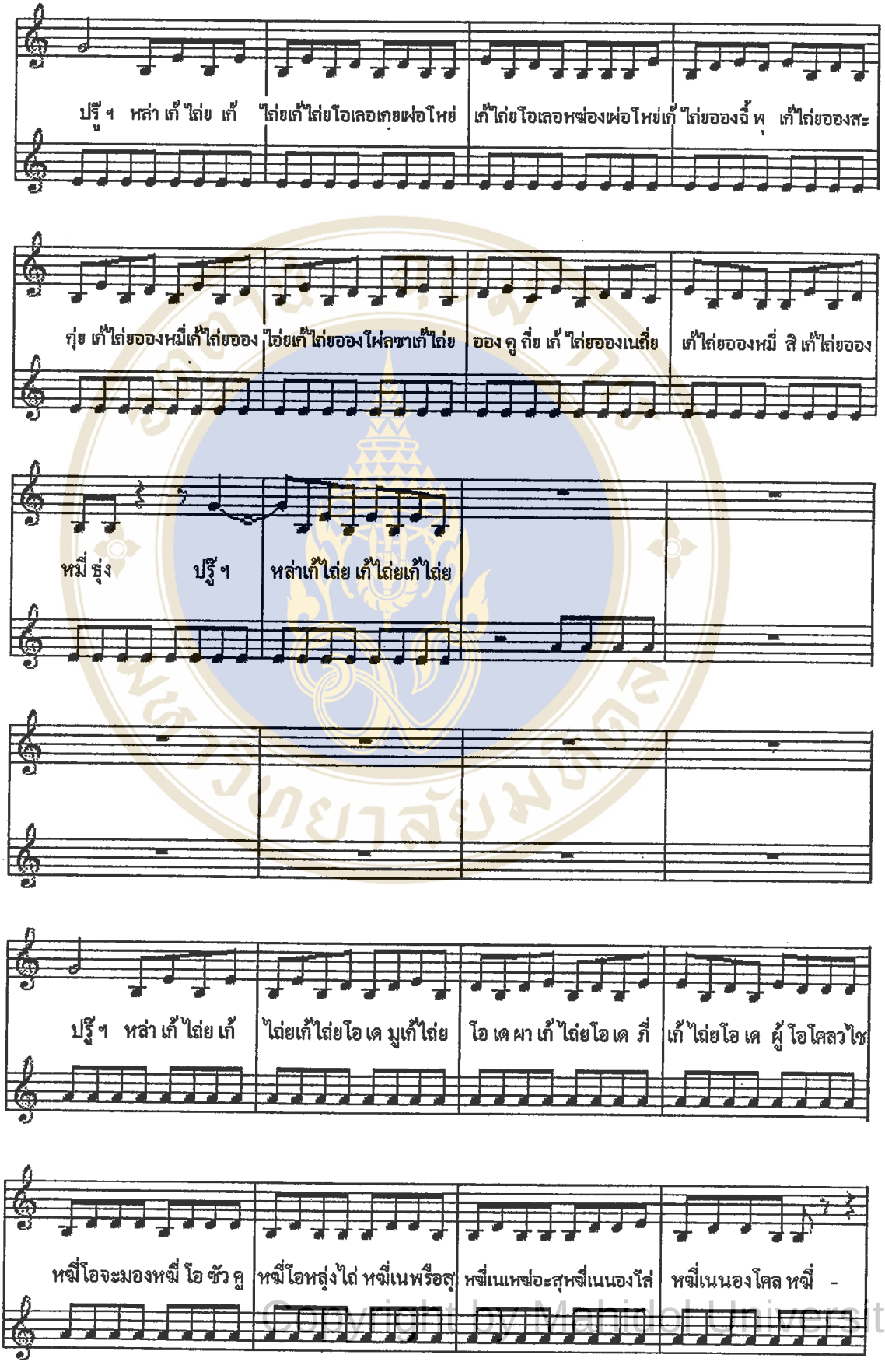

Copyright by Mahidol University

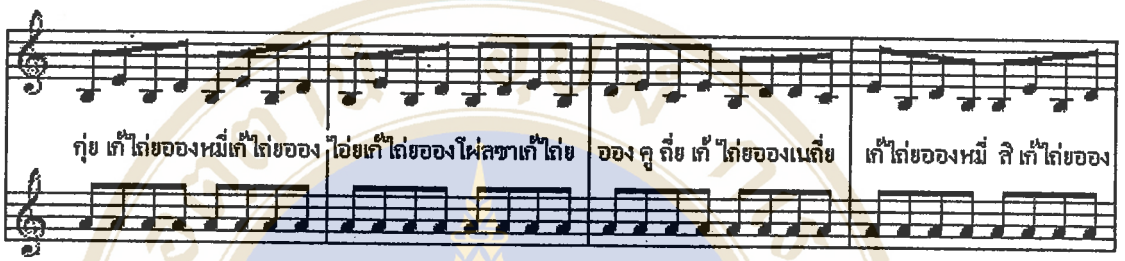

ข. การดุทูหล่าในวันผูกมือ การดุทูหล่าในวันผูกมือมีจุดมุ่งหมายเพื่อเรียกวีหล่าให้มากินอาหารที่ได้จัดเตรียมไว้ โดยเริ่มต้นทำพิธีในช่วงเช้าด้วยการนำไม้พายมาดุทูหล่าที่บันไดก่อน เสร็จแล้วย้ายไปดุทูหล่าที่ภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือเป็นอันดับต่อไป ต่อจากนั้นก็เป็นขั้นตอนการผูกมือให้วีหล่าอยู่กับเจ้าของวีหล่าตลอดไป ดังโน้ตต่อไปนี้

Copyright by Mahidol University

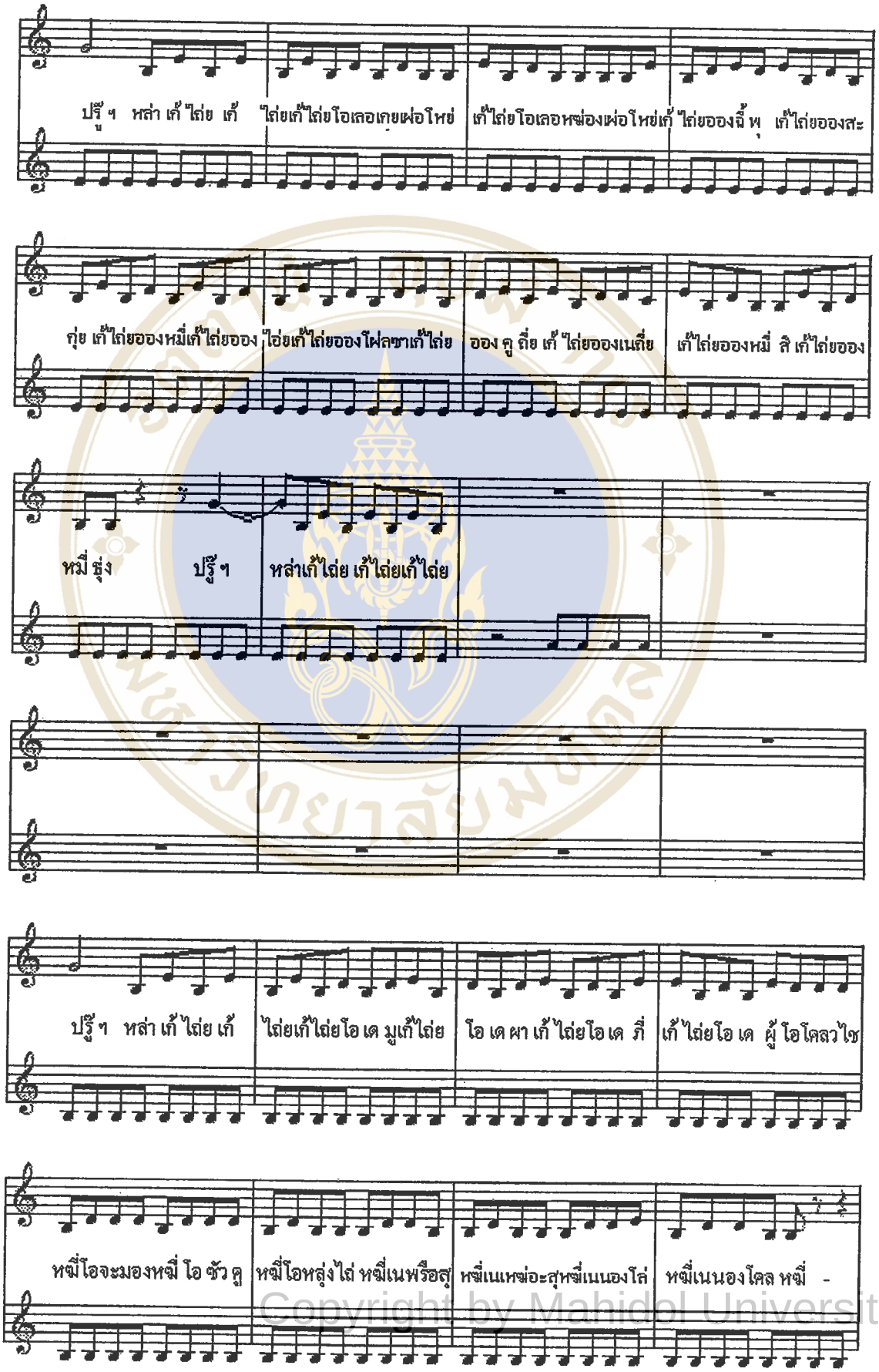

Copyright by Mahidol University

เนื่องมาจากความเคร่งครัดในขั้นตอน และระเบียบวิธีปฏิบัติของการดุทูหล่าในโอกาสที่ไม่เป็นทางการนี้เองทำให้การดุทูหล่าต้องกำหนดสถานที่ในการปฏิบัติขึ้น คือกำหนดให้ดุทูหล่าที่บันไดเพื่อเป็นการแสดงความเป็นบ้านเป็นครอบครัวที่อยู่ของคน และกำหนดให้ดุทูหล่าที่ข่าไฟ เพื่อเป็นการแสดงถึงสถานที่ทำกินของคน และท้ายที่สุดให้ดุทูหล่าที่ภาชนะใส่อุปกรณ์การผูกมือ เป็นการแสดงถึงความพร้อมในการกินการอยู่ที่ปกติสุข มีความเป็นอยู่อย่างพร้อมหน้าของสมาชิกในครอบครัว นอกจากนี้ในการดุทูหล่ายังต้องมีสัญลักษณ์ที่แสดงการกลับมาของวีหล่า ด้วยการให้ผู้ดุทูหล่าจะต้องถามสมาชิกของครอบครัวทุกคนหลังจากที่ดุทูหล่าตรงที่ข่าไฟและสมาชิกทุกคนจะต้องตอบ เพื่อเป็นการบอกกล่าวให้วีหล่าของผู้ป่วยได้รับรู้ว่าวีหล่าของคนอื่น ๆ กลับมาหมดแล้ว อันเป็นการแสดงความเป็นอยู่ที่พร้อมหน้าของสมาชิกในครอบครัว อีกทั้งกำหนดให้สมาชิกของสายตระกูลทุกคนต้องมานอนที่บ้านในคืนก่อนวันผูกมือ เพื่อให้วีหล่าของสมาชิกทุกคนอยู่พร้อมหน้าพร้อมตากัน

Copyright by Mahidol University

6.4.3 ไข่จู (ผูกมือ)

การผูกมือเป็นขั้นตอนสุดท้ายของพิธีกรรมเรียกวีหล่า อันเป็นการผูกวีหล่าให้ติดอยู่กับเจ้าของไม่หนีหายไปอีก ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนต่อจากการดุทูหล่าเรียกวีหล่าให้กลับมาบ้าน เมื่อดุทูหล่าในช่วงก่อนผูกมือที่บันไดและภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือเสร็จแล้ว ผู้ประกอบพิธีกรรมเริ่มต้นขั้นตอนการผูกมือ ด้วยการหยิบด้ายดิบมาจุ่มน้ำแล้วใช้ด้ายดิบกวาดข้อมือย้อนขึ้นไปทางต้นแขนสามครั้ง พร้อมทั้งเอ่ยคำเรียกวีหล่าที่มีชื่อของผู้ถูกผูกมือเข้าในคำเรียกวีหล่านั้น ต่อจากนั้นเอาด้ายดิบพันข้อมือสามรอบแล้วผูก เมื่อผูกข้อมือแล้วผู้ประกอบพิธีกรรมจะให้วีหล่ากินอาหารที่เตรียมไว้ ด้วยการหยิบอาหาร น้ำ ขนม ผลไม้ ฯลฯ ที่เตรียมไว้ให้วีหล่าอย่างละเล็กน้อย ต่อจากนั้นผู้ประกอบพิธีจับมือเจ้าของวีหล่าหงายขึ้น นำอาหาร และสิ่งของที่หยิบมากวาดที่ข้อมือที่หงายไว้ 3 ครั้ง แล้วนำของเหล่านั้นวางบนศรีษะบนไหล่ หรือใส่มือของเจ้าของวีหล่าตามความเหมาะสมเพื่อให้วีหล่าได้กินสิ่งของเหล่านั้น เมื่อวีหล่าได้กินอาหาร ขนม และผลไม้ต่าง ๆ เหล่านั้นแล้ววีหล่าก็หายจากอาการหิวโหย และอาการตกใจจากการพลัดหลงหรือถูกผีร้ายจับกลั่นแกล้งก็คืนกลับสู่ภาวะปกติอีกครั้งหนึ่ง ส่งผลให้เจ้าของวีหล่ามีอาการดีขึ้นเรื่อย ๆ จนเป็นปกติ

ภาพที่ 20 : การผูกมือในโอกาสเจ้าของวีหล่าป่วย

Copyright by Mahidol University

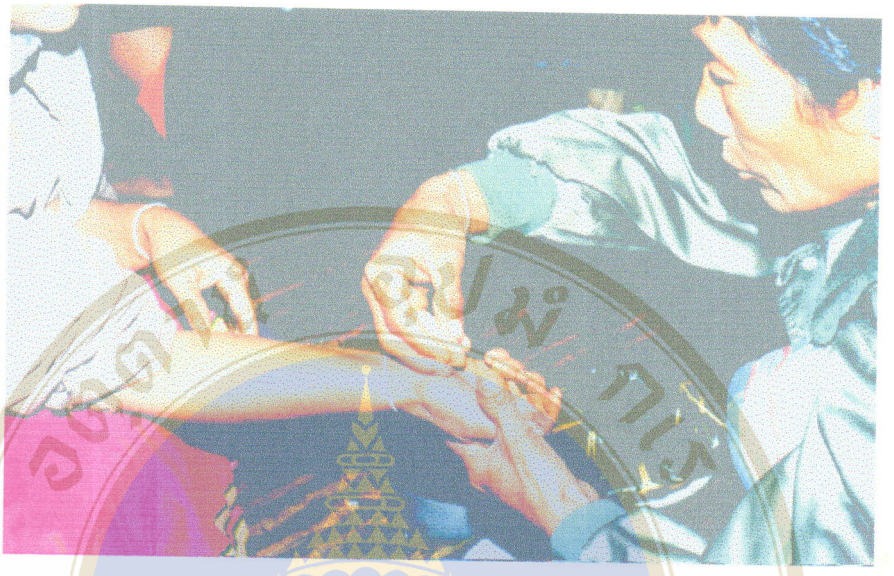

ภาพที่ 21 : ผู้ประกอบพิธีกรรมนำอาหารและสิ่งของที่หยิบมากวาดที่ข้อมือที่หงายไว้

ภาพที่ 22 : ผู้ประกอบพิธีกรรมนำอาหาร น้ำ ขนมและผลไม้
วางบนศรีษะของเจ้าของวีหล่าเพื่อให้วีหล่าได้กิน

Copyright by Mahidol University

ภาพที่ 23 : ผู้ประกอบพิธีกรรมผูกให้เจ้าของวีหล่า ซึ่งเป็นพระภิกษุ
ในพิธีผูกมือหล่าเขาะวุ (เป็นทางการ)

ภาพที่ 24 : ผู้นำพิธีกรรม (โบวคู้) ผูกมือให้ผู้ประกอบพิธีกรรม
ในพิธีผูกมือหล่าเขาะวุ (เป็นทางการ)

Copyright by Mahidol University

ภาพที่ 25 : การนำอาหาร ขนม น้ำ และผลไม้วางบนศรีษะเพื่อให้วีหล่าได้กิน
ในพิธีผูกมือหล่าเขาะวฺ (เป็นทางการ)

ภาพที่ 26 : การนำอาหาร ขนม น้ำ และผลไม้วางบนศรีษเพื่อให้วีหล่าได้กิน
ในพิธีผูกมือยายข้าวในงานบุญข้าวใหม่

Copyright by Mahidol University

6.5 ข้อปฏิบัติและข้อห้ามที่เกี่ยวกับพิธีเรียกวีหล่า

การแสดงความเคารพยำเกรงและกตัญญูในจิตวิญญาณที่คอยดูแลสรรพสิ่งให้เป็นไปตามจารีตที่พึงควรปฏิบัติ ปรากฏให้เห็นในพิธีกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว ซึ่งสามารถพบได้ในรูปของข้อควรปฏิบัติและข้อห้าม เช่น เมื่อตัดหน่อไม้ห้ามตัดหน่อเดียว การยกหม้อข้าวขึ้นเตาให้ยกสองมือ หรือ การนั่งขวางบันได เป็นต้น ซึ่งข้อพึงปฏิบัติและข้อห้ามต่าง ๆ เป็นสิ่งชี้แนะและควบคุมพฤติกรรมของคนกะเหรี่ยงให้อยู่ในกรอบของจารีตที่เหมาะที่ควรสำหรับการดำรงชีพอยู่ในป่าด้วยการใช้ประโยชน์ชั่วครั้งชั่วคราว เมื่อสมควรแก่เวลาก็มอบคืนแก่เจ้าของที่คอยดูแลสรรพสิ่งนั้น การครอบครองสิ่งต่าง ๆ เป็นของตนเองจึงผิดต่อหลักการทั้งมวลของการดำรงอยู่ในดินแดนแห่งความสงบสุข (ช่งเปาะวฺไต่ย)

ความเชื่อเรื่องวีหล่าของชาวบ้านเกาะสะเดิ่งเป็นความเชื่อที่ตั้งอยู่บนฐานของมโนทัศน์ดังกล่าวและผูกพันอยู่กับชีวิตมนุษย์อย่างเหนียวแน่น ด้วยมนุษย์และสรรพสิ่งต่างมีจิตวิญญาณที่เป็นเจ้าของที่แท้จริง วีหล่าเป็นจิตวิญญาณของมนุษย์เมื่อเทียบกับจิตวิญญาณแห่งธรรมชาติแล้ววีหล่าเป็นจิตวิญญาณที่เล็กบอบบาง ตื่นตกใจและกระทบกระเทือนได้ง่าย คนกะเหรี่ยงจึงให้ความสำคัญกับวีหล่ามากโดยระมัดระวังไม่ให้วีหล่าตื่นตกใจจนเกิดอาการหล่ากงฺะขึ้น ความเคร่งครัดในข้อควรปฏิบัติเหล่านั้นได้กลายเป็นจารีตที่สืบต่อกัน วีหล่าเป็นสิ่งที่มาจากธรรมชาติเมื่อมนุษย์ตายไปวีหล่าก็ย่อมกลับสู่ธรรมชาติเช่นกัน เมื่อมนุษย์เกิดมาในสายตระกูลด้ายสีต่าง ๆ สิ่งที่กำหนดและต้องยึดถือปฏิบัติตามคือการเคร่งครัดในจารีตของด้ายสีนั้น เพราะด้ายที่ผูกมือคนกะเหรี่ยงอยู่นั้นเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวความเป็นมนุษย์กับวีหล่า ให้อยู่ด้วยกันอย่างผสมกลมกลืนและมีชีวิตที่ปกติสุข เมื่อด้ายสีที่ผูกมืออยู่ขาดหายไปวีหล่าซึ่งเป็นจิตวิญญาณที่บอบบางจึงตื่นตกใจหนีหายกลับคืนสู่จิตวิญญาณของธรรมชาติเช่นเดิม ดังนั้นสิ่งที่คนกะเหรี่ยงจะต้องดูแลรักษาไว้คือด้ายสีที่ผูกมือตนไม่ให้ขาดหายไปได้

ในด้านข้อควรปฏิบัติที่เกี่ยวกับพิธีเรียกวีหล่า ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสายตระกูลต้องดูแลทั้งด้ายสีของตนเองและด้ายสีของคนอื่นในสายตระกูล เมื่อด้ายสีของผู้ใดขาดหายไปต้องประกอบพิธีเรียกวีหล่าของคนนั้นให้กลับมาทันที หน้าที่ที่พึงปฏิบัติเมื่อสมาชิกในสายตระกูลเกิดอาการหล่ากงฺะก็คือ การต้องมาร่วมอยู่ร่วมกินกันในบ้านเดียวกัน โดยเฉพาะการดูทูหล่าในคืนสุดท้าย สมาชิกในสายตระกูลต้องมาอยู่ร่วมกันคอยดูแลวีหล่าของกันและกันให้ตลอด เพราะฉะนั้นในวันที่มีการประกอบพิธีเรียกวีหล่า คนกะเหรี่ยงทุกคนต้องสำรวม ระมัดระวังตนเองและคนในสายตระกูลไม่ให้มีอาการใด ๆ ที่ทำให้เกิดอาการหล่ากงฺะได้ ตั้งแต่การบาดเจ็บเล็ก ๆ น้อย ๆ จนถึงอาการตื่นตกใจ หลาย ๆ ครอบครัวกำหนดให้วันที่ประกอบพิธีเรียกวีหล่าเป็นวันต้องห้ามสำหรับกิจกรรมอื่น ๆ ในอดีตเคยมีกรณีพิพาทระหว่างพ่อแม่ของนักเรียนกับครูที่โรงเรียนเนื่องจากครูลงโทษนักเรียนด้วยการตีในวันที่ประกอบพิธีกรรมหล่าเขาะวฺไข่จู ทำให้ครอบครัวของนักเรียนต้องประกอบพิธีกรรมใหม่อีกครั้งหนึ่ง ส่งผลให้เกิดข้อปฏิบัติเพิ่มขึ้นอีกอย่างหนึ่ง ในวันประกอบพิธีกรรมเรียกวีหล่านี้เด็กนักเรียนจะไม่ไปโรงเรียน

Copyright by Mahidol University

ส่วนที่เป็นข้อห้ามที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมนั้น ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งให้ความสำคัญกับวันต้องห้ามสำหรับการประกอบพิธีเรียกวีหล่า โดยงดเว้นไม่ประกอบพิธีกรรมในวันต่อไปนี้คือ ขึ้นแปดค่ำ (หล่าหยูทองดองผะหรือหล่าทองดองผะ) ขึ้นสิบห้าค่ำ (หล่าข่วย) แรมแปดค่ำ (หล่าหยูหล่องดองผะหรือหล่าหล่องดองผะ) แรมสิบห้าค่ำหรือแรมสิบสี่ค่ำในเดือนขาด (หล่าซี่) ซึ่งวันเหล่านี้เป็นวันพระของทางพุทธศาสนา ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งถือว่าพิธีกรรมการเรียกวีหล่าเป็นพิธีกรรมตามแบบของกะเหรี่ยง ไม่นิยมให้ตรงกับวันสำคัญทางพุทธศาสนา แต่ถ้าจำเป็นต้องประกอบพิธีกรรมในช่วงงานบุญต่าง ๆ ก็สามารถทำได้ เช่น การผูกมือยายข้าวในงานบุญข้าวใหม่ ซึ่งเป็นงานบุญที่จัดขึ้นตรงช่วงสิบห้าค่ำของเดือนตัดไม้เล็กก็สามารถจัดได้ เพราะถือว่าเป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ยายข้าว และเรียกวีหล่าของยายข้าวให้มาอยู่กับคนกะเหรี่ยงมิใช่วีหล่าของคน อีกทั้งความเชื่อเกี่ยวกับยายข้าวก็ยังมีความเชื่อมโยงผสมผสานกับความเชื่อทางพุทธศาสนาอยู่เช่นกัน ดังนั้นการจัดงานบุญต่าง ๆ ในช่วงวันสำคัญทางพุทธศาสนาก็เหมาะสมสำหรับการรวมตัวของคนในชุมชนที่ผสมผสานความเชื่อ ทั้งแบบดั้งเดิมของกะเหรี่ยงและพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามในกลุ่มผู้สูงอายุบางกลุ่มยังคงไม่เห็นด้วยกับการประกอบพิธีเรียกวีหล่าและผูกมือในวันสำคัญทางพุทธศาสนา โดยให้เหตุผลว่าวันสำคัญทางพุทธศาสนาเป็นวันที่ต้องสำรวมตนวางอยู่ในศีลในธรรมและทานมังสวิรัต (อองเตุสซาหลุ) ซึ่งในการเรียกวีหล่าจะมีวีหล่าประเภท “หล่านา” ซึ่งทานอาหารประเภทของคาว ถ้าหากเรียกวีหล่าในวันที่คนกะเหรี่ยงทานมังสวิรัตหล่านาจะไม่กลับมา และอีกประการหนึ่งก็คือบรรพบุรุษในอดีตไม่เคยประกอบพิธีเรียกวีหล่าในวันสำคัญทางพุทธศาสนามาก่อน แต่ผู้ไม่เห็นด้วยเหล่านี้ก็มิได้แสดงอาการต่อต้านแต่อย่างใด ยังคงเข้าร่วมในงานบุญเหล่านั้นอยู่เพียงไม่ร่วมผูกข้อมือเท่านั้น

ในอดีตพิธีกรรมผูกมือหล่าเขาะวุเป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นในครอบครัว สามารถเลือกวันจัดได้ตลอดทั้งเดือนหล่าเขาะวุ โดยจัดขึ้นที่บ้านของผู้นำสายตระกูล พิธีกรรมนี้มีลักษณะกึ่งทางการที่ผู้อื่นสามารถเข้าร่วมพิธีกรรมได้อย่างอิสระ โดยแต่ละครอบครัวเลือกวันจัดที่สมาชิกของสายตระกูลของตนเองว่าง ซึ่งแต่ละครอบครัวมักว่างไม่ค่อยตรงกัน จึงเปิดโอกาสให้คนจากครอบครัวอื่นได้มีส่วนเข้าร่วมในพิธีกรรมเหล่านี้ อันเป็นการเยี่ยมเยียน และปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชน

ปัจจุบันพิธีกรรมนี้ เป็นการร่วมกันจัดในวันขึ้นสิบห้าค่ำ ซึ่งเป็นวันพระทางพุทธศาสนาเป็นกิจกรรมของชุมชน เพราะความเคร่งครัดจารีตปฏิบัติตามแบบบรรพบุรุษ ทำให้หลายครอบครัวจัดผูกมือหล่าเขาะวุขึ้นที่บ้านของตนเองต่างหากอีกครั้งหนึ่ง ทำให้ดูเหมือนกับจัดพิธีกรรมนี้ขึ้นสองครั้ง คือ จัดที่วัดครั้งหนึ่งและจัดที่บ้านอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งแท้ที่จริงแล้วการประกอบพิธีกรรมในแต่ละครั้ง มีลักษณะของการตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนที่แตกต่างกัน การประกอบพิธีกรรมที่วัดเป็นพิธีกรรมที่มีความสนุกสนานเป็นกิจกรรมรวมกลุ่มของชุมชน แต่การประกอบพิธีกรรมที่บ้านจะเน้นความกลมเกลียวในสถาบันครอบครัว และผู้เข้าร่วมพิธีกรรมที่อยู่ในฐานผู้มาเยือนของครอบครัว อย่างไรก็ตามยังมีบางครอบครัวที่อาศัยโอกาสการร่วมพิธีกรรมผูกมือ

Copyright by Mahidol University

หล่านเขาะวุที่จัดขึ้นที่วัดเป็นพิธีเรียกวีหล่าประจำปีของครอบครัวด้วย

Copyright by Mahidol University

บทที่ 7
ดุทูหล่าในมุมมองทางมานุษยวิทยาการดนตรี

จากการศึกษาพิธีกรรมเรียกวีหล่าของกะเหรี่ยงโปบ้านเกาะสะเดิ่ง ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี พบว่าในรูปแบบของพิธีกรรมเรียกวีหล่านี้มีจุดมุ่งหมายคือ การเยียวยาความไม่ปกติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ ได้แก่ภาวะวิกฤติต่าง ๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและเกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน เมื่อมนุษย์ได้เยียวยาแต่งแก้ความไม่ปกตินั้นแล้ว จึงต้องมีกิจกรรมมาเสริมสร้างความปกติให้มั่นคงขึ้น ด้วยการป้องกันมิให้เกิดความไม่ปกติขึ้นอีก ในพิธีกรรมเรียกวีหล่ามีขั้นตอนที่สำคัญที่สุดของพิธีกรรม คือ ขั้นตอนการดุทูหล่าเรียกวีหล่าที่พลัดหลงอยู่ตามที่ต่าง ๆ ให้กลับมาอยู่กับเจ้าของ อันเป็นการเยียวยาและแต่งแก้ความไม่ปกติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ขั้นตอนที่สำคัญรองลงมาได้แก่ขั้นตอนการไข่จู อันเป็นการผูกมือให้วีหล่าติดอยู่กับเจ้าของ เพื่อเป็นการป้องกันมิให้เกิดความไม่ปกติขึ้นอีก

7.1 บทบาทของดุทูหล่าในมุมมองทางมานุษยวิทยาการดนตรี

วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์ (2529: 19 - 20) ได้กล่าวถึงความสำคัญของพิธีกรรมเรียกขวัญของกลุ่มคนไทว่าอยู่ที่การสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นแก่ขวัญด้วยการใช้เสียงเป็นสื่อ เพราะสถานที่ที่ขวัญพลัดหลงอยู่นั้นอยู่ไกลเกินกว่าที่มนุษย์ใช้การรับรู้ด้วยอายตนะอื่น ๆ รับรู้ได้ มีแต่เสียงเท่านั้นที่สามารถสื่อสารได้ไกลที่สุด เมื่อขวัญได้ยินเสียงเรียกแล้วก็กลับมาได้ถูก ในด้านของพิธีกรรมเรียกวีหล่าของชาวกะเหรี่ยงโปนั้นมีการการใช้เสียงในพิธีกรรมเช่นกัน โดยขั้นตอนดุทูหล่าซึ่งผู้ทำพิธีสร้างเสียงด้วยการใช้ไม้พายเคาะบันได ข่าไฟ และภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือควบคู่ไปกับการสวดเรียกวีหล่า

ขั้นตอนดุทูหล่ามีการใช้เสียงอยู่ 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรกเป็นการใช้เสียงสร้างภวังค์ในการประกอบพิธีกรรมด้วยการเคาะอุปกรณ์ในการดุทูหล่าอย่างมีจังหวะสม่ำเสมอควบคู่ไปกับการใช้เสียงปรู๊หล่า อันเป็นเสียงสวดที่แผ่วเบาและมีระดับเสียงสูงต่ำตามคำที่นำมาใช้เรียก ลักษณะที่สองเป็นการใช้เสียงเคาะเร่งรัวถี่และดังในตอนท้าย พร้อมทั้งเอ่ยถามผู้เข้าร่วมพิธีกรรมว่าวีหล่ากลับมาแล้วยัง ต่อจากนั้นผู้เข้าร่วมพิธีกรรมทุกคนจะขานตอบว่าวีหล่ากลับมาหมดแล้วด้วยเสียงที่ดัง เพื่อเป็นการแสดงการกลับมาของวีหล่า และปลุกให้เจ้าของวีหล่าตื่นจากภวังค์ที่เกิดขึ้นในช่วงแรก

การใช้เสียงทั้งสองลักษณะในการดุทูหล่า ล้วนแต่เป็นสิ่งเชื่อมโยงระหว่างคนกับพิธีกรรมให้เกิดความเข้าใจความหมายของพิธีกรรม โดยคำเรียกวีหล่าเป็นส่วนเนื้อหาและเรื่องราวของพิธีกรรม ในขณะที่การเคาะและวิธีการสวดเป็นกลวิธีในการนำเสนอ อันเป็นส่วนสนับสนุน

Copyright© by Mahidol University

เรื่องราวให้ผู้ได้ยินได้เข้าใจเรื่องราวได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการดุทูหล่ามีการนำเสนอพิธีกรรมสองส่วน คือส่วนของเรื่องราวและส่วนของกลวิธีในการนำเสนอ ซึ่งทั้งเรื่องราวและกลวิธีในการนำเสนอของการดุทูหล่าในพิธีกรรมเรียกวีหล่ามีบทบาทต่อชุมชนของกะเหรี่ยงโปบ้านเกาะสะเดิ่งได้ดังนี้

7.1.1 ทำให้พิธีกรรมมีความศักดิ์สิทธิ์ขึ้น

จากความสำคัญของพิธีกรรมในการใช้เสียงเป็นสื่อ เพื่อสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพิธีกรรมให้ได้ยินได้ฟัง ตลอดจนรับรู้เรื่องราวและกลวิธีในการนำเสนอของพิธีกรรมในการเรียกวีหล่าให้กลับมา โดยจุดมุ่งหมายของพิธีกรรมต้องการให้ผู้เกี่ยวข้องได้เข้าใจและรับรู้ในการนำเสนอจึงต้องอาศัยสื่อที่ง่ายตรงไปตรงมาไม่สร้างความซับซ้อน เพราะอาจเกิดความไม่เข้าใจขึ้นแก่ผู้มีส่วนร่วม แสดงให้เห็นว่าในด้านแกนหลักของเนื้อหาของพิธีกรรมนั้นต้องการความง่ายมากกว่าความยาก การนำเสนอในส่วนที่บอกเล่าเรื่องราวในการเรียกวีหล่านั้นเป็นคำที่คนกะเหรี่ยงใช้ในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน อีกทั้งส่วนที่ถูกกล่าวถึงในคำเรียกวีหล่าก็ล้วนเป็นสิ่งที่สามารถพบเห็นได้ทั่วไป เช่น สถานที่หรือผลไม้ต่าง ๆ เป็นต้น

ในขณะเดียวกันพิธีกรรมต้องมีความศักดิ์สิทธิ์ เพื่อตะล่อมโน้มน้าวให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกิดความรู้สึกขรึมขลังสร้างศรัทธานำไปสู่ความสำเร็จของพิธีกรรม สิ่งซึ่งสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้แก่พิธีกรรมต้องไม่สร้างความยุ่งยากให้เกิดขึ้นแก่กระบวนการในการนำเสนอและในกระบวนการรับรู้ของมนุษย์ ประการสำคัญที่สุดคือความศักดิ์สิทธิ์นั้นต้องสอดคล้องกับการใช้เสียงเป็นสื่อในการนำเสนอของพิธีกรรมด้วย

การโน้มน้าวให้เกิดศรัทธาแก่ผู้เกี่ยวข้องในพิธีกรรมนั้น คือการสร้างรูปแบบขึ้นเพื่อควบคุมมนุษย์ให้อยู่ในกรอบของวิธีปฏิบัติของพิธีกรรม ฉะนั้นการสร้างกรอบของวิธีปฏิบัติต้องมีรูปแบบที่ไม่ซับซ้อนจนเกิดความรู้สึกยากเกินความเข้าใจและการรับรู้ อีกทั้งต้องสอดคล้องกับการใช้เสียงเป็นสื่อ ในการดุทูหล่าส่วนของเรื่องราวที่นำเสนอนั้นมี “ภาษา” เป็นสื่ออยู่แล้ว ภาษาที่นำเสนออย่างตรงไปตรงมาเรียบง่าย และมีศักยภาพในการสื่อสารได้ชัดเจนที่สุดนั้น เป็นภาษาพูด ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์จากการสร้างกรอบของวิธีปฏิบัติในการใช้ภาษาและเสียงเป็นสื่อนั้นมีดังนี้

7.1.1.1 ความศักดิ์สิทธิ์ทางภาษา

ในส่วนของการปรับเปลี่ยนภาษา โดยเฉพาะภาษาพูดที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวันให้มีความศักดิ์สิทธิ์ วิธีการปรับเปลี่ยนนั้นสามารถทำได้ด้วยการตกแต่งภาษาเหล่านั้น ให้เป็นภาษาเฉพาะที่มีความงดงามอลังการจากภาษาปกติที่ใช้อยู่ทั่วไป ด้วยกระบวนการทางศิลปะของการใช้ภาษา (Verbal art) ผู้ที่ได้ยินได้ฟังสามารถรับรู้ความเคร่งครัดเคร่งเครียดทางภาษาเกิดความรู้สึกสำรวมในกรอบของวิธีการทางภาษาเช่น การระมัดระวังในการพูด การใช้สื่อสารต่าง ๆ ตลอดจนการระมัดระวังในการตีความหมาย ซึ่งความขลัง ความชื่นชมเลื่อมใสศรัทธาที่เกิดจาก

Copyright by Mahidol University

การได้ยินได้ฟังภาษาที่มีความสละสลวยอลังการในการตกแต่งภาษาเหล่านั้น การใช้ภาษาที่มีการตกแต่งอย่างอลังการมากขึ้นเท่าไร ก็ยิ่งให้ความหมายลึกซึ้งกินใจ สร้างความชื่นชม เลื่อมใสศรัทธาให้เกิดแก่ผู้ได้ยินได้ฟังมากขึ้นเท่านั้น เนื่องจากเงื่อนไขของความต้องการให้เกิดความชัดเจนความเข้าใจในเรื่องราวของพิธีกรรมไม่เอื้ออำนวยให้มีการตกแต่งภาษาให้มีความสละสลวยอลังการขึ้นได้ เพราะทำให้กระบวนการรับรู้เรื่องราวของพิธีกรรมยุ่งยากซับซ้อน อาจทำให้เรื่องราวสาระของพิธีกรรมมีความหมายเบี่ยงเบนไปได้ การสร้างคำเรียกวีหล่าให้มีความพิเศษขึ้นในฐานะที่เป็นองค์ประกอบของพิธีกรรม จึงทำได้ด้วยการนำคำที่มีความพิเศษต่อคนกะเหรี่ยงเข้ามามีส่วนในคำเรียกวีหล่า โดยรักษาเรื่องราว สาระ ความหมายของพิธีกรรมไว้

จากตำนานการรับพุทธศาสนาดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 5 ประกอบกับความรู้สึกภาคภูมิใจในบทบาทของบรรพบุรุษที่กล่าวถึงในตำนาน ได้แสดงให้เห็นคำที่มีความหมายพิเศษต่อคนกะเหรี่ยงที่เลื่อมใสศรัทธาในพุทธศาสนา ได้แก่คำว่า “ปรู๊” ซึ่งเป็นคาถานำบทสวดมงคลสูตรเข้ามาเป็นคำอุทานขึ้นต้นคำเรียกวีหล่า ทำให้มีความขรึมขลังและศักดิ์สิทธิ์ขึ้น และมีความหมายเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตที่รับพุทธศาสนาเข้ามามีบทบาทในระบบความเชื่อของคนกะเหรี่ยง

7.1.1.2 ความศักดิ์สิทธิ์ในการนำเสนอ

จากคุณสมบัติของภาษาพูดที่ใช้เสียงเป็นสื่ออยู่แล้ว และมีความสอดคล้องกับความสำคัญของพิธีกรรมที่ต้องใช้เสียงในการนำเสนอ ดังนั้นการสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้เกิดขึ้นแก่ภาษาพูด ในขณะที่ยังต้องคงความเรียบง่ายเพื่อรักษาความเข้าใจและการรับรู้ก็คือ การปรุงแต่งเสียงของภาษานั้นให้หลุดพ้นจากภาษาปกติด้วยการเพิ่มจังหวะ ทำนองและลีลาตามกระบวนการนำเสนอทางศิลปะการแสดง (performing art) ที่ง่ายไม่ซับซ้อนมาก เพื่อไม่ให้ฝืนความรู้สึกของมนุษย์มากจนเกินควร ในขณะเดียวกันก็สามารถโน้มน้าวให้มนุษย์เกิดอารมณ์รู้สึกขรึมขลังคล้อยตามจนเกิดศรัทธาในพิธีกรรม

กลวิธีการสร้างความรู้สึกศักดิ์สิทธิ์ในพิธีกรรมเรียกวีหล่าอีกวิธีการหนึ่ง คือ การเพิ่มเสียงให้เกิดความรู้สึกหลากหลายแก่ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม กล่าวคือ นอกจากการได้ยินเสียงเรียกวีหล่าซึ่งเป็นเสียงสวดเป็นทำนองแล้ว ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมยังได้ยินเสียงจาก “เครื่องมือ” อื่น ๆ ในการดุฑูหล่าอีก ได้แก่เสียงที่เกิดจากการใช้ไม้พายเคาะบันได ข่าไฟ และภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือ อย่างไรก็ตามการใช้เสียงจากเครื่องมือนั้นต้องไม่รบกวนหรือทำลายความเป็นท่วงทำนองลีลาของการปรู๊หล่า สิ่งที่เครื่องมือช่วยสนับสนุนเสียงสวดให้มีลีลาขึงขังชัดเจนขึ้น ก็คือการเพิ่มความชัดเจนของจังหวะเข้าไปด้วยการเคาะเครื่องมือเหล่านั้นให้เป็นจังหวะเพื่อปูพื้นทำนองลีลาให้น่าฟังยิ่งขึ้น อันทำให้ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมรู้สึกถึงความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม

นอกจากความหลากหลายในเรื่องของเสียงของการดุฑูหล่า ทำให้พิธีกรรมมีความศักดิ์สิทธิ์ขึ้นแล้ว ในกระบวนการเรียนรู้คุณสมบัติของเสียงนั้นมนุษย์ใช้เสียงเป็นเครื่องมือในการสื่อสิ่งต่างๆ ที่มนุษย์ต้องการส่งไปสู่ผู้รับ ไม่ว่าเป็นสาระ ความหมาย ความคิดเห็น ตลอดจนอารมณ์ของมนุษย์เอง การใช้เสียงที่ดัง เบา กระด้าง นุ่มนวล ฯลฯ ซึ่งคุณสมบัติของเสียง

Copyright by Mahidol University

เหล่านี้ล้วนมีผลต่อเรื่องราวความหมายของสาระที่ส่งออกไปทั้งสิ้น เช่น การเคลื่อนไหวของระดับเสียงต่ำไปสู่ระดับเสียงสูงนั้นสร้างความรู้สึกเร้าใจให้แก่ผู้ได้ยิน การเคลื่อนไหวของระดับเสียงสูงไปสู่ระดับเสียงต่ำสร้างความรู้สึกท้อถอยแก่ผู้ได้ยิน แต่ถ้าการเคลื่อนไหวของระดับเสียงสูงต่ำสลับกัน ย่อมสร้างให้ผู้ได้ยินรู้สึกถึงความแปรปรวนเกิดเป็นอารมณ์ขึ้น ส่วนการเคลื่อนไหวของระดับเสียงคงที่ไม่เคลื่อนไหวสูงต่ำย่อมสร้างความรู้สึกมั่นคงในภาวะแห่งความรู้สึกที่เกิดขึ้นในขณะนั้น

การใช้เสียงการเคาะอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการดุฑูหล่าเป็นการสร้างอาการความสนใจแก่ผู้มีส่วนร่วมในพิธีกรรม ซึ่งกลวิธีในการสวดเรียกวีหล่านั้นมีลักษณะของการพร่ำบ่นด้วยเสียงทุ้มต่ำจังหวะสม่ำเสมอ อันเป็นการสร้างอาการความสนใจให้คงที่เป็นหนึ่งเดียวในกิจกรรมที่กำลังกระทำอยู่ ซึ่งนำไปสู่ภาวะแห่งภวังค์แน่นิ่งในความรู้สึกก่อให้เจ้าของวีหล่าเกิดความรู้สึกสงบสุขปีติในภาวะนั้น แล้วกระตุ้นด้วยเสียงขานรับของผู้เข้าร่วมในพิธีกรรมที่แสดงสัญลักษณ์การกลับมาของวีหล่าเพื่อให้เจ้าของวีหล่าตื่นจากภวังค์ด้วยความรู้สึกอิ่มเอิบในสถานภาพใหม่ของความรู้สึกที่เกิดจากการผ่านพ้นขั้นตอนการดุฑูหล่าในพิธีกรรม ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการใช้เสียงตามขั้นตอนดุฑูหล่า ไม่ว่าเป็นเสียงที่เกิดจากการสวดหรือเสียงที่เกิดจากการเคาะอุปกรณ์ต่าง ๆ นั้นได้สร้างความศักดิ์สิทธิ์ในกลวิธีการนำเสนอความหมายของพิธีกรรม ซึ่งสมาชิกในชุมชนยอมรับในความศักดิ์สิทธิ์ด้วยความเต็มใจและไร้เงื่อนไข

7.1.2 ทำให้ความหมายของพิธีกรรมชัดเจนขึ้น

จากความสำคัญของการใช้เสียงในพิธีกรรมเรียกวีหล่า และลักษณะของการใช้เสียงในการสร้างให้เจ้าของวีหล่าเข้าสู่ภวังค์และการปลุกให้ตื่นจากภวังค์นั้น ล้วนเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงคนกับพิธีกรรมให้เกิดความเข้าใจความหมายของพิธีกรรม โดยคำเรียกวีหล่าที่ถ่ายทอดด้วยการดุฑูหล่าเป็นส่วนตอกย้ำเรื่องราวของพิธีกรรมให้มีความชัดเจนขึ้น ซึ่งเห็นได้ว่าการดุฑูหล่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญมากในพิธีกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาวะวิกฤติของชีวิตพิธีกรรมย่อมต้องการความศักดิ์สิทธิ์ให้มากยิ่งขึ้น เพราะภาวะวิกฤติช่วงต่าง ๆ ของชีวิต เช่น การเกิด การเจ็บป่วยหรือการตาย เป็นต้น ทำให้เจ้าของวีหล่าเกิดความเสี่ยงที่อาจถึงแก่ชีวิต และทำให้ผู้คนรอบข้างมีความเคร่งเครียดตามไปด้วยเช่นกัน เพื่อต้องการความมั่นใจในความปลอดภัยและความมั่นคงในการใช้ชีวิตจึงได้กำหนดรูปแบบของพิธีกรรมให้มีการดุฑูหล่า จำนวนหลายครั้งมากขึ้นตามจำนวนวันที่ทำพิธี อันเป็นการเน้นย้ำจำนวนครั้งที่มากกว่าความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมปกติซึ่งอาจใช้เวลาหนึ่งวัน สามวันหรือเจ็ดวันแล้วแต่กรณี เพื่อสร้างการรับรู้เรื่องราวและกลวิธีของพิธีกรรมให้ผู้มีส่วนร่วมในพิธีกรรมมีความเข้าใจสาระความหมายของพิธีกรรมได้ชัดเจนขึ้น

ในขณะเดียวกัน การรับเอาพุทธศาสนาเข้ามาผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมของชาวกะเหรี่ยง จนทำให้พุทธศาสนากลายเป็นองค์ความรู้ที่เป็นหลักการ “มึงถะคิ ขว้าอองปุ่งญ่า (ผู้หญิงวางตน ผู้ชายเสาะหาปัญญา)” อีกแขนงหนึ่งของคนกะเหรี่ยง และปรากฏคำว่า “ปรู๊” ซึ่ง

Copyright by Mahidol University

เป็นภาษาบาลีมาเป็นคำอุทานนำคำเรียกวีหล่า เพื่อทำให้คำเรียกวีหล่ามีความศักดิ์สิทธิ์ขึ้นอีกด้านหนึ่ง จากองค์ความรู้ทางพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในคำเรียกวีหล่านี้เอง คนกะเหรี่ยงที่มีความรู้ในทางพุทธศาสนาและเข้าใจความหมายของคำว่าปรู๊ว่าเป็นคาถานำบทสวดมงคลสูตร อันเป็นบทสวดที่แสดงความเป็นมงคลสูงสุดที่ชักนำให้ชีวิตมีความเจริญงอกงาม ก็ย่อมทำให้คนกะเหรี่ยงผู้นั้นเข้าใจความหมายของพิธีกรรมการเรียกวีหล่าได้ชัดเจนขึ้น

การดุฑูหล่ามีความผูกพันกับชีวิตของคนกะเหรี่ยงตั้งแต่เกิดจนตาย นับตั้งแต่การเรียกวีหล่าในพิธีกรรมการตั้งชื่อซึ่งเป็นการเรียกวีหล่าครั้งแรกของชีวิต ต่อจากนั้นก็เป็นการเรียกวีหล่าในการปรับเปลี่ยนสถานภาพช่วงต่าง ๆ ตามวัฏจักรของชีวิตและการทำมาหากินในรอบปีเป็นโอกาสให้คนกะเหรี่ยงได้ซึมซับเรียนรู้ภูมิปัญญาในการดุฑูหล่าอยู่ตลอดเวลา ซึ่งการดุฑูหล่าในแต่ละครั้งเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ในการรับรู้สาระความหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดุฑูหล่าจนกระทั่งเข้าใจและรับรู้สาระความหมายเหล่านั้นอย่างชัดเจน อันเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาของชุมชนอีกทางหนึ่ง ดังนั้นการดุฑูหล่าในแต่ละครั้งมีบทบาทในการสร้างประสบการณ์การรับรู้ด้วยการตอกย้ำความคิดให้แก่ผู้มีส่วนร่วมในพิธีกรรมนั้น ๆ อีกทางหนึ่ง

7.1.3 แสดงพื้นที่ทางวัฒนธรรมความเป็นอยู่

ในการประกอบพิธีกรรมเรียกวีหล่าแต่ละครั้ง ได้กำหนดพื้นที่สำหรับการดุฑูหล่าอยู่ด้วยกัน 3 พื้นที่ ได้แก่ บันได ข่าไฟ และกลางบ้าน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการแบ่งพื้นที่ใช้สอยของบ้านอย่างเป็นสัดส่วน ในบ้านของคนกะเหรี่ยงนั้นนอกเหนือจากหิ้งบูชา ซึ่งเป็นศูนย์กลางทางความเชื่อของครอบครัวแล้ว ส่วนที่สำคัญมากอีกพื้นที่หนึ่งคือ บันได และ ข่าไฟ ซึ่งบันไดเป็นพื้นที่ที่เชื่อมโยงบ้านกับสถานที่อื่น ๆ การไปมาระหว่างบ้านกับสถานที่อื่น ต้องผ่านบันได ถ้าหากขึ้นลงบ้านโดยไม่ผ่านบันไดเป็นสิ่งที่ผิดจารีต การใช้บันไดเป็นการแสดงถึงมารยาททางสังคม ความเกรงใจต่อเจ้าของบ้าน ความอ่อนน้อมสุภาพ การขึ้นลงบันไดต้องระมัดระวังมากเป็นพิเศษ ไม่ให้มีสิ่งผิดปกติในขณะที่กำลังขึ้นหรือลง เช่น เมื่อมีคนจาม หรือเกิดเหตุการณ์ขั้นบันได หักก็ถือว่ามีสิ่งผิดปกติเกิดขึ้น ต้องมีการแต่งแก้ให้ถูกต้องเสียก่อนกระทำกิจกรรมใด ๆ ทั้งนี้เพราะมโนทัศน์ของคนกะเหรี่ยงยึดถือบันไดเป็นเสมือนครอบครัว ๆ หนึ่ง ส่วนข่าไฟเป็นพื้นที่สำหรับหุงหาอาหาร แสดงถึงความเป็นอยู่ที่ไม่อดยากอาหารการกิน ถึงพร้อมบริบูรณ์ด้วยการกินการอยู่ นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ที่สำคัญอีกพื้นที่หนึ่ง คือ กลางบ้าน ซึ่งเป็นพื้นที่อเนกประสงค์สำหรับประกอบกิจกรรมทุก ๆ อย่างบนบ้าน ตั้งแต่เป็นพื้นที่สำหรับ ทอผ้า รับรองแขก ตลอดจนประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ พื้นที่กลางบ้านเป็นพื้นที่รวมสมาชิกทุกคน ในการประกอบพิธีกรรม โดยเฉพาะพิธีกรรมเรียกวีหล่าในขั้นตอนสุดท้าย คือการผูกมือต้องประกอบพิธีที่กลางบ้าน เพื่อแสดงความอยู่พร้อมหน้าพร้อมตากันและกินอาหารร่วมกัน

การดุฑูหล่าทั้งสามพื้นที่นี้ทำให้เกิดเสียงดุฑูหล่าที่แตกต่างกัน ทั้งระดับเสียง (Pitch) และน้ำเสียง (Tone colour) ทั้งนี้เนื่องมาจากการใช้วัสดุใช้สอยของแต่ละพื้นที่ ที่มีคุณสมบัติ

Copyright by Mahidol University

ทางกายภาพของไม้ไผ่ต่างกัน เสียงดุทูหล่าในแต่ละพื้นที่มีลักษณะของระดับเสียงและน้ำเสียงเฉพาะ พื้นที่ทำให้ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมได้รับรู้ความหมายของพื้นที่สำคัญทางวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชาวกะเหรี่ยง

7.1.4 เกิดการรวมกลุ่มทั้งระดับครอบครัวและชุมชน

พิธีกรรมเรียกวีหล่าที่เกี่ยวกับชีวิต ส่วนใหญ่เป็นพิธีกรรมในโอกาสที่เจ้าของวีหล่าตกอยู่ในภาวะวิกฤติ เช่น เมื่อเจ้าของวีหล่าเกิดอาการเจ็บป่วยใด ๆ ที่จำเป็นต้องมีการดุทูหล่า ย่อมเป็นหน้าที่ของสมาชิกในสายตระกูลทุกคนที่ต้องกลับมารวมกันที่บ้านในคืนก่อนวันผูกมือ เพื่ออยู่เป็นเพื่อนกับเจ้าของวีหล่า เมื่อวีหล่ากลับมาได้เห็นญาติพี่น้องทุกคนก็รู้สึกอุ่นใจ ซึ่งเป็นพิธีกรรมเช่นนี้ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มของสมาชิกทุกคนในครอบครัวให้อยู่พร้อมหน้าพร้อมตากัน เพื่อเป็นการตอกย้ำความเป็นเครือญาติในครอบครัวเดียวกัน อันเป็นการสร้างความเป็นปึกแผ่นในสถาบันครอบครัว

นอกจากนี้การดุทูหล่ายังแสดงการรวมกลุ่มในระดับชุมชนอีกเช่นกัน ในพิธีกรรมที่แสดงความเป็นชุมชนของชาวกะเหรี่ยงมีความสัมพันธ์กับฤดูกาล ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับการทำมาหากิน ในภาษากะเหรี่ยงมีคำเรียกกิจกรรมที่แสดงความหมายของพิธีกรรมในชุมชน ได้แก่คำว่า "ทู่รู่เหมยเบี่ย" ซึ่งเป็นคำเรียกที่นำคำสองคำที่มีความหมายแสดงความเป็นชุมชนมารวมกัน คำแรกคือ "ทู่รู่" หมายถึงจารีตที่สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่ปู่ย่าตายายสืบทอดผ่านมารุ่นแล้วรุ่นเล่าจนปัจจุบัน และคนกะเหรี่ยงต้องสืบสานต่อไป พิธีกรรมที่เป็นทู่รู่จึงเป็นพิธีกรรมที่แสดงจารีตของเผ่าพันธุ์ที่สมาชิกของชุมชนควรปฏิบัติในฐานะที่เป็นคนกะเหรี่ยง พิธีกรรมที่เป็นทู่รู่ คือ พิธีกรรมเรียกวีหล่าประจำปีเมื่อผ่านพ้นช่วงสำคัญในการทำมาหากิน ซึ่งมักเรียกกันว่า "ไข่จูหล่าเขาะวฺ" หมายถึงพิธีกรรมผูกมือในช่วงเดือนตะกวด ที่ร่วมกันจัดขึ้นในทุกหมู่บ้าน ส่วนคำที่สอง คือ "เหมยเบี่ย" หมายถึงการร่วมแรงร่วมใจของสมาชิกในชุมชนที่ควรปฏิบัติ เป็นพิธีกรรมที่แสดงความพร้อมเพรียง เป็นการร่วมแรงร่วมใจในความสามัคคีของเผ่าพันธุ์กะเหรี่ยง พิธีกรรมที่เป็นเหมยเบี่ย คือ "โบวบือส้องดู (งานบุญข้าวใหม่)" ที่ชาวกะเหรี่ยงทุกหมู่บ้านทั้งตำบลไล่โว่ร่วมกันจัดขึ้นในโอกาสเริ่มต้นฤดูกาลทำมาหากินในเดือนตัดไม้เล็ก (หล่าไถ่ยคองพู) ซึ่งเป็นเดือนแรกตามวัฏจักรการทำมาหากินและเป็นกิจกรรมขึ้นปีใหม่ของกะเหรี่ยง

ทู่รู่เหมยเบี่ยเป็นกิจกรรมในระดับชุมชนด้วยกันทั้งสิ้น แต่มีมิติของพื้นที่ไม่เท่ากัน พิธีกรรมผูกมือเหล่าเขาะวฺเป็นพิธีกรรมเรียกวีหล่าประจำปี ซึ่งเป็นทั้งพิธีกรรมในระดับครอบครัว และระดับชุมชนแต่เป็นระดับชุมชนในหมู่บ้าน เพื่อเป็นโอกาสให้ชาวกะเหรี่ยงได้พักผ่อน หลังจากผ่านพ้นช่วงเคร่งเครียดคร่ำเคร่งจากการทำไร่ ส่วนกิจกรรมในไร่ที่เหลืออีกขั้นตอนหนึ่งคือ การคอยดูแลและเก็บเกี่ยวผลผลิตในไร่ ช่วงนี้ชาวกะเหรี่ยงต้องคอยระวังสัตว์ป่าที่อาจเข้ามาทำลายผลผลิต การได้พักผ่อนหลังจากผ่านพ้นช่วงคร่ำเคร่งจากการทำไร่จึงได้รับการตอบสนองจากชุมชนด้วยพิธีกรรมเรียกวีหล่าประจำปี เพื่อเยียวยาความเหนื่อยยากที่ผ่านมาและเตรียมพร้อมสำหรับกิจกรรมอื่น ๆ ที่ตามมา ทั้งยังเป็นการสานต่อจารีตของบรรพบุรุษที่สืบทอดต่อกันมา

Copyright by Mahidol University

สำหรับงานบุญข้าวใหม่เป็นพิธีกรรมที่แสดงการรวมกลุ่มในระดับเครือข่ายของชุมชนที่มีมิติของพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่กว้างกว่าระดับชุมชนในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นการร่วมแรงร่วมใจของชาวกะเหรี่ยงทั้งตำบลไล่โว่ หมู่บ้านในตำบลไล่โว่ทุกหมู่บ้านผลัดเปลี่ยนกันเป็นเจ้าภาพจัดงานบุญข้าวใหม่ขึ้น และคนกะเหรี่ยงแต่ละหมู่บ้านรวมกลุ่มกันผลัดเปลี่ยนทำอาหารในครัวของงานบุญเพื่อเลี้ยงรับรองแก่ผู้ที่มาร่วมงานบุญ อันเป็นการแสดงความพร้อมเพรียง การร่วมแรงร่วมใจสามัคคีกันในสังคมของชาวกะเหรี่ยง ซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนทางสังคม นำพาให้ชุมชนสามารถผ่านพ้นภาวะวิกฤติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามกระแสการเปลี่ยนแปลง ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกสังคม

7.2 องค์ประกอบของดุฑูหล่าในบริบททางมานุษยวิทยาการดนตรี

จากการศึกษาการดุฑูหล่าในพิธีกรรมเรียกวีหล่า พบว่าการดุฑูหล่าใช้เสียงที่มีลีลาสม่ำเสมอสอดคล้องกับการสวดปรู๊หล่า เมื่อพิจารณาในบริบททางมานุษยวิทยาการดนตรีจะเห็นได้ว่าการดุฑูหล่ามีลักษณะของดนตรี ทั้งคุณสมบัติในด้านต่าง ๆ ขององค์ประกอบทางดนตรี ที่มีลักษณะเป็นเสียงสูงต่ำตามคำที่ในมาใช้ในการสวด และมีกระบวนการนำเสนอ ด้วยการใช้เสียงในลักษณะการปรับปรุงแต่งเสียงของภาษานั้นให้หลุดพ้นจากภาษาปกติ ด้วยการเพิ่มจังหวะ ทำนองและลีลา และกลวิธีในการสวดเรียกวีหล่านั้นมีลักษณะของการพร่ำบ่นด้วยระดับเสียงทุ้มต่ำมีจังหวะสม่ำเสมอ อันเป็นการสร้างอาการความสนใจ (Sensation) ให้เกิดขึ้นแก่ผู้ได้ยิน เช่นเดียวกับกระบวนการของศิลปะการแสดง (Performing art) นอกจากนี้ยังมีการนำเครื่องมือ (Instruments) มาใช้ในการเคาะเรียกวีหล่า โดยมีความเชื่อของชาวกะเหรี่ยงเกี่ยวกับการจัดหาเครื่องมือสำหรับการเคาะเรียกวีหล่าที่สอดคล้องกับคุณสมบัติของเสียงตามทฤษฎีสวนียศาสตร์ (Acoustics) ในบริบททางดนตรี

นอกจากนี้การประกอบพิธีกรรมเรียกวีหล่า โดยเฉพาะพิธีกรรมในโอกาสเจ้าของวีหล่าเจ็บป่วยนั้น ในด้านความหมายของคนในวัฒนธรรมนั้น (Emic approach) การดุฑูหล่า หมายถึงการเยียวยาให้ผู้ป่วยหายจากอาการป่วยวิธีการหนึ่ง แต่เมื่อพิจารณาการดุฑูหล่าในบริบททางมานุษยวิทยาการดนตรี ซึ่งเป็นมุมมองของคนนอกวัฒนธรรม (Etic approach) ที่เข้าไปศึกษาพบว่า ในกระบวนการดุฑูหล่าที่เกิดจากการเคาะอุปกรณ์อย่างมีจังหวะลีลาสม่ำเสมอ การสวดที่มีระดับเสียงสูงต่ำและการนำเสนอที่มุ่งให้เจ้าของวีหล่าซึ่งเป็นผู้ป่วยได้หายจากการเจ็บป่วย ด้วยการได้ยินได้ฟังการเรียกวีหล่าที่มีลักษณะของความเป็นดนตรี จึงอาจกล่าวได้ว่าการดุฑูหล่าจัดเป็นดนตรีบำบัด (Music therapy) ที่มุ่งการรักษาทางจิตใจได้เช่นกัน ซึ่งในความเป็นดนตรีของดุฑูหล่าสามารถวิเคราะห์องค์ประกอบด้านต่างๆ ในกระบวนการทางทฤษฎีดนตรีได้ดังนี้

7.2.1 ผู้ประกอบพิธีกรรม (ผู้ไต่ยผู้ไคล่ย)

ผู้ไต่ยผู้ไคล่ยเป็นผู้ทำหน้าที่ปฏิบัติและถ่ายทอดสาระ เรื่องราวความหมายและสิ่งอื่น ๆ

Copyright by Mahidol University

ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม ด้วยการเคาะอุปกรณ์ในการดุฑูหล่าและสวดปรู๊หล่าให้แก่เจ้าของวีหล่า ซึ่งการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ประกอบพิธีกรรมนี้ เป็นบทบาทในหน้าที่ของนักดนตรีในกระบวนการทางดนตรีในแง่ของการดุฑูหล่าเป็นดนตรีบำบัดดังที่ได้กล่าวข้างต้น ในความเข้าใจของคนกะเหรี่ยงไม่จัดผู้ประกอบพิธีกรรมเป็นนักดนตรี โดยเป็นเพียงผู้มีบทบาทเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมเท่านั้น ซึ่งมีคำเรียกเฉพาะว่า "ผู้ไต่ยผู้ไคล่ย" หมายถึงผู้ทำหน้าที่ทำหน้าที่พูดสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม เป็นผู้ช่วยของผู้นำพิธีกรรม (โบวคู) อีกต่อหนึ่ง และได้รับการยอมรับเป็น "ก่ผู้ (ยายตา)" ตามสถานะผู้อาวุโสของชุมชน

ด้านการดนตรีในการแสดงของชาวกะเหรี่ยงนั้น ในภาษากะเหรี่ยงมีคำกลางเรียกเครื่องดนตรีว่า "เฉ่อภุเฉ่ออู" หมายถึงเครื่องตีเครื่องเป่า ส่วนตัวนักดนตรีนั้นไม่มีคำกลางเรียก แต่มีคำแยกย่อยไปตามทำหน้าที่ที่ปฏิบัติเครื่องดนตรีชิ้นนั้น ๆ เช่น "ขะน่วยชา" คือ ผู้บรรเลงปี่ในวงดนตรี (ขะน่วย : ปี่, ชา : เป็นคำที่แสดงหน้าที่ในการดูแลสิ่งใดสิ่งหนึ่ง) หรือ "โป้วชา" คือ ผู้บรรเลงกลองในวงดนตรี (โป้ว : กลอง, ชา : เป็นคำที่แสดงหน้าที่ในการดูแล สิ่งใดสิ่งหนึ่ง) เป็นต้น สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นการแยกแยะบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติเฉพาะเครื่องมือ ในภาษากะเหรี่ยงโปที่อาศัยอยู่ในป่าทุ่งใหญ่นเรศวรไม่มีคำกลางที่ใช้เรียกนักดนตรี และไม่มีการแบ่งแยกสถานะของนักดนตรีออกจากบุคคลทั่วไปเป็นอาชีพนักดนตรีโดยเฉพาะ หากแต่มีสถานภาพเป็นบุคคลทั่วไปที่มีความสามารถนั้น ๆ และเปลี่ยนบทบาทและสถานะตามหน้าที่ที่ปฏิบัติเฉพาะครั้งเท่านั้น เช่นเดียวกับผู้ประกอบพิธีกรรมเรียกวีหล่าซึ่งในชีวิตปกติเป็นเพียงบุคคลธรรมดาทั่วไป เมื่อทำหน้าที่เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมเรียกวีหล่าก็มีบทบาทและสถานะเป็นผู้ไต่ยผู้ไคล่ย เฉพาะครั้งที่ได้รับการร้องขอจากคนในครอบครัวหรือการมอบหมายจากผู้นำพิธีกรรม

เมื่อเปรียบเทียบสถานะทางสังคมระหว่างผู้ประกอบพิธีกรรมกับนักดนตรีในสังคมกะเหรี่ยงเห็นได้ว่า ทั้งผู้ประกอบพิธีกรรมและนักดนตรีล้วนมีลักษณะของบทบาทการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในลักษณะเดียวกับ เพียงแต่แตกต่างในแง่สถานภาพทางสังคมที่ผู้ประกอบพิธีกรรมได้รับการยกย่องในฐานะผู้อาวุโส ส่วนนักดนตรีซึ่งเป็นผู้มีความรู้ความสามารถทางดนตรีได้รับการยกย่องจากชุมชนเป็น "ฉะร่า (อาจารย์)" การยอมรับในสถานภาพของผู้ประกอบพิธีกรรมเป็นการยอมรับที่เกิดจากวัยวุฒิและการประพฤติตนให้อยู่ในจารีตประเพณีเป็นหลัก ในขณะที่ฉะร่าเป็นการยกย่องในด้านความเป็นนักปราชญ์เฉพาะทาง ที่ปัจเจกบุคคลได้เสาะแสวงตามหลักการ "มึงถะคิ ขว้าอองปุ่งญ่า (ผู้หญิงวางตน ผู้ชายเสาะหาปัญญา)" ของคนกะเหรี่ยงที่สืบทอดต่อกันมา อย่างไรก็ตามผู้ประกอบพิธีกรรมส่วนใหญ่เป็นผู้ที่คงความเป็นนักปราชญ์ตามหลักการของกะเหรี่ยงมาก่อนเช่นกัน เมื่อผ่านประสบการณ์ต่าง ๆ และประพฤติตนอยู่ในสถานภาพของผู้อาวุโส ซึ่งอาจพัฒนาตนเองเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของชุมชนในภายหลัง

7.2.2 เจ้าของวีหล่า

Copyright by Mahidol University

เจ้าของวีหล่า เมื่อพิจารณาในแง่ของการกระทำจัดเป็นองค์ประกอบของพิธีกรรมที่

ดูเหมือนมีบทบาทน้อยที่สุด แต่ในอีกด้านหนึ่งอาจกล่าวได้ว่าเจ้าของวีหล่าจัดเป็นแกนของพิธีกรรม ซึ่งเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้เกิดพิธีกรรมขึ้น อีกทั้งเป็นตัวแปรที่กำหนดรูปแบบและขั้นตอนของพิธีกรรมให้มีลักษณะเช่นไร จึงกล่าวได้ว่าจุดมุ่งหมายของพิธีกรรมขึ้นอยู่กับเจ้าของวีหล่า ซึ่งเป็นผู้ที่จะได้รับสื่อสาระของพิธีกรรมโดยตรง จากกลวิธีในการนำเสนอพิธีกรรมด้วยการสร้างเสียงเคาะเป็นจังหวะควบคู่กับการสวดคำเรียกวีหล่านั้น มุ่งเน้นให้เจ้าของวีหล่าได้ยินเสียงและกลวิธีที่นำเสนออันเป็นภาวะที่ปรากฏนำไปสู่การเข้าใจสาระความหมายของพิธีกรรม เมื่อพิจารณาบทบาทของเจ้าของวีหล่าตามแนวทางของกระบวนการรับรู้ดนตรีนั้น เจ้าของวีหล่าก็คือผู้ฟังที่เป็นเป้าหมายหลักของการดุฑูหล่านั่นเอง เป็นผู้ฟังที่รับสื่อที่นำเสนอด้วยการได้ยินได้ฟังด้วยความรู้สึกที่เตรียมพร้อมในการฟัง ถึงแม้การฟังนั้นอาจไม่มุ่งเน้นการฟังในฐานะที่เป็นสิ่งบันเทิงก็ตาม หากแต่มุ่งเน้นกระบวนการฟังที่เสริมสร้างอาการความสนใจทางปัญญาความคิด (Intellectual sensation) และตอบสนองต่อจิตวิญญาณของมนุษย์ที่รับรู้นำเสนอด้วยการฟัง

จากลักษณะของเจ้าของวีหล่าในส่วนองค์ประกอบของพิธีกรรม อาจแบ่งเจ้าของวีหล่าตามลักษณะที่แตกต่างกันออกเป็น 3 ลักษณะคือ เจ้าของวีหล่าที่ผ่านช่วงสำคัญของชีวิต เจ้าของวีหล่าที่เข้าสู่หรือผ่านช่วงสำคัญในรอบปี และเจ้าของวีหล่าที่อยู่ในอาการเจ็บป่วย ซึ่งในด้านองค์ประกอบของพิธีกรรมนั้น เจ้าของวีหล่าอาจมีความแตกต่างกันตามลักษณะของบทบาทและพฤติกรรมที่อยู่ท่ามกลางพื้นที่และเวลาของแต่ละวัฒนธรรม ในส่วนมิติของพื้นที่ทางวัฒนธรรมนั้นเจ้าของวีหล่าแต่ละประเภทไม่มีความแตกต่างมากมายนัก เพราะเจ้าของวีหล่าแต่ละประเภทต่างเข้าสู่พื้นที่ที่มีความพิเศษของพิธีกรรมเช่นเดียวกันแต่มีความแตกต่างในมิติของเวลา อันเป็นภาวะการรับรู้ของแต่ละบุคคลซึ่งมีลักษณะที่หลากหลาย ในด้านของเจ้าของวีหล่าที่อยู่ในฐานะผู้ฟังที่รับสื่อสาระตามกระบวนการรับรู้ด้านต่าง ๆ ในพิธีกรรมและรวมถึงความเป็นดนตรีของดุฑูหล่า ซึ่งเจ้าของวีหล่าในฐานะผู้ฟังนั้น มีความแตกต่างกันในมิติของเวลาและอาจแบ่งแยกผู้ฟังออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

7.2.2.1 ผู้ฟังที่อยู่ในอาการปกติ

ผู้ฟังที่อยู่ในอาการปกติ เป็นผู้ฟังที่อยู่ในช่วงเวลาของชีวิตและช่วงเวลาของฤดูกาลที่เปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป และมีลำดับขั้นตอนของช่วงเวลาตามฤดูกาลเช่นเดียวกัน แต่ช่วงเวลาของชีวิตที่เป็นปัจเจกบุคคลมีขั้นตอนและช่วงเวลาที่แตกต่างกัน ซึ่งผู้ฟังที่อยู่ในช่วงเวลาเช่นนี้เลือกรับการดุฑูหล่าที่เป็นการปรับเปลี่ยนสถานภาพที่ผ่านวัยหนึ่งหรือช่วงเวลาหนึ่ง เข้าสู่สถานภาพอีกวัยหนึ่งหรือช่วงเวลาลำดับต่อไปที่ใหม่กว่า ซึ่งการดุฑูหล่าในโอกาสนี้กล่าวได้ว่าเป็นดนตรีที่มีความผูกพันกับชีวิต โดยเป็นจุดผ่านในการปรับเปลี่ยนสถานภาพในช่วงเวลาต่าง ๆ ของเจ้าของวีหล่า

7.2.2.2 ผู้ฟังที่อยู่ในอาการไม่ปกติ

ผู้ฟังที่อยู่ในอาการไม่ปกติ เป็นผู้ฟังที่อยู่ในช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างกระทันหัน มีภาวะวิกฤติและความไม่แน่นอนในสถานภาพที่เป็นอยู่ในขณะนั้น เช่น อาการเจ็บป่วยซึ่งอาจเกิดได้ในเวลาใดเวลาหนึ่ง โดยเฉพาะในขณะที่มนุษย์อยู่ในภาวะที่อ่อนแอ ทั้งร่างกายและจิตใจ

Copyright by Mahidol University

ก่อให้เกิดอาการเจ็บป่วยจนอาจอันตรายถึงแก่ชีวิต อาการไม่ปกติเหล่านี้เป็นสถานการณ์ที่สร้างความเสี่ยงให้เกิดแก่ปัจเจกบุคคลที่ต่างวาระกัน ผู้ฟังที่อยู่ในอาการเช่นนี้จะเลือกรับการดุฑูหล่าในบทบาทของการบำบัดเยียวยาและแต่งแก้ความผิดปกติที่เกิดขึ้นแก่ชีวิตในช่วงเวลานั้น ซึ่งการดุฑูหล่าในโอกาสนี้ถือเป็นดนตรีบำบัด (Music therapy) ในการรักษาอาการเจ็บป่วย ทั้งทางร่างกายและจิตใจของมนุษย์

7.2.3 ผู้มีส่วนร่วม

ผู้มีส่วนร่วมในพิธีกรรมเป็นเพียงผู้มีบทบาทผู้ร่วมรับรู้ในเหตุการณ์และสถานะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแก่เจ้าของวีหล่า ซึ่งเป็นส่วนประกอบให้พิธีกรรมมีความสมบูรณ์ เป็นส่วนสร้างบรรยากาศของพิธีกรรมให้ชัดเจนขึ้น เช่น เป็นการร่วมให้กำลังใจแก่เจ้าของวีหล่าในโอกาสเจ็บป่วย เป็นสักขีพยานในการรองรับสถานภาพใหม่ของเจ้าของวีหล่าเมื่อผ่านพ้นช่วงเวลาของชีวิตตลอดจนเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการดำเนินการต่าง ๆ ของพิธีกรรม ในแนวทางของกระบวนการทางศิลปะนั้น สถานะของผู้มีส่วนร่วมในพิธีกรรมอยู่ในฐานะของผู้ฟังเช่นเดียวกับเจ้าของวีหล่าเพียงแต่เป็นผู้ฟังที่มิได้เป็นจุดมุ่งหมายหลักของการดุฑูหล่า

ผู้มีส่วนร่วมได้แสดงหน้าที่และบทบาทในพิธีกรรมอยู่ 2 ลักษณะคือ

8.2.3.1 บทบาทของผู้ฟังที่มิได้เป็นกลุ่มเป้าหมาย

ผู้มีส่วนร่วมในพิธีกรรม เป็นกลุ่มผู้ฟังอีกกลุ่มหนึ่งที่มีลักษณะแตกต่างกับเจ้าของวีหล่า กล่าวคือ เจ้าของวีหล่าอยู่ในฐานะของผู้ฟังที่เป็นจุดหมายของการดุฑูหล่า ส่วนผู้มีส่วนร่วมนั้นเป็นผู้ฟังที่มิได้เป็นจุดมุ่งหมายของการดุฑูหล่า เพราะผู้เข้าร่วมพิธีกรรมเข้ามาร่วมการดุฑูหล่านั้นด้วยเหตุผลอื่น ๆ เช่น การเข้ามาร่วมในพิธีกรรมในฐานะสมาชิกในสายตระกูล หรือเข้ามาร่วมเป็นสักขีพยานในพิธีกรรมแต่งงาน เป็นต้น อีกทั้งยังมิได้เป็นตัวแปรหรือปัจจัยที่ส่งผลถึงรูปแบบของพิธีกรรมแต่อย่างใด แต่ในด้านการมีส่วนร่วมอยู่ในพิธีกรรมทำให้ผู้มีส่วนร่วมได้รับรู้การดุฑูหล่านั้นด้วยการฟังเพียงผ่าน ๆ หรือได้ยินโดยมิได้ตั้งใจ ซึ่งถือเป็นผู้ฟังในระดับที่รับรู้เพียงผิวเผิน (Passive listening) ซึ่งสามารถรับรู้ เข้าใจ รู้สึก จุดมุ่งหมายของการดุฑูหล่าด้วยการอาศัยบรรยากาศแวดล้อมในขณะนั้น และความเข้าใจรับรู้ในบริบทของการดุฑูหล่าในฐานะของคนในวัฒนธรรม

7.2.3.2 บทบาทของนักปฏิบัติสมัครเล่น

บทบาทอีกลักษณะหนึ่งของผู้มีส่วนร่วมในพิธีกรรม คือ การมีส่วนร่วมในกระบวนการดุฑูหล่าด้วยการร่วมตอบคำถามของผู้ประกอบพิธีกรรม เพื่อเป็นสัญลักษณ์แสดงว่าวีหล่ากลับมาแล้ว ซึ่งเป็นการปลุกเจ้าของวีหล่าให้ตื่นจากภวังค์เข้าสู่สถานภาพใหม่ที่ดีกว่า ในขณะเดียวกันก็เป็นผู้มีส่วนช่วยสร้างบรรยากาศของความเคร่งครัด ความชัดเจน อันเป็นส่วน

Copyright by Mahidol University

เสริมความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม อักทั้งยังเป็นการให้กำลังใจแก่ผู้ป่วยในฐานะของผู้ร่วมรับรู้ภาวะวิกฤตินั้นด้วย

การมีส่วนร่วมในการปลุกเจ้าของวีหล่าให้ตื่นจากภวังค์นั้น เป็นการเสริมบทบาทของผู้มีส่วนร่วมให้มีหน้าที่ในส่วนการกระทำในพิธีกรรมเช่นเดียวกับผู้ประกอบพิธีกรรม ซึ่งการมีหน้าที่เช่นนี้ ทำให้ผู้มีส่วนร่วมเกิดพัฒนาการเรียนรู้กระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ ของการดุฑูหล่า เมื่อพิจารณาบทบาทของผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการทางศิลปะ เห็นได้ว่ามีบทบาทเป็นผู้สังเกตการณ์และเรียนรู้หน้าที่ของผู้ประกอบพิธีกรรม อันเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถในบทบาทของผู้ปฏิบัติ ซึ่งมีสถานะเช่นเดียวกับนักปฏิบัติสมัครเล่น (Amateur) ในระยะแรกและปรับเปลี่ยนบทบาทของตนเองเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมอย่างเต็มตัวในอนาคต

7.2.4 เครื่องมือและวัสดุที่ใช้

การใช้สอยพื้นที่ป่าของชาวบ้านเกาะสะเดิ่งส่วนใหญ่เป็นป่าไผ่ เพราะมีสภาพความอุดมสมบูรณ์ที่เหมาะสมสำหรับการปลูกข้าวและพืชไร่ ซึ่งป่าดงดิบมีสภาพไม่เหมาะสำหรับการทำไร่เพราะมีความชื้นมากเกินไป ทำให้ต้นข้าวเน่าตายก่อนที่ข้าวออกรวง ดังนั้นพฤติกรรมในการเลือกพื้นที่ทำไร่ที่สืบทอดต่อกันมา กำหนดให้เจ้าของไร่ต้องหมั่นสำรวจสิ่งต่างๆ รอบพื้นที่ป่าที่ทำไร่ ตั้งแต่สภาพต้นไม้ พันธุ์พืช ชนิดของสัตว์ที่อาศัยอยู่ ตลอดจนทางไหลของน้ำที่อาจเกิดขึ้นในฤดูกาลต่าง ๆ ซึ่งภูมิปัญญาเหล่านี้ได้สั่งสมสืบทอดต่อกันมา และแสดงออกมาในรูปแบบของความเชื่อ ข้อห้ามต่าง ๆ ที่กำหนดการนำวัสดุจากธรรมชาติมาเกื้อกูลชีวิต

เสียงดุฑูหล่าเป็นเสียงที่เกิดจากการเคาะไม้พายกับอุปกรณ์ในการเรียกวีหล่าอื่น ๆ ได้แก่ บันได ข่าไฟ และภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือ คุณสมบัติของเสียงที่ดุฑูหล่าเป็นเสียงที่ ดังก้องกังวาลไกล ข้อกำหนดประการหนึ่งที่เกี่ยวกับเครื่องมือและวัสดุที่นำมาใช้ดุฑูหล่าก็คือ ไม้ไผ่ ซึ่งเป็นพรรณไม้ที่มีมากในระบบนิเวศ อีกทั้งมีคุณสมบัติทางธรรมชาติเหมาะสำหรับการนำมาใช้สอย คือลักษณะเป็นปล้องและกลวงด้านในทำให้มีเสียงก้องกังวาน จากคุณสมบัติเช่นนี้เองที่กำหนดให้ไม้ไผ่เป็นวัสดุที่ใช้ทำอุปกรณ์สำหรับดุฑูหล่า ได้แก่ บันได ข่าไฟ ภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือ และไม้พายสำหรับคนข้าว โดยปรากฏเป็นความเชื่อว่าถ้าอุปกรณ์ในการดุฑูหล่าเหล่านี้ไม่ได้ทำด้วยไม้ไผ่ เมื่อดุฑูหล่าวีหล่าจะไม่กลับมาเพราะวีหล่าไม่สามารถได้ยินเสียงจากเครื่องมือที่ทำจากวัสดุชนิดอื่น ยกเว้นไม้พายที่กำหนดให้ทำจากไม้ "เตฺสวาลา" ซึ่งเชื่อว่าเป็นไม้ที่มีคุณสมบัติทำให้ผีร้ายต่าง ๆ ยำเกรง การดุฑูหล่าด้วยไม้พายที่ทำจากไม้เตฺสวาลาทำให้วีหล่ากลับมาได้ดี เพราะเชื่อว่าเสียงของไม้เตฺสวาลาดังไปไกลจนถึงสถานที่ต่าง ๆ เมื่อผีร้ายในบริเวณนั้นได้ยินก็หลบหนีไป วีหล่าก็สามารถตามเสียงดุฑูหล่ากลับมาบ้านได้ อย่างไรก็ตามวัสดุที่เป็นแหล่งกำเนิดเสียงล้วนแต่เป็นอุปกรณ์ที่ทำจากไม้ไผ่ทั้งสิ้น ถึงแม้กำหนดให้ไม้พายต้องทำจากไม้เตฺสวาลาก็ตาม แต่เนื่องจากไม้ชนิดนี้เป็นไม้ที่หายากก็สามารถใช้ไม้ไผ่มาทำเป็นไม้พายได้เช่นกัน

Copyright by Mahidol University

การนำวัสดุที่มีอยู่ในระบบนิเวศมาใช้เป็นเครื่องมือในการดุฑูหล่านั้น นอกจากสอดคล้อง

กับการจัดการใช้สอยประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ในระบบนิเวศอย่างยั่งยืน อันเป็นความสัมพันธ์กับมนุษย์ในระบบของเศรษฐกิจชุมชน ในด้านของพิธีกรรมซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับระบบความเชื่อของมนุษย์ การใช้สอยจำเป็นต้องพิจารณาถึงจุดมุ่งหมายของสื่อสาระในกิจกรรมนั้นด้วย สำหรับกลวิธีในการนำเสนอของพิธีกรรมที่ต้องการใช้เสียงเป็นสื่อให้มนุษย์ซึ่งเป็นองค์ประกอบหลายส่วนในพิธีกรรมเกิดความเข้าใจสาระต่าง ๆ ตามจุดมุ่งหมาย ดังนั้นการนำวัสดุจากระบบนิเวศมาใช้สอยในพิธีกรรมเรียกวีหล่า โดยเฉพาะวัสดุที่นำมาใช่ดุทูหล่านั้นจำเป็นต้องพิจารณาถึงคุณสมบัติในการเป็นแหล่ง กำเนิดเสียงดังนี้

7.2.4.1 ไม้พาย (นูฮฺวะ)

ไม้พายเป็นอุปกรณ์ที่สำคัญที่สุดในการดุทูหล่า มีลักษณะเป็นแท่งไม้สำหรับเคาะ (Stick) อุปกรณ์ดุทูหล่าอื่น ๆ ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับไม้ตีที่ใช้ปฏิบัติเครื่องดนตรีต่าง ๆ ความเชื่อของชาวกะเหรี่ยงบ้านเกาะสะเดิ่งกำหนดให้วัสดุที่นำมาใช้สำหรับดุทูหล่าต้องเป็นไม้พายที่ทำมาจากไม้เตฺสวาลาและไม้ไผ่เท่านั้น โดยการใช้สอยภาวะปกติชาวบ้านเกาะสะเดิ่งใช้ไม้พายเป็นอุปกรณ์สำหรับคนข้าวและตักข้าว เมื่อนำมาใช้สอยในพิธีกรรมเรียกวีหล่าไม้พายมีบทบาทเป็นอุปกรณ์สำคัญและเป็นอุปกรณ์หลักสำหรับใช้เคาะเรียกวีหล่า อีกทั้งยังเป็นตัวแปรตัวหนึ่งที่อาจส่งผลให้พิธีกรรมสัมฤทธิ์ผลหรือไม่ ในฐานะเป็นตัวกระทำให้อุปกรณ์ทุกชนิดเกิดเสียงดุทูหล่าทุกขั้นตอนอันเป็นส่วนสำคัญที่สุดของพิธีกรรม

เสียงดุทูหล่าที่เกิดจากการใช้ไม้พายเคาะอุปกรณ์ต่าง ๆ นั้น มีลักษณะเป็นเสียงที่เกิดจากแหล่งกำเนิดเสียงจากไม้ที่มีลักษณะเป็นแท่ง (Solid) หรือแผ่น (Dense) กระทบกัน เป็นคุณสมบัติการกำเนิดเสียงประเภทเครื่องตี (Idiophone) ถึงแม้อุปกรณ์บางชนิด ได้แก่ บันได และข่าไฟเป็นวัสดุที่เป็นแท่งหรือแผ่นเช่นกัน แต่ก็มีความเป็นรูกลวงของไม้ไผ่อยู่ด้านในของแหล่งกระทบทำให้เกิดเสียงก้อง อันเป็นลักษณะของแหล่งกำธร (Resounding) ให้เกิดความก้องกังวานขึ้นมากกว่าการกระทบของวัสดุที่เป็นแท่งหรือแผ่นโดยตรง

หากพิจารณาพฤติกรรมการใช้ไม้พายในการดุทูหล่า ด้วยบริบททางมานุษยวิทยาการดนตรี เห็นได้ว่าไม้พายเป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับตีหรือเคาะอุปกรณ์ดุทูหล่าอื่น ๆ ได้แก่ บันได ข่าไฟและภาชนะที่ใส่อุปกรณ์ผูกมือ โดยมีเสียงเคาะอย่างเป็นจังหวะสม่ำเสมอ ซึ่งมีความเป็นดนตรีประเภทจังหวะ (Rhythm) ดังนั้นการดุทูหล่าจึงมีลักษณะเป็นดนตรีเคาะในพิธีกรรม และอุปกรณ์ที่ใช้ดุทูหล่าเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเคาะต่าง ๆ (Percussion หรือ Idiophone) ที่ใช้ในพิธีกรรม

7.2.4.2 บันได (ฆ่อง)

จากลักษณะเฉพาะของไม้ไผ่ที่งอกเป็นกอ เป็นไม้ที่ไม่โดดเดี่ยวแสดงการอยู่รวมกันเป็นกลุ่มหมู่เหล่า การตัดไม้ไผ่มาใช้งานไม่เป็นการทำลายชีวิตสามารถแตกหน่อขึ้นใหม่ได้เร็วกว่าไม้ชนิดอื่น ๆ การใช้สอยไม้ไผ่จึงแสดงภูมิปัญญาในการใช้ทรัพยากรจากระบบนิเวศอย่างยั่งยืนของชาวกะเหรี่ยง ลักษณะเฉพาะของไม้ไผ่อีกอย่างหนึ่งที่คนกะเหรี่ยงนิยมใช้สอย เพราะ

Copyright by Mahidol University

ลักษณะที่มีปล้องและรูกลวงด้านใน อันเป็นคุณสมบัติที่เป็นแหล่งกำเนิดเสียงตามธรรมชาติได้เป็นอย่างดี ซึ่งคุณสมบัติเช่นนี้ไม่มีในไม้ชนิดใดในระบบนิเวศ ไม้ไผ่จึงเป็นไม้เฉพาะสำหรับการใช้สอยที่ต้องการความเป็นปล้องและรูกลวง ในอดีตชาวกะเหรี่ยงใช้ไม้ไผ่เป็นภาชนะต่าง ๆ เช่น กระบอกน้ำ จานใส่ข้าว หลังคาบ้าน เครื่องใส่สิ่งของอื่น ๆ ตลอดจนที่อยู่อาศัยก่อนที่วัสดุประเภทสังกะสี กระเบื้อง และพลาสติกเข้ามามีบทบาทในชุมชน แม้แต่ในปัจจุบันชาวกะเหรี่ยงยังใช้ไม้ไผ่เป็นภาชนะสำหรับการยังชีพเช่น หุงข้าวต้มแกงในการเดินทางไปค้างแรมในป่า

ความเชื่อของคนกะเหรี่ยงที่กำหนดให้ใช้ไม้ไผ่ในการทำบันได เพราะต้องการใช้สอยคุณสมบัติที่เป็นแหล่งกำเนิดเสียงเพื่อใช้ในการดุฑูหล่านั้นเอง ถ้าหากต้องการใช้สอยเป็นทางเดินขึ้นลงบ้านเพียงอย่างเดียวก็ใช้ไม้ชนิดอื่นก็ย่อมได้ แต่ไม่สามารถใช้ดุฑูหล่าในพิธีกรรมเรียกวีหล่าได้เพราะวีหล่าไม่กลับมา นอกจากนี้โลกทัศน์ของคนกะเหรี่ยงในการมองบันไดเป็นรอยต่อระหว่างบ้านกับสถานที่อื่น ๆ และเป็นส่วนแรกที่มนุษย์ได้สัมผัสกับความเป็นบ้าน อีกทั้งยังเชื่อมโยงความคิดของมนุษย์กับความรู้สึกในความเป็นเครือญาติกับสมาชิกในครอบครัวและสายตระกูลด้วยการกำหนดลักษณะองค์ประกอบของสถาบันครอบครัว ที่ต้องมีต้นบันไดต้นพ่อ ต้นแม่ และลูก ๆ ซึ่งเป็นขั้นบันได อีกทั้งสะท้อนความเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมของคนกะเหรี่ยงออกมาในลักษณะของต้นบันไดทั้งสองต้นที่มีความยาวไม่เท่ากัน โดยต้นบันไดต้นยาวแสดงความเป็นพ่อมีมิติของพื้นที่ทางวัฒนธรรมของผู้ชายที่ยาวไกล คือการทำมาหากินที่อยู่นอกบ้านเป็นส่วนใหญ่ เช่น การเข้าทำไร่ในป่า การหาของป่า เป็นต้น ในขณะที่ต้นบันไดต้นสั้นแสดงความเป็นแม่ มีมิติของพื้นที่ทางวัฒนธรรมของผู้หญิงที่ใกล้กว่า เพราะบทบาทของผู้หญิงในสังคมกะเหรี่ยงผูกพันอยู่กับบ้าน เช่น หน้าที่ในการหุงหาอาหาร การเป็นผู้นำสายตระกูล เป็นต้น ส่วนขั้นบันไดที่มักมีหลายขั้นแสดงความเป็นลูก ไม้ไผ่ที่นิยมนำมาทำบันไดเป็นไม้ไผ่ชนิดที่เรียกว่า “วากลือ (ไผ่บง)” และ “วาตฺสู (ไผ่ซาง)” ซึ่งไม้ไผ่ทั้งสองชนิดนี้เป็นไม้ไผ่ที่มีขนาดลำใหญ่ ผิวเป็นมันค่อนข้างขรุขระ เนื้อแข็งหนา เสี้ยนหยาบ

ความสั้นยาวของต้นบันไดทั้งสองต้น ที่สะท้อนความเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมของคนกะเหรี่ยงดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังแสดงลักษณะความเป็นเครื่องมือซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดเสียงดุฑูหล่าที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ระดับเสียงที่เกิดจากการใช้ไม้พายเคาะต้นบันไดทั้งสองต้นมีระดับเสียงสูงต่ำไม่เท่ากัน โดยความสั้นยาวของต้นบันไดทำให้ระดับเสียง (Pitch) แตกต่างกันและปล้องบนของต้นบันไดที่กำหนดให้เปิดเป็นรูไว้ตามความเชื่อ เป็นส่วนสร้างความกำธร (Reverbretion) ของระดับเสียงให้มีความก้องกังวาน ในขณะเดียวกันการเจาะรูปล้องต้นบันไดสำหรับใส่ลูกบันไดเป็นการเปิดปล้องไม้ไผ่ให้มีความโปร่งของเสียงเพิ่มความก้องกังวานมากขึ้นตามจำนวนของลูกบันได ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เป็นแหล่งกำธรเสียง

Copyright by Mahidol University

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยมหิดล

ภาพที่ 27 : ลักษณะของต้นบันไดที่ยาวไม่เท่ากัน

ภาพที่ 28 : ต้นบันไดที่ปล้องบนตัดให้เป็นรู

ความสั้นยาวของต้นบันไดทำให้บันไดมีลักษณะเป็นเครื่องดนตรี เพราะการดุทูหล่าที่ต้นบันไดทั้งสองต้นมีระดับเสียงสูงต่ำแตกต่างกันออกไปตามพื้นที่ที่เป็นแหล่งกำเนิดเสียง ได้แก่ ความสั้นยาว ความใหญ่เล็กของต้นบันได ความหนาบางของเนื้อไม้ไผ่ และความลึกของรูไม้ไผ่

Copyright by Mahidol University

ที่ปล้องด้านบนอันเป็นแหล่งกำธรเสียง จากคุณลักษณะของไม้ไผ่ที่นำมาทำต้นบันไดดังกล่าวมาแล้ว ทำให้เสียงดุฑูหล่าที่เกิดขึ้นมีระดับเสียงสองระดับ โดยต้นบันไดต้นพ่อมีระดับเสียงต่ำกว่าต้นบันไดต้นแม่ตามหลักการทางสวนียศาสตร์ (Acoustic)

7.2.4.3 ข่าไฟ (เผ่ขล่า)

ข่าไฟเป็นเครื่องมือในการดุฑูหล่าที่อาศัยความเป็นปล้องและรูกลวงของไม้ไผ่เช่นเดียวกับบันได ไม้ไผ่ที่นิยมนำมาทำข่าไฟมักเป็นไม้ไผ่ชนิดที่เรียกว่า"วาป่วย""วาผะดู (ไผ่ตัน)" และ "วาหมี่ (ไผ่นวล)" ซึ่งเป็นไม้ไผ่ที่มีขนาดลำปานกลาง รูค่อนข้างเล็ก ผิวเรียบ เป็นมัน ค่อนข้างแข็ง เนื้อเนียนหนาปานกลาง เสี้ยนละเอียด มีความเหนียวมากสามารถรับ น้ำหนักสิ่งของต่าง ๆ ที่วางบนห้างซึ่งขัดไว้เหนือเตาไฟ ข่าไฟเป็นพื้นที่ในการถนอมอาหารประเภทที่อาศัยความร้อนในการรักษาสภาพ เช่น ปลาแห้ง พริกแห้ง เป็นต้น จากการใช้สอยเช่นนี้เองทำให้ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งนิยมใช้ไม้ไผ่ดังที่ได้กล่าวมาแล้วมาทำเป็นข่าไฟ เพราะสามารถทนต่อความร้อนได้ดี

จากคุณสมบัติของไม้ไผ่ชนิดที่นำมาทำข่าไฟและการใช้สอยดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ส่งผลให้คุณสมบัติของเสียงดุฑูหล่าที่ข่าไฟมีความแตกต่างกับเสียงดุฑูหล่าที่บันได ทั้งในด้านระดับเสียง (Pitch) และน้ำเสียง (Tone colour) กล่าวคือ เสียงที่เกิดจากการดุฑูหล่าที่ข่าไฟมีระดับเสียงสูง เพราะลักษณะของไม้ไผ่ชนิดที่นำมาทำข่าไฟนั้นมีขนาดลำปานกลาง เนื้อค่อนข้างหนา รูค่อนข้างเล็ก ซึ่งพื้นที่ในการสั่นสะเทือนและกำธรมีน้อย ความถี่ (Sound frequency) ที่เกิดจากการเคาะจึงสูงประกอบกับความเนียนของเนื้อไม้ เสี้ยนละเอียด อีกทั้งความแห้งของเนื้อไม้ที่เกิดจากการใช้สอย ซึ่งถูกความร้อนและรมควันไฟอยู่เสมอ ทำให้มีความแกร่งเป็นพิเศษมากกว่าไม้ไผ่ที่แห้งด้วยอาการปกติ จึงทำให้น้ำเสียงหนักแน่นและดังแหลมใสกังวาน ในขณะที่ไม้ไผ่ที่แห้งด้วยอาการปกติมีน้ำเสียงที่โปร่งกว่า

7.2.4.4 ภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือ (กะบะ)

ภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือ เป็นเครื่องมือในการดุฑูหล่าอีกอย่างหนึ่งที่ใช้ไม้ไผ่เป็นวัสดุเช่นกัน หากแต่เป็นไม้ไผ่ที่ผ่านการแปรรูปมาขั้นตอนหนึ่ง ดังนั้นภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือจึงมีลักษณะเป็นแหล่งกำเนิดเสียงที่แตกต่างกับอุปกรณ์ดุฑูหล่าชนิดอื่น เพราะอุปรณ์อื่นๆ ได้แก่ บันได และข่าไฟนั้นเป็นอุปกรณ์ที่ยังคงคุณสมบัติของวัสดุดั้งเดิม ด้วยการอาศัยความเป็นปล้องและมีรูกลวงเป็นแหล่งกำเนิดเสียงอยู่ ในขณะที่ภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือไม่ได้อาศัยความเป็นปล้องและมีรูกลวงเป็นแหล่งกำเนิดเสียงแต่อย่างใด หากแต่ปรับแต่ง ไม้ไผ่นั้นให้เปลี่ยนสภาพเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะแรกเป็นการจักไม้ไผ่ให้เป็นตอกเส้นบางและเล็ก แล้วสานให้ขัดติดกันเป็นแผ่นแผ่กว้างสำหรับเป็นแผ่นพื้นของภาชนะ อีกลักษณะหนึ่งปรับเปลี่ยนให้เป็นแผ่นยาว อาศัยคุณสมบัติของความอ่อนและเหนียวของไม้ไผ่ดัดให้แผ่นยาวม้วนเป็นวงกลมซึ่งใช้เป็นส่วนขอบของภาชนะ แล้วรั้งด้วยตอกหวายเส้นเล็ก ๆ เพื่อยึดส่วนขอบที่ม้วนเป็นวงกลมให้ติดกับแผ่นตอกที่สานในลักษณะแรก

Copyright by Mahidol University

เสียงดุฑูหล่าที่เกิดจากภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือนั้น เป็นเสียงที่เกิดจากการกระทบระหว่างวัสดุที่เป็นแท่ง (Solid) ได้แก่ไม้พายกับวัสดุที่เป็นแผ่น (Dense) ได้แก่ขอบของภาชนะ ซึ่งมีลักษณะเป็นเครื่องเคาะด้วยกันทั้งคู่ อย่างไรก็ตามลักษณะของเสียงที่เกิดขึ้นนั้นมีส่วนที่ตกแต่งเสียงกระทบนั้นให้มีน้ำเสียงนุ่มนวลกว่าการนำไม้พายเคาะกับแผ่นไม้ไผ่เพียงอย่างเดียว การที่ขอบของภาชนะถูกผูกรั้งด้วยตอกหวายให้ติดกับตอกไม้ไผ่ที่สานเป็นแผ่นรองอยู่ก้นภาชนะนั้น ทำให้มีการถ่ายโอนแรงสั่นสะเทือนจากการเคาะแผ่ไปยังแผ่นตอกก้นภาชนะ เสียงดุฑูหล่าที่เกิดขึ้นจึงมีน้ำเสียงที่เบานุ่มนวล และมีระดับเสียงที่ต่ำกว่าเสียงดุฑูหล่าจากอุปกรณ์อื่น

ภาพที่ 29 : ภาชนะ (กะบะ) ที่ใส่อุปกรณ์ผูกมือ

7.2.5 ทำนองดุฑูหล่า

ทำนอง (Melody) ในความหมายทางดนตรีวิทยา (Musicology) ถือว่าเป็นผลของการเรียบเรียงระดับเสียงสูงต่ำที่มีความต่างระดับกันอย่างมีศิลปะ เป็นตัวบอกขอบเขตความสูงต่ำของเสียงโดยมีจังหวะเป็นหลักให้ทำนองได้เคลื่อนไหวไปได้ แต่ในความหมายทางมานุษยวิทยาการดนตรี (Ethnomusicology) นั้น การเรียบเรียงระดับเสียงสูงต่ำอย่างมีศิลปะนั้น เป็นประเด็นที่พึงพิจารณาเป็นอย่างยิ่ง เพราะในแนวทางของกลุ่มชนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมจะมีการประเมินมาตรฐานของความงามเชิงศิลปะที่แตกต่างกันออกไป เพราะฉะนั้นในการเรียบเรียงระดับเสียงอย่างมีศิลปะจึงไม่เหมือนกัน แม้กระทั่งในความต่างระดับเสียงบางวัฒนธรรมก็อาจไม่ให้ความสำคัญกับระดับเสียงที่มีหลาย ๆ ระดับ ปรัชญาการดนตรีของขงจื้อให้ความสำคัญกับความเงียบมากกว่าเสียงจากเครื่องดนตรี โดยไม่กล่าวถึงระดับเสียงเลย แต่กล่าวถึงความเคลื่อนไหวที่อยู่ในระหว่างช่วงของความเงียบนั้นซึ่งได้แก่จังหวะ เช่นเดียวกับลักษณะของเครื่องดนตรีของตะวันออกบางชนิดที่ไม่กำหนดระดับเสียงตายตัว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องประกอบจังหวะ เช่น กรับ ฉาบ ในวงดนตรีไทย ดังนั้นทำนองในความหมายทางมานุษยวิทยาการดนตรีจึงมุ่งอยู่ที่การเคลื่อนไหวอย่างมีจังหวะมากกว่า

Copyright by Mahidol University

ความหลากหลายของระดับเสียง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของดนตรีนั้น ๆ ด้วยว่าต้องการสร้างสรรค์สิ่งใด ถ้าหากต้องการสร้างอารมณ์ที่แปรปรวน ลักษณะของทำนองก็ย่อมมีระดับเสียงหลากหลายที่เปลี่ยนแปลงสูงต่ำสลับกัน ในด้านตรงกันข้ามดนตรีที่ต้องการมุ่งเน้นการสร้างสมาธิ ลักษณะของทำนองก็ย่อมต้องการความคงที่มากกว่าความแปรปรวน แต่สิ่งที่ขาดไม่ได้ในกระบวนการทางดนตรีก็คือ จังหวะ อันได้แก่การเคลื่อนไหวที่มีอยู่อย่างสม่ำเสมอ คงที่ และประสานสอดคล้องกับเวลา

จังหวะ (Rhythm) เป็นพื้นฐานของทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับชีวิต ซึ่งเห็นได้จากการเคลื่อนที่ของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ทั้งของจักรวาลและในตัวมนุษย์ (Roger Kamien, 1988: 38) ซึ่งเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ คงที่ และประสานสอดคล้องอย่างพอเหมาะพอดี ปรัชญาการดนตรีของโลกถือว่าสรรพสิ่งซึ่งมีความสม่ำเสมอ คงที่ และประสานสอดคล้องอย่างพอเหมาะพอดีนั้นคือความเป็นดนตรีที่มีอยู่ทั่วไป ไม่ว่าเป็นระบบการเคลื่อนที่ของธรรมชาติ ซึ่งแสดงความเป็นดนตรีของจักรวาล หรือความเป็นดนตรีของมนุษย์ที่เห็นได้จากระบบการทำงานของอวัยวะในร่างกายที่ดำเนินอยู่อย่างสม่ำเสมอ และความเป็นดนตรีที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ที่เป็นดนตรีจากเครื่องมือต่าง ๆ เช่น เครื่องดนตรีทั้งในและนอกสารบบที่มนุษย์ได้รวบรวมไว้ แต่เครื่องดนตรีทั้งหลายเหล่านั้น ล้วนเป็นเครื่องดนตรีที่อยู่ภายใต้สารบบของดนตรีของโลกที่มีความหลากหลายตามความแตกต่างทางวัฒนธรรมของมนุษย์

ความเป็นจังหวะในความคิดทางดนตรีเฉพาะเครื่องดนตรีของเครื่องมือ (Musica instrumentalis) นั้น เป็นการเคลื่อนไหวของเสียง คือ ความดังและหยุดที่สม่ำเสมอ คงที่ (Beat) และการเน้นหนักเบา (Meter) ที่ตั้งอยู่บนความสัมพันธ์กับเวลาในช่วงเวลาหนึ่ง คือ ตั้งแต่ช่วงเวลาเริ่มต้นจนถึงช่วงเวลาสิ้นสุด ซึ่งจังหวะเคาะในการดุฑูหล่ามีคุณสมบัติเป็นจังหวะอย่างชัดเจน กล่าวคือการเคาะนั้นมีลักษณะของความดังและหยุดที่สม่ำเสมอ คงที่ และมีความสัมพันธ์กับเวลา โดยมีความเร็วของการเคาะเป็นส่วนประสานความสัมพันธ์ และย้ำเน้นหนักเบาในช่วงท้ายที่เป็นการสร้างความตื่นตัวขึ้นในช่วงเวลาที่สิ้นสุด

ระดับเสียง (Pitch) เป็นความสัมพันธ์ของความสูงต่ำของเสียงที่มนุษย์ได้ยิน ซึ่งขึ้นอยู่กับคุณสมบัติทางกายภาพ (Physics) หลาย ๆ ประการของแหล่งกำเนิดเสียง แนวคิดทางดนตรีวิทยาให้ความสำคัญกับระดับเสียงในฐานะที่เป็นปัจจัยในการสร้างความแปรปรวนทางอารมณ์ได้มาก ระดับเสียงยิ่งมากก็ยิ่งมีโอกาสในการสร้างเคลื่อนไหวของทำนองได้หลากหลายขึ้น ทำให้เกิดผลงานใหม่ ๆ ทางดนตรีเพิ่มมากขึ้น แนวคิดเกี่ยวกับดนตรีของตะวันตกจึงให้ความสำคัญกับเสียงที่สามารถวัดเป็นระดับเสียงได้ (Sound) เท่านั้น ส่วนระดับเสียงที่ไม่สามารถวัดระดับได้เป็นเพียงเสียงรบกวน (Noise) ที่ไม่สามารถนำมาจัดระบบให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างความสูงต่ำของเสียงได้ ในขณะที่แนวคิดทางมานุษยวิทยาการดนตรีมุ่งให้ความสำคัญของเสียงทั้งสองประเภท คือ เสียงที่สามารถวัดได้และเสียงรบกวน โดยพิจารณาจากลักษณะของเครื่องดนตรีของหลาย ๆ ชนเผ่าในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกก็ไม่มีระดับเสียงที่กำหนดชัดเจนเช่นกัน ส่วนใหญ่มักเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเคาะจังหวะ

Copyright by Mahidol University

จากจุดมุ่งหมายของการดุฑูหล่าในพิธีกรรมเรียกวิหล่า ซึ่งมุ่งเน้นให้ผู้ฟังมีสมาธิ และ

รู้สึกซาบซึ้งในภาวะของการเข้าสู่ภวังค์ ด้วยการรับสาระของพิธีกรรมจากทำนองเคาะของดุฑูหล่า ที่ดำเนินอย่างสม่ำเสมอ คงที่ และไม่มีการเปลี่ยนระดับเสียงให้แปรปรวนระหว่างการดุฑูหล่าในแต่ละพื้นที่ อย่างไรก็ตามในด้านของการเปลี่ยนระดับเสียงดุฑูหล่านั้นก็มีอยู่ เช่นกัน หากแต่เปลี่ยนระดับเสียงเมื่อเปลี่ยนพื้นที่ในการดุฑูหล่าตามคุณสมบัติของอุปกรณ์ดุฑูหล่า ระดับเสียงที่แตกต่างกันในการดุฑูหล่าแต่ละพื้นที่นั้นเกิดจากความแตกต่างกันของวัสดุที่นำมาใช้สอยแต่ละพื้นที่ซึ่งมีคุณสมบัติในการเป็นแหล่งกำเนิดดังที่ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อเครื่องมือและวัสดุที่ใช้ในการดุฑูหล่า ดังนั้นระดับเสียงในการดุฑูหล่าจึงมีอยู่ 3 ระดับ ตามลักษณะของวัสดุและแหล่งกำธร ของอุปกรณ์ดุฑูหล่าในแต่ละพื้นที่ คือ บันได ข่าไฟ และ ภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือ

ระดับเสียงการดุฑูหล่าที่บันไดเป็นเสียงดุฑูหล่าในระดับกลาง ทั้งนี้เนื่องมาจากวัสดุที่ใช้ในการทำต้นบันไดเป็นไม้ไผ่ที่มีขนาดลำใหญ่ ผิวเป็นมันค่อนข้างขรุขระ เนื้อแข็งหนา เสี้ยนหยาบ อีกทั้งเจาะรูปล้องต้นบันไดสำหรับใส่ลูกบันได ยังเป็นการเปิดปล้องไม้ไผ่ให้มีความโปร่งของเสียงเพิ่มความก้องกังวานมากขึ้นตามจำนวนของลูกบันได โดยปกติคุณสมบัติของเสียงไม้ไผ่ชนิดที่นำมาใช้ทำต้นบันไดมีระดับเสียงค่อนข้างต่ำ เพราะขนาดของปล้องและลำไม้ไผ่ที่นำมาทำต้นบันไดนั้นมีขนาดใหญ่ เนื้อหนา ซึ่งเป็นพื้นที่สร้างแหล่งกำธรเสียงมีมาก ระดับเสียงที่เกิดจากการเคาะไม้ไผ่ลักษณะนี้จึงมีระดับเสียงต่ำ น้ำเสียงทึบหนัก แต่เมื่อได้ เจาะรูปล้องไม้ไผ่เพื่อใส่ลูกบันไดด้านข้างทำให้พื้นที่ในการกำธรเสียงลดลง ระดับเสียงดุฑูหล่าที่ต้นบันไดจึงสูงขึ้นกว่าระดับเสียงของไม้ไผ่โดยปกติ

ระดับเสียงดุฑูหล่าที่บันได

ระดับเสียงการดุฑูหล่าที่ข่าไฟเป็นเสียงดุฑูหล่าในระดับเสียงสูง ทั้งนี้เนื่องมาจากวัสดุที่ใช้ในการทำข่าไฟเป็นไม้ไผ่ที่มีขนาดลำค่อนข้างเล็ก เนื้อหนาเมื่อเทียบกับขนาดของลำรูค่อนข้างเล็ก พื้นที่ในการสั่นสะเทือนและกำธรมีน้อย ความถี่ที่เกิดจากการเคาะจึงสูง ความเนียนของเนื้อไม้และเสี้ยนละเอียด อีกทั้งความแห้งของเนื้อไม้ที่เกิดจากการใช้สอย ซึ่งถูกความร้อนและรมควันไฟอยู่เสมอ ทำให้เนื้อไม้ไผ่แห้งแกร่ง จึงทำให้น้ำเสียงหนักแน่นดังแหลมใสกังวาน มีระดับเสียงสูงกว่าการดุฑูหล่าที่บันได

ระดับเสียงดุฑูหล่าที่ข่าไฟ

Copyright by Mahidol University

ระดับเสียงการดุฑูหล่าที่ภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือเป็นเสียงดุฑูหล่าในระดับเสียงที่ต่ำที่สุด เพราะเป็นเสียงที่เกิดจากการกระทบระหว่างวัสดุที่เป็นแท่ง คือไม้พายกับวัสดุที่เป็นแผ่น คือ ขอบของภาชนะซึ่งมีลักษณะเป็นแผ่นไม้ไผ่ที่ไม่มีลักษณะที่เป็นปล้องเป็นรูแต่อย่างใด เสียงที่เกิดขึ้นจึงเป็นเสียงกระทบเพียงอย่างเดียว ในขณะเดียวกันก็ถ่ายโอนแรงสั่นสะเทือนจากการกระทบแผ่ไปยังแผ่นตอกสานก้นภาชนะ เสียงดุฑูหล่าที่เกิดขึ้นจึงมีน้ำเสียงที่เบานุ่มนวล

ระดับเสียงดุฑูหล่าที่ภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือ

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 6 เกี่ยวกับการดุฑูหล่าทั้งสองลักษณะ คือ การดุฑูหล่าในพิธีกรรมเรียกวีหล่าที่เป็นทางการ และการดุฑูหล่าในพิธีกรรมเรียกวีหล่าที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งการดุฑูหล่าทั้งสองลักษณะดังกล่าวมีความแตกต่างกันในรูปแบบของการดุฑูหล่า กล่าวคือ การดุฑูหล่าในพิธีกรรมเรียกวีหล่าที่เป็นทางการนั้นดุฑูหล่าเพียงครั้งเดียวในช่วงเช้าของวันผูกมือ ซึ่งการดุฑูหล่าลักษณะนี้ก็เคาะแต่เพียงภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือเท่านั้น ส่วนการดุฑูหล่าในพิธีกรรมเรียกวีหล่าที่ไม่เป็นทางการนั้นต้องดุฑูหล่าอย่างน้อยสองครั้ง คือ การดุฑูหล่าในวันก่อนวันผูกมือ และการดุฑูหล่าในวันผูกมือ ซึ่งการดุฑูหล่าในลักษณะนี้ต้องเคาะอุปกรณ์เรียกวีหล่าให้ครบทุกชนิดตั้งแต่บันได ข่าไฟ และภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือ จากการดุฑูหล่าในพิธีกรรมทั้งสองลักษณะนี้เอง ทำให้ทำนองเคาะดุฑูหล่ามีรูปแบบที่แตกต่างกันในประเด็นของระดับเสียงที่เปลี่ยนไปตามการดุฑูหล่าในแต่ละพื้นที่ ซึ่งทำให้เกิดรูปแบบของทำนองเคาะขึ้น 2 รูปแบบ ได้แก่

7.2.5.1 ทำนองดุฑูหล่าในระดับเสียงเดียว

ทำนองดุฑูหล่าในระดับเสียงเดียว เป็นการดุฑูหล่าในพิธีกรรมเรียกวีหล่าที่เป็นทางการ ได้แก่ การเรียกวีหล่าขายข้าวในงานบุญข้าวใหม่ การเรียกวีหล่าประจำปีและการเรียกวีหล่าในโอกาสแต่งงาน ซึ่งดุฑูหล่าเพียงครั้งเดียวในช่วงเช้าก่อนการผูกมือ โดยการใช้ไม้พายหรือไม้หนุตะหร่าเคาะภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือเพียงอย่างเดียวจนเสร็จสิ้นขั้นตอน ด้วยเหตุนี้เองระดับเสียงในทำนองดุฑูหล่าจึงมีระดับเสียงทุ้มต่ำ และเบานุ่มนวลตามวัสดุที่ใช้ทำภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือเพียงระดับเสียงเดียว ดังโน้ตต่อไปนี้

Copyright by Mahidol University

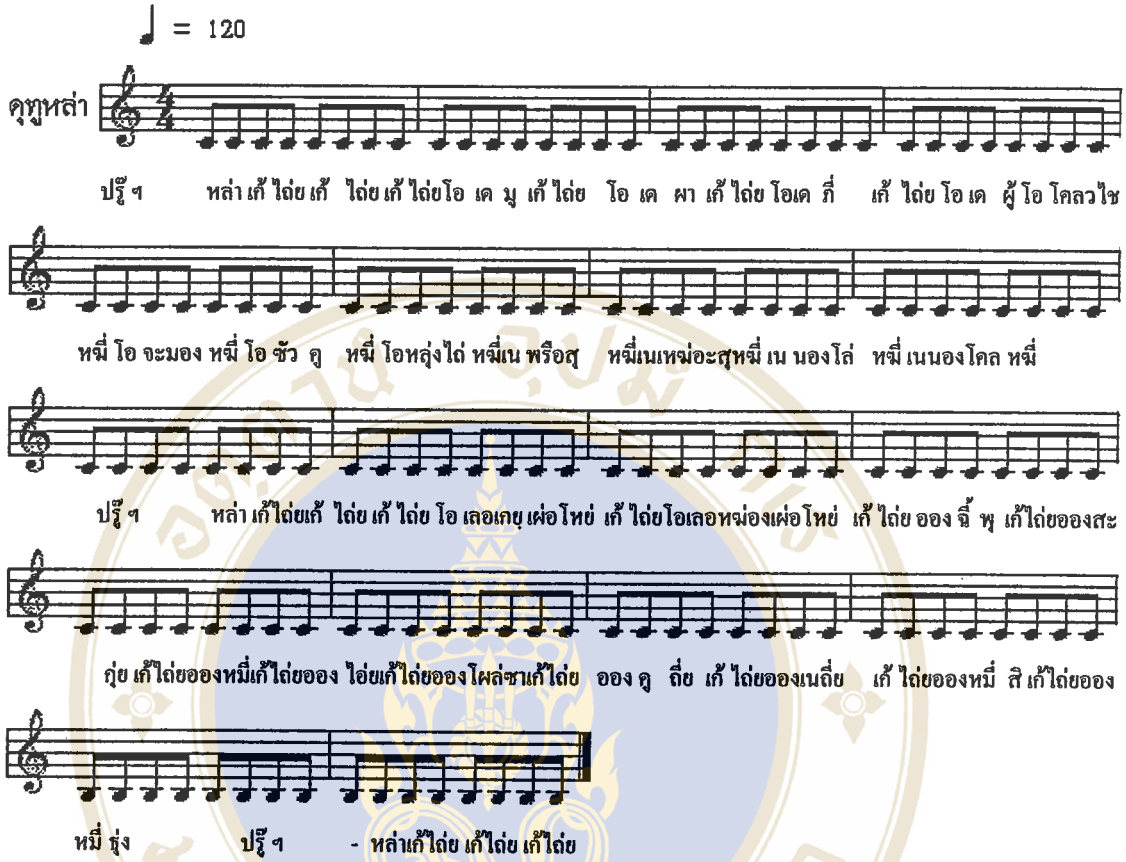

7.2.5.2 ทำนองดุฑูหล่าต่างระดับ

ทำนองดุฑูหล่าต่างระดับ เป็นการดุฑูหล่าในพิธีกรรมเรียกวีหล่าที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ การเรียกวีหล่าในโอกาสเจ็บป่วย การเรียกวีหล่าประจำปีที่เป็นพิธีกรรมในครอบครัว เป็นต้น การดุฑูหล่าเช่นนี้ต้องดุฑูหล่าอย่างน้อยสองครั้ง คือ ดุฑูหล่าในช่วงพลบค่ำของวันก่อนวันผูกมือและดุฑูหล่าในช่วงก่อนผูกมือ ในการดุฑูหล่าทั้งสองครั้งนี้มีการเปลี่ยนระดับเสียงเคาะ เพราะต้องดุฑูหล่าที่ บันได ข่าไฟและภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือ ซึ่งการเคาะดุฑูหล่าในแต่ละพื้นที่นั้นเสียงที่เกิดขึ้นมีระดับเสียงที่แตกต่างกันตามคุณสมบัติทางกายภาพของวัสดุดังที่ได้กล่าวมาแล้ว จากคุณสมบัติทางกายภาพของวัสดุที่ใช้ดุฑูหล่าทำให้ทำนองดุฑูหล่ามีระดับเสียงแตกต่างกันดังนี้

ก. ทำนองดุฑูหล่าในวันก่อนวันผูกมือ ทำนองดุฑูหล่าในวันก่อนวันผูกมือเริ่มต้นในช่วงค่ำของวันก่อนวันผูกมือ เป็นการดุฑูหล่าเพื่อเรียกวีหล่าที่พลัดหลงอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ ให้กลับมา อยู่ที่บ้านซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญมากขั้นตอนหนึ่ง ในการแต่งแก้ข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้น ความเคร่งครัดของการดุฑูหล่าได้แสดงออกมาด้วยจำนวนวันของการดุฑูหล่า ถ้าหากเจ้าของวีหล่ามีความผิดปกติมากอาจต้องดุฑูหล่าจำนวนหลายวัน เช่น

Copyright by Mahidol University

การดุฑูหล่าในโอกาสเจ็บป่วย อาจต้องดุฑูหล่าหนึ่งวัน สามวัน หรือ เจ็ดวันแล้วแต่กรณี เป็นต้น การดุฑูหล่าในวันก่อนวันผูกมือ เริ่มต้นด้วยดุฑูหล่าที่บันไดแล้วจึงดุฑูหล่าที่ข่าไฟเป็นลำดับต่อไป อันเป็นการแสดงให้วีหล่าได้รับรู้พื้นที่ที่สำคัญของบ้าน ซึ่งพื้นที่หนึ่งเป็นทางขึ้นบ้านและอีกพื้นที่หนึ่งเป็นที่อยู่ที่กินของทุกคน จากการดุฑูหล่าทั้งสองพื้นที่ทำให้ทำนองการดุฑูหล่าในตอนค่ำวันก่อนผูกมือมีระดับเสียง สองระดับ คือ ระดับเสียงที่เกิดจากการเคาะบันไดซึ่งเป็นเสียงระดับกลาง และ ระดับเสียงที่เกิดจากการเคาะข่าไฟ ซึ่งเป็นระดับเสียงสูง ตามคุณสมบัติทางกายภาพของบันไดและข่าไฟดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งทำนองดุฑูหล่าได้แสดงระดับเสียงทั้งสองระดับให้เห็นได้จากโน้ต ต่อไปนี้

Copyright by Mahidol University

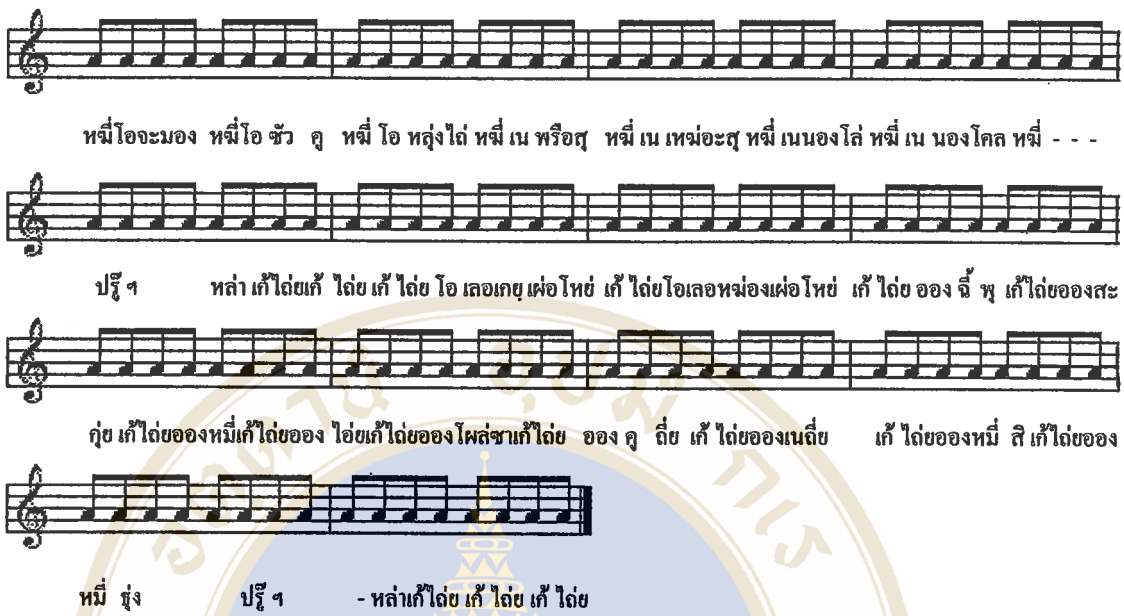

ข. ทำนองดุทูหล่าในวันผูกมือ ทำนองดุทูหล่าในวันผูกมือเป็นการดุทูหล่า เพื่อเรียกให้วีหล่ามากินอาหารต่าง ๆ แล้วอยู่กับเจ้าของวีหล่าและผูกมือให้วีหล่าอยู่ติดกับเจ้าของไม่หนีหายไปไหนอีก อันเป็นการป้องกันข้อผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้น การดุทูหล่าครั้งนี้ไม่เคร่งครัดมากเท่ากับการดุทูหล่าในตอนค่ำวันก่อนผูกมือ แต่มีบรรยากาศของการเยียวยาปลอบโยนให้วีหล่าสบายใจ การดุทูหล่าครั้งนี้จะดุทูหล่าที่บันไดและที่ภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือที่วางอยู่กลางบ้าน อันเป็นการแสดงให้วีหล่าได้รับรู้พื้นที่ที่เป็นทางขึ้นบ้าน และพื้นที่ที่เป็นแหล่งรวมอยู่พร้อมหน้าของสมาชิกทุกคน จากการดุทูหล่าทั้งสองพื้นที่ทำให้ทำนองดุทูหล่าในวันผูกมือมีระดับเสียงสองระดับเช่นกัน คือ ระดับเสียงที่เกิดจากการเคาะบันไดซึ่งเป็นเสียงระดับกลาง และระดับเสียงที่เกิดจากการเคาะภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือ ซึ่งเป็นระดับต่ำกว่าตามคุณสมบัติทางกายภาพของบันได และภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งทำนองดุทูหล่าได้แสดงระดับเสียงทั้งสองระดับให้เห็นได้จากโน้ตต่อไปนี้

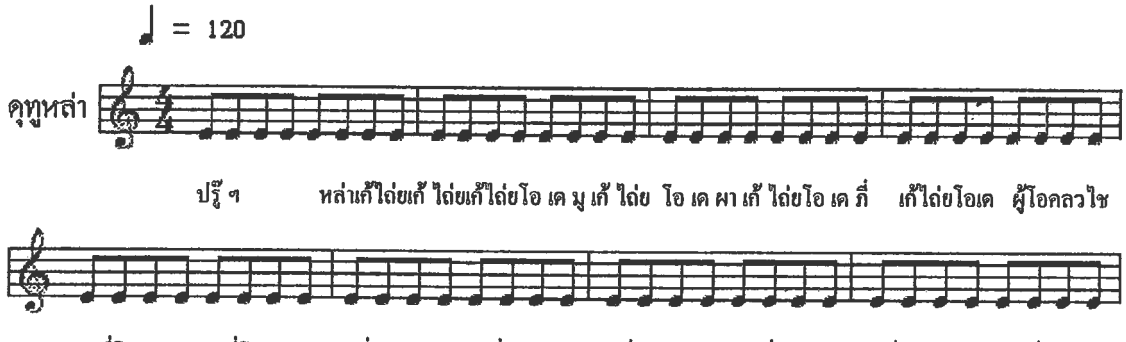

Copyright by Mahidol University

7.2.6 ทำนองสวด

เนื้อหาสาระในการปรี๊หล่าเป็นการสร้างอาการความสนใจแก่ผู้ได้ยิน ด้วยรูปแบบของการบูชา โดยการสวดคำเรียกวีหล่าในระดับเสียงทุ้มต่ำ มีลักษณะการแสดงออกของความรู้สึก (Expression) แผ่วเบาและมีจังหวะลีลาที่สม่ำเสมอ ซึ่งเป็นการสร้างความคงที่เป็นหนึ่งเดียวของกิจกรรม

Copyright by Mahidol University

ให้มีสมาธิในสิ่งที่กำลังกระทำอยู่ อันนำไปสู่ภาวะแห่งภวังค์แน่นิ่งในความรู้สึกสงบสุขและปีติในภาวะนั้น แล้วตื่นจากภวังค์ด้วยความรู้สึกอิ่มเอิบในสถานะใหม่ของเจ้าของวีหล่า ซึ่งเป็นสาระหลักของพิธีกรรม

ในส่วนทำนองสวดนั้นเกิดเป็นทำนองที่ลื่นไหลไปตามความสูงต่ำของคำพูดที่นำมาใช้เป็นคำเรียกวีหล่า ไม่มีขอบเขตของความสูงต่ำในระดับเสียงของท่วงทำนองใด ๆ มากำหนดให้คำพูดเหล่านั้นแปรเปลี่ยนไปได้ คงมีแต่เพียงการลากเสียงท้ายพยางค์ให้ยาวออกไปให้ได้จังหวะของการสวดในช่วงแรกและช่วงท้ายวรรค ทำให้เกิดจังหวะลีลาที่สอดคล้องกับทำนองเคาะที่เป็นเช่นนี้เพราะจุดมุ่งหมายของการปรุ๊หล่านั้นต้องการให้ผู้อยู่ในพิธีกรรมได้รับรู้และเข้าใจในเรื่องราวเนื้อหาและความหมายของพิธีกรรม ส่วนจังหวะลีลาที่ใช้ในการสวดนั้นเป็นเพียงส่วนเสริมให้มีความเข้าใจเรื่องราวให้ชัดเจนขึ้น ถ้าหากเกิดการเปลี่ยนแปลงคำเรียกวีหล่าที่นำมาใช้ด้วยระดับเสียงใดระดับเสียงหนึ่ง เรื่องราวเนื้อหาของการดุทูหล่าก็มีความหมายที่เปลี่ยนไปทันทีตามเงื่อนไขของระดับเสียงวรรณยุกต์ในภาษากะเหรี่ยง ดังนั้นการรักษาการรับรู้และเข้าใจเรื่องราวเนื้อหาของการดุทูหล่าต้องไม่ให้ระดับเสียงในการสวดเข้ามามีส่วนให้เรื่องราวเนื้อหาทางภาษาแปลี่ยนไป ซึ่งเป็นเงื่อนไขของความสำคัญทางภาษาที่เข้ามามีบทบาทเหนือทำนอง

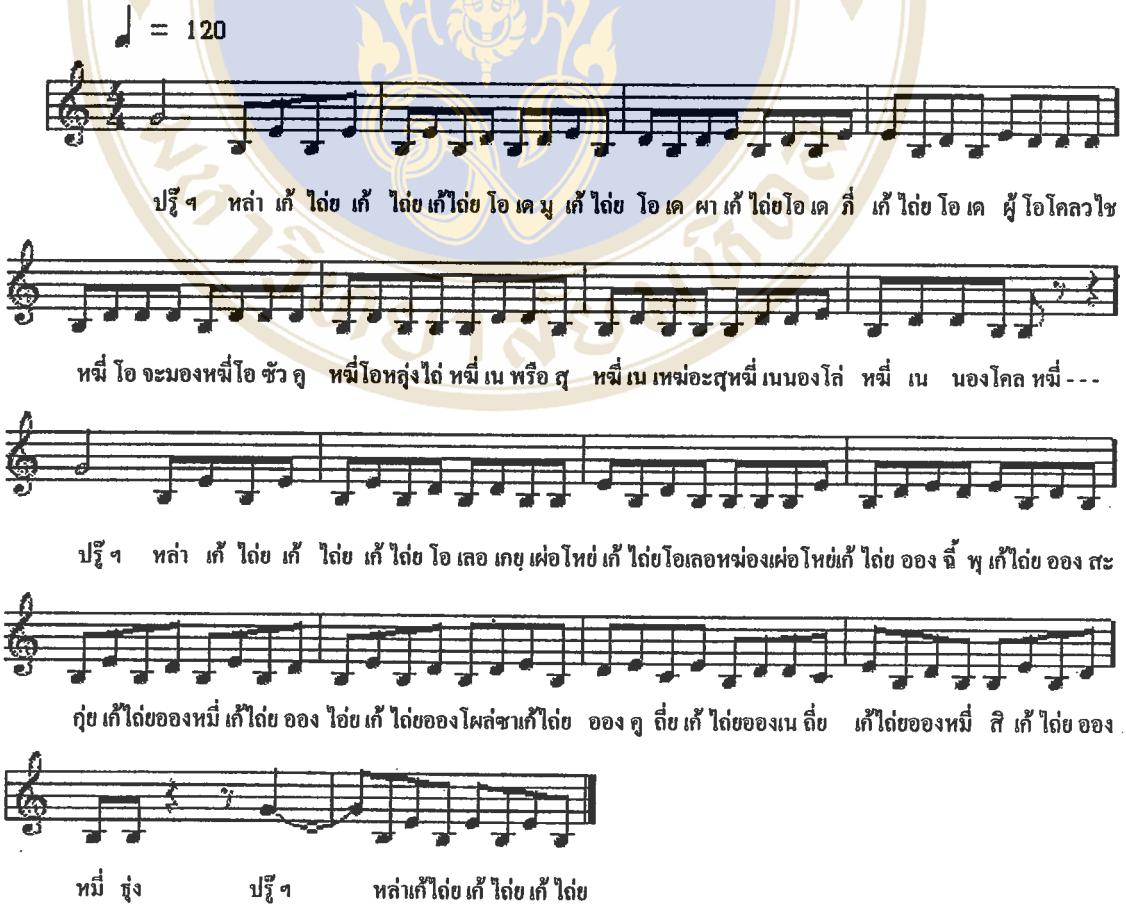

Copyright by Mahidol University

อย่างไรก็ตามในด้านของการสร้างสรรค์ที่เป็นการปรับแต่งให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกและความ

งดงามทั้งในด้านเรื่องราวเนื้อหา สาระ และกระบวนการในการถ่ายทอดจำเป็นต้องมีการปรุงแต่งให้คำเรียกวีหล่าเหล่านั้นหลุดพ้นจากความเป็นปกติ เป็นคำที่มีสถานภาพใหม่ในความรู้สึกของผู้ได้ยินได้ฟังไม่ว่าเป็นความรู้สึกงดงามในความหมาย ในการเลือกสรรคำมาใช้ ตลอดจนจังหวะลีลาในการสวด นอกจากนี้สิ่งซึ่งขาดไม่ได้ในกระบวนการปรับแต่งคำพูดเหล่านั้น คือ การสร้างความขลังความศักดิ์สิทธิ์ในกลวิธีการดุฑูหล่า โดยที่ยังคงสภาวะความเข้าใจสาระของพิธีกรรม

7.2.7 พื้นผิว

พื้นผิว (Texture) หมายถึงลักษณะของสิ่งต่าง ๆ ที่รับรู้ได้จากการผัสสะกันระหว่างประสาทสัมผัสของมนุษย์กับคุณสมบัติของสิ่งเหล่านั้น ในทางดนตรีหมายถึงการรับรู้ลักษณะของดนตรีที่ได้ยินนั้นว่าเป็นเช่นใดโดยเริ่มจากความเงียบที่ว่างเปล่า เมื่อมีเสียงดนตรีก็ทำให้เกิดพื้นผิวของดนตรีขึ้น ดนตรีบรรเลงเพียงแนวทำนองเดียวเป็นพื้นผิวที่เรียบง่าย ถ้าแนวทำนองในการบรรเลงนั้นเพิ่มมากขึ้น ทำให้ลักษณะของพื้นผิวมีความซับซ้อนมากขึ้นเช่นกัน ซึ่งประสาทสัมผัสของมนุษย์สามารถรับรู้ถึงความหลากหลายของพื้นผิวที่มีในท่วงทำนองนั้น ตั้งแต่ลักษณะของพื้นผิวที่เรียบง่ายมีเพียงแนวทำนองเดียว (Monophonic) สองแนวทำนอง (Honophonic) จนถึงหลายแนวทำนอง (Polyphonic)

จากการศึกษาลักษณะองค์ประกอบของการดุฑูหล่าเห็นได้ว่า ในกระบวนการดุฑูหล่าในพิธีกรรมเรียกวีหล่านั้น ผู้ประกอบพิธีกรรมได้แสดงการกระทำสองประการด้วยกัน ประการแรก คือ การใช้ไม้พายเคาะอุปกรณ์เรียกวีหล่าเป็นจังหวะสม่ำเสมอ และเปลี่ยนระดับเสียงการดุฑูหล่าในแต่ละพื้นที่ของการประกอบพิธีกรรมไปตามลักษณะทางกายภาพที่แตกต่างกันของอุปกรณ์เหล่านั้น ซึ่งเป็นการแสดงออกด้วยการปฏิบัติเครื่องมือ (Instrument performance) ประการที่สอง คือ การพร่ำสวดเรียกวีหล่ามีทำนองสูงต่ำในขณะที่ใช้ไม้พายเคาะอุปกรณ์เรียกวีหล่า ซึ่งเป็นการแสดงออกในทางปฏิบัติด้วยคำพูด (Verbal performance) จากการแสดงออกของดุฑูหล่าทั้งสองประการนี้ทำให้พื้นผิวของดุฑูหล่ามีลักษณะการปฏิบัติของทำนองสองทำนอง (Homophonic) ประสานควบคู่กันไป ทำนองแรกคือ ทำนองเคาะดุฑูหล่าที่มีลีลา จังหวะอย่างสม่ำเสมอ และทำนองที่สองคือ ทำนองสวดปรู๊หล่าที่มีระดับเสียงสูงต่ำ

7.2.8 ความงามสุนทรียะ

ในขณะที่เจ้าของวีหล่าได้ได้ฟังการดุฑูหล่า ด้วยเสียงเคาะที่สม่ำเสมอและปรู๊หล่าในระดับเสียงทุ้มต่ำและแผ่วเบานั้น เจ้าของวีหล่าเกิดภาวะนิ่งสงบ รู้สึกถึงภาวะเข้าสู่ภวังค์ด้วยความรู้สึกนิ่งสงบหายจากอาการกระวนกระวายสับสนต่าง ๆ แล้วเกิดสมาธิขึ้นในชั่วขณะ เมื่อถึงช่วงท้ายของการดุฑูหล่า ซึ่งมีลักษณะของการกระตุ้นด้วยเสียงดังขานรับของผู้เข้าร่วมในพิธีกรรมที่แสดงสัญลักษณ์การกลับมาของวีหล่า เพื่อให้เจ้าของวีหล่าตื่นจากภวังค์ด้วยความรู้สึกปีติ อิ่มเอิบในสถานภาพใหม่ของความรู้สึกที่เกิดจากการผ่านพ้นขั้นตอนการดุฑูหล่าในพิธีกรรม

Copyright by Mahidol University

นาฏยศาสตร์ อัธยายที่ 6 ซึ่งเป็นบทที่กล่าวถึงรสต่าง ๆ ของดนตรีที่ใช้ในการแสดง โศลกที่ 28 ได้กล่าวถึงเสียงดนตรีที่เกิดจากร่างกายและเกิดจากไม้รวก (แสง มนวิทูร, 2541 : 284 - 285) ซึ่งแสดงให้เห็นคุณสมบัติเหมาะสมทางธรรมชาติของไม้ไผ่ที่มีลักษณะเป็นปล้อง และกลวงด้านในอีกทั้งมนุษย์ทุกกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในระบบนิเวศของป่าที่มีไม้ไผ่จะมีความเข้าใจในคุณสมบัติของเสียงที่เกิดจากไม้ไผ่ เช่นเดียวกับพฤติกรรมในการเผาไร่ของคนกะเหรี่ยง ในขณะที่จุดไฟเผาจะต้องเดินรอบ ๆ ไร่และใช้ไม้เคาะไม้ไผ่ในบริเวณนั้น เพื่อไล่สัตว์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ให้หนีไป ซึ่งบางครั้งถ้าไม้ไผ่ลำไหนมีเสียงไพเราะเจ้าของไร่ก็หยุดเคาะลำนั้นอยู่สักระยะหนึ่งก่อนที่จะเปลี่ยนไปเคาะลำอื่น บางครั้งก็อาจเคาะหลายๆ ลำให้มีเสียงดังแตกต่างกัน ทำให้รู้สึกสนุกสนานได้เช่นกัน (เนเส่ง, สัมภาษณ์) ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้เป็นสิ่งบ่งชี้ให้เห็นความเข้าใจในคุณสมบัติของไม้ไผ่ที่เป็นแหล่งกำเนิดเสียงที่แตกต่างจากไม้ชนิดอื่น ๆ

พฤติกรรมการทำกินอีกลักษณะหนึ่งที่แสดงความเข้าใจความมีระดับเสียงของไม้ไผ่ คือ การหยอดข้าว การหยอดข้าวเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญมากในกระบวนการผลิต และมีความเร่งรีบที่ต้องแข่งกับเวลา เพราะถ้าหากหยอดข้าวจังหวะไม่ตรงกับช่วงที่ฝนตกก็ทำให้เกิดผลกระทบกับผลผลิตที่ได้ในฤดูกาลนั้นด้วย กล่าวคือจากความเข้าใจสภาพธรรมชาติของฤดูกาลที่เรียกว่า “เฉ่อะเฉ่อหล่องถุ (ฝนสาดโคนต้นไม้)” ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับช่วงฝนเดือนห้าฟ้าเดือนหกของคนพื้นราบอันเป็นฝนแรกของปี และเป็นช่วงผัดเปลี่ยนฤดูกาลจากฤดูร้อนเข้าสู่ฤดูฝนมีฝนตกฟ้าคะนองและมีพายุมาก เมื่อผ่านพ้นช่วงนี้ฝนจะทิ้งช่วงอยู่ระยะหนึ่งแล้ว จึงเข้าสู่ฤดูฝนที่มีฝนตกตลอดวัน ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งจะอาศัยโอกาสช่วงที่ฝนทิ้งช่วงนี้เองช่วยกันดายหญ้าครั้งแรกแล้วหยอดข้าว การหยอดข้าวต้องเลือกวันที่ท้องฟ้าปรอดโปร่ง แสงแดดดี อากาศไม่ชื้นมาก ดินที่ผ่านฝนแรกมีสภาพร่วนซุยเหมาะสำหรับใช้เสียมแซะดินให้เป็นหลุมสำหรับหยอดข้าว ถ้าหากการเลือกวันหยอดข้าวจังหวะไม่ดี เช่น ตรงกับวันฝนตกมากในระหว่างการหยอดข้าว ทำให้การหยอดข้าวนั้นลำบากมาก เพราะเมล็ดข้าวติดมือและน้ำฝนไหลชะเมล็ดข้าวไป หรือหยอดข้าวในจังหวะฝนทิ้งช่วงนานเกินไปนกจะลงมากินเมล็ดข้าวที่หยอดไว้เช่นกัน ดังนั้นการหยอดข้าวจึงเป็นกิจกรรมที่ต้องอาศัยความพอดีในการคาดการณ์ ในขณะเดียวกันก็มีความเร่งรีบและเคร่งเครียดพอสมควร ภาวะเร่งรีบเหล่านี้มีพฤติกรรมตอบสนองด้วยการรวมกลุ่มกันเอาแรงช่วยกันหยอดข้าวให้เสร็จทันพอดีกับจังหวะของฝนทิ้งช่วงกำลังดี สิ่งที่สร้างความผ่อนคลายในการหยอดข้าวนี้ คือ การสร้างความสนุกสนานด้วยการทำ “คลุ่งบุ่ง (ด้ามเสียม)” ให้มีเสียงดังในขณะที่ใช้เสียมแซะดินให้เป็นหลุมสำหรับหยอดเมล็ดข้าว โดยปกติเสียมสำหรับแซะดินหยอดข้าวของชาวบ้านเกาะสะเดิ่งมีขนาดเล็กเพื่อความสะดวกในการพกพาไปไร่ซึ่งอยู่ไกลออกไปจากหมู่บ้าน เพราะฉะนั้นด้ามเสียมเป็นสิ่งที่มีไว้ใช้สอยเฉพาะกิจเป็นครั้งคราว เมื่อหยอดข้าวทั้งผืนไร่เสร็จแล้วก็ถอดด้ามทิ้งไป หากหยอดข้าวที่ไร่ผืนอื่นก็ตัดไม้มาทำด้ามใหม่

ด้ามเสียมใช้ไม้ไผ่ยาวประมาณสองวา ด้านปลายไม้ไผ่ซึ่งเป็นด้านเล็กสอดเข้าไปในตัวเสียม ส่วนด้ามโคนไม้ไผ่ซึ่งใหญ่กว่าเป็นด้ามส่วนปลายของด้ามเสียม เพื่อให้มีน้ำหนักสำหรับถ่วงการแซะดินขึ้นสอดประสานกับจังหวะการเดินเป็นแนวตามความลาดเอียงของผืนไร่ ที่มีสภาพ

Copyright by Mahidol University

เป็นไหล่เขา ด้านปลายของด้ามเสียมถูกตัดขาดระหว่างปล้องให้ปล้องสุดท้ายเป็นรูไว้ตามความเชื่อที่สั่งสอนต่อกันมาว่า ถ้าตัดไม้ไผ่เสมอข้อไม้ไผ่ไม่เปิดปล้องไม้ไผ่ให้เป็นรู ลูกของคนตัด เมื่อคลอดออกมาเป็นคนหูหนวก ส่วนปล้องถัดจากปล้องสุดท้ายใกล้ข้อไม้ไผ่ทั้งสองด้านเจาะให้เป็นช่องเล็ก ๆ และทำเดือยไม้เป็นสลักแทงทะลุปล้องไม้ไผ่ออกไปอีกด้านหนึ่ง ส่วนกลางของปล้องไม้ไผ่เปิดลำแง้มออกสำหรับสอดท่อนไม้ยาวประมาณ 5 นิ้ว ให้เลื่อนไปมาได้ระหว่างเดือยไม้สลักหัวท้าย แล้วปิดปล้องไม้ไผ่ที่เปิดออกไว้ดังเดิม ในขณะที่ผู้ทำหน้าที่แซะดินให้เป็นรูสำหรับหยอดข้าวนั้น จังหวะการแซะดินจะส่งแรง ให้แท่งไม้ที่อยู่ในปล้องไม้ไผ่เลื่อนขึ้นและลงตามแนวความยาวของปล้องไปกระแทกกันเดือยไม้ที่สลักไว้ตรงใกล้ ๆ ข้อเกิดเป็นเสียงดังก้องกังวานออกไปทางปล้องไม้ไผ่ปล้องสุดท้ายที่ถูกตัดขาดเป็นรูไว้

การทำด้ามเสียมให้มีเสียงดังในขณะที่แซะดินหยอดข้าวนี้นิยมทำขึ้น มากกว่าหนึ่งอันเพื่อให้มีระดับเสียงแตกต่างกัน เพื่อความเพลิดเพลินในการหยอดข้าว วิธีการที่ทำให้ด้ามเสียมมีระดับเสียงแตกต่างกันใช้วิธีเฉือนไม้ไผ่ปล้องสุดท้ายให้สั้นและเคาะตรงปล้องนั้น เพื่อฟังเสียงว่ามีระดับที่พอใจหรือไม่ ถ้าหากเฉือนปล้องสุดท้ายจนสั้นมากแล้วยังไม่มีระดับเสียงเป็นที่พอใจก็เปลี่ยนไปใช้วิธีการบากเปิดปล้องไม้ไผ่ปล้องที่อยู่ด้านในถัดจากปล้องที่ใส่ท่อนไม้เข้าไป เพื่อให้เป็นรูกว้างขึ้นทำให้มีระดับเสียงเป็นที่น่าพอใจ และสร้างความสนุกสนานในกิจกรรมหยอดข้าว

จากการสร้างเสียงของด้ามเสียมนี้แสดงให้เห็นว่า องค์ความรู้ในระบบเสียงที่เกิดจากคุณสมบัติของไม้ไผ่อันเป็นวัสดุที่ชาวบ้านเกาะสะเดิ่งแสดงออกทางพฤติกรรมในการใช้สอยลักษณะต่าง ๆ เช่น การนำมาทำไม้พาย บันได ข่าไฟ ตลอดจนภาชนะที่ใช้สิ่งของอื่น ๆ สะท้อนความเข้าใจในองค์ความรู้เรื่องเสียงและความงามความไพเราะที่เกิดจากวัสดุต่าง ๆ ที่แฝงอยู่ในระบบความเชื่อรูปแบบต่าง ๆ

สุกรี เจริญสุข (2538: 10) กล่าวถึงคุณสมบัติของเพลงสวดว่า มักมีลักษณะเป็นดนตรี Monophonic เป็นการสวดแนวทำนอง (Melodic line) ที่มีพื้นผิว (Textual) และระดับเสียง (Pitch) น้อย โดยมุ่งอยู่ที่ "ความดังเข้าเสียงพร้อมเพรียงกัน (Unison)" มากกว่า "ความมาก" ของทำนอง เพราะถ้ามีเสียงมากย่อมทำให้ไพเราะอันเป็นความงามที่มากเกินไป ทำให้ผู้ได้ยินหลงไหลจนเกิดอารมณ์ซึ่งเกินจุดมุ่งหมายของเพลงสวดที่ต้องการความเข้าใจซาบซึ้งในเนื้อหาเรื่องราว

ดังนั้นเพลงสวดจึงต้องการความงาม ความไพเราะที่เป็นศิลปะการตกแต่งทางภาษา (verbal art) ของคำที่นำมาใช้เรียกวีหล่า เช่น การใช้คำซ้ำทำให้เป็นลักษณะเฉพาะของคำเรียกวีหล่า มีท่วงทำนอง จังหวะ ลีลา ของการปฏิหล่าที่กลมกลืนเหมาะสมระหว่างความเข้าใจ ซาบซึ้งในเนื้อหาเรื่องราวอันเป็นทำนองสวด กับการเคาะดุฑูหล่า ซึ่งมุ่งให้เกิดความงาม ความซาบซึ้งที่โน้มนำไปสู่ความสงบ

ในด้านความเข้าใจซาบซึ้งในเนื้อหาเรื่องราวของคำเรียกวีหล่านั้น ชาวกะหรี่ยงส่วนใหญ่ที่ได้ผ่านการบวชและศึกษาพุทธศาสนาย่อมรู้ความหมายของคำว่า "ปรู ฯ" ที่นำมาใช้เป็นคำอุทานนำคำเรียกวีหล่า ดังได้กล่าวแล้วในบทที่ 5 ซึ่งว่าด้วยการรับพุทธศาสนามาผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิม ย่อมรับรู้ถึงความหมายของมงคลสูตร ซึ่งเป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ

Copyright by Mahidol University

แก่ผู้ปฏิบัติ ให้บังเกิดความเจริญงอกงามทั้งในโลกนี้และโลกหน้า สำหรับผู้ที่ได้ศึกษาองค์ความรู้ทางธรรมะอย่างลึกซึ้งย่อมซาบซึ้งในฉันทลักษณ์ของบทมงคลสูตรที่แฝงอยู่ในคำว่าปรู๊ ฯ ซึ่งเป็นคำประเภทปัฐยาวัตรฉันท์ อันเป็นฉันท์ที่เรียบง่ายและไพเราะที่สุด ดังคาถาในวุตโตทยฉันโทปกรณ์ (คนฺธสารภิกฺขุ, ผู้แปล, 2527: 220-221) ว่า

" คลานำ สมตา ปญฺยา วตฺเตว นายเกริตา
อโต หสี วิญูชาว โมริ วิชมภนา นิภา "

หมายความว่า

" ความสม่ำเสมอกันของครุและลหุ อาจารย์ทั้งหลายกล่าวว่ามีอยู่ในคณะของปัตยาวัตตคาถาเท่านั้น ดังนั้น คาถานี้จึงงดงามประดุจนางหงส์ร้องและนกยูงฟ้อน "

ถึงแม้ว่าความงาม ความไพเราะของบทมงคลสูตรที่แฝงอยู่ในคำว่าปรู๊ไม่ได้แสดงออกมาอย่างชัดเจน และเป็นที่รับรู้ของคนกะเหรี่ยงทั่วไปก็ตาม แต่ยังจัดเป็นความงาม ความไพเราะที่รับรู้เพียงชาวกะเหรี่ยงส่วนน้อยที่สามารถเข้าใจ ซาบซึ้งได้เฉพาะผู้เรียนรู้องค์ความรู้ทางธรรมะเท่านั้น เมื่อผู้ใดได้พยายามเสาะหาปัญญาตามหลักการของคนกะเหรี่ยง ก็สามารถรับรู้ความงามเหล่านี้ได้เช่นกัน

ความงามสุนทรียะของดุฑูหล่านี้เป็นความงามจากรู้สึกปีติอิ่มเอิบอันเกิดจากภาวะนิ่งสงบและการพ้นจากภาวะปกติ เป็นภาวะแห่งการหลุดพ้นจากความรู้สึกเก่าๆ ซึ่งเป็นรส ของการเข้าสู่สมาธิ ทฤษฎีรสจากคัมภีร์สุโพธาลังการ และตำรานาฏศาสตร์ ได้กล่าวถึง รสของความรู้สึกข้างต้นว่าเป็นรสแห่ง "สันตรส" หรือ "ศานติรส" ซึ่งเป็นรสแห่งนิพพาน หรือรสแห่งโมกษะ เป็นรสแห่งความสงบ ความยินดีในการพ้นจากสิ่งไม่ดีทั้งปวงอันก่อให้เกิดความสุขแก่ผู้ได้เสพ ซึ่งอาการความรู้สึกเช่นนี้เป็นความรู้สึกแห่งพุทธิปัญญา (Intellectual sensation) ที่เกิดขึ้นอยู่กับความงามความเข้าใจที่อยู่บนฐานของรสนิยมของวัฒนธรรมนั้น ๆ

7.3 การคลี่คลายของดุฑูหล่าในพิธีกรรมเรียกวีหล่า

ในสังคมพึ่งพาวิถีการผลิตที่อิงอยู่กับระบบนิเวศทุกสังคม มักนำวัสดุต่าง ๆ จากระบบนิเวศมาดัดแปลงเป็นอุปกรณ์ใช้สอยเพื่อยังชีพ ชุมชนบ้านเกาะสะเดิ่งเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร ซึ่งคงสภาพความอุดมสมบูรณ์ทางธรรมชาติอยู่มาก ชาวกะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ได้สืบทอดจารีตในการอาศัยอยู่กับระบบนิเวศอย่างยั่งยืนมาหลายชั่วคน ด้วยความเชื่อว่าจิตวิญญาณแห่งธรรมชาติเป็นจิตวิญญาณที่มีอำนาจเหนือสรรพสิ่ง สามารถตอบสนองแก่ผู้พึ่งพาอาศัยได้ทุกรูปแบบ ดังนั้นการใช้สอยสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติต้องใช้สอยอย่างระมัดระวัง มีความเคารพต่อจิตวิญญาณแห่งธรรมชาติ ด้วยการยึดมั่นในจารีตที่ปรากฏเป็นความเชื่อเกี่ยวกับการใช้สอยธรรมชาติ ข้อจำกัดในการใช้สอยธรรมชาติก่อให้เกิดรูปแบบของวิถีชีวิตในทุก ๆ ด้าน ตั้งแต่รูปแบบการทำมาหากิน

Copyright© by Mahidol University

จนถึงรูปแบบของพิธีกรรมต่าง ๆ สิ่งที่เกิดขึ้นแก่สังคมชาวกะเหรี่ยงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ คือ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมที่ผ่านการปรับเปลี่ยนมาทุกชั่วคน ในขณะเดียวกันก็เกิดการคลี่คลายรูปแบบของการดำเนินชีวิตให้ประสานสอดคล้องกับภาวะการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นจากปัจจัยต่าง ๆ ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก เช่น จำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น การรับรู้และคล้อยตามสังคมภายนอก ตลอดจนนโยบายในการพัฒนาด้านต่าง ๆ ของรัฐ เป็นต้น ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมขึ้นในบ้านเกาะสะเดิ่ง สิ่งที่เห็นได้ชัดเจนก็คือ จากนโยบายการกำหนดให้พื้นที่ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ในปีพุทธศักราช 2517 ก่อให้เกิดระบบการจัดการทรัพยากรจากบุคคลอื่นที่มิใช่คนในชุมชน เกิดปัญหาในการเลือกพื้นที่ทำกินของชาวกะเหรี่ยง ตลอดจนการได้รับประกาศเป็นเขตมรดกโลกในปีพุทธศักราช 2534 ทำให้มีการจัดการผืนป่าที่เชื่อมโยงกับองค์กรระหว่างประเทศ กำหนดพื้นที่ใช้สอยที่เข้มงวดขึ้น จนเกิดประเด็นการอพยพชาวกะเหรี่ยงออกจากพื้นที่อนุรักษ์ เกิดเป็นประเด็นที่รัฐหยิบยกขึ้นมาดำเนินการเป็นระยะ ๆ ด้วยเหตุผลของการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในชุมชน ทั้ง ๆ ที่นโยบายการพัฒนาชุมชนพยายามให้ชาวกะเหรี่ยงปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต เกิดภาวะสับสนแก่ชาวกะเหรี่ยงในการดำเนินชีวิต ซึ่งสถานการณ์เหล่านี้ส่งผลให้ชาวกะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในผืนป่าเกิดความไม่มั่นคงในการทำมาหากินจนกลายเป็นการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมขึ้น

การดุทูหล่าในพิธีกรรมเรียกวีหล่า ซึ่งเกี่ยวข้องกับคนกะเหรี่ยงทั้งในด้านพิธีกรรมที่เกี่ยวกับชีวิตและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน ได้เกิดการคลี่คลายรูปแบบของการดุทูหล่าขึ้นดังต่อไปนี้

7.3.1 การคลี่คลายวัสดุที่ใช้ในการดุทูหล่า

การใช้สอยวัสดุของคนกะเหรี่ยงได้ใช้ไม้ไผ่เป็นหลัก ซึ่งเป็นวัสดุที่งอกทดแทนได้รวดเร็วสามารถใช้สอยได้อย่างยั่งยืน เมื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกส่งผลให้เกิดปรับเปลี่ยนในด้านต่าง ๆ การใช้สอยวัสดุจากระบบนิเวศก็ปรับเปลี่ยนเป็นวัสดุชนิดอื่นที่ไม่มีในระบบนิเวศ เช่น เสื้อผ้าชนิดที่สามารถผลิตขึ้นใช้สอย ตั้งแต่การปลูกฝ้าย ทอและตัดเย็บได้เองเริ่มปรับเปลี่ยนมาเป็นเสื้อผ้าที่ซื้อจากภายนอก หรือภาชนะเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ผลิตขึ้นใช้เองก็เริ่มปรับเปลี่ยนมาเป็นภาชนะจากวัสดุอื่น ไม่ว่าเป็นโลหะหรือพลาสติก เป็นต้น ทั้งนี้เพราะวัสดุจากภายนอกเหล่านั้นสร้างความสะดวกสบาย และลดขั้นตอนในกระบวนการผลิต ในขณะเดียวกันก็เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของคนกะเหรี่ยงได้เช่นกัน ที่เห็นได้ชัดเจน คือ ภูมิปัญญาในการพึ่งพาตนเองด้วยการสร้างเครื่องใช้ต่าง ๆ จากวัสดุที่มีอยู่ในระบบนิเวศเริ่มสูญหายไป เพราะมีทางเลือกอื่นโดยไม่จำเป็นต้องพยายามเรียนรู้ภูมิปัญญาการสานทอเครื่องใช้ ทำให้ศักยภาพของชุมชนในการพึ่งพาตนเองลดน้อยลง เพราะวิถีชีวิตต้องพึ่งพาสังคมภายนอกมากขึ้น ซึ่งอาจส่งผลให้องค์ความรู้ความเข้าใจตลอดจนความรู้สึกเคารพในความสำคัญของระบบนิเวศลดลง

Copyright by Mahidol University

การดุทูหล่าบนพื้นฐานของระบบนิเวศนั้น เป็นเสียงที่เกิดจากไม้ไผ่เป็นหลัก ทั้งนี้ เพราะอุปกรณ์ในการดุทูหล่าเป็นวัสดุที่ทำจากไม้ไผ่เป็นส่วนใหญ่ เป็นต้นว่า ไม้พาย บันได ข่าไฟ ตลอดจนภาชนะใส่อุปกรณ์ผูกมือ โดยเฉพาะไม้พาย บันได และข่าไฟ มีความเชื่อกำหนดให้เป็นวัสดุจากไม้ไผ่เท่านั้น ด้วยเหตุผลว่าถ้าเป็นวัสดุชนิดอื่นการดุทูหล่าจะไม่สัมฤทธิ์ผล จากวัสดุใช้สอย และข้อกำหนดทางความเชื่อ ทำให้เสียงดุทูหล่าเป็นเสียงที่เกิดจากไม้พายที่ทำจากไม้ไผ่เคาะอุปกรณ์อื่น ๆ คุณสมบัติของเสียงจึงมีระดับเสียงและสีสันเสียงที่ฟังเสนาะนุ่มนวล ปัจจุบันภาชนะเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ใส่อุปกรณ์ผูกมือซึ่งมีสิ่งของต่าง ๆ ให้วีหล่ากินนั้นได้เปลี่ยนไปใช้วัสดุอื่นที่ไม่ใช่ไม้ไผ่ เช่น โลหะหรือพลาสติก เป็นต้น เมื่อดุทูหล่าคุณสมบัติของเสียงย่อมเปลี่ยนไปทั้งระดับและสีสันของเสียง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ถ้าหากเจ้าของวัฒนธรรมมีความรู้สึกชื่นชมต่อเสียงของวัสดุเหล่านั้น ก็ถือเป็นการปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมของ วัสดุใช้สอยและความต้องการของคนในสังคม แต่ถ้าหากเจ้าของวัฒนธรรมไม่รู้สึกชื่นชมเสียงดุทูหล่าจากวัสดุเหล่านั้น ย่อมแสดงว่าเกิดการสูญเสียในเรื่องคุณสมบัติของเสียงดุทูหล่าดั้งเดิมตามเหตุผลที่บรรพบุรุษเลือกใช้ อาจกล่าวได้ว่า รูปแบบของการดุทูหล่าที่ใช้อยู่นั้นเป็นเพียงสัญลักษณ์ของการประกอบพิธีกรรม โดยไม่มีความหมายในเชิงอิทธิพลของเสียงที่มีต่อ ความรู้สึกของมนุษย์

7.3.2 การคลี่คลายรูปแบบของพิธีกรรม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนเกาะสะเดิ่ง โดยเฉพาะนโยบายการพัฒนาชุมชนของรัฐและความพยายามต่าง ๆ ที่จะอพยพโยกย้ายชาวกะเหรี่ยงให้ออกจากพื้นที่อนุรักษ์ เช่น การลดพื้นที่ทำไร่ หรือการคอยจับกุมชาวกะเหรี่ยงในฤดูกาลฟันไร่ด้วยข้อหาบุกรุกทำลายป่า ได้สร้างภาวะสับสนและความเครียดในการดำเนินชีวิต ซึ่งสถานการณ์เหล่านี้ส่งผลให้ชาวกะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในผืนป่าเกิดความไม่มั่นคงในการทำมาหากิน โดยภาวะปกติเมื่อเกิดความไม่มั่นคงในการทำมาหากินหรือเกิดความเสี่ยงอันตรายต่าง ๆ ต่อการดำเนินชีวิตชาวกะเหรี่ยงมักใช้วิธีการประกอบพิธีกรรม เพื่อผ่อนคลายความเคร่งเครียดและสร้างความมั่นคงในการดำเนินชีวิต แต่เนื่องจากวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงสัมพันธ์กับระบบนิเวศทำให้พิธีกรรมต่าง ๆ มีนัยยะของความเป็นจารีตสามัคคีของเผ่าพันธุ์ (ทู่รู่เหมยเบี่ย) ในการแบ่งปันทรัพยากรที่มีอยู่ในระบบนิเวศ เช่นพิธีกรรมตีป่า (ดุเหม่ยละ) ในการเลือกพื้นที่ทำไร่ เป็นต้น เมื่อเกิดปัญหาการควบคุมพื้นที่ทำกินดังกล่าวก็ยิ่งเพิ่มความเคร่งเครียดมากขึ้น รูปแบบของพิธีกรรมจึงไม่สามารถตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนได้ หลายครอบครัวเริ่มเพิกเฉยต่อพิธีกรรมเพราะเกรงว่าในฤดูกาลฟันไร่เมื่อประกอบพิธีกรรมแล้ว จะทำลายความมั่นใจในการทำมาหากินได้เช่นกัน อีกด้านหนึ่งก็พยายามรวมกลุ่มหากิจกรรมมาทดแทนพิธีกรรม

การคลี่คลายของพิธีกรรมในการทำมาหากิน ด้วยการนำกิจกรรมงานบุญข้าวใหม่ ซึ่งมีขั้นตอนการเรียกวีหล่ายายข้าวเข้ามามีบทบาทในการสร้างความมั่นใจในการทำไร่ ซึ่งงานบุญข้าวใหม่เป็นกิจกรรมรวมกลุ่มทางสังคมที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน และสร้างเครือข่ายทางสังคมของชุมชน

Copyright by Mahidol University

ทั้งตำบลเพื่อเป็นการสร้างความเข้มแข็งทางสังคม การเรียกวีหล่ายายข้าวในงานบุญข้าวใหม่จึงกลายเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับวีหล่าในระดับสังคมควบคู่กับพิธีกรรมผูกมือหล่าเขาะวุ ทำให้พิธีกรรมเกี่ยวกับวีหล่าในระดับสังคมมีบทบาทในชุมชนมากกว่าพิธีกรรมเรียกวีหล่าในโอกาสอื่น ๆ ซึ่งเป็นพิธีกรรมในระดับปัจเจกบุคคล

ปัจจัยภายนอกอีกประการหนึ่งที่ทำให้พิธีกรรมเรียกวีหล่าเกิดการคลี่คลายในด้านรูปแบบของพิธีกรรม คือ การไปทำงานในเมือง ซึ่งเริ่มกลายเป็นความจำเป็นของทุกครอบครัว เพราะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ต้องพึ่งพาสังคมภายนอกมากขึ้น ทำให้การใช้เงินมีความจำเป็นขึ้นทุกขณะ ดังนั้นชาวกะเหรี่ยงจึงต้องทิ้งงานไร่ในช่วงที่ไม่ต้องการแรงงานมากนัก เช่น ช่วงดายหญ้า เฝ้าไร่ หรือช่วงเสร็จสิ้นฤดูกาลทำไร่ ซึ่งเป็นช่วงเวลาสั้น ๆ เข้าไปทำงานในเมืองเพื่อหาเงินไว้ใช้ซื้อสิ่งของต่าง ๆ การเข้าไปทำงานในเมืองได้ส่งผลกระทบทางสังคมชาวกะเหรี่ยงอย่างมาก เพราะโดยปกติชาวกะเหรี่ยงให้ความสำคัญกับการอยู่พร้อมหน้าของสมาชิกในครอบครัวและสายตระกูลมาก เห็นได้จากรูปแบบของพิธีกรรมต่าง ๆ ที่กำหนดให้สมาชิกทุกคนต้องอยู่พร้อมหน้ากัน เช่น พิธีกรรมไหว้ผีบรรพบุรุษและพิธีกรรมเรียกวีหล่าเมื่อเจ็บป่วย เป็นต้น โดยเฉพาะพิธีกรรมเรียกวีหล่าในโอกาสเจ็บป่วยซึ่งต้องมีสมาชิกในสายตระกูลมามีส่วนร่วมในพิธีกรรม

เมื่อสมาชิกในสายตระกูลคนใดเข้าไปทำงานในเมือง ก็ทำให้ผู้มีส่วนร่วมในพิธีกรรมลดน้อยลง การแสดงสัญลักษณ์การกลับมาของวีหล่าและการช่วยกันปลุกเจ้าของวีหล่าให้ตื่นจากภวังค์ด้วยการตอบคำถามของผู้ประกอบพิธีกรรมก็ลดลง ส่งผลให้การรวมสมาชิกในสายตระกูลลดความจำเป็นและรูปแบบของพิธีกรรมก็คลี่คลายความเคร่งครัดลง อย่างไรก็ตามถ้าหากอาการเจ็บป่วยของเจ้าของวีหล่ามีอาการน่าเป็นห่วงก็อาจเรียกให้สมาชิกสายตระกูลที่เข้าไปทำงานในเมื่องกลับมาประกอบพิธีกรรมได้เช่นกัน ในขณะเดียวกันหากเจ้าของวีหล่ามีอาการเจ็บป่วยมากจนต้องดุฑูหล่าสามวันหรือเจ็ดวันตามวิธีการรักษาที่ได้เสี่ยงทายมา แต่ด้วยเงื่อนไขของเวลาหรือความจำเป็นอื่น ๆ ที่ไม่สามารถอยู่ร่วมพิธีกรรมได้ตลอดจึงปรับเปลี่ยนมาเป็นการดุฑูหล่าสามครั้งหรือเจ็ดครั้งภายในวันเดียวกันตามแต่กรณี แทนที่ต้องดุฑูหล่าวันละครั้งจนครบตามกำหนด ซึ่งทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของพิธีกรรมที่เปลี่ยนไป อีกทั้งสูญเสียความเป็นสื่อถ่ายทอดและโอกาสในการเรียนรู้องค์ความรู้ของชาวกะเหรี่ยงสู่คนรุ่นหลัง การดุฑูหล่าจึงเป็นเพียงสัญลักษณ์ของพิธีกรรมและการแต่งแก้ความผิดปกติเท่านั้น

Copyright by Mahidol University

บทที่ 8
สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง "ดุทูหล่า" ในพิธีเรียกวีหล่าของชาวกะเหรี่ยงบ้านเกาะสะเดิ่ง ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อเรื่องวีหล่า และบทบาทของพิธีกรรมเรียกวีหล่าที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงโป ตลอดจนศึกษาบทบาทของดุทูหล่าในพิธีกรรมเรียกวีหล่าในมุมมองทางมานุษยวิทยาการดนตรี ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

8.1 สรุปผลการวิจัย

8.1.1 ความเชื่อเรื่องวีหล่าและบทบาทของพิธีกรรมเรียกวีหล่าที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงโป

8.1.1.1 ความเชื่อเรื่องวีหล่าของชาวกะเหรี่ยงโป

วีหล่าเป็นจิตวิญญาณที่มีควบคู่อยู่กับมนุษย์ สัตว์ และข้าว โดยมีพื้นฐานมาจากมโนทัศน์ทางจักรวาลวิทยาของชาวกะเหรี่ยงที่เชื่อว่า สรรพสิ่งในโลกนี้ล้วนมีจิตวิญญาณอยู่ควบคู่กับชีวิตของสรรพสิ่ง วีหล่ามีสภาพเป็นจิตวิญญาณทั้งเจ็ด เพราะทั้งมนุษย์ สัตว์ และข้าว ในโลกนี้ต่างที่ถือกำเนิดอยู่ภายใต้วันทั้งเจ็ด วีหล่าทั้งเจ็ดคนนั้นแบ่งเป็นวีหล่าที่ดี คือ หล่าคลี และวีหล่าที่ไม่ดี คือ หล่านา หล่าคลีเป็นวีหล่าที่ดีมีเพียงหนึ่งคนแสดงอาการความรู้สึกในทางที่ดี เช่นอาการความรู้สึกอยากกินอาหารที่ดี เช่น ผัก อาหารสุกหรืออาหารอื่น ๆ ที่มีคุณประโยชน์แก่ร่างกาย เมื่อมนุษย์ตายไปหล่าคลีไปสู่ที่ชอบที่ควรตามแต่การสร้างสมบารมีของแต่ละคน ส่วนหล่านาเป็นวีหล่าที่ไม่ดีมีอยู่หกคน เป็นวีหล่าที่เป็นยักษ์เป็นมารในร่างกายของมนุษย์ แสดงอาการความรู้สึกในทางที่ให้โทษแก่ร่างกายมนุษย์ เป็นความรู้สึกอยากกินอาหารที่ไม่ดีประเภทต่าง ๆ เช่น อาหารจำพวกเนื้อสัตว์อาหารที่ดิบ ๆ สุก ๆ หรือรู้สึกอยากแบบไม่รู้จักอิ่ม เมื่อมนุษย์ตายไปหล่านาจะไม่ไปสู่ที่ชอบกลายสภาพเป็นผีร้ายที่สิ่งสถิตย์อยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ คอยให้โทษแก่ผู้ที่ผ่านไปมา

8.1.1.2 บทบาทของพิธีกรรมเรียกวีหล่าที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวกะเหรี่ยงโป

การสร้างสรรค์เพื่อสนองตอบต่อความต้องการในด้านใด ๆ ก็ตามมักตั้งอยู่บนฐานของประโยชน์เพื่อการใช้สอยเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมที่ใกล้ชิดกับความเป็นสังคมดั้งเดิมความคิดสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์ใช้สอยย่อมเป็นสิ่งที่มาก่อนการสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์ของความงามเชิงศิลปะ การดุทูหล่าของชาวกะเหรี่ยงโปก็เช่นเดียวกัน ในความคิดขั้น

Copyright by Mahidol University

พื้นฐานย่อมมีจุดมุ่งหมายเพื่อการใช้สอย คือ การเรียกวีหล่าของคนให้กลับมา แต่การสร้างแรงดึงดูดให้วีหล่ากลับมานั้น ย่อมมีการนำเสนอในด้านของเนื้อหา รูปแบบและวิธีการต่าง ๆ เพื่อความพึงพอใจในการเลือกที่จะกลับมาหรือไม่กลับมาหาเจ้าของ เพราะความเป็นสภาวะแห่งจิตของวีหล่านั้นเอง ดังนั้นในกระบวนการสร้างสรรค์และปรุงแต่งเนื้อหา รูปแบบ และวิธีการ เพื่อจุดมุ่งหมายของความพึงพอใจจึงเป็นสิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ในวิธีคิดของมนุษย์ ดังนั้นในการประกอบพิธีกรรมเรียกวีหล่าจึงนำเอาการดุฑูหล่ามาเป็นสื่อในการชักนำวีหล่าให้กลับมาหาเจ้าของด้วยกระบวนการทางดนตรีอันเป็นพื้นฐานของชีวิตมนุษย์ ซึ่งเห็นได้จากความเป็นดนตรีของสรรพสิ่ง ทั้งจักรวาลในร่างกายมนุษย์ และเครื่องมือที่มนุษย์สร้างขึ้น

พิธีกรรมเรียกวีหล่ามีบทบาทต่อการตอบสนองความต้องการของชาวกะเหรี่ยงโปทั้งในระดับสังคมและระดับปัจเจกบุคคล ในด้านการตอบสนองระดับสังคมประการแรก พิธีกรรมเรียกวีหล่าเป็นการเปิดโอกาสให้มีการสังสรรค์กันในกลุ่มชนชาวกะเหรี่ยง เพื่อลดความตึงเครียดในการทำมาหากินที่ผลกระทบทางสังคมหล่ายประการที่เกิดขึ้น เช่น ปัญหาความพยายามโยกย้ายชุมชนกะเหรี่ยงออกจากพื้นที่อนุรักษ์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร ประการที่สอง เป็นการสร้างความมั่นใจแก่สมาชิกในชุมชนให้ได้แสดงบทบาทหน้าที่ของกลุ่มคนที่มีความแตกต่างกัน เช่น การลดช่องว่างระหว่างวัย การลดช่องว่างระหว่างกลุ่มสายตระกูลและกลุ่มต้ายสีต่าง ๆ ประการที่สาม เป็นการสร้างความเป็นเอกภาพ ความเป็นหนึ่งเดียวในชุมชน ด้วยการสร้างความสำนึกในความเป็นเผ่าพันธุ์กะเหรี่ยงอันก่อให้เกิดความสามัคคีในชุมชนแล้วนำไปสู่การรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายทางสังคมต่อไป ในด้านการตอบสนองระดับปัจเจกบุคคลนั้น ประการแรกพิธีกรรมเรียกวีหล่าให้ความรู้สึกปลอดภัยในช่วงวิกฤติต่าง ๆ ทั้งภาวะวิกฤติที่เกิดจากวัฏจักรของชีวิต ได้แก่ การเกิด การเปลี่ยนสถานภาพ การเจ็บป่วย จนถึงเสียชีวิต และทั้งภาวะวิกฤติที่เกิดจากการทำมาหากิน การตอบสนองในระดับปัจเจกบุคคลอีกประการหนึ่ง คือ พิธีกรรมเรียกวีหล่าเป็นการขจัดความขัดแย้งระหว่างคนกะเหรี่ยงกับกับสิ่งอื่น ๆ หรือ บุคคลอื่น ได้แก่ ความขัดแย้งระหว่างคนกะเหรี่ยงกับจิตวิญญาณแห่งธรรมชาติในการแต่งแก้เยียวยา และป้องกันความผิดปกติที่จิตวิญญาณเหล่านั้นให้โทษ หรือขจัดความขัดแย้งระหว่างคนกะเหรี่ยงกับบุคคลอื่น ๆ เช่น การผูกมือขอขมาเมื่อมีสัตว์เลี้ยงเข้าทำลายเรือกสวนไร่นา หรือการหยอกล้อ กลั่นแกล้งจนทำให้เกิดอาการหล่ากงุะทั้งโดยการตั้งใจและไม่ตั้งใจ ซึ่งก่อให้เกิดการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนกะเหรี่ยงด้วยกันในระดับปัจเจกบุคคล

8.1.2 บทบาทของดุฑูหล่าในพิธีกรรมเรียกวีหล่าในมุมมองทางมานุษยวิทยาการดนตรี

ดุฑูหล่า เป็นการสื่อสารระหว่างคนกับวีหล่าด้วยการใช้เสียงเคาะและเสียงสวด จากการศึกษาพบว่า เสียงเคาะและเสียงสวดนั้นมีลักษณะเป็นดนตรี คือ (1) ในด้านกระบวนการดุฑูหล่ามีลักษณะเช่นเดียวกับกระบวนการทางดนตรี ได้แก่ ผู้ประกอบพิธีกรรมมีลักษณะเป็นนักดนตรี ดุฑูหล่ามีลักษณะเป็นผลงาน เจ้าของวีหล่าและผู้มีส่วนร่วมในพิธีกรรมมีลักษณะเป็นผู้ฟัง (2) ในด้านองค์ประกอบของดุฑูหล่า คือ การเคาะอย่างมีจังวะสม่ำเสมอ และการสวดปรู๊หล่าด้วยระดับ

Copyright by Mahidol University

เสียงสูงต่ำอย่างมีจังหวะ ลีลา (3) ในด้านอุปกรณ์ในการประกอบพิธีกรรมที่ถูกกำหนดด้วยความเชื่อในการเลือกใช้วัสดุให้มีคุณสมบัติเป็นแหล่งกำเนิดเสียง อันเป็นลักษณะของเครื่องดนตรี และ (4) ในด้านความงาม ความไพเราะที่เกิดแก่เจ้าของวีหล่า และผู้มีส่วนร่วมในพิธีกรรมนั้น เกิดเป็นอารมณ์รู้สึกสงบสดชื่น เป็นศานตรสหรือสันติรสในทฤษฎีรส ซึ่งการดุทูหล่าเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ขาดไม่ได้ในพิธีกรรมและมีลักษณะเป็นดนตรี จึงอาจกล่าวได้ว่าดุทูหล่าเป็นดนตรีที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมเรียกวีหล่า

8.2 อภิปรายผล

จากสรุปผลการวิจัยที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เห็นได้ว่าความเชื่อเกี่ยวกับวีหล่ามีอิทธิพลต่อชีวิตของคนกะเหรี่ยงมาก ด้วยความคิดในการให้ความเคารพแก่สรรพสิ่งในระบบนิเวศ ทำให้คนกะเหรี่ยงมีความเชื่อว่าจิตวิญญาณของสรรพสิ่งนั้นมีอยู่ก่อนมนุษย์ มนุษย์เป็นเพียงผู้เข้ามาพึ่งพาอาศัยใช้สอยชั่วระยะเวลาหนึ่งเท่านั้น เมื่อถึงเวลาทุกอย่างก็กลับคืนสู่ธรรมชาติทั้งสิ้น ดังนั้นความเชื่อเรื่องวีหล่าจึงเป็นความเชื่อที่อิงอยู่กับจิตวิญญาณแห่งธรรมชาติ การปฏิบัติตนต่อวีหล่าจึงมีลักษณะที่ให้ความเคารพ และเอาใจใส่ให้วีหล่าอยู่อย่างปกติ มนุษย์จึงจะอยู่อย่างปกติได้ เพราะมนุษย์ก็ต้องมีวีหล่าเป็นจิตวิญญาณอยู่เช่นกัน

ความเข้าใจในวัตถุทางกายและจิตของคนกะเหรี่ยง เป็นสิ่งที่ปลุกฝังอยู่ในชีวิตของคนกะเหรี่ยงมานาน การสื่อสาระถึงกันต้องอาศัยพิธีกรรมเป็นตัวเชื่อมระหว่างมนุษย์กับวีหล่านั้น พิธีกรรมที่แสดงออกมาจึงมีรูปแบบของการให้เกียรติ เชิญชวนวีหล่าด้วยดี มนุษย์ต้องปฏิบัติต่อวีหล่าด้วยความเคารพ ให้เกียรติในวีหล่าของคนอื่น เช่น เดียวกับวีหล่าของตนเอง ด้วยเหตุนี้ในชีวิตของคนกะเหรี่ยงจึงมีพิธีกรรมเกี่ยวกับวีหล่ามากมาย ตั้งแต่การตั้งชื่อเมื่อแรกเกิด การผ่านพ้นช่วงสำคัญของชีวิต การเข้าสู่และผ่านพ้นฤดูกาล จนกระทั่งการตาย มนุษย์ยังมีการเชื่อมโยงกับวีหล่าอยู่ตลอดเวลา

Boethris ได้กล่าวถึงความเป็นดนตรีที่มีอยู่ในร่างกายของมนุษย์ทุกคน (Musica humana) คือความเป็นจังหวะในร่างกายต่าง ๆ ของคนเรา เช่น การเต้นของหัวใจ การสูบฉีดโลหิตที่หมุนวนเวียนอยู่อย่างสม่ำเสมอในร่างกาย แม้แต่ท่วงทีจังหวะลีลาการพูดของแต่ละคนที่แสดงลักษณะเฉพาะของแต่ละคน (Personal style) ก็จะจัดว่าเป็นดนตรีของมนุษย์เช่นกัน (Ronal L. Byrside, 1985 : 26 -28) ดุทูหล่าในด้านการเยียวยารักษานั้น ในสังคมกะเหรี่ยงถือเป็นการรักษาโรคที่มีสาเหตมาจากอาการหล่ากงุะ ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากการตกใจในเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยธรรมชาติของมนุษย์เมื่อมีอาการตกใจ หรืออยู่ในอาการเจ็บป่วย ตลอดจนอาการผิดปกติอื่น ๆ จังหวะการเต้นของหัวใจไม่มีจังหวะที่แน่นอน อาการตกใจทำให้หัวใจเต้นเร็วขึ้น แต่ในขณะที่ร่างกายอ่อนเพลียหรือไม่สบายจังหวะการเต้นของหัวใจเต้นช้ากว่าปกติ เมื่อการเต้นของหัวใจผิดปกติแล้วสิ่งที่ตามมาก็คือ การสูบฉีดโลหิตไม่ดี ร่างกายบางส่วนไม่ได้รับเลือดที่สูบฉีด ส่งผลให้เกิดอาการเจ็บป่วยต่าง ๆ ได้

Copyright by Mahidol University

การใช้เสียงเคาะในการดุทูหล่านั้น เมื่อพิจารณาตามแนวความคิดของ Boethris จัดเป็นดนตรีของเครื่องดนตรี (Musica instrumentalis) เพราะมีความเป็นจังหวะที่สม่ำเสมอสัมพันธ์กับช่วงเวลา ซึ่งในด้านความเร็วของการเคาะนั้นผู้ประกอบพิธีต้องหาความสัมพันธ์ระหว่างการเคาะกับการสวดปรู๊หล่า โดยอาศัยความเป็นดนตรีของมนุษย์เป็นช่วงจังหวะในการประสานจัดให้มีความพอดีของการดุทูหล่านั้น เสียงของการดุทูหล่าที่ถ่ายทอดออกมาจึงมีท่วงทำนอง จังหวะ และลีลาที่เหมาสมงดงาม และศักดิ์สิทธิ์

ความคิดของ Boethris นักปราชญ์ทางดนตรีได้กล่าวถึงความเป็นดนตรีของโลกที่เชื่อมโยงอยู่กับชีวิตมนุษย์ โดยมนุษย์ได้เรียนรู้และพึ่งพาความเป็นดนตรีเหล่านั้นอยู่ คือ ความเป็นดนตรีที่มีการเคลื่อนไหวที่เป็นระบบของจักรวาล ความเป็นดนตรีที่เคลื่อนไหวในร่างกายของมนุษย์ และความเป็นดนตรีที่เคลื่อนไหวอยู่กับเครื่องมือที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ และในขณะเดียวกันในกระบวนการทางดนตรีก็เป็นกระบวนการที่เกิดจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ การสร้างเครื่องมือขึ้นเพื่อการใช้สอยและเพื่อสนองตอบต่อความต้องการด้านต่าง ๆ แม้แต่ความต้องการทางศิลปะของมนุษย์ย่อมเกิดขึ้นตลอดเวลา และในด้านของรูปลักษณ์ก็ย่อมมีความสัมพันธ์กับการใช้สอยด้วยเช่นกัน

ในด้านอิทธิพลของเสียงที่มีต่อชีวิตมนุษย์นั้น โดยพื้นฐานของชีวิตนั้นมนุษย์ทุกคนมีความเป็นดนตรีอยู่ในการรับรู้ในทุก ๆ ด้านแล้ว ความเป็นดนตรีที่มีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์มากที่สุดคือ ดนตรีในร่างกายมนุษย์ (Musica humana) อันเป็นฐายีภาวะทางดนตรีภายในร่างกายเมื่อมนุษย์ได้รับการเร่งเร้าจากความเป็นดนตรีภายนอกมนุษย์ ซึ่งอาจจะเป็นดนตรีของจักรวาล (Musica mundana) หรือดนตรีจากเครื่องมือต่าง ๆ (Musica instrumentalis) อันเป็นการเปล่งเสียงแห่งอุจจารณะทั้งหลาย อันเป็นหลักในการเปล่งเสียงให้เกิดรสแห่งอารมณ์ต่าง ๆ ขึ้น เมื่อความเป็นดนตรีจากภายนอก คือ การเปล่งเสียงแห่งอุจารณะทั้งหลาย ได้กระทบกับความเป็นดนตรีภายในของมนุษย์ คือ ฐายีภาวะของมนุษย์ จึงก่อให้เกิดเป็นความพวยพุ่งแห่งอารมณ์ (อารมฺมณุพฺเพธ) ขึ้นตามกระบวนการรับรู้ของมนุษย์

การเคาะอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการดุทูหล่านั้นมีลักษณะที่เน้นจังหวะ จากการศึกษาการดุทูหล่าในพิธีกรรมเรียกวีหล่าของชาวกะเหรี่ยงโปนั้นพบว่า ในส่วนต่าง ๆ ของพิธีกรรมย่อมมีการเรียนรู้และถ่ายทอดเรื่องราวและเนื้อหาของพิธีกรรมควบคู่ไปกับการสื่อสาระตามจุดมุ่งหมายของพิธีกรรมในขณะนั้น สิ่งที่ผู้มีส่วนร่วมในพิธีกรรมจะเรียนรู้ได้เร็วที่สุด ก็คือ การดุทูหล่าในส่วนของการเคาะ เพราะในแง่ของความผสมผสานระหว่างความเป็นดนตรีในร่างกายของมนุษย์กับความเป็นดนตรีของเครื่องดนตรีนั้น จังหวะที่เกิดจากการเคาะย่อมเป็นสิ่งถ่ายทอดออกมาจากดนตรีในร่างกายของผู้ประกอบพิธีกรรม ดังนั้นผู้รับสื่อสาระทุกคนไม่ว่าเป็นเจ้าของวีหล่าหรือผู้มีส่วนร่วมอื่น ๆ ย่อมรับความเป็นจังหวะของการเคาะในดุทูหล่านั้น โดยมีดนตรีในร่างกายของตนเองเป็นฐานในการรับสื่อนั้น ซึ่งก่อให้เกิดการเรียนรู้ในองค์ประกอบอื่น ๆ ที่ตามมาจากประสบการณ์ที่ได้ยินได้ฟังต่อไป

Copyright by Mahidol University

จากกระบวนการเรียนรู้การดุฑูหล่านี้ มีลักษณะเช่นเดียวกับระบบการสอนดนตรีตามหลักการสอนดนตรีทั่วไป คือ (ณรุทธ์ สุทธจิตต์, 2536 : 104) (1) สอนให้รู้จักเสียงก่อนสัญลักษณ์ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสในการปฏิบัติก่อน (2) ให้ผู้เรียนได้สังเกตและทดลองเลียนแบบเสียงต่าง ๆ ที่ได้ยิน เพื่อให้เห็นความเหมือน ความแตกต่าง และผลที่เกิดจากเสียง อันเป็นประสบการณ์ตรงและมีส่วนในกิจกรรมด้วยตนเอง (3) สอนสิ่งต่าง ๆ ได้แก่ จังหวะ ทำนอง และลีลา ซึ่งพฤติกรรมการสอนเช่นนี้ มีพื้นฐานมาจากการสอนดนตรีของ Emile Jaques-Dalcroze (1865 - 1950) ผู้คิดค้นการสอนดนตรีขึ้นและแพร่หลายไปทั่วโลก โดยมี หลักการพื้นฐานของการสอนอยู่ที่วิธีการ Eurthythmic หมายถึง การเคลื่อนไหวทางจังหวะที่ดี (Good thythmic movment) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบพื้นฐานของดนตรีคือ ระดับเสียง จังหวะ และความดังค่อย (Pitch Rhythm and Rynamics) ต่างเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหว โดยเฉพาะเรื่องจังหวะและความดังค่อยในเรื่องของจังหวะนั้นไม่ว่าเป็นความเร็วความช้า Dalcroze ให้ความสนใจเป็นพิเศษ เช่นเดียวกับพฤติกรรมของคนกะเหรี่ยงในกระบวนการของขั้นตอนการดุฑูหล่า ซึ่งเห็นได้จากบทบาทของดุฑูหล่าที่เป็นการเยียวยารักษาโรคนั้น หน้าที่ในการดุฑูหล่าเป็นของคนในครอบครัวที่ไม่เจ็บป่วย ส่วนใหญ่มักเป็นผู้สูงอายุในครอบครัวซึ่งเป็นผู้ที่มีร่างกายปกติ ดนตรีในร่างกายก็มีความพอดีการประสานแนวทางการดุฑูหล่ากับการปรู๊หล่า ทำให้การดูฑูหล่าที่ปรากฏออกมามีท่วงทำนอง จังหวะและลีลาที่ดี ในขณะที่เจ้าของวีหล่าซึ่งเป็นผู้ป่วยดนตรีในร่างกายไม่มีความพอดี เมื่อเจ้าของวีหล่าได้ฟังการดุฑูหล่าที่มีจังหวะและลีลาที่ปกติก็ก่อให้เกิดการเทียบเคียงกัน ในด้านการสื่อสาระการดุฑูหล่าระหว่างเจ้าของวีหล่ากับผู้ประกอบพิธีกรรม ซึ่งในด้านของผู้ประกอบพิธีกรรมที่มีความสมบูรณ์ทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งดนตรีของมนุษย์ย่อมมีความเข้มแข็งกว่าย่อมชักนำดนตรีของมนุษย์ที่เป็นเจ้าของวีหล่าให้กลับคืนสู่ปกติ อีกทั้งการกำหนดให้ดุฑูหล่าหลายครั้งนั้นยังเป็นความต้องการเน้นย้ำให้ดนตรีในร่างกายมนุษย์ของเจ้าของวีหล่า ได้ปรับเปลี่ยนจังหวะและลีลาให้คืนสู่ปกติ

ในกระบวนการกลับคืนสู่ปกติของดนตรีในร่างกายมนุษย์นั้น เป็นไปตามกระบวนการรับรู้ดนตรี คือ โดยธรรมชาติการฟังของมนุษย์นั้น เริ่มแรกมนุษย์จะรับรู้จากการได้รับสื่อจากการฟังเพียงอย่างเดียว เมื่อได้รับการได้ยินได้ฟังมากครั้งขึ้นกลายเป็นประสบการณ์ทางการฟังเพิ่มพูนขึ้นจนกลายเป็นความคุ้นชิน ภายหลังเมื่อมนุษย์ได้รับสื่อการฟังจากภายนอก การได้ยินได้ฟังท่วงทำนองนั้นจะไม่ใช่กระบวนการที่เป็นการได้ยินจากภายนอกเพียงทางเดียวแล้ว หากแต่เป็นกระบวนการรับรู้ที่เกิดขึ้นภายในแล้ว (Inner hearing) การได้ยินจากภายนอกจะเป็นการเรียกประสบการณ์ที่สะสมไว้ อันเป็นการได้ยินจากภายในของผู้ฟังให้กลับมาปรากฏอีกครั้งหนึ่ง

กรณีเดียวกับการดุฑูหล่า ซึ่งมีความผูกพันกับชีวิตของคนกะเหรี่ยงนับตั้งแต่การตั้งชื่ออันเป็นการเรียกวีหล่าครั้งแรกของชีวิต ต่อจากนั้นในช่วงต่าง ๆ ของวัฏจักรของชีวิตและช่วงต่าง ๆ ของฤดูกาลจะมีการดุฑูหล่าอยู่ตลอดเวลา ซึ่งการดุฑูหล่าในแต่ละครั้งเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ในการรับรู้สาระด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการดุฑูหล่า จนกระทั่งชาวกะเหรี่ยงเข้าใจและรับรู้สื่อสาระเหล่านั้นอย่างสม่ำเสมอ

Copyright by Mahidol University

8.3 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง "ดุทูหล่า"ในพิธีเรียกวีหล่าของชาวกะเหรี่ยงโปบ้านเกาะสะเดิ่ง ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรีนั้น ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะ 2 ประเด็น ดังนี้

8.3.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษากลุ่มชนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้พบกับปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรค์ต่อการศึกษามากพอสมควร ประการสำคัญ คือ ปัญหาเกี่ยวกับภาษาในการสื่อสาร การเก็บข้อมูล ตลอดจนการทำความเข้าใจระหว่างกลุ่มประชากรในพื้นที่ศึกษากับผู้วิจัย อีกทั้งความแตกต่างทางสังคมและวัฒนธรรมยังก่อให้เกิดความสับสนเกี่ยวกับบทบาทและสถานะของผู้ศึกษา เป็นคำถามที่ผู้ศึกษาต้องพยายามหาคำตอบเพื่อสร้างความเข้าใจและชัดเจนแก่ประชากรในพื้นที่ศึกษา ซึ่งเป็นข้อควรคำนึงแก่ผู้วิจัยที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับกลุ่มชนต่างวัฒนธรรม

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาความเชื่อเรื่องวีหล่าเฉพาะประเด็นบทบาทของพิธีกรรมเรียกวีหล่าที่มีต่อวิถีชีวิต และบทบาทของดุทูหล่าในพิธีกรรมเรียกวีหล่าในมุมมองทางมานุษยวิทยาการดนตรีของชาวกะเหรี่ยงโปบ้านเกาะสะเดิ่ง ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรีเท่านั้น สำหรับผู้ต้องการศึกษาความเชื่อเรื่องวีหล่ายังสามารถศึกษาได้หลายประเด็นและหลายพื้นที่ หรืออาจศึกษาในประเด็นอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากนี้ เช่น ภาษา ดนตรี การแสดง ฯลฯ เพื่อส่งเสริมและเติมเต็มให้แก่องค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ของชาวกะเหรี่ยงโปได้มีการศึกษาวิจัยที่หลากหลายและได้แพร่หลายเป็นที่ประจักษ์แก่สังคม อันเป็นพื้นฐานและประโยชน์ในการศึกษาเพื่อการพัฒนาอีกทั้งเป็นการสร้างความต่อเนื่องทางการศึกษาต่อไป

8.3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

นอกเหนือจากข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยที่ได้กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าควรดำเนินการต่อไปดังนี้

- ส่งเสริมให้มีการ วิจัย อบรม สัมมนาทางวิชาการ เกี่ยวกับองค์ความรู้ด้านต่าง ๆ ของชาวกะเหรี่ยงโปในท้องถิ่นต่าง ๆ เพื่อเป็นประโยชน์ด้านต่าง ๆ ในการศึกษาและพัฒนาทางสังคม อันก่อให้เกิดประโยชน์ในการเร่งเร้าภูมิปัญญาของท้องถิ่นในการสร้างภูมิคุ้มกัน ทางสังคม
- หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนควรให้การสนับสนุนให้มีการศึกษาในทุก ๆ ด้าน เพื่อการฟื้นฟูและอนุรักษ์ วัฒนธรรมประเพณี และองค์ความรู้ท้องถิ่นของชาวกะเหรี่ยงโปให้มีเนื้อหาสาระทางวัฒนธรรมที่แท้จริง มิใช่เป็นการฟื้นฟูเพื่อจำลองสถานการณ์แสดงออกเป็นครั้งคราว โดยเฉพาะองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับความเข้าใจระบบนิเวศ เพื่อการดำเนินชีวิตอย่าง

Copyright by Mahidol University

กลมกลืนระหว่างคนกับป่า

- ควรมีการร่วมมือกันระหว่างรัฐและชุมชน เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดการให้ชุมชนกะเหรี่ยงในพื้นที่ป่าทุ่งใหญ่นเรศวรได้ดำเนินชีวิตอย่างกลมกลืนกับระบบนิเวศ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง อันเป็นการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

Copyright by Mahidol University

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2525). สุยามรฎฐสส เตปิฎกำ สุตตนฺตปิฎเก ขุทฺทกปาฐธมฺม ปทคาถา อุทานอิติวุตฺตก เล่มที่25. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพ: โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย.

กรมศิลปากร. (2511). พุทธสาสนคติและรวมเรื่องเมืองกาญจนบุรี. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระเทพมงคลรังษี) กรุงเทพ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

กุลวดี บุญภินนท์. (2536). วิถีชีวิตกะเหรี่ยง : วิถีแห่งความผูกพันกับธรรมชาติ กรณีศึกษา : หมู่บ้านสะเนพ่องและกองม่องทะ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. นิเวศวิทยา. ปีที่ 20 (3), 43 - 56.

เกรียงศักดิ์ จรัณยานนท์. (2537). บันทึกธรรมจากภูฐาน. (พิมพ์ครั้งแรก). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ปัญญา.

คนฺธสารภิกฺขุ. วุตโตทยฉันโทปกรณ์แปล. (2527). ลำปาง: วัดท่ามะโอ.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา. (2537). วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์.

ชาญชัย วรรณวงศ์. (2527). บทบาทมอญในสงครามไทย - พม่า. เมืองโบราณ. ปีที่ 10(3), 24 - 27.

ชาลี เอี่ยมกระสินธุ์. (2538). เมื่อพระพุทธเจ้าหลวงนิยมไพร. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ต้นไม้.

ซาร่าห์ โรสสบาค. (2536). ฮวงจุ้ย. (อำนวยชัย ปฏิพัทธ์เผ่าพงศ์, ผู้แปล). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.

ณรุทธ์ สุทธจิตต์. (2536). พฤติกรรมการสอนดนตรี. (พิมพ์ครั้งแรก). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทานาเบ ชิเกฮารุ. (2529). นุ่งเหลือง นุ่งดำ : ตำนานของผู้นำชาวนาแห่งล้านนาไทย. (พิมพ์ครั้งแรก). นนทบุรี: สำนักพิมพ์สร้างสรรค์.

นพนธ์ สัมมา และคณะ. (2534). พิธีกรรมกับการสื่อสารทางสังคม. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

บรูช แกสตัน. (2531). ความคิดที่เกี่ยวกับดนตรีของโลก. ถนนดนตรี. ปีที่ 2 (9), 16 - 29.

บุนนาค พยัคฆเดช. (2505). พระบรมราชาธิบายของรัชกาลที่ 5. กรุงเทพมหานคร: คลังวิทยา.

ปรานี วงษ์เทศ. (2533). เพศและวัฒนธรรม. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

_____. (2534). พิธีกรรมเกี่ยวกับการตายในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊พ.

_____. (2521). ความทนได้และความทนไม่ได้ต่อความคลุมเครือที่ปรากฏในนิทานปรัมปรา

Copyright by Mahidol University

และพิธีกรรมของชาวไทยภาคเหนือ. มหาวิทยาลัยศิลปากร. ปีที่ 2(3), 142 - 173.

_____. (2521). เพลงพื้นบ้าน. มหาวิทยาลัยศิลปากร. ปีที่ 2(2), 3 - 38.

ปริตตา เฉลิมเผ่า กออนันตกุล. (2532). Functionalism ในอังกฤษ : มาลินอฟสกี้และแรดคลิฟบราวน์. อัดสำเนา.

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2539). ภูมิปัญญานิเวศวิทยาชนพื้นเมือง : ศึกษากรณีชุมชนกะเหรี่ยงในป่าทุ่งใหญ่นเรศวร. นนทบุรี: สำนักพิมพ์โลกดุลยภาพ.

_____.(2536). สู่การแสวงหารากฐานใหม่แห่งการนิยามธรรมชาติ : ตัวอย่างจากชุมชนกะเหรี่ยงในป่าทุ่งใหญ่. เมืองโบราณ. ปีที่ 19(3), 21- 40.

_____. (2536). พุทธ-ผี-ธรรมชาติ และมนุษย์ : จักรวาลวิทยาของคนกะเหรี่ยงในทุ่งใหญ่. เมืองโบราณ. ปีที่ 19(4), 21- 30.

ผะอบ นะมาตร์ และคนอื่น ๆ. (2536). ผ้าและการสืบทอดความรู้เรื่องผ้า : กรณีศึกษากะเหรี่ยงโปในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี ราชบุรีและสุพรรณบุรี. กรุงเทพ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.

พจนารถ เสมอมิตร. (2528). ระบบเสียงในภาษาโผล่ว อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิชัย ปรัชญานุสรณ์. (2529). สู่โลกดนตรี. (พิมพ์ครั้งแรก). กรุงเทพมหานคร: หนึ่งเจ็ดการพิมพ์.

พลูหลวง. (2530). เทวโลก. (พิมพ์ครั้งแรก). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.

พรหมศักดิ์ เจิมสวัสดิ์.(ม.ป.ป.). คนกับพระเจ้า. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โคมทอง.

ภรตมุนี. (2541). นาฏยศาสตร์. (แสง มนวิทูร, ผู้แปล). (พิมพ์ครั้งที่สอง). กรุงเทพมหานค: กรมศิลปากร.

ราชวรมุนี, พระ (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2525). พุทธธรรม(ฉบับปรับปรุงและขยายความ). (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮาส์ จำกัด.

รามจรกะ, โยคี. (2536). ศาสตร์ลับโยคี. (ยรรยง บุญฤทธิ์, ผู้แปล). (พิมพ์ครั้งแรก). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์น้องใหม่.

วิไลวรรณ ขนิษฐานันท์. (2529) วิวัฒนาการพิธีทำขวัญของคนไท. ม.ป.ท..

วีระวัชร์ ปิ่นเขียน. (2524). วรรณกรรมกะเหรี่ยงจากตำบลสวนผึ้ง กิ่งอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี. ราชบุรี: ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูหมู่บ้านจอมบึง.

วุฒิ บุญเลิศ. (2536). ความเชื่อของชาวกะเหรี่ยงเกี่ยวกับ "ผี บือ โย" (แม่โพสพ) เมืองโบราณ. ปีที่ 19 (4), 11- 20.

ศักดิ์ชัย หิรัญรักษ์ (2535). โครงสร้างทางกายภาพของเครื่องลมไทยและการจัดแบ่งหมวดหมู่. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

ศิราพร ณ ถลาง. (2538). เจ้าพารา - ปู่ขวัญข้าว : พุทธกับผีในระบบความเชื่อและศาสนาของคนไทเมืองขอน. ใน ประคอง นิมมานเหมินทร์, เรืองวิทย์ ลิ่มปนาท (บรรณาธิการ), คนไทใต้คงไทใหญ่ในยูนาน. (109-122). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Copyright by Mahidol University

ศรีศักร วัลลิโภดม. (2521). ทำไมพม่ารบไทย. เมืองโบราณ. ปีที่ 4(4), 37 - 51.

_____. (2529). ลัวะ ละว้า และกะเหรี่ยง. เมืองโบราณ. ปีที่ 12(1), 54 - 96.

สมเกียรติ์ จำลอง และจันทรบูรณ์ สุทธิ. (2532). กะเหรี่ยงโปว์และวันเดือน ปี : กรณีจังหวัดอุทัยธานี กาญจนบุรี และสุพรรณบุรี. ข่าวสารสถาบันวิจัยชาวเขา. ปีที่13(3-4), 1-11.

สมบัติ พลายน้อย. (2538). จันทรคตินิยาย. (พิมพ์ครั้งที่หนึ่ง). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.

_____. (2539). พระศรีอารย์. (พิมพ์ครั้งแรก). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์น้ำฝน.

สมภพ ลาชโรจน์. (2526). ประวัติความเป็นมาของกะเหรี่ยง พ.ศ. 2393 - 2475. ข่าวสารศูนย์วิจัยชาวเขา. ปีที่ 7(2), 38 - 50.

สมัคร บุราวาศ. (2537). พุทธปรัชญามองจากทรรศนะทางวิทยาศาสตร์. (พิมพ์ครั้งแรก). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม.

สิริมังคลาจารย์. (2517). มงคลตถทีปนิยา ปฐโม ภาโค. กรุงเทพ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

_____. (2523). มงคลทีปนีแปล. (พระครูศิริปัญญามุนี (อ่อน), ผู้แปล). กรุงเทพ: โรงพิมพ์บรรณาคาร.

สุกรี เจริญสุข. (2532). จะฟังดนตรีอย่างไรให้ไพเราะ. (พิมพ์ครั้งแรก). กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์.

_____. (2538). ดนตรีชาวสยาม. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: Dr. Sax.

สุดารา สุจฉายา. (2527). ประวัติศาสตร์มอญยุคต้น. เมืองโบราณ. ปีที่ 10(3), 8 - 13.

สุภางค์ จันทวานิช. วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ. (2534). กรุงเทพ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรเชษฐ์ เวชชพิทักษ์. (2533). รากฐานแห่งชีวิต วัฒนธรรมชนบทกับการพัฒนา. (พิมพ์ครั้งแรก). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมู่บ้าน.

สุรพงษ์ กองจันทึก. (2530). ประเพณีการผูกมือ การกินน้ำสุก และพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษากะเหรี่ยงโปว์ภาคกลาง. ข่าวศูนย์วิจัยชาวเขา. ปีที่ 11(2), 1-19.

สุรินทร์ เหลือลมัย. เดือนเก้ากินข้าวห่อกะเหรี่ยง. เมืองโบราณ. ปีที่ 19(4), 49-56.

สุริยา รัตนกุล. (2531). นานาภาษาในเอเชียอาคเณย์ ภาคที่ 1. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยวัฒนธรรมเอเชียอาคเณย์มหาวิทยาลัยมหิดล.

_____. (2524). เพลงกะเหรี่ยง. ภาษาและวัฒนธรรม. ปีที่ 1(1), 67 - 107.

สุเทพ สุนทรเภสัช. (2540). มานุษยวิทยากับประวัติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: เมืองโบราณ.

สุเอ็ด คชเสนี. (2527). วัฒนธรรมประเพณีมอญ. เมืองโบราณ. ปีที่ 10 (3), 50 - 63.

เสฐียรโกเศศ. (2506). ขวัญและประเพณีการทำขวัญ. (พิมพ์ครั้งแรก). กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์ก้าวหน้า.

สำนักงานเลขานุการ คณะกรรมการอำนวยการแก้ไขปัญหาความมั่นคงแห่งชาติ. (2536). ทำเนียบชุมชนบนพื้นที่สูง พ.ศ. 2536. กรุงเทพ: สำนักงานเลขานุการ คณะกรรมการอำนวยการแก้ไขปัญหาความมั่นคงแห่งชาติ.

หลีฉางจือ. (2531). ขงจื้อ. (สิน วิภาวสุ, ผู้แปล). (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.

Copyright by Mahidol University

อนุมานราชธน, พระยา. (2532). ความรู้เกี่ยวกับภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.

อุดม รุ่งเรืองศรี. (2523). เทวดาพุทธ(เทพเจ้าในพระไตรปิฎกและไตรภูมิพระร่วง). เชียงใหม่: ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อุดม อรุณรัตน์. (ม.ป.ป.). ดุริยางคดนตรีจากพระพุทธศาสนา. (พิมพ์ครั้งที่ 3). นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

อุทัย ดุลยเกษม (บรรณาธิการ). คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพ. (2536). ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ภาษาอังกฤษ

Boonchuey Srisvasdi. (1980). The Hill Tribes of Saim. Bangkok: Khua Aroon.

Brailo Constantin. (1984). Problems of ethnomusicology. Cambridge: Cambridge Univ. Press.

Falla, Jonathan. (1991). True Love and Burmese Border. Cambridge: Cambridge Univ. Press.

Hamilton, James W.. (1976). Pwo Karen at the Edge of Mountain and Plain. n.p.: West.

Kamien Roger. (1988). Music an appreciation. (Fourth edition). Singapore: McGRAW-HILL Book Company.

Keyes, Charies F.. (1979). Ethnic Adaptation and identity : The Karen on the Thai Frontier with Burm. Philadelphia: Institute for The Study of Human Issues.

Kulvadee Boonpinon. (1997). Institution Arrangement in Communal Resource Management : A Case Study of a Karen Village in a Protect Area. M.A. Thesis in Technolog of Environmental Management, Faculty of Graduate Studies, Mahidol University.

Lewis, Paul and Lewis, Elaine. (1984). Peoples of The Golden Triangle : Six Tribes in Thailand. London: Thames and Huson.

Marvin E. Olsen. (1991). Societal Dynamics Exporing Macrosociology. Prentice - Hall.Inc.

McKinnon John and Wanat Bhruksasri, (Eds.). (1983). Highlanders of Thailand. Kuala Lumpur: Oxford University Press.

Rainbow Bernarr. (Ed.). (1985) The New Grove Dictionary of Music and Musicains. Hong Kong : Macmillan Publishers Limited.

Ronald L. Byrnside. (1985). Music sound and sense. Iowa: Wm. C. Brown Publishers.

สัมภาษณ์

กาญจนาสุทธิคุณ, พระครู. 9 มีนาคม 2539. เจ้าอาวาสวัดศรีสุวรรณคีรีและเจ้าคณะตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. สัมภาษณ์.

ฉ่วยโลวเข่ย. 12 เมษายน 2539. ตะก่าเภีย(มรรคนายก) บ้านเกาะสะเดิ่ง หมู่ที่ 3 ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. สัมภาษณ์.

Copyright by Mahidol University

ช่วยเมี่ย. 3 เมษายน 2537. สัมภาษณ์.

ซ่าถู. 19 เมษายน 2539. ผู้นำพิธีชุมชนไก่ยหนอเอ่ย บ้านจะแก หมู่ที่ 6 ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. สัมภาษณ์.

เนเส่ง. 6 เมษายน 2539. ตะก่าเกีย(มรรคนายก). บ้านกองม่องทะ หมู่ที่ 2 ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. สัมภาษณ์.

เนเส่ย. 7 เมษายน 2538. ตะก่าเกีย(มรรคนายก). บ้านเกาะสะเดิ่ง หมู่ที่ 3 ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. สัมภาษณ์.

ผู้เหลียวเฮ้. 6 เมษายน 2539. สัมภาษณ์.

ไมตรี เสตะพันธ์. 29 สิงหาคม 2536. กำนันตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. สัมภาษณ์.

หม่องธุงเส่ย (อภิชาติ ไทรสังขะทัศนีย์). 11 ธันวาคม 2537. ผู้ช่วยกำนันบ้านเกาะสะเดิ่ง. หมู่ที่ 3 ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. สัมภาษณ์.

หม่องแป่. 21 เมษายน 2539. ผู้ควบคุมคณะรำตงบ้านทิไล่ป้า. หมู่ที่ 5 ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. สัมภาษณ์.

อองเหม่งโจ่. 14 ธันวาคม 2536. โบวคู้ (ผู้นำพิธีกรรม) ชุมชนไล่วาบ่อง หมู่ที่ 3 บ้านเกาะสะเดิ่ง ตำบลไล่โว่ อำเภอสังขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. สัมภาษณ์.

Copyright by Mahidol University

ภาคผนวก ก.

บทสวดมงคลสูตร

พหู เทวา มนุสฺสา จ มงฺคลานิ อจินตยุ์
อากงฺขมานา โสตฺถานํ พฺรูหิ มงฺคลมุตฺตมํ ฯ
อเสวนา จ พาลานำ ปณฺฑิตานญฺจ เสวนา
ปูชา จ ปูชนียานำ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมำ ฯ
ปฏิรูปเทสวาโส จ ปุพฺเพ จ กตปุญฺญตา
อตฺตสมฺมาปณิธิ จ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมำ ฯ
พาหุสจฺจญฺจ สิปปญฺจ วินโย จ สุสิกฺขิโต
สุภาสิตา จ ยา วาจา เอตมฺมงฺคลมุตฺตมำ ฯ
มาตาปีตุอุปฏฺฐานำ ปุตฺตทารสฺส สงฺคโห
อนากุลา จ กมฺมนฺตา เอตมฺมงฺคลมุตฺตมำ ฯ
ทานญฺจ ธมฺมจริยา จ ญาตกานญฺจ สงฺคโห
อนวชฺชานิ กมฺมานิ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมำ ฯ
อารตี วิรตี ปาปา มชฺชปานา จ สญฺญโม
อปฺปมาโท จ ธมฺเมสุ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมำ ฯ
คารโว จ นิวาโต จ สนฺตุฏฐี จ กตญฺญุตา
กาเลน ธมฺมสฺสวนำ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมำ ฯ
ขนฺตี จ โสวจสฺสตา สมณานญฺจ ทสฺสนำ
กาเลน ธมฺมสากจฺฉา เอตมฺมงฺคลมุตฺตมำ ฯ
ตโป จ พฺรหฺมจริยญฺจ อริยสจฺจานทสฺสนำ
นิพฺพานสจฺฉิกิริยา จ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมำ ฯ
ผุฏฐสฺส โลกธมฺเมหิ จิตฺตำ ยสฺส น กมฺปติ
อโสกำ วิรชำ เขมำ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมำ ฯ
เอตาทิสานิ กตฺวาน สพฺพตฺถมปราชิตา
สพฺพตฺถ โสตฺถึ คจฺฉนฺติ ตนฺเตสำ มงฺคลมุตฺตมนฺติ ฯ

Copyright by Mahidol University

ภาคผนวก ข.

คำแปลบทสวดมงคลสูตร

มนุษย์และเทวดาจำนวนมาก เฝ้าใคร่ครวญสิ่งที่เป็นมงคล
ใคร่ได้ยิน เพื่อคลายความสงสัย ขอ(ท่านผู้เจริญ)จงกล่าวสิ่งเป็นมงคลสูงสุด
อย่าคบคนพาล ควรคบหาบัณฑิต
บูชาสิ่งที่ควรบูชา สิ่งนี้เป็นมงคลสูงสุดอย่างหนึ่ง
อยู่ในสถานที่ที่เหมาะที่ควร กระทำดีมาแต่กาลก่อน
ตั้งตนในที่ดีที่ชอบ สิ่งนี้เป็นมงคลสูงสุดอย่างหนึ่ง
เป็นผู้ฟังมาก กระทำการงานด้วยความฉลาด เป็นผู้มีวินัย
เป็นผู้กล่าวดี สิ่งนี้เป็นมงคลสูงสุดอย่างหนึ่ง
ปฏิบัติบิดามารดาให้เป็นสุข สงเคราะห์แก่บุตรและคู่ครอง
ไม่เกียจคร้านการงาน สิ่งนี้เป็นมงคลสูงสุดอย่างหนึ่ง
เป็นผู้ให้ ประพฤติอยู่ในธรรม สงเคราะห์แก่ญาติ
กระทำสิ่งที่ไม่เป็นโทษ สิ่งนี้เป็นมงคลสูงสุดอย่างหนึ่ง
ไม่ยินดีในบาป ไม่ดื่มน้ำเมา
ไม่มีความประมาท สิ่งนี้เป็นมงคลสูงสุดอย่างหนึ่ง
มีความเคารพ เป็นผู้ถ่อมตน มีความสันโดษ มีความกตัญญู
มีเวลาฟังธรรม สิ่งนี้เป็นมงคลสูงสุดอย่างหนึ่ง
มีความอดทน เป็นคนสอนง่าย เห็นแก่สมณะ
เลื่อมใสในธรรม สิ่งนี้เป็นมงคลสูงสุดอย่างหนึ่ง
เป็นผู้มีความสำรวมตน ประพฤติพรหมจรรย์ ยอมรับความจริง
เป็นผู้ดับทุกข์ สิ่งนี้เป็นมงคลสูงสุดอย่างหนึ่ง
เป็นผู้ไม่หวั่นไหว ในความเป็นไปทางโลก
ไม่อยู่ในความเศร้าโศก ความเศร้าหมอง มีความผ่องใส
สิ่งนี้เป็นมงคลสูงสุดอย่างหนึ่ง
ผู้ประพฤติตนดังนี้ ย่อมไม่แพ้ในที่ทั้งหลาย
ย่อมไปสู่ความสวัสดีทั้งปวง ด้วยมงคลสูงสุดทั้งหลายเหล่านี้

Copyright by Mahidol University